

ФІНАНСОВО-ПРАВОВИЙ КОЛЕДЖ

Збірник матеріалів
науково-практичної студентської конференції
**«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВА ТА ЕКОНОМІКИ:
СУЧАСНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

м. Київ
2023

*Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради
Фінансово-правового коледжу
(протокол від 24 травня 2023 року №05)*

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

ГУБАНОВА Тамара Олексіївна — доктор юридичних наук, професор, директор Фінансово-правового коледжу, викладач кафедри правознавства

ГУБАНОВ Олег Олександрович — доктор юридичних наук, професор, перший заступник директора Фінансово-правового коледжу, викладач кафедри правознавства

ГАВЛОВСЬКИЙ Андрій Валерійович — заступник директора з адміністративних питань, викладач кафедри правознавства

ВОЛИНЕЦЬ Інна Павлівна — доктор філософії в галузі права, викладач кафедри правознавства

КАЛІНЬКО Ірина Василівна — кандидат технічних наук, доцент, викладач кафедри «Фінанси, банківська справа та страхування» Фінансово-правового коледжу

МАЦЕЛЮХ Катерина Степанівна — кандидат історичних наук, керівник підрозділу з підготовки фахових молодших бакалаврів Фінансово-правового коледжу, викладач кафедри гуманітарних дисциплін та фізичного підготовки

МІКІЧУРОВА Ольга Володимирівна — кандидат юридичних наук, завідувач кафедри фінансів та кредиту

САВЕНКОВА Владислава Геннадіївна — кандидат юридичних наук, заступник директора з наукової роботи Фінансово-правового коледжу, викладач кафедри правознавства

ЧЕРНЕНКО Олена Анатоліївна — кандидат юридичних наук, старший дослідник, завідувач кафедри правознавства Фінансово-правового коледжу

ЧЕРНИШОВА Валерія Юріївна — доктор філософії в галузі права, викладач кафедри загальноюридичних дисциплін

А 43 **Актуальні питання права та економіки: сучасність і перспективи розвитку:** Збірник матеріалів науково-практичної студентської конференції. — К. : 7БЦ, 2023. — 352 с.

ISBN 978-617-549-228-4

До збірника ввійшли тези виступів учасників науково-практичної студентської конференції «Актуальні питання права та економіки: сучасність і перспективи розвитку», в яких висвітлюється широке коло актуальних проблем права та економіки.

Збірник рекомендований науковцям, викладачам, аспірантам та студентам юридичних та економічних факультетів, а також усім, хто цікавиться проблематикою сучасних наукових досліджень та удосконаленням національного законодавства.

Матеріали подано в авторській редакції учасників науково-практичної студентської конференції. Відповідальність за достовірність інформації несуть автори.

© Автори, 2023

© Фінансово-правовий коледж, 2023

ISBN 978-617-549-228-4

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВА

Бабяк Дмитро Сергійович УЧАСТЬ ПРОКУРОРА В ГОСПОДАРЬКОМУ ПРОЦЕСІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ	8
Бавула Анна Володимирівна РОЗПАД ЮГОСЛАВІЇ: ЧИ МОГЛА МІЖНАРОДНА СПІЛЬНОТА ЗАПОБІГТИ ВІЙНАМ?	13
Беляєва Катерина Дмитрівна ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СИСТЕМІ ПРАВОСУДДЯ	18
Галат Вероніка Володимирівна ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ З ІНШИМИ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ	23
Гончар Валерія Іванівна ПОСИЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ПЕРІОД ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ ЯК ГАРАНТІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	28
Грянко Анна Георгіївна ДО ПРОБЛЕМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ТА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІЙСЬКОВОГО ЗБОРУ В УКРАЇНІ	33
Данилевський Серафим Станіславович ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТУВАННЯ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	38
Донченко Єгор Дмитрович ПРОБЛЕМА ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ТА ПРИВАТНОСТІ В ІНТЕРНЕТІ	43
Дяченко Дар'я Іванівна ПРАВО ДІТЕЙ НА ОСВІТУ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ	50
Звенигорецька Наталія Русланівна ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ ГРОМАДЯНСТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	55
Зущик Єлизавета Юріївна ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЩОДО ПАРЛАМЕНТУ	59
Каленцова Даша Олександрівна АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В ПЕРІОД ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	65

Коваленко Марія Леонідівна ПРАВО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НА ОТРИМАННЯ СТАТУСУ УЧАСНИКА БОЙОВИХ ДІЙ	70
Кузьменко Дарія Олександрівна ДО ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ	74
Коротенко Артем Олександрович МОДИФІКАЦІЯ ЗАКОНУ ДОСТАТНЬОЇ ПІДСТАВИ У СФЕРІ ПРАВОЗНАВСТВА	80
Кулікова Софія Володимирівна МІЖНАРОДНИЙ ТРИБУНАЛ ЯК МЕХАНІЗМ ПРАВОСУДДЯ	84
Куст Ліана Віталіївна ДЕПОРТАЦІЯ ДІТЕЙ З ПОСТІЙНОГО МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ЯК МІЖНАРОДНИЙ ЗЛОЧИН ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ	88
Максимчук Анна Вікторівна ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ	93
Медяний Василь Олексійовича ЗАПИТАННЯ-ПАСТКИ І РЕАКЦІЯ НА НИХ У ЮРИСПРУДЕНЦІЇ	97
Мирутенко Ангеліна Андріївна ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	102
Міщенко Ірина Миколаївна ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ПОРУШЕНИХ ПРАВ І СВОБОД УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН, ЯКІ БУЛИ ПРИМУСОВО ДЕПОРТОВАНІ ДО РФ	107
Мошніна Вікторія Андріївна ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	116
Овсепян Арташес Олександрович ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ	121
Овсепян Арташес Олександрович АНАЛІЗ ЗАКОНУ ПРО КОМПЕНСАЦІЮ ЗА ПОШКОДЖЕННЯ МАЙНА: ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ	126
Осаулова Анна Андріївна ПИТАННЯ ПРИМУСОВОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ ТА ДЕПОРТАЦІЇ ДІТЕЙ З УКРАЇНИ НА ТЕРИТОРІЮ РФ	131
Перепелицина Владислава Денисівна РЕФОРМУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ЗА СТАНДАРТАМИ НАТО У ПЕРІОД 2014-2023 рр.	137

Пилипенко Максим Віталійович НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ, ІІ ВІЙСЬКОВА СКЛАДОВА, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	148
Погребна Злата Олександрівна ПРОБЛЕМА ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄСПЛ У СПРАВАХ УКРАЇНИ ТА НІДЕРЛАНДІВ ПРОТИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ	153
Процик Павло Дмитрович КАТЕГОРИЧНІСТЬ ЗАКОНУ ВИКЛЮЧЕНОГО ТРЕТЬОГО В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ	157
Пухова Ольга Андріївна ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	160
Рябова Адела Анатоліївна ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПУ ҐЕНДЕРНОГО БЮДЖЕТУВАННЯ В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ КОРОЛІВСТВА НІДЕРЛАНДІВ	165
Рябокінь Божена Володимирівна ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ	169
Ситник Марія Петрівна РОЛЬ ЗАКОНУ НЕСУПЕРЕЧНОСТІ У ЮРИДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ	172
Сікорська Лілія Олегівна ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНУ ТОТОЖНОСТІ У ПРАКТИЦІ ЮРИСТА	176
Тільга Ангеліна Євгенівна ПРОБЛЕМИ ПРАВ ДІТЕЙ У КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	182
Трубій Ілона Владиславівна ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МАЛОЛІТНІХ ТА НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ	187
Шаховець Єва Андріївна ПРАВО НА ІМ'Я ЯК ОСОБИСТЕ НЕМАЙНОВЕ ПРАВО ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ	192
Шестак Єлизавета Володимирівна СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	198
Шпитальна Олександра Сергіївна ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	202
Шумський Олег Вячеславович ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН ПРАЦІВНИКІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	206

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІКИ

Авраменко Анна Андріївна ВПЛИВ ЗМІНИ ОБЛІКОВОЇ СТАВКИ НБУ НА ГРОШОВО-КРЕДИТНУ ПОЛІТИКУ ДЕРЖАВИ	211
Бондаренко Юрій Валентинович ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	217
Гончаренко Денис Дмитрович СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ЯК РУШІЙНА СИЛА УКРАЇНСЬКОЇ ПІСЛЯВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ	220
Зеленський Ілля Віталійович РОЛЬ КОРУПЦІЇ У СТРИМУВАННІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В УКРАЇНІ	224
Іванова Анастасія Олексіївна ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО СТАНОВИЩА КАНАДИ ПІД ЧАС COVID-19	231
Камінська Вероніка Олегівна ДОСЛІДЖЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ NIKE, INC	234
Карабань Олександр Володимирович РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПОЖВАВЛЕНІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ	241
Карпенко Анна Сергіївна СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ШЛЯХ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД	247
Кіналь Марта Володимирівна ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ВЕЛИКОБРИТАНІЇ У ПЕРІОД ТА ПІСЛЯ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	249
Комар Матвій Олександрович МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ	253
Лалін Данііл Вікторович ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ	258
Ліпанова Олександра Олексіївна ОБЛІГАЦІЇ ВНУТРІШНІХ ДЕРЖАВНИХ ПОЗИК: ЇХ РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	262
Ляпунова Ксенія Русланівна ВАЛЮТНИЙ РИЗИК ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ	266
Молештяну Анастасія Федорівна КАЗНАЧЕЙСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	273
Морозова Марія Дмитрівна БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	279

Морозова Марія Дмитрівна МАЙБУТНЄ ВІДКРИТОГО БАНКІНГУ В ГЛОБАЛЬНІЙ ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ	285
Мухаммад Олена Вікторівна ВПЛИВ МАСОВАНИХ РАКЕТНИХ УДАРІВ ТА ВІДКЛЮЧЕННЯ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ НА РОБОТУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ	291
Овсепян Арташес Олександрович ГРОШОВА ЕМІСІЯ: НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	295
Полудненко Олександра Вадимівна ОСОБЛИВОСТІ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	299
Прокопенко Анна Миколаївна ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ	304
Пушкарьов Даниїл Сергійович ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА НА ЗБАЛАНСОВАНИЙ РОЗВИТОК КРАЇН	308
Синякова Єлизавета Євгенівна ЗЛИТТЯ ТА ПОГЛИНАННЯ НА ПРИКЛАДІ БАНКУ «CREDIT SUISSE».	315
Тепленко Єлизавета Павлівна АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ	319
Тишечко Дар'я Анатоліївна ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	326
Тишечко Марія Анатоліївна РОЛЬ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ ВІДРОДЖЕНІ КРИМСЬКОЇ ОБЛАСТІ	329
Токаренко Дар'я Віталіївна БЕЗВУГЛЕЦЕВЕ БУДІВНИЦТВО В НОРВЕГІЇ ЯК ПРИКЛАД ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ РАЦІОНАЛІЗАЦІЇ	334
Хлівний Максим Євгенович ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ ТА ДИНАМІКА ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ	338
Яцик Антон Олександрович ДОСЛІДЖЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	343

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВА

Бабяк Дмитро Сергійович
студент 4 курсу 2 групи
ОС «бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

УЧАСТЬ ПРОКУРОРА В ГОСПОДАРЬКОМУ ПРОЦЕСІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Чинним Господарським процесуальним кодексом передбачено, що органи державної влади, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи можуть звертатися до суду в інтересах інших осіб, державних чи суспільних інтересах та брати участь у цих справах. Одним з органів, якому надано можливість звертатися до суду в інтересах інших осіб є прокуратура, яка відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 131–1 Конституції України, здійснює представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначений законом.

Так ч. 3 статті 53 Господарського процесуального кодексу України встановлено, що у визначених законом випадках прокурор звертається до суду з позовною заявою, бере участь у розгляді справ за його позовами, а також може вступити за своєю ініціативою у справу, провадження у якій відкрито за позовом іншої особи, до початку розгляду справи по суті, подає апеляційну, касаційну скаргу, заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами.

Прокурор, який звертається до суду в інтересах держави, в позовній чи іншій заяві, скарзі обґрунтовує в чому полягає порушення інтересів держави, необхідність їх захисту, визначені законом підстави для звернення до суду прокурора, а також зазначає орган, уповноважений державою здійснювати

відповідні функції у спірних правовідносинах. Невиконання цих вимог має наслідком залишення позовної заяви прокуратури без розгляду.

При цьому, варто пам'ятати, що інтереси держави є оціночним поняттям, а отже вони можуть збігатися повністю, частково або не збігатися зовсім з інтересами державних органів, державних підприємств та господарських товариств, де є частка державної власності в статутному капіталі. Держава може вбачати свої інтереси і у діяльності приватних підприємств, товариств.

В свій час зміст поняття «державні інтереси» було розглянуто у Рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Вищого арбітражного суду України та Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень ст. 2 Арбітражного процесуального кодексу України (справа про представництво прокуратурою України інтересів держави в 381 арбітражному суді) від 8 квітня 1999 року: державні інтереси закріплюються як нормами Конституції України, так і нормами інших правових актів. Інтереси держави відрізняються від інтересів інших учасників суспільних відносин. В основу перших завжди покладені потреби у здійсненні загальнодержавних (політичних, економічних, соціальних та ін.) дій, програм, спрямованих на захист суверенітету, територіальної цілісності, державного кордону України, гарантування її державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, охорону землі як національного багатства, захист прав усіх суб'єктів власності та господарювання тощо [1].

Прокурор є особливим учасником судового процесу, правосуб'єктність якого відрізняється від правосуб'єктності як сторін процесу, так і їх представників. Так на думку М. В. Руденка, процесуальна правосуб'єктність прокурора суттєво відрізняється від інших учасників судового процесу, оскільки прокурор має публічний характер зацікавленості у справі, а сторона — суб'єктивний, матеріально-правовий; прокурор не є в процесі стороною у процесуальному розумінні, оскільки українському праву не відомий поділ

суб'єкта процесуальних правовідносин на матеріальний та процесуальний; прокурор в суді не є особливим представником сторони, оскільки в судовому процесі він діє самостійно, без повноважень від сторони та на підставі закону; прокурор у суді не є і представником держави, оскільки він виступає як посадова особа найважливішого правоохоронного органу — прокуратури, який без особливих доручень від цього органу, а лише на підставі закону та службового становища виконує завдання представництва інтересів в суді [2, с. 24].

Необхідно звернути увагу, що частиною 3 статті 23 Закону України «Про прокуратуру» встановлено, що прокурор здійснює представництво в суді законних інтересів держави у разі порушення або загрози порушення інтересів держави, якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу.

Критерієм бездіяльності (нездійснення захисту інтересів держави) компетентного органу є те, що останній знав або повинен був знати про порушення інтересів держави, мав повноваження для їх захисту, але не звертався до суду у розумний строк. При цьому, розумність строків звернення компетентним органом до суду має визначатися з урахуванням того, чи потребували інтереси держави невідкладного захисту компетентним органом (наприклад, закінчення перебігу позовної давності чи можливості подальшого відчуження майна, що незаконно вибуло з власності держави) [3].

Законодавець зобов'язує прокурора повідомити компетентний орган про необхідність вжиття заходів, пов'язаних із захистом інтересів держави. Прокурору достатньо дотриматися такого обов'язку, і якщо компетентний орган протягом розумного строку після отримання повідомлення самостійно не звернувся до суду з позовом в інтересах держави, це є достатнім аргументом для підтвердження судом підстав для представництва прокурором інтересів держави.

На сьогодні судова практика показує, що найчастіше позови прокурорів суди залишають без руху з наступних підстав: недолучення до позову доказів, які підтверджують факт бездіяльності компетентного органу або відсутність такого компетентного органу; ненадсилання до компетентного органу повідомлення про його бездіяльність або ненадання доказів його надіслання. Наявні випадки, коли апеляційні та касаційні скарги прокурорів суди залишають без розгляду з підстав їх підписання прокурорами, які за посадою не мають права підписувати такі процесуальні документи[3].

Так, у постанові від 06.07.2021 року у справі № 911/2169/20 Велика Палата Верховного Суду розглянула справу, в якій вирішувалося питання законності залишення без руху позову прокурора, поданого в інтересах державного підприємства. Велика Палата Верховного Суду надала правові висновки, які фактично зводять нанівець представництво прокурором інтересів держави в особі державних підприємств, за умови, якщо такі підприємства не наділені повноваженнями суб'єктів владних повноважень, і вказала, що суди не повинні визначати організаційно-правову форму суб'єкта, в особі якого звертається прокурор, з метою підтвердження підстав для представництва інтересів держави в суді в особі державного підприємства. Викладені у постанові Верховного суду від 06.07.2021 року у справі № 911/2169/20 висновки слід оцінювати як такі, що захищатимуть державні підприємства від ситуацій, коли їх участь у судових справах фактично підмінюється прокурорами, які, будучи стороною у справі, розпоряджаються процесуальними правами на власний розсуд [4].

Іншим прикладом є справа № 914/1844/18 за позовом Стрийської місцевої прокуратури Львівської області в інтересах держави в особі Львівської обласної державної адміністрації та Стрийської районної державної адміністрації Львівської області до ТОВ «Сапфір», третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні позивача — Вівнянська сільська рада, про розірвання договору оренди земельної ділянки та повернення земельної ділянки. Ухвалою Господарського суду Львівської області від 19.03.2019 року,

залишеною без змін постановою Західного апеляційного господарського суду від 27.05.2019 року, позовну заяву прокуратури залишено без розгляду на підставі того, що прокуратура у даній справі не мала права звертатися до суду в інтересах Львівської обласної державної адміністрації та Стрийської районної державної адміністрації Львівської області.

Прокуратура, не погоджуючись з рішенням судів попередніх інстанцій, подала касаційну скаргу. Розглядаючи дану справу, Верховний Суд у постанові від 18 серпня 2020 року дійшов наступних висновків: «Прокурор здійснює представництво в суді законних інтересів держави у разі порушення або загрози порушення інтересів держави, якщо *захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу* [5].

Таким чином, можна дійти висновку, що при зверненні до суду в інтересах держави крім належного обґрунтування в чому саме полягає порушення інтересів держави, першочерговим обов'язком прокурора є доведення факту того, що захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені повноваження здійснювати такий захист у спірних правовідносинах або якщо немає суб'єкта владних повноважень, до компетенції якого віднесені повноваження здійснювати захист законних інтересів держави у спірних правовідносинах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Рішення Конституційного Суду 8 квітня 1999 року. Справа № 1-1/99 у справі за конституційними поданнями Вищого арбітражного суду України та Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України (справа про представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-99> (дата звернення 14.04.2023).

2. Руденко М. В. Прокурор у господарському судочинстві. К. : Концерн «Видавничий Дім Ін Юре», 2003. 380 с.
3. Захист інтересів держави прокурорами: від абстрактного до реального. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/zahist-interesiv-derzhavi-prokurorami-vid-abstraktnogo-do-realnogo.html> (дата звернення 14.04.2023).
4. Постанова Верховного Суду від 06.07.2021 року у справі №911/2169/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98483103> (дата звернення 17.04.2023).
5. Постанова Верховного Суду від 18.08.2020 року у справі №914/1844/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91049657> (дата звернення 17.04.2023).
6. Господарський процесуальний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12?find=1&text=%D0%B2%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%B3#w1_11 (дата звернення 10.04.2023).
7. Закон України «Про прокуратуру». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення 10.04.2023).

Бавула Анна Володимирівна

студентка 1 курсу 1 групи

ОПС «фаховий молодший бакалавр»

спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Фінансово-правовий коледж

РОЗПАД ЮГОСЛАВІЇ: ЧИ МОГЛА МІЖНАРОДНА СПІЛЬНОТА ЗАПОБІГТИ ВІЙНАМ?

У 1980-х роках в Соціалістичній Федеративній Республіці Югославія вибухнула потужна системна криза, яка призвела до розпаду країни та ряду міжетнічних конфліктів та війн між новими державами. Безпосередньо причини виникнення військових конфліктів в широкому плані можуть бути визначені як специфічні події, зміни та дії провокаційний характер сприймаються іншими державами загрозою їхнім інтересам. Найважливіші з них — політичні акти, що зазвичай передбачають протести, погрози, звинувачення, ультимативні вимоги тощо.

Якщо простежити характер подій в Україні та Югославії, можна знайти багато схожого та констатувати: щодо них проводився та продовжує проводитися повний набір зазначених заходів таємних операцій, основною складовою яких є приховані економічні операції. Правда, на жаль, в Україні не вдалося реалізувати введення миротворців на Донбас.

Серед серйозних ідеологічних причин слід назвати кризу однопартійної системи, зниження престижу Союзу комуністів Югославії (СКЮ), відцентрові тенденції партійних організацій усіх республік, окрім Сербії та Чорногорії. За наявності таких серйозних протиріч у країні багато хто розумів, що Югославію важко буде утримати від розпаду. Але все ж таки спроби врятувати федерацію були, причому серйозні і рішучі. Ініціатива виходила передусім від федеральної влади, керівництва Сербії та Чорногорії [3, с.119].

Зупинимось на трьох напрямках реформування політичної системи, які мали загальмувати чи звести нанівець негативні тенденції функціонування єдиної федерації.

1. Зміцнення влади. Федеральне керівництво ще наприкінці 1980-х років не бачило іншого шляху зміцнення держави як посилення центральних органів влади Федерації у суспільно-економічному, юридичному та територіальному відношенні через перегляд основних положень Конституції 1974 р.

2. Реформа політичної системи, як вважало керівництво Сербії, мала підтримати боротьбу низів зі старими формами державного та партійного управління. Країною прокотилася хвиля масових виступів трудящих, названих антибюрократичними революціями. Реформа політичної системи мала позбавити аргументів тих, хто дорікав монополізації влади, усунути всі перепони демократичного розвитку Югославії. Реформа однопартійної системи пройшла два етапи: еволюційний та умовно революційний.

Погодження позицій республік. 1990 р. — критичний період у житті Югославії. Криза тривала, і жодні реформи попередніх місяців не змогли змінити ситуацію. Останнім рятівним колом стала спроба сісти за стіл переговорів керівників республік. Перед ними стояло завдання виявити позиції

сторін щодо майбутнього федерації, та знайти прийнятне всім рішення. І в республіках, і в керівних органах країни почали розробляти концепції нової форми об'єднання республік. Тривала боротьба між прихильниками, головним чином, двох концепцій: конфедерації (або союзу суверенних держав), згідно з якою республіки самі вирішують, яку частину свого суверенітету передати центру, та федерації — єдиної держави зі складною внутрішньою структурою та широкими повноваженнями центру [1, с.223].

На той час вже було ясно, що Хорватія та Словенія відстоюватимуть модель конфедерації, Сербія та Чорногорія — федерації, а Македонія та Боснія та Герцеговина займуться пошуками середнього варіанту [2, с.52].

В одних республіках Союз комуністів змінив назву і програму, в інших — лише назву. Комуністи програли в Словенії, Хорватії та Боснії та Герцеговині. У Македонії вони розділили владу з новими політичними силами. А в Сербії та Чорногорії вони утрималися від влади, прикриваючись гаслом «демократичного соціалізму». Комуністичні лідери цих республік, а також керівництво Югославської народної армії залишилися вірними соціалістичним виборам. Для сербської номенклатури та шовіністів це був єдиний спосіб зберегти чи відновити югославську федерацію.

Роль каталізатора в процесі розпаду Югославії в 1990-1991 рр. зіграли соціально-політична несумісність республік і країв (демократичних Словенії і Хорватії та комуністичних Сербії і Чорногорії), відмінності у рівні економічного розвитку країн, республік, їхня політична вага у федерації не відповідала югославським народам та строкатості національно-релігійного складу населення.

Хорватія і Словенія проголосили незалежність 25 червня 1991 р., Боснія і Герцеговина — 14 жовтня 1991 р., Македонія — 17 листопада 1991 р. Процес утворення держави на просторах СФРЮ в цілому завершився 27 листопада 1991 р. — квітня 1992 р. зі створенням «малої» або «третьої» Югославії –Союзної Республіки Югославія у складі Сербії та Чорногорії [4].

Процес розпаду проходив у різних формах: як мирних, так і відносно мирних (Словенія, Македонія), так і конфліктних, кровопролитних (Хорватія, Боснія і Герцеговина). Відокремлення Словенії, під час якого не можна було уникнути незначного збройного конфлікту, було швидким і майже безкровним. Вихід Македонії зі складу СФРЮ супроводжувався не військовим, а дипломатичним конфліктом.

Причини конфлікту — нездатність керівництва Союзної Республіки Югославії своєчасно визначити політичну лінію щодо Косова, реалізувати політику національно-культурної автономії та спрогнозувати основні напрями загострення ситуації та вплинути на лідерів опозиції, зобов'язання керівництва Союзної Республіки Югославії застосувати силу для вирішення конфлікту. На характер конфлікту також впливають серйозні економічні проблеми в Югославії, пов'язані з наслідками економічної блокади, припиненням інвестицій і замороженням югославських рахунків за кордоном.

На розвиток позицій щодо Косова також сильно вплинули фундаментальні політичні зміни в сусідній Албанії, яка після багатьох років ізоляції в південній частині Балкан стала відігравати значну роль. Албанія неодноразово заявляла, що не залишиться байдужою до розгортання конфлікту в Косово і в разі потреби надасть косовським албанцям моральну, матеріальну та збройну допомогу. Проголошення незалежності Косова, до якого прагнуть радикальні сили албанців, створення незалежної держави та приєднання її до Албанії.

Підтримка військових дій з боку країн-членів НАТО зрозуміла, оскільки працює механізм солідарності з їхніми партнерами по альянсу. Що стосується різко негативної реакції офіційної Москви та Мінська, то слід зазначити, що Югославія ніколи не була і не є союзником Російської Федерації та Білорусі. Історично так склалося, що Російська імперія використовувала сербів для досягнення власних цілей на Балканах, які вони прекрасно розуміли і намагалися відповідним чином балансувати між основними державами. У подальшому співробітництво ЗЄС і НАТО у межах операції «Шарп Гард», що розпочалася 15.06.1993 р. Хоча обидва

військово-політичні блоки проводили операції у колишній Югославії, до безпосереднього військового врегулювання між-етнічних конфліктів у Боснії і Герцеговині, Косово, Македонії та Хорватії був залучений тільки Північноатлантичний альянс. Його діяльність у регіоні Західних Балкан характеризується як «політика примусу до миру».

Значний вплив на залучення НАТО до конфліктів мала еволюція позиції США щодо подій у Югославії. На початку кризи у 1991 р. уряд Сполучених Штатів наголошував на необхідності збереження цілісності федерації. Внаслідок розпаду комуністичного табору та СРСР геополітичні зміни у Південно-Східній Європі у 1989–1991 рр. призвели до трансформації політики США стосовно Югославії. Насамперед, це проявилось у готовності у межах НАТО приймати активну участь у попередженні гуманітарної катастрофи у колишніх югославських республіках. У даному контексті уряд США робив акцент на проведення воєнних операцій, що було пов'язано із деескалацією міжетнічного конфлікту в Боснії і Герцеговині та необхідністю зупинити насилля проти цивільного населення.

Аналіз матеріалів і документів показує, що якби міжнародні організації прагнули зупинити балканський конфлікт, то могли б це зробити на будь-якій його стадії, починаючи з 1991 р. Тому важливо зрозуміти, що в пошуках рішення міжнародні організації виходили не з інтересів збереження Югославської федерації, а з інтересів тих країн, які вони представляли, або країн, які домінували у цих організаціях.

Розглянувши зовнішні та внутрішні причини, які сприяли розпаду Югославії, можна сміливо констатувати, що внутрішні причини відігравали важливу роль у розвитку та поглибленні кризи, а міжнародний чинник став вирішальним у розвалі.

Щоб уникнути військових дій та численних жертв, треба було керівників усіх республік посадити за стіл переговорів і не підтримувати жодну зі сторін доти, доки вони не домовляться щодо цілої низки найважливіших питань у разі їхнього «розлучення». Мали бути чітко визначені питання кордонів, державних боргів, нерухомого майна, паспортів, пенсій та

багато інших. Саме тоді ми мали б той самий результат, що й сьогодні, але з меншими втратами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Рудяков П. М. Конфліктні вузли цивілізаційної «карти» Європи у ХХ ст.: Характер і витоки Балканської кризи. Сучасна цивілізація: гуманітарний аспект. К., 2015. С. 216-228.
2. Малиновська О. Югославський варіант. Політика і час. 2013. № 3. С. 46-54.
3. Мовчан С. Від югославізму до утворення національних держав: причини розпаду Югославії. Вісник Львівського університету. Серія історична. Львів, 2015. Вип. 31. С. 117-126.
4. Шимкевич К. Сили ООН з охорони в колишній Югославії: Від миротворчої діяльності до військового втручання. Всесвітня історія та актуальні проблеми міжнародних відносин: статті та матеріали Міжнар. наук.-прак. конф., присвяченої пам'яті професора Г.Л. Бондаревського / Під ред. М.С. Бурьяна. — Луганськ : ТОВ «Віртуальна реальність», 2010. — Ч. I. URL : <https://mil.in.ua/uk/blogs/syly-oon-z-ohorony-u-kolyshnij-yugoslaviyi-vid-myrotvorchoyi-dilyanosti-do-vijskovogo-vtruchannya/> (дата звернення: 09.04.2023 р.)

Беляєва Катерина Дмитрівна
студентка 4 курсу 2 групи
ОС «бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СИСТЕМІ ПРАВОСУДДЯ

Штучний інтелект є одним з найбільш перспективних та швидко розвиваючихся напрямів сучасної науки. Він здатен забезпечити ефективність та точність прийняття рішень у різних галузях, зокрема в системі правосуддя. Застосування штуч-

ного інтелекту може сприяти поліпшенню якості правосуддя, раціоналізації роботи та зменшенню навантаження на суддів. Однак, використання штучного інтелекту в судовій системі також супроводжується великими ризиками, які необхідно уважно проаналізувати та зважити на них при прийнятті рішень щодо його використання. У даному контексті, метою даного дослідження є можливість застосування штучного інтелекту, а саме ChatGPT, у системі правосуддя України.

Питання застосування штучного інтелекту в системі правосуддя можна знайти у працях: Плахотніка О. В. “Практичне застосування штучного інтелекту у кримінальному провадженні”, Шишки Н. В. “Перспективи та правові передумови запровадження штучного інтелекту при здійсненні правосуддя” та інших науковців.

ChatGPT (Generative Pre-trained Transformer) — це чат-бот, запущений компанією OpenAI у листопаді 2022 року, який являє собою комбінацію великої статистичної моделі мови та штучного інтелекту. Він працює на основі використання алгоритмів машинного навчання для аналізу тексту, що вводиться, і генерування відповідей, які покликані імітувати людську розмову. Даний інтерактивний асистент можна використовувати для найрізноманітніших цілей, включно з відповідями на запитання, наданням інформації та невимушеною бесідою. Він може значно спростити роботу та підвищити ефективність працівників майже в будь-якій галузі, сфера права не стала виключенням [1].

Застосування штучного інтелекту в системі правосуддя може бути використано для реалізації різноманітних завдань, таких як: розробка єдиних стандартів обліку судових рішень та інших даних, які формуються під час здійснення правосуддя; аналіз попередньої практики у малозначних справах для вироблення оптимальних рішень та дослідження тенденцій застосування; а також для підбору необхідної нормативно-правової бази та підготовки розширених шаблонів процесуальних документів, анонімізації судових актів перед їх публікацією в ЄДРСР; підготовки повісток, виконавчих листів та інших завдань [3], [2].

У 2018 році Європейська комісія по ефективності правосуддя (СЕРЕЈ) прийняла Європейську етичну хартію про використання штучного інтелекту в судових системах, яка регулює питання застосування штучного інтелекту в цій сфері. Цей акт став першим кроком до сприяння використання штучного інтелекту у судових системах. Україна також приєдналась до цього процесу, і в 2020 році було прийнято розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні”, в якому зазначено, що “розвиток штучного інтелекту в правосудді є однією з пріоритетних сфер державної політики” [2].

Європейська етична хартія про використання штучного інтелекту в судових системах закріпила основні принципи щодо використання штучного інтелекту під час здійснення правосуддя. Такими принципами є:

1. дотримання основних прав людини під час його використання;
2. застосування технологій штучного інтелекту для виявлення недобросовісної суддівської практики шляхом аналізу текстів судових рішень та інших даних, які формуються в комп’ютеризованих системах, реєстрах у процесі здійснення правосуддя;
3. недискримінації, а саме запобігання розвитку будь-якої дискримінації між окремими особами чи групами осіб;
4. якості та безпеки, що стосується обробки судових рішень і даних у безпечному технологічному середовищі;
5. принцип «під контролем користувача» (under user control);
6. прозорості, неупередженості та справедливості [4].

На нашу думку, найбільш спірним є принцип “під контролем користувача”, що означає, що штучний інтелект не може вважатися самостійним засобом здійснення правосуддя, він потребує контролю людини, оскільки системи штучних інтелектів, таких як ChatGPT дуже часто дають нерелевантні, дискримінаційні або просто неправильні відповіді. Це пояснюється тим, що мовна модель не містить фактичного «розуміння» тексту — вона просто синтезує речення на ос-

нові ймовірності з мільйонів прикладів, використаних для навчання системи.

На даний час використання штучного інтелекту вже набуло свого поширення в світі. А саме, суддя Першого окружного суду у місті Картахена (Колумбії) використав можливості штучного інтелекту при розгляді справи. Закон Республіки Колумбії не забороняє використання штучного інтелекту в судових рішеннях. В процесі цього експерименту ChatGPT при вирішенні поставленого юридичного питання вказав на необхідність компенсації страхівки для покриття медичних витрат дитини з аутизмом. Суддя використав відповіді чат-бота в судовому рішенні та додав своє власне розуміння застосованих правових прецедентів вказавши, що штучний інтелект використовувався для «розширення аргументів ухваленого рішення» [2]. Отже, застосування даного інтелектуального помічника в судовій системі можливе лише у формі рекомендацій, розширення аргументів тощо.

Щодо можливості застосування штучного інтелекту в Україні, то окремі його елементи дійсно можуть бути застосовані суддями, однак виключно як додаткові інструменти під повним контролем користувача та при умові коректної роботи із вже існуючими системами електронного судочинства. Відповідно до статті 127 Конституції України правосуддя здійснюється виключно суддями та за певних обставин — присяжними, тобто ця стаття містить імперативну норму [5]. Тому замінити їх на штучний інтелект повноцінно поки що неможливо.

Не дивлячись на дане обмеження, суддівська спільнота вже обговорює можливість застосування даного програмного забезпечення при вирішенні спорів. Зокрема, під час XIX позачергового з'їзду суддів у січні 2023 року більша частина кандидатів на посади членів Вищої ради правосуддя піднімало дане питання. Окремі виступи делегатів були зосереджені на докорінній трансформації взаємодії між учасниками судових проваджень і судом шляхом дистанційної участі у розгляді справ та залученні штучного інтелекту [2].

Отже, дослідивши питання застосування штучного інтелекту у системі правосуддя в Україні, ми можемо дійти

висновку, що застосування ChatGPT в системі правосуддя на даний час можливе, але лише у формі джерела м'якого права. У зв'язку з обмеженнями системи, рішення, які вона видає, можуть бути лише рекомендаційними і не можуть бути прийняті як остаточні на підставі законодавства. Іншими словами, система може тільки порадити, але не має права ухвалювати остаточні рішення, пов'язані з законодавством. Також можливе застосування чат-боту для написання шаблонних документів (повісток, виконавчих листів) і аналізу вже попередньої практики тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Maksym Tokariiev. Що таке chatgpt, які його особливості та як він працює?. ROZKRUTKA.SITE. URL: <https://rozkrutka.site/chatgpt/> (дата звернення: 20.03.2023).
2. Руслан Арсірій. Штучний інтелект та рукописні протоколи судових засідань: реалії «електронного» судочинства в Україні // Судово-юридична газета. URL: <https://sud.ua/uk/news/blog/262550-shtuchniy-intelekt-ta-rukopisni-protokoli-sudovikh-zasidan-realiyi-elektronnogo-sudochinstva-v-ukrayini> (дата звернення: 20.03.2023)
3. Штучний інтелект vs судді: пілотний проект від Вищої ради правосуддя //EVERLRGAL. URL:<https://everlegal.ua/shtuchnyu-intelekt-vs-suddi-pilotnyu-proekt-vid-vyschoyi-rady-pravosuddya> (дата звернення: 21.03.2023).
4. Шишка Н. В.Штучний інтелект в українському правосудді: правові передумови запровадження// Юридичний науковий електронний журнал. URL: http://lsej.org.ua/3_2021/37.pdf (дата звернення: 20.03.2023).
5. Конституція України: від 28.06.1996р. № 254к/96-ВР: станом на 01.01.2020р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 21.03.2023).

Галат Вероніка Володимирівна

студентка 2 курсу 1 групи

ОС «бакалавр»

спеціальність 081 Право

Фінансово-правовий коледж

ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ КАБІNETУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ З ІНШИМИ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Конституція України визначає загальні засади конституційного ладу України, серед яких пріоритетне місце займає принцип, закріплений у статті 6 «Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження відповідно до законів України в межах, встановлених цією Конституцією». Це спонукає до взаємодії органів державної влади, які здійснюють законодавчі, виконавчі і судові функції, що робить наше дослідження актуальним [1].

Органи виконавчої влади в Україні, це насамперед органи, що наділені відповідними державно-владними повноваженнями в усіх сферах суспільного і державного життя.

Стаття 113 Конституції України визначає правовий статус Кабінету Міністрів України як вищого органу у системі органів виконавчої влади. Він є відповідальним перед Президентом України і Верховною Радою України, підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України [2].

Це потребує законодавчого врегулювання взаємодії Кабінету Міністрів України з Президентом України, Верховною Радою України, а також спрямування і координування роботи міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, які забезпечують проведення державної політики у відповідних сферах суспільного і державного життя, виконання Конституції та законів України, актів Президента України, постанов Верховної Ради України, додержання прав і свобод людини та громадянина [3].

Проблема взаємодії Кабінету Міністрів з іншими органами державної влади є важливою та актуальною, оскільки вона впливає на ефективність управління державними справами та реалізацію державної політики.

Якщо не буде впливу на ефективність управління державними справами та реалізацію державної політики, то можливо спостерігатиметься низький рівень ефективності в управлінні ресурсами та прийнятті рішень. Це може призвести до зростання рівня корупції, зниження якості послуг, неправильного розподілу бюджетних коштів та інших проблем.

Особливості взаємодії Кабінету Міністрів з іншими органами державної влади досліджували такі науковці, як Авер'янов В.Б., Ю.Тодика, М.Цвік, В.Шаповал, Ю. Фрицький, І.Е. Коліушко, Г.Й. Ткач, А. Колодій, О. Копиленко, В. Погорілко.

Окрім цього, спостерігається виникнення конфліктів між Президентом та Кабінетом Міністрів України, у випадках, коли Президент прагне здійснювати більший контроль ніж передбачено законодавством. Конфлікти виникають також і між місцевими органами влади та центральним урядом, коли місцеві влади не згодні з рішеннями, які були ухвалені на рівні центральної влади.

Інша проблема за відсутності згоди щодо основних пріоритетів діяльності Кабінету Міністрів та інших органів державної влади.

Проблема взаємодії Кабінету Міністрів з іншими органами державної влади, зокрема з парламентом та президентом, є важливим аспектом ефективного управління державою. У разі політичної нестабільності складу Кабінету Міністрів України ця проблема може стати ще більш гострою.

Політична нестабільність може виникати в зв'язку зі змінами у складі парламенту, призначенням нового президента або звільненням міністрів з посад у Кабінеті Міністрів. Прикладом може бути ситуація, яка стосується незгодженості щодо змін в законодавстві з приводу земельних відносин між Кабінетом Міністрів України та народними депутатами Верховної Ради, що призводить до гальмування реформи та негативно впливає на розвиток сільського господарства.

Наступною, не більш важливою проблемою є недостатня прозорість та відкритість у прийнятті рішень Кабінетом Міністрів, яка може стати серйозною перешкодою для ефективної взаємодії з іншими органами державної влади. Це може порушити довіру та спричинити незадоволення з боку інших гілок влади, громадськості та міжнародних партнерів.

Недостатня прозорість може бути зумовлена різними причинами, такими як недостатня інформаційна база, обмеження доступу до інформації або відсутність механізмів громадського контролю. Це може призвести до того, що рішення Кабінету Міністрів будуть прийматися відносно таємно, без достатнього обговорення та залучення громадськості та інших органів державної влади. Наприклад, одна із причин недостатньої прозорості може стати відсутність широкої громадської дискусії та участі у процесі розробки прийняття рішень.

Також, варто зазначити і про недостатню координацію дій між різними органами державної влади у реалізації загальних стратегічних цілей та завдань.

Таким прикладом недостатньої координації між різними органами державної влади можуть бути питання, коли Міністерство економіки та Міністерство фінансів не можуть домовитися про розподіл бюджетних коштів для реалізації стратегічних цілей держави. Це може призвести до затримок у реалізації проектів та програм, а також до відмови від деяких ініціатив через недостатність фінансування.

Необхідно також звернути увагу на непослідовність дій виконавчої та законодавчої гілок влади, яка може стати серйозною проблемою для взаємодії Кабінету Міністрів з іншими органами державної влади в Україні. Це може призвести до труднощів у вирішенні важливих питань, таких як прийняття нових законів або реалізація виконавчих рішень.

Зокрема, якщо представники органів законодавчої та виконавчої влади мають різні погляди на певну проблему, це може призвести до того, що Кабінет Міністрів не зможе ефективно реалізувати свої плани та стратегії. Крім того, непослідовність дій може стати причиною розбіжностей та конфліктів між

різними органами влади, що також може негативно вплинути на роботу уряду та виконання його завдань.

Яскравим прикладом цієї проблеми може виступати ситуація, коли виконавча влада здійснює дії, які не відповідають законодавчим нормам. Виконавча влада забороняє проведення певних заходів, які не заборонені законодавством. Це може призвести до того, що будуть порушені права громадян та до конфліктів між виконавчою та законодавчою владою.

Дослідивши окремі аспекти, автор доходить висновку, що усі ці проблеми можливо усунути, якщо використовувати різні шляхи їх вирішення.

По-перше, потрібно встановити чіткі процедури взаємодії між Кабінетом Міністрів, парламентом та президентом, а також створити механізми для швидкого формування нового Кабінету Міністрів у разі необхідності.

По-друге, забезпечити доступ до інформації про рішення Кабінету Міністрів, включаючи інформацію про процес його прийняття та обговорення; забезпечити доступ до інформації та можливість громадськості долучатися до процесу прийняття рішень.

По-третє, створити міжвідомчі комісії та робочі групи для забезпечення координації дій між різними органами державної влади у реалізації загальних цілей.

Для вирішення цієї проблеми необхідно віднести і розроблення єдиного стратегічного плану дій для усіх органів державної влади, який міститиме загальні цілі та завдання, а також конкретні дії та строки їх виконання.

А також, не слід забувати про забезпечення ефективну комунікацію між різними гілками влади та забезпечення координації дій з метою досягнення спільних цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України — Розділ I. <https://www.president.gov.ua/>. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-i>.
2. Про Кабінет Міністрів України 27 від лютого 2014 року №794 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18> (дата звернення 18.04.2023).

3. Про забезпечення взаємодії Кабінету Міністрів України з Верховною Радою України від 24 червня 2016 р. № 449-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/449-2016-p> (дата звернення 16.04.23)
4. Організація діяльності органів державної влади: навч. посіб. / О.Г. Вагонова, О.В. Горпинич, В.В. Чорнобаєв; М-во освіти і науки України, НТУ «Дніпровська політехніка». — Д. : НТУ «ДП», 2019. 77 — с.
5. Нестерович В. Ф. Принципи відкритості та прозорості в діяльності органів державної влади як передумова утвердження демократії участі / В. Ф. Нестерович // Філософські та методологічні проблеми права. — 2016. — № 2. — С. 67-77.
6. Мужикова Н. М. Органи виконавчої влади в Україні: правовий статус / Сіверський інститут регіональних досліджень; Ред. кол.: В. М. Бойко (голова ред.) [та ін.]. — Чернігів: Сіверський центр післядипломної освіти, 2013. — 100 с.
7. Актуальні проблеми конституційного права України: підручник / за заг. ред. проф. Олійника А.Ю. — К.: «Центр учбової літератури», 2013. — 554 с.
8. Шукліна Н. В. Сучасний підручник з конституційного права України (Рецензія на підручник В. Ф. Погорілка, В. Л. Федоренка «Конституційне право України») / Н. В. Шукліна, О. В. Совгіря // Публічне право. — 2013. — № 1. — С. 415-417. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2013_1_59.
9. 5.2.2.2. Відносини з органами виконавчої влади | Constitutional Court of Ukraine URL: <https://ccu.gov.ua/en/node/17498> (дата звернення 16.04.23)

Гончар Валерія Іванівна
студентка 2 курсу 4 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
«Фінансово-правовий коледж»

ПОСИЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ПЕРІОД ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ ЯК ГАРАНТІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

З 24 лютого 2022 року Указом Президента України № 64/2022 [1] на всій території України запроваджено воєнний стан, який передбачає особливий правовий режим, що вводиться в Україні у зв'язку зі збройною агресією росії проти України. Такий правовий режим вносить певні особливості і при призначенні покарань особам, які вчинили кримінальні правопорушення під час воєнного стану. У процесі реформування правової політики, яка спрямована на послаблення кримінальних покарань з одного боку, та врахування сучасних умов воєнного стану з іншого, виникає необхідність поліпшення ефективності застосування норм Кримінального кодексу України. Враховуючи те, що Кримінальний кодекс України постійно зазнає численних змін (наразі більше тисячі змін та доповнень), які не завжди відповідають логіці та реальним суспільним обставинам, реформування системи кримінального законодавства потребує комплексного наукового аналізу, включаючи його історичний аспект. Це логічний підхід, оскільки сучасні інститути кримінального права формуються з урахуванням наступності та повторюваності. Тому, об'єктивне вивчення еволюції законодавства щодо кримінальної відповідальності сприятиме вдосконаленню положень Кримінального кодексу України.

Посилення відповідальності за окремі кримінальні правопорушення, вчинені під час дії правового режиму воєнного стану, може проявлятися у двох різних формах:

- **вчинення кримінального правопорушення в умовах воєнного стану як кваліфікуюча ознака.** Наприклад, за зви-

чайних обставин за вчинення диверсії (стаття 113 Кримінального кодексу України) передбачено позбавлення волі на строк від 10 до 15 років з конфіскацією майна або без такої (ч. 1 ст. 113). Втім, вчинення диверсії за умов воєнного стану карається позбавленням волі на строк 15 років або довічним позбавленням волі, з конфіскацією майна (ч. 1 ст. 113 Кримінального кодексу України [3]). Отже, відповідальність за вчинення цього кримінального правопорушення за умов дії правового режиму воєнного стану чітко передбачена в Кримінальному кодексі України;

• **вчинення кримінального правопорушення в умовах воєнного стану як обставина, яка обтяжує покарання.** Наприклад, частиною першою статтею 190 Кримінального кодексу України [3] передбачено, що заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою (шахрайство) карається штрафом від 2000 до 3000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від 200 до 240 годин, або виправними роботами на строк до 2 років, або обмеженням волі на строк до 3 років. У випадку вчинення шахрайства в умовах дії правового режиму воєнного стану для вчинення, буде застосовуватись найтяжче покарання, а саме обмеження волі на строк до 3 років. Таким чином, відповідальність за вчинення цього кримінального правопорушення за умов дії правового режиму воєнного стану не є визначеною, але береться до уваги найтяжча міра покарання, яка закріплена в Кримінальному кодексі України.

Вчинення кримінальних правопорушень в умовах дії правового режиму воєнного стану вважається кваліфікуючою ознакою також для таких правопорушень, як:

- Частина друга статті 111 (Державна зрада);
- Частина друга статті 113 (Диверсія);
- Частина четверта статті 402 (Непокора);
- Частина четверта статті 408 (Дезертирство);
- Частина третя статті 419 (Порушення правил несення прикордонної служби); і тд.

Причинами визнання обтяжуючою обставиною вчинення кримінального правопорушення в умовах дії правового режиму воєнного стану є:

- підвищений ступінь суспільної небезпеки злочинів, які вчиняються в умовах воєнного стану. Під час воєнного стану держава та цивільне населення і без цього страждає від військової агресії, а використання цих умов для скоєння кримінального правопорушення створить ще більшу загрозу та нанесе істотну шкоду правам людини і громадянина/громадянки, громадській безпеці тощо;
- винна особа використовує для вчинення кримінального правопорушення тяжкі обставини та умови, в яких опинилося суспільство. Так, під час запровадження воєнного стану вводяться вагомі та обґрунтовані обмеження, які впливають на реалізацію своїх прав цивільним населенням. Використовуючи воєнний стан винні особи починають зловживати цим та сприяють ще більшій дестабілізації обстановки в міст.

Таким чином, покарання для осіб, визнаних винними у вчиненні кримінальних правопорушень в період воєнного стану буде призначатися судом з урахуванням цієї обтяжувальної обставини, а вид і розмір призначеного покарання буде наближеним до максимальної межі, передбаченої Кримінальним кодексом України.

Додатково варто зазначити, що встановлено кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність. Насправді, Україна саме останні вісім років потребувала визнання окремих видів колабораційної діяльності незаконними на рівні кримінального закону. За загальним визначенням, колаборант співпрацює з окупаційною владою на шкоду власній країні. У своїй статті про колабораційну діяльність Кравчук О., суддя Вищого антикорупційного суду і Бондаренко М., суддя Дарницького районного суду зробили більш детальний аналіз даної статті: ст. 111-1 Кримінального кодексу України (колабораційна діяльність) [3].

Відтепер, визнаються злочинними наступні діяння:

- Публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення

та утвердження тимчасової окупації частини території України.

Публічні заклики громадянином України до:

- підтримки рішень та/або дій держави-агресора,
- підтримки збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора,
- співпраці з державою-агресором,
- співпраці зі збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора,
- невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України,
- незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території.

Окрім зазначеного, встановлено кримінальну відповідальність за розпалювання регіональної ворожнечі: так, статтю 161[3] Кримінального кодексу України доповнено положенням, відповідно до якого визнано злочином умисні дії, спрямовані на розпалювання регіональної ворожнечі.

Позитивним вважаємо посилення відповідальності за злочини проти власності в період дії правового режиму воєнного стану: 07.03.2022 було внесено зміни до Кримінального кодексу України, якими посилено відповідальність за мародерство (ст. 432 Кримінального кодексу України [3]) та встановлено мінімальну межу покарання у виді позбавлення волі строком на 5 років.

Так, новий закон посилив покарання не тільки за мародерство, а ще й за використання трагічних обставин, бойових дій для власної наживи, адже зміни торкнулися й складу кримінальних правопорушень, передбачених у статтях 185 (крадіжка), 186 (грабіж), 187 (розбій), 189 (вимагання), 191 (заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем) Кримінального кодексу України. Ці злочини доповнилися кваліфікуючою ознакою — скоєння в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Тому відтепер за вчинення кримінальних правопорушень проти власності в умовах воєнного або надзвичайного стану відповідальність стала жорсткішою.

Додатково встановлено кримінальну відповідальність за поширення інформації про розташування зброї, техніки та військовослужбовців: 27.03.2022 набрали чинності зміни, що передбачають запровадження кримінальної відповідальності за поширення в умовах воєнного стану інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, у тому числі про їх переміщення територією України, та поширення інформації про переміщення, рух або розташування Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, за можливості їх ідентифікації на місцевості. Стаття 114-2 Кримінального кодексу України [3].

В результаті динамічних, соціальних та політичних перетворень, які відбулися в Україні протягом останніх років, беззаперечно почався неминучий вплив на існуючі тенденції розвитку кримінального законодавства та взагалі на всю кримінально-правову політику держави. Підвищення рівня кримінальної відповідальності в період воєнного стану є ефективним інструментом забезпечення правопорядку та захисту національної безпеки держави. Однак, неодноразові зміни та доповнення до Кримінального кодексу України є прямим свідченням нестабільності кримінально-правової політики держави. Дослідження сучасних тенденцій в змінах до Кримінального кодексу України, дає змогу визначити відповідні недоліки та прорахунки суб'єктів її здійснення. Тож такі зміни є не звичайним тактичним кроком законодавця, спрямованим на вирішення «одиночних» суспільно-політичних проблем, а навпаки — масштабним приведенням вітчизняного кримінального законодавства до міжнародних вимог.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 року. №64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 17.04.2023).
2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної

- безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану : Закон України від 03.03.2022. № 2113-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2113-20#Text> (дата звернення: 17.04.2023).
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n1263> (дата звернення: 17.04.2023).

Грянко Анна Георгіївна
*студентка 3 курсу 3 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж*

ДО ПРОБЛЕМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ТА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІЙСЬКОВОГО ЗБОРУ В УКРАЇНІ

Боездатна армія — запорука економічної та політичної стабільності держави. В умовах воєнного стану, безсумнівно, запровадження та стягнення військового збору є абсолютно виправданим та беззаперечним. Разом з тим, за будь-яких обставин, дотримання принципів податкового законодавства є запорукою реалізації принципу верховенства права як одного з основних конституційних принципів.

Аналіз запровадження та правового регулювання військового збору в Україні дозволив виявити кілька його недоліків.

Перше — спосіб запровадження. Військовий збір вперше був запроваджений в Україні Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів» № 1621-VII від 31.07.2014 [1] (далі — Закон № 1621-VII), який набув чинності 03.08.2014. Його запровадження було спричинене початком російської збройної агресії на території України та недостатністю фінансування видатків на оборону. Тобто, на той момент таке запровадження було цілком обґрунтованим з точки зору доцільності, але не зовсім — з точки зору законності.

Так, згідно п. 4.1.9 ст. 4 Податкового кодексу України [2] (далі — ПКУ) зміни до будь-яких елементів податків та зборів не можуть вноситися пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому будуть діяти нові правила та ставки. Податки та збори, їх ставки, а також податкові пільги не можуть змінюватися протягом бюджетного року (принцип стабільності податкового законодавства). А згідно п. 7.3 ст. 7 ПКУ будь-які питання щодо оподаткування регулюються цим Кодексом і не можуть встановлюватися або змінюватися іншими законами України, крім законів, що містять виключно положення щодо внесення змін до цього Кодексу та/або положення, які встановлюють відповідальність за порушення норм податкового законодавства.

У цьому контексті варто зауважити, що Закон № 1621-VII був прийнятий пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду та містив у собі не тільки положення щодо внесення змін до ПКУ. Відтак, його прийняттям законодавець порушив щонайменше два принципи, закріплені ПКУ.

І навіть зміни, які згодом неодноразово вносилися до положень про військовий збір у ПКУ, так само були прийняті із недодержанням принципу стабільності.

Також звертає на себе увагу той факт, що положення про військовий збір включені до розділу XX. Перехідні положення ПКУ, а згідно ч. 8 ст. 90 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» [3], якщо для реалізації положень поданого законопроекту після його прийняття необхідні зміни до інших законів, такі зміни мають викладатися в розділі «Перехідні положення» цього законопроекту або в одночасно внесеному його ініціатором окремому законопроекті.

Відтак, встановлення податків у перехідних положеннях є неприпустимим.

Друге — форма. Даний загальнообов'язковий платіж запроваджений у формі збору, як впливає з його назви. Разом з тим, аналіз його змісту дозволяє дійти висновку, що абсолютно всі його елементи встановлені ідентично податку на доходи фізичних осіб, а отже даний збір фактично є ще одним податком.

Ще одним аргументом на користь висунутої тези може слугувати той факт, що ПКУ у ст. 6 розмежовує поняття податку та збору, відтак це є аж ніяк не формальністю, а законодавчо визначеною необхідністю. Крім того, комплексний аналіз норм Податкового кодексу України, Бюджетного кодексу України дозволяє зробити висновок, що цей загальнообов'язковий платіж не має цільового характеру (зараховується до загального фонду державного бюджету згідно вимог п. 1-2) ч. 2 ст. 29 Бюджетного кодексу України [4]), у відповідь на його сплату особа не отримує будь-якої спеціальної вигоди, а у держави не виникає обов'язку вчинення на користь такої особи юридично значимих дій.

Згідно п. 8.1 ст. 8 ПКУ в Україні встановлюються загальнодержавні та місцеві податки та збори. Статтею 9 ПКУ визначено виключний перелік загальнодержавних та місцевих податків. Зауважимо, що воєнного збору у цьому переліку немає. А згідно п. 9.4 ст. 9 ПКУ установа загальнодержавних податків та зборів, не передбачених цим Кодексом, забороняється.

Відтак, попри наявність у ПКУ положень про військовий збір, питання «встановлення» цього збору/податку згідно статей 8-9 ПКУ все ще залишається дискусійним та відкритим.

Військовий збір з'явився у податковій системі України всередині 2014 як тимчасовий податок (найперше — для покриття тимчасового дефіциту державного бюджету). Разом з цим, неодноразове продовження дії цих положень, а відтак пролонгація існування цього загальнообов'язкового платежу в податковій системі держави, спричинили його застосування на території України уже майже 9 років, що, за великим рахунком, по своїй суті переводить його до категорії постійних податків.

Таким чином, цілком обґрунтованим видається необхідність повноцінного відображення цього збору у податковій системі України шляхом включення до переліку, визначеного статтею 9 ПКУ України.

На нашу думку, елементи податку, визначені у ст. 7 ПКУ, мають бути врегульовані в основних розділах ПКУ, а застереження щодо періоду його застосування (на період запро-

вядження режиму воєнного стану тощо) — у прикінцевих та перехідних положеннях ПКУ.

Третє — зміст. Загальні засади встановлення податків і зборів визначені ст. 7 ПКУ. Згідно п. 7.1 ст. 7 ПКУ під час встановлення податку обов'язково визначаються такі елементи: 7.1.1. платники податку; 7.1.2. об'єкт оподаткування; 7.1.3. база оподаткування; 7.1.4. ставка податку; 7.1.5. порядок обчислення податку; 7.1.6. податковий період; 7.1.7. строк та порядок сплати податку; 7.1.8. строк та порядок подання звітності про обчислення і сплату податку.

Аналіз положень п. 16-1 Перехідних положень ПКУ дає підстави зробити висновок, що законодавцем визначено лише платника, об'єкт оподаткування, ставку збору, строк та порядок сплати збору.

Згідно п. 4.1.11 ст. 4 ПКУ податкове законодавство України ґрунтується на принципі єдиного підходу до встановлення податків та зборів, який полягає у визначенні на законодавчому рівні усіх обов'язкових елементів податку. Натомість, коли мова йде про військовий збір, цей принцип очевидно порушено.

Так само, звертає на себе увагу той факт, що законодавець не визначив самостійних елементів цього податку навіть з числа тих, які зазначені у п. 16-1 Перехідних положень ПКУ, оскільки всі вони відсилають до положень податку на доходи фізичних осіб. Відтак, можна зробити висновок, що військовий збір не є самостійним загальнообов'язковим платежем, а радше однією з особливих форм сплати податку на доходи фізичних осіб.

Подібний спосіб визначення елементів податку при його запровадженні законодавців породжує ряд інших проблем. Так, наприклад, як слушно зазначає Маркова Л. Г., ще однією проблемою військового збору є існування подвійного оподаткування доходів громадян. Така ситуація виникає у зв'язку з тим, що військовий збір та єдиний соціальний внесок розраховуються, виходячи з загальної суми доходів. Якщо при нарахуванні податку на доходи фізичних осіб ця проблема певним чином врегульована (база оподаткування податком на доходи фізичних осіб визначається за вирахуванням суми єдиного соціального

внеску), то при оподаткуванні військовим збором ця проблема залишається не вирішеною. [5, с.31–36].

Таким чином, наведене вище дозволяє зробити висновок про нагальну необхідність законодавчого коригування механізму військового збору з чітким дотримання основних засад податкового законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України: Закон України від 31 лип. 2014р. № 1621. URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1621-18> (дата звернення: 11.04.2023).
2. Податковий кодекс України: Закон України, Кодекс від 2 груд. 2010р. № 2755-VI. URL:<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 10.04.2023).
3. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лют. 2010р. №1861. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text> (дата звернення: 8.04.2023).
4. Бюджетний кодекс України : Закон України від 8 лип. 2010р. №2456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 6.04.2023).
5. Маркова Л. Г. Військовий збір: теоретичний аспект. *International scientific journal*. 2015р. № 3. С.31–36.
6. Резнік О.М., Ігнатенко Є. В. Військовий збір: історія та сучасність. «Молодий вчений». 2015р. №2(17). С.838-841. URL:<http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/2/496.pdf> (дата звернення: 9.04.2023).
7. Державна податкова служба України. Військовий збір: деякі особливості оподаткування доходу//Головне управління ДПС у Дніпропетровській області. URL:<https://dp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/590573.html> (дата звернення: 10.04.2023).
8. Шинкарчук А. Я. Проблеми правового регулювання військового збору в Україні. URL:<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-1844/> (дата звернення 11.04.2023).

Данилевський Серафим Станіславович

студент 3 курсу 1 групи

ОС «бакалавр»

спеціальність 081 Право

Фінансово-правовий коледж

ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТУВАННЯ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Україна завжди була досить ризиковою країною для інвестування й позитивного рівня індексу інвестиційної привабливості України (4–5 балів) ми ніколи не досягали. До війни він у нас і так був низький — 2.84 балів, а після початку він у нас впав до 2.17 балів, що відкинуло нас до 2012–2013 рр, ще до початку воєнних дій. Антирекорд же досі тримає ситуація під час Євромайдану, коли цей індекс впав до 1.8 балів, це найнижчий бал індексу інвестиційної привабливості України за всю нашу незалежну історію.

Спочатку коротко пройдемося по проблемам, які спіткали інвестиційний клімат України до початку будь-яких бойових дій, тобто з 1991 по 2014 рік, бо тодішні проблеми залишилися актуальними й зараз. Протягом усього цього періоду здійснення іноземного інвестування в економіку незалежної України проблеми й недоліки, притаманні цьому процесу, були практично незмінними, а відмінності стосувалися скасування та відновлення пільгових умов залучення іноземних інвестицій. Проведений мною аналіз показав, що головними проблемами залучення іноземних інвестицій в нашій країні у тодішніх умовах є несприятливий інвестиційний клімат та недосконалість нормативно-правового забезпечення інвестиційної діяльності. Також в Україні протягом досліджуваного періоду спостерігалися протиріччя між інтересами приватних іноземних інвесторів та потребами національної економіки. Незважаючи на певний прогрес в останні роки, деякі з цих проблем залишаються актуальними і сьогодні. Тому інвестиційний клімат в Україні ще не є достатньо сприятливим для приваблення значного обсягу іноземних інвестицій. Нормативно-правове забезпечення інвестиційної діяльності

також є недосконалим, і це може створювати перешкоди для інвестицій. Також інтереси приватних іноземних інвесторів можуть не збігатися з потребами національної економіки, що може призводити до конфліктів і складнощів у розвитку інвестиційної діяльності.

Під час же початку бойових дій з 2014 по 2022 рік викрились й інші проблеми інвестування — в нашій державі існували проблема недостатнього використання інвестиційного потенціалу, яка пов'язана із політичною нестабільністю, надмірним втручанням держави у регулювання іноземних інвестицій, постійними змінами у чинному законодавстві, відсутністю в Україні єдиного центрального органу з питань державного управління іноземного інвестування, недостатнім розвитком малого та середнього підприємництва, наявністю великої кількості «тіньових капіталів». Найістотнішою перешкодою для діяльності іноземних інвесторів в Україні є недосконалість відповідного законодавства. Спроби вдосконалення нормативних актів згідно з цілями України, а також мотивації іноземних партнерів зумовили часті зміни в українському законодавстві. До останнього часу не запропоновано жодного законодавчого акту, який би був достатньо відпрацьованим, універсальним. Ускладнює ситуацію і практика коригування нормативних актів під час їх руху від верхніх рівнів управління до нижніх.

Проблеми корупції й недовіри до судової системи й досі лишаються гострими проблемами інвестування під час війни. Ні для кого не секрет, що одною з найголовніших перешкод для іноземних інвесторів є корупція та відсутність стабільної ситуації на макроекономічному рівні. Провідна проблема економіки України — це відсутність внутрішніх та зовнішніх іноземних інвестицій. На думку багатьох експертів, опитуючи іноземних інвесторів, український уряд використовує внутрішні резерви для залучення інвестицій у недостатньому обсязі. За свідченнями багатьох досліджень корупція є однією з головних причин, які перешкоджає економічному розвитку країни. Крім того, рівень і характер корупції мають негативний вплив на інвестиції. Таким чином, більш прогнозовані корупційні режими є менш небезпечними для ефективності інвестування, ніж ті, котрі

передбачувані менше, але й виявляються режимами з меншою корупцією. Як вважають дослідники, безвідповідальний уряд, який приймає погано прогнозовані рішення, є найгіршим для закордонних інвесторів. Чесний бізнес, добропорядна держава та громадяни повинні забезпечити запобігання безвідповідального та злочинного відношення до інвестиційної діяльності. А недовіра до судової системи України не має необхідних правових засобів для забезпечення законних прав інвесторів та вирішення спорів. Українська держава, яка знаходиться в стані постійних державних реформ, існує нестабільний правовий режим. Існує багато суперечливих законів та правил, котрі можна знайти на різних рівнях управління. Ще одним чинником нестабільності судової системи є надання зворотної дії законам. Опираючись на це, іноземні інвестори знаходяться під сумнівом, особливо коли законодавство впливає на вже існуючі капітальні вкладення. Відповідно до діючих правових актів всім інвесторам надаються рівні права без винятку, незалежно від економічного сектора, куди поступають інвестиції, яка кількість та походження інвестицій, незалежно від того, чи є вони у державі або іноземні. Такий підхід цілком може бути раціональним, якщо країна вже має досить високий рівень економічної стабільності. Але українське законодавство не стимулює інвестиції у ключові економічні галузі.

Інвестування в період воєнного стану в Україні має ті ж проблеми, які були зазначені вище, але до них додаються й наступні:

1. політична нестабільність: воєнний стан може призвести до збільшення політичної нестабільності в країні, що може негативно вплинути на інвестиційний клімат. Іноземні інвестори можуть бути знепокоєні неспокоєм в країні і відмовлятися від інвестування;

2. економічні проблеми: воєнний стан може мати серйозні економічні наслідки. Наприклад, дефіцит бюджету, збільшення інфляції та падіння курсу валюти. Ці економічні проблеми можуть негативно вплинути на інвестиції;

3. проблеми з логістикою. На зараз, в нашій країні, закриті всі порти, а експорт й імпорт відбувається через логістичні

ланцюжки, які виникли для задоволення всього обсягу імпорту та експорту країни, які не справляються з навантаженням через наступні проблеми:

- відмови від накопичення, бо чим більше товарів знаходиться на складах, тим вищий обсяг заморожених фінансів. До того ж довго тримати товари на складах небезпечно — у разі атаки їх можна втратити;
- складнощі з закупівлею товарів. Проблеми пов'язані насамперед з обмеженістю асортименту й постачальників, блокуванням портів та навантаженням на залізничну інфраструктуру;
- ускладнення логістичних операцій. Блокпости, огляди, комендантська година — все це ускладнює перевезення вантажів. Крім того, необхідно заздалегідь планувати запасні маршрути, оскільки є ризик нових атак й тд.

4. висока вартість кредитів. У військовий час, державні вкладення зазвичай перенаправляються на зброю та оборону, що може призвести до підвищення ставок на кредити та позиковий капітал для бізнесу;

5. ризик зміни валютного курсу. Воєнний стан може призвести до зміни валютного курсу, що може вплинути на інвестиції та діяльність підприємств, які мають державні контракти або співпрацю з державним сектором;

6. купівельна спроможність українців. Саме цей показник рідко де вказують, але я вважаю, що його потрібно зазначити, бо якщо за 30 років купівельна спроможність українців впала на 30%, то за півроку війни вона впала аж на 40–45%. Тобто через це спливають наступні проблеми:

- обмежені можливості для підприємств залучати фінансування. Якщо споживачі не мають достатньої купівельної спроможності, підприємства не зможуть реалізувати свою продукцію або послуги, що обмежить їх доходи та можливості для залучення інвестицій;
- зменшення попиту. Якщо споживачі не можуть дозволити собі купувати товари або послуги, це може призвести до зменшення попиту на ринку, що в свою чергу може знизити доходи підприємств та призвести до зменшення інвестицій;

- зниження прибутку. Низька купівельна спроможність також може призвести до зниження прибутку підприємств, що може зменшити їх інтерес до інвестування в нові проекти, розвиток технологій та інші ініціативи.

7. припинення роботи бізнесу. У разі введення воєнного стану, деякі підприємства можуть бути закриті або обмежені у своїй діяльності, що може негативно вплинути на інвесторів та призвести до збитків для бізнесу.

Інвестування в період воєнного стану є вкрай ризикованою справою, але, відверто кажучи, інвестування в нашу країну було досить ризиковою справою й до війни. Тому основні позитивні фактори, які були вказані в багатьох джерелах є малоефективними. Наприклад, статус кандидата в ЄС не вирішить проблеми з корупцією, мінливим законодавством чи недовірою до судових систем. Хоча, безумовно, з ним ми будемо куди привабливіші в плані інвестування, але ще будемо на рівні до 2013 року.

Тому у мене є наступні ідеї для того, щоб наша країна нарешті змогла підняти планку й стати на позитивному рівні індексу інвестиційної привабливості:

1. обов'язково має бути перемога на війні й повернення до кордонів 1991 року, тоді ми зможемо підняти свій політичний міжнародний рівень, а з поверненими територіями буде більший й різноманітніший простір для інвестування;

2. стабілізувати економічні та політичні питання на позитивному рівні;

3. вирішити внутрішні проблеми, які накопилися у нас з 1991 року, особливо це стосується питань корупції, стабільного законодавства та судової системи;

4. членство в ЄС. З цим вирішиться питання транспортним безвізом з країнами ЄС та скасування мит та квот на експорт з України.

З цим всім набором можна стати передовою країною з високим рівнем життя та інвестиційною привабливістю. Головне пам'ятати, що потреби національної економіки мають бути захищені, а іноземні інвестиції повинні діяти не на шкоду національним інтересам. Отже, головне знайти

золоту середину, тобто компроміс та стабілізувати цей процес.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Індекс інвестиційної привабливості України показав найнижче значення з 2013 року — European Business Association (eba.com.ua)
2. Казакова Н.А., МІЖНАРОДНІ ІНВЕСТИЦІЇ УКРАЇНИ. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ УТВОРЕННЯ 134 с.
3. Чи можливі інвестиції під час війни? — Юридична Газета (yur-gazeta.com)
4. Заінвестнячити до смерті | Економічна правда (epravda.com.ua)
5. Купівельна спроможність українців впала на 40-45%, — Олексій Другов — Головне за день — ТРК ПЕРШИЙ ЗАХІДНИЙ (1zahid.com)
6. Купівельна спроможність українців впала на 30% — УНІАН (unian.ua)
7. Логістика під час війни: як українському бізнесу організувати транспортні потоки (ukrinform.ua)

Донченко Єгор Дмитрович
студент 2 курсу 1 групи
ОС «бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ПРОБЛЕМА ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ТА ПРИВАТНОСТІ В ІНТЕРНЕТІ

В останні роки широке використання Інтернету призвело до безпрецедентної кількості персональних даних, які передаються та зберігаються в Інтернеті. Хоча це принесло багато переваг з точки зору зручності та доступу до інформації, це також викликало серйозні занепокоєння щодо конфіденційності та захисту даних. Несанкціоноване використання, доступ або розкриття особистих даних може мати серйозні наслідки для людей, починаючи від крадіжки особистих да-

них до фінансових втрат і шкоди репутації. Таким чином, забезпечення захисту персональних даних стало актуальною та гострою проблемою.

Автор ставить за мету дослідити проблеми захисту персональних даних та конфіденційності в Інтернеті як на міжнародному рівні, так і в контексті України. У роботі розглядатимуться законодавчі рамки та механізми захисту персональних даних, а також виклики та прогалини в цих структурах. Дослідження буде спрямовано на визначення найкращих практик і рекомендацій щодо покращення захисту персональних даних в онлайн-середовищі.

Захист особистої інформації в Інтернеті стає все більш актуальною проблемою в сучасному світі. Резолюція 38/2018 Ради ООН з прав людини та Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) визнають необхідність захисту особистої конфіденційності в Інтернеті відповідно до прав людини та основних свобод. Однак відсутність дієвого регулювання обігу персональних даних призвела до появи нових загроз і викликів, які вимагають відповідних заходів протидії.

Тема закону про конфіденційність Інтернету широко досліджувалася такими вченими, як Брандейс, Уоррен, Коділл, Мерфі, Бугі, Турбін, Піс та Пазюк. Ці дослідники досліджували різні аспекти права на приватність в Інтернеті, включаючи право бути забутим, зв'язок між правами людини, приватністю та Інтернетом, а також збереження персональних даних.

Юридичний термін «privacy» використовується в західних країнах для позначення інституту, який захищає право на особисте життя. Українською мовою цей термін перекладається як «приватність», що відповідає поняттю «приватний». Цей термін широко вживаний серед українських науковців завдяки своїй стислості та здатності охопити суть правового явища. Сучасна концепція приватності була заснована наприкінці XIX століття американськими юристами Л. Брандейсом і С. Уорреном. У своїй статті «Право на приватність» вони тлумачили право на приватність як право бути залишеним на самоті, оскільки складність життя вимагає від людини потреби в місці, де можна сховатися від зовнішнього світу. З

появою телекомунікаційних технологій і широким використанням комп'ютерів для автоматизованої обробки особистої інформації право на приватність набуло додаткового значення.

Дослідження висвітлює основні ризики, з якими стикаються сьогодні користувачі Інтернету. Перший ризик стосується збору, обробки та використання персоналізованої інформації за допомогою файлів cookie. Використовуючи файли cookie, можна відстежувати особисту інформацію, таку як вік, стать, місце знаходження та вподобання в різних областях. Ця інформація потім використовується для створення профілю користувача, який використовується для цілей автентифікації, а також збору, обробки, зберігання та використання особистої інформації для формування відповідного портфолію користувачів для персоналізованої реклами.

Наприклад, інформаційно-аналітичні центри Google використовують цю технологію для аналізу не лише дій користувачів щодо розміщення онлайн-реклами, але й для відстеження та розшифровки інформації в їхніх електронних листах, надісланих або отриманих через Gmail. Хоча Google стверджує, що ця технологія повністю автоматизована, немає жодного втручання в приватні повідомлення користувачів. Аналіз вхідних повідомлень, автоматизований чи ні, все одно є втручанням у приватне життя та порушує право людини на приватне життя.

Ще однією з проблем, з якою стикаються користувачі Інтернету, є незаконна транскордонна передача персональних даних. Для ілюстрації наведемо приклад зі звіту Уповноваженого з прав людини за 2019 рік. Під час перевірки Вищої школи адвокатури було виявлено, що Національна асоціація адвокатів України обробляла інформацію про особу (включаючи ім'я, номер телефону, адресу електронної пошти, IP-адресу користувача, регіон, а також час і дату входу) користувачів онлайн-курсів через онлайн-платформу під назвою www.antitreningi.ru. Фізичний хостинг цієї платформи знаходився в Російській Федерації, а реєстрація користувачів і оплата послуг здійснювалися через онлайн-форму, фізичний хостинг якої знаходився в Німеччині. У результаті персональні дані користувачів онлайн-курсу були передані без їхньої явної згоди

та без будь-яких правових підстав суб'єктам, що працюють в інших країнах, що є незаконною транскордонною передачею персональних даних.

Ці ризики є лише деякими з потенційних способів, якими різні суб'єкти можуть втручатися в приватне життя людей. Щоб забезпечити відчуття безпеки та довіри в онлайн-просторі, користувачі потребують інституційних та нормативних гарантій захисту свого права на конфіденційність.

Іншою важливою проблемою є право бути забутим. Право на приватність і право бути забутим — тісно пов'язані поняття. Остання є відносно новою концепцією, яка була запроваджена в 2014 році Європейським Союзом для реформування механізму захисту персональних даних фізичних осіб. Право на забуття є способом захисту особистих немайнових прав людини та забезпечення збереження таємниць минулого. Однак його реалізація зараз стикається з проблемами через невизначену практику.

У справі Маріо Костехо Гонсалеса Європейський суд (ЕС) визнав право бути забутим між користувачами Інтернету та пошуковими системами. Справа стосувалася громадянина Іспанії, який попросив Google видалити посилання на рекламу в електронній версії газети. У цьому оголошенні була інформація про продаж його будинку на аукціоні за борги. Це рішення мало значний вплив, оскільки визнало діяльність пошукової системи «обробкою персональних даних». Він також встановив обов'язок і відповідальність операторів пошукових систем як «розпорядників персональних даних».

Позиції Суду ЄС та ЄСПЛ можна порівняти щодо збалансування публічного доступу до інформації та права особи на приватне життя. ЄСПЛ надає пріоритет публічному доступу до інформації, намагаючись збалансувати його з правом на приватність. ЄСПЛ дозволяє видаляти надмірно образливі коментарі за певних обставин, але підкреслює важливість Інтернет-архівів і поширення на них захисту згідно зі статтею 10 Конвенції. Навпаки, Суд ЄС перш за все захищає право особи на приватне життя. Незважаючи на це, зростає інтерес до майбутніх рішень ЄСПЛ щодо права бути забутим.

Стаття 8 Конвенції гарантує право людини на повагу до її приватного та сімейного життя, житла та кореспонденції та окреслює можливі обмеження. ЄСПЛ вважає, що право на повагу до приватного життя включає персональні дані людини, доступ до інформації про себе та визначення її правового статусу. Право на приватність в Інтернет-просторі є частиною права на повагу до приватного життя, як зазначено у статті 8 Конвенції. Однак важливо зазначити, що право на повагу до приватного життя, включаючи право на приватність, не є абсолютним і може бути обмежене. Будь-яке обмеження має відповідати конкретним критеріям, таким як передбачуваність обмеження, дотримання законної процедури, досягнення законної мети та відповідність у демократичному суспільстві.

Сьогодні в Україні умови доступу до персональних даних третіх осіб визначаються або згодою суб'єкта на обробку даних, наданою власником даних, або відповідно до вимог законодавства. Для розпорядників публічної інформації Законом України «Про доступ до публічної інформації» визначено порядок доступу третіх осіб до персональних даних, окрім даних, отриманих від інших органів через центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної фінансової та бюджетної політики та впровадження під час державної платіжної верифікації та моніторингу. Якщо третя особа не виконує вимоги закону або не в змозі це зробити, доступ до персональних даних буде відмовлено.

Для доступу до персональних даних суб'єкт правовідносин подає володільцю даних запит відповідно до вимог Закону України «Про доступ до публічної інформації». Власник має максимум 10 робочих днів, щоб розглянути запит і надати відповідь із зазначенням того, чи буде запит виконано, або якщо відповідні персональні дані не можуть бути надані, посилаючись на чинні законодавчі норми. Якщо інше не встановлено законом, запит має бути задоволений протягом 30 календарних днів з дня його надходження.

За умови надання інформації та відповідно до законодавства суб'єкт персональних даних має право отримувати будь-яку інформацію про себе від будь-якої іншої сторони,

яка бере участь у відносинах з даними, включаючи своє ПІБ, місце проживання або перебування та ідентифікацію реквізити документа.

Щодо ситуації з охороною персональних даних в Україні, в законодавстві передбачаються наступні можливі випадки відповідальності. До адміністративної відповідальності (відповідно до статті 188 Кодексу України про адміністративні правопорушення) громадян, посадових осіб та суб'єктів підприємницької діяльності можуть бути притягнуті такі правопорушення:

- Неповідомлення або несвоєчасне повідомлення суб'єкта персональних даних щодо його прав, пов'язаних із включенням його персональних даних до бази даних, мети збирання даних та одержувачів таких даних.

- Неповідомлення або несвоєчасне повідомлення уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань захисту персональних даних про зміни, внесені до відомостей, що подаються для державної реєстрації бази персональних даних.

- Ухилення від державної реєстрації бази персональних даних.

- Недотримання встановленого законодавством про захист персональних даних порядку захисту персональних даних у базі персональних даних, що призвело до неправомірного доступу до них.

- Невиконання законних вимог посадових осіб уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань захисту персональних даних щодо усунення порушень законодавства про захист персональних даних.

У разі адміністративного правопорушення необхідно звертатися до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, тобто до уповноваженого органу державної влади з питань захисту персональних даних.

З кримінальною відповідальністю все дещо простіше. Згідно зі статтею 182 Кримінального кодексу України, особи, які порушують недоторканність приватного життя шляхом незаконного збирання, зберігання, використання, знищення,

поширення чи зміни конфіденційної інформації про особу, тягнуть за собою кримінальну відповідальність.

Як висновок, концепція приватності в Інтернеті сягає корінням у фундаментальне право на повагу до приватного життя. Однак у міру того, як технологія продовжує розвиватися, ця концепція перетворилася на окрему галузь, доповнену інститутами, правовими відносинами та суб'єктами. Сучасна інформаційна ера представляє багато загроз і небезпек для права на приватність. Це незаконне поширення та отримання персональних даних, транскордонне переміщення, недостатнє регулювання та пошук балансу між втручанням держави та суспільними інтересами. Незважаючи на ці проблеми, забезпечення повного захисту права особи на конфіденційність в Інтернеті залишається складним. Це пов'язано з наявністю нормативних прогалин і труднощами з відстеженням потенційних порушень конфіденційності іншими сторонами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. «The End of Privacy», *The Economist*, 1 may 1999, 11.
2. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних // Офіційний вісник України. — 2011. — № 1. — С. 701.
3. Додатковий протокол до Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних щодо органів нагляду та транскордонних потоків даних // Офіційний вісник України. — 2011. — № 1. — С. 708.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 15.04.2023 № 8073¹-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
5. Кримінальний кодекс України від 15.04.2023 № 2341-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

Дяченко Дар'я Іванівна
студентка 1 курсу 2 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ПРАВО ДІТЕЙ НА ОСВІТУ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Воєнний стан було введено Указом Президента 24 лютого 2022 на всій території України. Причиною запровадження стало повномасштабне вторгнення російської федерації в нашу країну. В цих умовах відбулось порушення основних прав людей та громадян.

Ми розуміємо, що внаслідок військової агресії росії проти України кожен неповнолітній громадянин нашої країни потерпає від порушення основних прав і свобод закріплених Конституцією України та нормами міжнародного права.

Доступність освіти як конституційна гарантія реалізації права на освіту на принципах рівності, визначених статтею 24 Конституції України, означає, що нікому не може бути відмовлено у праві на освіту, і держава має створити можливості для реалізації цього права[1].

Авжеж, для кожної дитини освіта є важливою складовою життя, оскільки це ключ від майбутнього. Тому ми і хочемо розглянути це питання.

Освітня галузь зазнала серйозних змін в умовах війни. Тому дане питання є важливим та цікавим до розгляду. Під час збройних конфліктів і репресивної окупаційної політики порушення прав стає неможливим реалізувати право на освіту, це негативно впливає на сферу освіти в цілому. Ці порушення є не просто опосередкованим наслідком конфлікту — вони є частиною збройного конфлікту, складовою свідомого та систематичного позбавлення агресором можливостей навчання дітей та молоді, а також спробою легітимізувати репресії жорстокості та узагальнення суспільства.

До прикладу, руйнування шкіл зазвичай використовується російськими військовими як зброя для знищення процесу громадського спротиву на окупованих територіях, позбавлення його доступу до освіти, та з метою знищити ідентичність українського народу. Школи та освітні заклади мінують, проводять обстріли з артилерій, і ще багато жажливих вчинків. Зараз ми спостерігаємо як це все відбувається, особливо на окупованих територіях.

Перш за все, варто акцентувати увагу на тому, що право на освіту — це фундаментальне право дітей, яке визначене міжнародними документами, такими як Конвенція про права дитини. Згідно зі статтею 28 Конвенції про права дитини, кожна дитина має право на отримання освіти [2].

Викликом для освітньої сфери в перший рік війни стали удари по енергосистемі країни, що призвело до перебоїв з електроенергією та зв'язком, через це виникли складнощі в освітньому процесі. Переважна більшість вишів і значна частина навчальних закладів середньої ланки знаходячись в дистанційному навчанні мусили вирішувати питання — яким чином не зупинити процес в умовах відсутності зв'язку та світла.

Таких проблем можна перелічувати безліч, наприклад, певна кількість дітей вимушено покинули країну у пошуках безпеки, тим самим залишивсь без української освіти, частина мусить навчатися в країні перебування і суміщати навчання там і в Україні.

Слід також вказати на ще одну проблему — це моральний стан здобувачів освіти. Діти налякані, переживають стрес, а в таких умовах дуже складно бути зосередженим, отримувати та засвоювати інформацію, навчатись.

Важливо зменшити негативний вплив війни на освіту дітей, необхідно докласти зусиль, щоб система освіти була безпечною та стабільною, а діти та їхні родини мали доступ до навчальних ресурсів і психологічної підтримки.

Варто пам'ятати — діти, що живуть у територіях де ведуться військові дії, мають справлятися з психологічними навантаженнями, мати безпечні умови для навчання. Необхідно забезпечити максимально психологічну підтримку, допомогу від навчальних закладів та держави.

Діти, які виїхали за кордон в цілях безпеки, мають змогу продовжувати навчання в українських освітніх закладах, в дистанційному форматі навчання. Тобто поєднувати і місцевий заклад та український.

Доступність до освіти вимагає:

По-перше, освіта під час війни є важливою темою, яка потребує співпраці між державними органами, організаціями допомоги та міжнародними співтовариствами для забезпечення максимальної освітньої можливості та захисту дітей у таких складних умовах.

Необхідно співпрацювати з місцевими організаціями, соціальними робітниками та незалежними експертами, щоб забезпечити адаптовані й доступні освітні можливості для дітей.

По-друге, для забезпечення доступності освіти під час війни є необхідним забезпечення достатніми фінансовими ресурсами, відповідною інфраструктурою та обладнанням.

По-третє, важливо пам'ятати, що освіта під час війни не обмежується лише навчанням з книжками. Діти потребують різноманітних освітніх можливостей, що включають в себе соціальну й емоційну підтримку, культурні заняття та доступ до медіа і технологій.

Й головне, одним з ключових аспектів освіти під час війни є забезпечення безпеки для дітей та педагогів. Під час війни, навчальні заклади часто стають ціллю для нападів, що призводить до втрати життів та руйнування обладнання. Необхідно забезпечити безпеку навчальних закладів аби захистити життя дітей та навчального персоналу і забезпечити неперервність освітнього процесу[3].

Зараз, майже кожний освітній заклад має бомбосховище, це невід'ємна частина безпеки. Якщо ж можливостей мати справне бомбосховище, чи його взагалі немає — це небезпечний заклад у період війни.

Тож ми можемо виділити основні рекомендації та пропозиції вирішення проблем учасників освітнього процесу:

- забезпечити моральну та психологічну підтримку учнів від шкіл, держави. Тобто створювати лекції, розмовні години, анонімне спілкування, спілкування з психологами.

- розробити орієнтовні механізми одночасного функціонування різних форм здобуття освіти в одному класі, паралелі класів, закладі освіти, громаді (наразі є незрозумілою процедура організації освітнього процесу, оплати праці та інші питання щодо організації навчання в різних формах (офлайн і онлайн), про це повідомляли керівники, працівники закладів освіти та батьки);
- розробити алгоритм евакуації закладу освіти (про таку потребу наполегливо повідомляли директори закладів освіти, які знаходяться на окупованій території);
- розробити рекомендації щодо оцифрування документів закладів освіти та формування електронного архіву (про таку потребу заявили директори закладів освіти, які знаходяться на окупованій території);
- розробити алгоритми дій керівників закладів освіти та педагогічних працівників у разі руйнування та пошкодження закладу освіти (про таку потребу заявили директори закладів освіти, що були зруйновані);
- зараховувати на дистанційну форму навчання дітей з тимчасово окупованих територій за спрощеною процедурою, зокрема — видати наказ або внести зміни до законодавства щодо доступу до дистанційної форми навчання здобувачів освіти, які знаходяться за кордоном та на тимчасово окупованих територіях, без довідки про стан здоров'я та наявності щеплень (про проблеми з доступом до освіти через відсутність таких довідок заявили 224 (2,8%) батьків, які взяли участь в опитуванні, чії діти знаходяться за кордоном);
- сприяти розширенню безоплатного державного електронного журналу і щоденників та приватних сервісів;
- продовжити розробку відеоуроків Всеукраїнської школи онлайн, розробити уроки для 1-4 класів та продовжити роботу над розробкою всіх тем та предметів для 5-11 класів[4].
- Також, ми вважаємо, що обов'язково повинні проводитись заходи щодо безпеки навчального процесу. Це тренінги разом з ДСНС та працівниками закладів освіти і здобувачів освіти. Наприклад, різний алгоритм дій під час бомбардування, пожежі, ядерної небезпеки, застосування хімічної та біологічної

зброї. Має бути чіткий план дій під час повітряної тривоги, проведення тренувань та ознайомлення з алгоритмами дій.

Освіта під час воєнного стану, має бути доступною для всіх дітей, незалежно від місцезнаходження, соціального статусу, матеріального забезпечення або ж релігії.

Отже, можемо підвести підсумки. Зараз освітній процес є дуже важливим для нашого покоління, але під час воєнного стану, право на освіту кожної дитини порушується. Під час воєнного стану освітній процес може значно змінюватися або навіть зупинятися. Тому органи державної влади мають працювати над тим, щоб були створені безпечні умови для проведення навчального процесу та гарантувати безперервність такого процесу. Кожна дитина, яка є громадянином України, має право на освіту. Загалом, війна несе за собою жахливі наслідки і освітня галузь не виключення, але за допомогою державних програм, при підтримці батьків учнів, цей освітній процес може бути легким, доступним і головне безпечним!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Право на освіту, офіційний сайт Конституційного суду України 4.4.12 <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/4412-pravo-na-osvitu>
2. Конвенція ООН про права дитини. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
3. Олена Вишнякова, LB.ua https://lb.ua/blog/olena_vyshniakova/543064_osvita_pid_chas_viyni_shcho_zminilosya_i_yak.html
4. «Знайшов»-освітній портал <https://znayshov.com/home/About>

Звенигорецька Наталія Русланівна
студентка 3 курсу 2 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ ГРОМАДЯНСТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

На сучасному етапі розвитку для кожної держави одну із найосновніших конституційно-правових інститутів є громадянство, який, визначаючи правовий статус особи, законодавчо закріплює відносини між особою та державою. Крім того, громадянство є однією із істотних ознак державного суверенітету. Тільки громадянин може користуватися повним обсягом прав і свобод, які надає йому держава.

З початком повномасштабного вторгнення російської армії в Україну для усього українського народу, виникла необхідність врегулювання і вивчення багатьох внутрішньодержавних проблем, зокрема, подальший розвиток і вдосконалення законодавчого врегулювання питань громадянства.

Інститут громадянства має предметний характер, адже покликаний здійснювати врегулювання суспільних відносин: набуття і припинення громадянства, оформлення, зміну та відмову від громадянства, а також втрата громадянства. Питанням дослідження громадянства приділяють увагу в своїх наукових працях такі вчені, як: Л. М. Альбертіні, Р. Б. Бедрій, Н. В. Вітрук, Л. Д. Воєводін, О. В. Журавка, В. С. Земцова, Д. Л. Златопольський, А. М. Колодій, В. В. Лазарев, О. С. Лотюк, В. Ф. Мелашенко, А. Ю. Олійник, В. Ф. Погорілко, Н. А. Ришняк, М. І. Суржинський, Ю. М. Тодика, О. Ф. Фрицький, Ю. С. Шемшученко, та інші.[8]

Право на громадянство належить до основних прав і свобод людини. Згідно зі статтею 15 Загальної декларації прав людини: кожна людина має право на громадянство, а також ніхто не може бути безпідставно позбавлений громадянства або права змінити своє громадянство. Детальніше про право

зміни громадянства далі хочемо розкрити, розглянувши його з декількох більш вузьких поглядів.

Автор ставить за мету дослідити проблеми, які сьогодні постають перед державою надзвичайно гостро. Це особливості набуття громадянства України в умовах дії правового режиму воєнного стану росіянами.

Оскільки вибір громадянина — це право людини, тому зараз все частіше виникає бажання громадян росії, які не підтримують збройну агресію російської федерації, дехто з них проживає за її межами і активно підтримують Україну, та навіть вступають до лав ЗСУ. Серед цих громадян росії є значна частина таких, хто бажає відмовитися від власного громадянства на користь українського. Тому це питання потребує уважного вивчення.

Правове регулювання громадянства України здійснюється Конституцією України, Законом України «Про громадянство України», та великою кількістю підзаконних НПА. Стаття 4 Конституції України, закріплює принцип єдиного громадянства, який є умовою стабільності політичної і соціальної ситуації в країні, усуває моральну напругу, національну конфронтацію людей, які на засадах спільної патріотичної мети і солідарності будують незалежну державу Україну.

Оскільки наша держава закріпила рух до Європейського Союзу, все частіше дискутується впровадження подвійного громадянства, однак, першочергового врегулювання, сьогодні потребують питання підстав і умов набуття громадянства України іноземцями, відповідно до чинного законодавства.

У випадку з громадянами росії, які бажають набути громадянство України, за Законом України від 07.06.2021 року, внесено зміни до Закону «Про громадянство України», які передбачають спрощення процедури іноземцям та особам без громадянства, які брали участь у захисті територіальної цілісності та недоторканності України, а також ще й стосовно російських громадян, які зазнали переслідування, через власні політичні та ідеологічні погляди та переконання. Це стосується шести категорій осіб, для яких передбачена спрощена процедура набуття громадянства.[2]

Однак, є доцільним складання іспитів з української мови, історії України та знання Конституції України. На нашу думку, суперечливими є обставини, коли особа звільняється від складання іспиту, адже проживання росіян більшу частину свого життя на території рф, змінюючи при цьому свої погляди декілька разів є небезпечним для держави, через таке явище, як колабораціонізм, а також викликає стурбованість українського суспільства.

Прикладом є отримання громадянства України Олександром Невзоровим, російським журналістом та блогером, який негативно відгукувався про дії президента росії, підтримував Україну на інформаційному фронті та в цілому активно засуджував війну проти України. [6]

Поряд з цим є багато випадків, коли військові ЗСУ, які довгий період борються за незалежність і свободу України, приймаючи активну участь у війні, досі не отримали українського громадянства.

Нещодавно загинув Данило Ляшук, який є білорусом, проте уже довгий період виборював свободу України, досі не отримав українського громадянства.[2] Тому необхідне подальше врегулювання проблеми громадянства України, як умови проходження військової служби у ЗСУ та інших військових формуваннях.

Як зазначається вище, Верховна Рада України, запровадила спрощену процедуру набуття громадянства для іноземців, які захищають територіальну цілісність України, але закон стосується виключно військовослужбовців ЗСУ. Проте, слід зазначити, що багато громадян інших держав та осіб без громадянства несуть службу в українській армії ще з 2014 року, а під час повномасштабного вторгнення, в лави ЗСУ та інших формувань додалась чимала кількість добровольців, які не є етнічними українцями.

Сьогодні воюють з агресором такі формування, як: «Грузинський національний легіон», «Легіон свобода росії», та багато інтернаціональних формувань.

На нашу думку, негайного законодавчого врегулювання, потребує чітке визначення змісту таких понять, як: «визначні

заслуги перед Україною», «державний інтерес для України», «непереслідування через політичні переконання в Україні своєї громадянської належності».

Зрозуміло, що бажаючим воювати на українській стороні не обов'язково мати громадянство. Але варто зазначити, що громадянство не лише є перевагою та своєрідною мотивацією для військовослужбовця, а і для держави, як умовний превентивний захід, задля запобігання військовим злочинам, чи невиконанню військових завдань чи зобов'язань.

Дослідивши окремі аспекти набуття громадянства України, можемо узагальнити, що проблеми громадянства потребують постійного вирішення, шляхом удосконалення законодавства і внесення змін, особливо після перемоги держави України та її післявоєнної розбудови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр?find=1&text=громадянство#w1_1 (дата звернення: 02.04.2023).
2. Під Бахмутом загинув «Моджахед» — білоруський доброволець та ексбоєць «Торнадо» — BBC News Україна. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-65153532>(дата звернення: 02.04.2023).
3. Про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» щодо спрощеного набуття громадянства України окремими категоріями осіб. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1941-20#Text> (дата звернення: 02.04.2023).
4. Про громадянство України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text> (дата звернення: 02.04.2023).
5. Про заборону отримання статусу громадянина України громадянам країни-агресорки російської федерації (за винятком осіб, що захищають незалежність України в складі ЗСУ, НГУ чи інших військових формувань) на час введення воєнного стану. електронні петиції — офіційне інтернет-представництво президента України. Електронні петиції — Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/145960>(дата звернення: 02.04.2023).

6. Російському блогеру Невзорову дали українське громадянство. Що про нього відомо — BBC News Україна. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61681906> (дата звернення: 02.04.2023).
7. СПРОЩЕННЯ НАБУТТЯ ГРОМАДЯНСТВА УКРАЇНИ ОКРЕМИМИ КАТЕГОРІЯМИ ОСІБ — Prikhodko.com.ua. Prikhodko.com.ua. URL: <https://prikhodko.com.ua/my-i-zmi/my-i-zmi/stattya/sproshhennya-nabuttya-gromadyanstva-ukrayiny-okremymy-kategoriyamu-osib/> (дата звернення: 02.04.2023).
8. Академія державної пенітенціарної служби України | заклад вищої освіти. Url: <https://academysps.edu.ua/wp-content/uploads/2021/09/diplomna-robota-magistra-gavrish-n.r..pdf> (дата звернення: 11.04.2023).
9. Загальна декларація прав людини. Офіційний вебпортал парламенту України. Url: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#text (дата звернення: 11.04.2023).
10. Знання Конституції, історії та мови. В Україні вводять іспити для отримання громадянства. *Львівський портал | Новини Львова*. URL: <https://portal.lviv.ua/news/2023/03/21/verkhovnarada-vprovadyla-ispyt-dlia-otrymannia-ukrainskoho-hromadyanstva> (дата звернення: 13.04.2023).

Зущик Єлизавета Юріївна

студентка 3 курсу 1 групи

ОПС «фаховий молодший бакалавр»

спеціальність 081 Право

Фінансово-правовий коледж

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЩОДО ПАРЛАМЕНТУ

На шляху розбудови української держави відбувається удосконалення законодавства, зокрема, має подальший розвиток інститут конституційно-правової відповідальності, який відіграє провідну роль як механізм забезпечення і захисту

Конституції України, конституційного ладу, реалізації прав і обов'язків суб'єктів конституційних відносин. Особливо це стосується органів державної влади і посадових осіб, що беруть участь у здійсненні публічної влади, норм Конституції України, та законодавства в умовах збройної агресії Російської Федерації та запровадженого воєнного стану в Україні. Актуальність теми зумовлена і тим, що конституційна відповідальність розглядається на доктринальному рівні, однак на рівні законодавчому це питання є обмеженим і механізм застосування є невичерпним. Виходячи з цього, автор ставить за мету дослідити застосування конституційної відповідальності щодо Верховної Ради України та її складових, стосовно чого серед науковців ведеться активна дискусія.

Поняття конституційно-правової відповідальності досліджується в правових доктринах, статтях, наукових роботах та інших джерелах таких вчених як: Ю. В. Ткаченко, Н. М. Батанова, Л. Р. Наливайко, А. В. Самотуга, О. О. Майданник, О. В. Мельник, В. Ф. Погорілко, О. В. Совгіря, О. С. Бакумов, І. В. Рижук, С. Р. Станік, Н. В. Павловська. Конституційно-правова відповідальність — це вид самостійної юридичної відповідальності, яка настає за порушення вимог конституційно-правових норм, відносин та Конституції України. Її відмінністю від інших видів юридичної відповідальності є те, що вона застосовується до специфічних суб'єктів. Ю. В. Ткаченко зазначає, що до суб'єктного складу конституційної відповідальності відносяться: «державна в цілому; органи державної влади (у тому числі і Президент, як одноосібний орган влади); народні депутати України; місцеві ради; об'єднання громадян: політичні партії, і громадські організації; фізичні особи, громадяни України...».[8].

Історія розвитку інституту конституційної відповідальності починається з часів незалежності, це спричинено тим, що «згідно з Конституцією Української РСР 1978 р., Верховна Рада УРСР була найвищим органом державної влади (ст. 97 вище згаданого нормативно-правового акту), проте не була об'єктом санкцій конституційно-правової відповідальності» [6]. Притягнення до конституційної відповідальності Верховної Ради

України, здійснюється відповідно до Конституції України ст. 90, яка надає право Президенту України достроково припинити повноваження Верховної Ради України, якщо: протягом місяця не було сформовано коаліції депутатські фракції; протягом шістдесяти днів після відставки Кабінету Міністрів України не сформовано персональний склад Кабінету Міністрів України; протягом тридцяти днів однієї чергової сесії пленарні засідання не можуть розпочатися. [1]. Іншим різновидом конституційної відповідальності є право Президента на вето закону, або коли Конституційний Суд України, який забезпечує відповідність законів та інших правових актів Конституції України, приймає рішення щодо їх неконституційності.

Широко ведеться дискусія стосовно визначення суб'єктів притягнення до конституційної відповідальності. Автор зосередив увагу на особливостях притягнення до конституційної відповідальності парламенту України. Однак, в процесі застосування до такої відповідальності можуть виникати ситуації, в яких суб'єкт притягнення не буде визначений, наприклад:

Закон України «Про Регламент Верховної Ради» ст. 159 п. 6 визначає, що Верховна Рада України, повинна прийняти закон про Державний бюджет України до 1 грудня. Проте, існують випадки, коли у 2010 році, Закон України «Про Державний бюджет України на 2010 рік» був розглянутий 27.04.2010 року, а не як зазначено в законі до 1 грудня року, що передувало плановому. Втім, Закон України не визначає санкцію за невиконання термінів.

Отже, постає питання, за визначення суб'єкта конституційно-правових відносин у сфері конституційної відповідальності. Притягнення Верховної Ради України визначає Конституція України, і важливо зазначити, що відповідно до ст. 75 Конституції України є єдиним органом законодавчої влади, що означає те, що вона, має свою визначену та особливу конституційну відповідальність, як законодавчий орган. Іншими суб'єктами конституційних відносин в складі Верховної Ради України є народні депутати, комітети та фракції. Головний механізм реалізації своєї діяльності здійснюється парламентом через народних депутатів.

Народні депутати несуть конституційну та політичну відповідальність, за неналежне виконання своїх обов'язків. В Законі України «Про статус народного депутата» ст. 24 визначаються обов'язки народних депутатів, серед яких відвідування пленарних засідань, складання присяги тощо. Конституційна відповідальність є позитивною, коли орган здійснює свою діяльність належно, та ретроспективною, коли настають негативні наслідки, тобто є порушення конституційних норм. До народних депутатів конституційна відповідальність застосовується за відмову скласти присягу, наслідком чого є втрата депутатського мандата. Одним з обов'язків народних депутатів є відвідування пленарних засідань, однак ці вимоги депутати у деяких випадках нехтують, особливо гостро постає питання щодо порушення обов'язку особистого голосуванні народних депутатів, за що не передбачаються санкції, в цьому і виникає складність у механізмі притягнення їх до ретроспективної відповідальності. Прикладом слугує розділ 5 вищезазначеного закону де визначено, що за невиконання закону депутати несуть кримінальну, адміністративну відповідальність, однак не встановлена відповідальність та її міра, що може наставати за порушення конституційного законодавства.

Проте розвиток конституційної відповідальності депутатів починається з 1 січня 2020 року, коли набув чинності закон про внесення змін до Конституції України (про скасування депутатської недоторканності), що є позитивним кроком, як щодо конституційної відповідальності, так і в політичному режиму країни в цілому. Саме з 2020 року, було внесено багато пропозицій, законопроектів, які передбачають відповідальність народних депутатів за невиконання своїх обов'язків і повноважень, до прикладу як адміністративне стягнення, у вигляді штрафу в розмірі мінімальної заробітної плати. Інститут конституційної відповідальності щодо народних депутатів містить прогалини в собі, однак за попередньо визначеними твердженнями, доходимо висновку, що ця проблема є актуальною і потребує розвитку.

До парламенту також входять депутатські фракції (групи) та комітети Верховної Ради. Згідно з Законом України

«Про Регламент Верховної Ради України» ст. 58 визначає, що «депутатські фракції формуються із числа народних депутатів, обраних за виборчими списками політичних партій та народних депутатів, які були висунуті політичною партією в одномандатних округах». Повертаючись до питання конституційної відповідальності ст. 60 п. 4 визначає, що розпуск депутатської фракції відбувається, якщо її кількісний склад зменшиться відповідно вимог законодавства. Більше законодавець не визначає іншу відповідальність або санкції щодо депутатської фракції, що зменшує конституційну відповідальність Верховної Ради України.

Комітети Верховної Ради України утворюються з числа народних депутатів для законопроектної діяльності. Закон України «Про комітети Верховної Ради України» ст. 8 визначає відповідальність та ліквідацію комітету у випадку, якщо його кількісний склад менший і не відповідає кількості яка визначена в законодавстві. Розділ 3 вищезазначеного закону передбачає права та обов'язки комітетів, але не передбачає санкцію, яка повинна настати за невиконання обов'язків. Також розділ 7 визначає, що за невиконання вимог закону настає відповідальність, хоча не зазначає, яка саме і що буде у випадку за невиконання покладених обов'язків.

Автор дослідив окремі питання, дійшовши певних висновків щодо конституційної відповідальності, яка застосується до Верховній Раді України та її складу. Конституційна відповідальність передбачена, однак не є вичерпною і потребує удосконалення на теоретичному рівні. Цей інститут потребує розвитку особливо зараз в умовах воєнного стану і в період після воєнних змін. Адже Україна, як держава та її система сформувалися 31 рік тому, а отже, становлення і розвиток у сфері конституційної постійно досліджується, удосконалюється, що дає змогу запровадити шляхи вирішення, доповнення та вивчення інституту конституційної відповідальності.

Підсумком дослідження є деякі пропозиції, а саме:

- подальше удосконалення законодавства у сфері конституційної відповідальності Верховної Ради України;

- визначення конституційних санкцій для народних депутатів України за порушення обов'язків у вигляді санкцій за невідвідування пленарних засідань, за не особисте голосування, а також передбачити втрату депутатського мандату у разі виїзду за межі України під час воєнного стану;
- встановлення санкцій до комітетів Верховної Ради України та депутатських фракцій за невиконання обов'язків передбачених законодавством України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України : від 28 черв. 1996р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. (дата звернення: 21.03.2023).
2. Про Регламент Верховної Ради : Закон України від 10 лют. 2010р. №1861. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>. (дата звернення: 27.03.2023).
3. Про статус народного депутата України : Закон України від 17 лист. 1992р. №2790. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text>. (дата звернення 29.03.2023).
4. Про комітети Верховної Ради України : Закон України від 4 квіт. 1995р. №116/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/95-%E2%F0#Text>. (дата звернення 27.03)
5. Конституційне право: підруч. / за заг. редакцією М.І. Козюбри. — К.: Ваіге, 2021. — 528 с.
6. Конспект лекцій з дисципліни «КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ»/уклад. А.В. Самотуга.– Дніпро,2019.-244 с.
7. Батанова Н. М.Конституційно-правова відповідальність як вид конституційно-правових відносин. Часопис Київського університету. 2009. №2. С. 60-66.
8. Ткаченко Ю. В.Конституційно-правова відповідальність як вид юридичної відповідальності. ВЯ Тацій [i in.], Харків. 2013.
9. Рижук. І.В Види конституційно-правової відповідальності парламентаріїв. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція. 2013. №6-1 (1). С. 119-122.
10. Станік С.Р. Конституційно-правова відповідальність народних депутатів України: стан дослідження проблеми. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2019. № 19. С. 77-83.

11. Ткаченко Ю. В.Форми(види) конституційно-правової відповідальності. Форум права. 2013. №2. С. 549-555.
12. Павловська Н. В.Конституційно-правова відповідальність народних депутатів України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2015. №16. С. 22-24.

Каленцова Даша Олександрівна
студентка 2 курсу 1 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081Право
Фінансово-правовий коледж

АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В ПЕРІОД ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна вплинула на функціонування багатьох державних і приватних установ. У зв'язку із введенням воєнного стану відповідно до Указу Президента України №64/2022 [1] призупинено подання електронних декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування та тимчасово не здійснюються заходи фінансового контролю, зокрема повні перевірки декларацій посадовців. Оскільки дія правового режиму воєнного стану продовжується, необхідно розробити та прийняти збалансовані рішення, які дозволять повноцінно застосовувати антикорупційне законодавство.

Численні працівники антикорупційних установ та добровольці з громадських організацій долучилися до Збройних сил України для боротьби з ворогом на фронті. Одночасно, війна створила нові можливості для корупції, яка може важко підірвати процес післявоєнного відновлення України та перешкодити її подальшому розвитку в напрямку європейської інтеграції та впровадження міжнародних стандартів і практик.

Незважаючи на те, що Україна перебуває в умовах війни, вона активно працює над вдосконаленням системної роботи

всіх органів державної влади у боротьбі з корупцією. Наприклад, 20 червня 2022 року Верховна Рада України ухвалила Антикорупційну стратегію на період з 2021 по 2025 роки, яка передбачає зменшення рівня корупції в сферах, що вважаються найбільш корумпованими населенням (митниця та оподаткування, судова система та правоохоронні органи, державне регулювання економіки, будівництво та земельні відносини, сектор оборони, охорона здоров'я та соціальний захист). Крім того, закон, який затвердив стратегію, містить положення, що сприятимуть покращенню роботи антикорупційних органів.

В той же час, на сьогоднішній день для України є актуальними проблеми, які не дозволяють повноцінно проводити антикорупційну діяльність в умовах воєнного стану:

- 1) відсутність призначених керівників САП, АРМА;
- 2) відсутність прозорого механізму для отримання та використання коштів на відновлення та гуманітарної допомоги, публічної відкритої платформи для публікації та моніторингу урядом, донорами та громадянським суспільством надходжень та витрачених коштів та гуманітарної допомоги;
- 3) неналежний рівень забезпечення антикорупційних органів, інституцій кадровими і матеріальними ресурсами для виконання їхніх завдань (під час і після воєнного стану);
- 4) невідповідність деяких норм антикорупційного законодавства міжнародним стандартам, стандартам ЄС, а також окремі послаблення антикорупційного законодавства на час воєнного стану.[2]

Відповідно до Проекту плану відновлення України визначено основні проблеми в частині забезпечення протидії і запобігання корупції, які необхідно вирішити:

необхідність створення прозорого механізму для отримання та використання коштів на відновлення України та гуманітарну допомогу, а також створення публічної відкритої платформи для публікації та моніторингу урядом, донорами та громадським суспільством надходжень та витрачених коштів та гуманітарної допомоги;

забезпечення кадровими та матеріальними ресурсами державних органів, включаючи антикорупційні органи, щоб вони могли виконувати свої обов'язки належним чином, як під час також і після введення воєнного стану;

приведення положень антикорупційного законодавства у відповідність міжнародним стандартам та стандартам Європейського Союзу;

вжиття заходів для усунення передумов для корупції в галузях, що мають високий ризик корупції, таких як будівництво, інфраструктура, соціальне та медичне забезпечення, землекористування тощо;

зниження рівня освіченості громадськості про заходи боротьби з корупцією та обмеження можливостей для громадського участі і контролю;

гарантування виконання Україною міжнародних зобов'язань у сфері боротьби з корупцією, включаючи зобов'язання, пов'язані з процесом європейської інтеграції, та впровадження національного законодавства відповідно до міжнародних стандартів та найкращих практик у сфері запобігання та протидії корупції;

запровадження єдиного та систематичного механізму моніторингу за реалізацією заходів з відновлення територій України, які постраждали від військової агресії РФ, з дотриманням принципів прозорості, передбачуваності та послідовності в цьому процесі;

зменшення ризиків корупції в процесі відновлення та під час періоду дії воєнного стану та післявоєнної відбудови, зокрема шляхом забезпечення прозорості та ефективного контролю за плануванням, отриманням, розподілом та використанням коштів.

Ще одним важливим напрямом вдосконалення функціонування антикорупційної сфери є подолання олігархічного впливу.

З метою вирішення зазначених проблем та мінімізації впливу олігархів Верховною Радою України ухвалено Закон України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну

економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)» (№1780-IX). Цим законом визначається поняття “олігарх”, порядок визнання особи такою, яка має значний економічний або політичний вплив у суспільному житті (олігархом), та передбачає створення реєстру олігархів.

ЄС встановив правову систему, яка спрямована на забезпечення більшої чесності та прозорості в державному секторі, щоб запобігти корупції. Україна повинна вжити реформ для обмеження впливу олігархів та фінансово-промислових груп, особливо у фінансовому секторі та ЗМІ, що становить загрозу національній безпеці. Рекомендується подальша імплементація закону про боротьбу з олігархічним впливом (№1780-IX), рекомендованого Європейською комісією. Недавня війна Росії проти України привернула більшу увагу до проблеми олігархів та їхнього впливу на суспільство. Головними завданнями є боротьба з олігархами та обмеження їх впливу в сферах державної діяльності, а ключовими можливостями — підвищена увага суспільства та політична воля уряду для боротьби з надмірним впливом олігархів. Щоб реформи та боротьба з олігархічним впливом були успішними, потрібна політична воля та підтримка суспільства, а також ефективні механізми контролю за фінансовими потоками та майном олігархів.

Важливим кроком є забезпечення незалежності та ефективності регуляторних органів, які контролюють діяльність компаній, що мають монопольний стан на ринку. Крім того, створення відкритої та прозорої системи власності, де будь-який громадянин зможе отримати доступ до інформації про власників компаній та їх майно, є важливим кроком до боротьби з олігархічним впливом, що допоможе уникнути ситуацій, коли олігархи здійснюють контроль над компаніями через фіктивних власників та складну структуру власності.

Вважаємо, що для ефективної реалізації антикорупційної політики необхідним є:

адаптація українського законодавства до міжнародних актів щодо запобігання і протидії корупції;

підвищення ефективності притягнення до відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення шляхом

внесення відповідних змін до Кримінального кодексу України, Закону України «Про запобігання корупції» та інших нормативно-правових актів у даній сфері суспільних відносин;

ратифікація Конвенції ОЕСР про боротьбу з підкупом іноземних посадових осіб та встановлення міжнародних стандартів у боротьбі з корупцією в міжнародних ділових операціях;

запровадження відповідальності керівників та встановлення додаткової дисциплінарної та адміністративної відповідальності за невиконання вимог законодавства щодо притягнення порушників антикорупційного законодавства шляхом внесення відповідних змін до Закону України «Про державну службу»;

впровадження комплаєнс-культури на рівні середнього та великого бізнесу;

підвищення ролі участі громадськості у запровадженні антикорупційних заходів у державі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 року, №64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 17.04.2023).
2. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Антикорупційна політика» Національної ради з питань відновлення України від наслідків війни. URL: https://uploads-ssl.webflow.com/625d81ec8313622a52e2f031/62dea097e491d45e0d81ef3e_%D0%90%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%BF%D1%86%D1%96%D0%B8%CC%86%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0.pdf (дата звернення: 17.04.2023).

Коваленко Марія Леонідівна
студентка 3 курсу 2 групи
ОС «бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ПРАВО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НА ОТРИМАННЯ СТАТУСУ УЧАСНИКА БОЙОВИХ ДІЙ

Питання надання військовослужбовцям статусу учасника бойових дій в Україні стало актуальним з початком війни 2014 року на сході країни і набуло ще більшого значення з початком повномасштабного вторгнення російської федерації по всій території України. Це є важливим, але на жаль не врегульованим на сьогодні в повній мірі.

Вважатись учасниками бойових дій або комбатантами відповідно до Женевської та Гаазької конвенцій, можуть захисники та захисниці, які взяли зброю до рук та увійшли до складу регулярних формувань, входили до складу добровольчого формування територіальної застави, членів руху опору, люди які займались партизанством і давали відсіч ворогові захищаючи інтереси та територіальну цілісність своєї держави. Комбатанти — це ті особи, які беруть участь у бойових діях та входять до складу збройних сил. До комбатантів входить не лише склад ЗС, а й добровольці, повстанці, партизани та ополченці. Правовий статус комбатантів вперше визначили у Додатку до 4-ї Гаазької конвенції про звичаї та закони сухопутної війни у 1907 році і це було розвинено у Женевській конвенції про захист жертв війни 1949 і в протоколі 1977 року. [1]

В нормативні акти внесені важливі зміни, але все ще є відносна проблематика в процесі надання статусу учасника бойових дій, яка потребує якнайшвидшого вирішення.

12 січня 2023 року Верховною Радою проголосований і ухвалений Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо визнання учасниками бойових дій та особами з інвалідністю внаслідок війни, членами сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України окремих категорій осіб, які

брали безпосередню участь у здійсненні заходів необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, та інших питань», в якому було розширено коло осіб, яких віднесли до УБД та людей з інвалідністю через війну.

Зміни у Постанові КМУ № 413 від 20 серпня 2014 року[2] та Постанова КМУ від 29 грудня 2021 року № 1452[3], яка встановлює процедуру отримання цього статусу та містить перелік необхідних документів.

Відповідно до постанови КМУ від 20 серпня 2014 р. № 413, статус учасника бойових дій надається особам, які брали безпосередню участь у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України, за умови виконання ними особисто або у складі військової частини (органу, підрозділу), установи та закладу бойових (службових) завдань, проведення розвідувальних заходів, зокрема які отримали поранення, контузії, каліцтва.

Згідно з ст. 6 Закону України № 3551-ХІІ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» учасниками бойових дій є особи, які брали участь у виконанні бойових завдань із захисту Батьківщини у складі військових підрозділів, з'єднань, об'єднань всіх видів і родів військ Збройних Сил діючої армії (флоту), у партизанських загонах і підпіллі та інших формуваннях як у воєнний, так і у мирний час. Важливо, що сьогодні законодавство надає можливість отримання статусу учасника бойових дій членам добровольчих формувань територіальної оборони, а також особам із числа цивільних, залученим для здійснення заходів з руху опору на окупованих територіях[4].

Спільним для цих нормативних актів є те, що в них закріплюється право на отримання статусу учасника бойових дій не лише для військовослужбовців (резервістів, військовозобов'язаних), а й на інших осіб, які входили до складу добровольчого формування територіальної громади, членів руху опору, залучених до конфіденційного співробітництва

(так звані партизани), які захищали територіальну цілісність України і брали безпосередню участь у здійсненні заходів необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України.

Аналізуючи зміни, які були внесені до нормативно правових актів, ми виявили практичні питання, які можуть виникнути при надання статусу учасника бойових дій.

По-перше — це строки виконання бойових завдань необхідні для надання статусу УБД, якщо раніше вони були визначені — 30 днів перебування в зоні АТО/ООС, то тепер конкретні строки не вказані. Натомість додані трактування не лише виконання бойових завдань на конкретній визначеній території, а і участь у заходах із забезпечення оборони і забезпечення захисту безпеки населення та інтересів держави при виконанні бойових і розвідувальних завдань по всій Україні. Загалом, це може порушити принцип рівності між тими, хто набуває статус учасника бойових дій зараз та ветеранами, які приймали участь під час антитерористичної операції та військових Операцій Об'єднаних сил[5].

По-друге, встановлено місячний строк на подання документів для отримання статусу учасників бойових дій. Так командир чи безпосередньо сама особа, яка претендує на оформлення статусу, мають подати документи на розгляд в місячний строк з дня участі у виконанні бойових, розвідувальних завдань, або отримання поранень. Тобто є підстава вважати, що у випадку не дотримання своєчасності такого подання, комісія може відмовити у наданні статусу учасника бойових дій.

Якщо взяти у приклад США, то ця країна має свій миротворчий контингент, але статус громадянина який може вказувати на участь у бойових діях в них не існує. Основними критеріями державної допомоги для громадян, які мають на це право, є особи, які стали інвалідами війни та тими, що втратили працездатність. Державна допомога має разовий характер родинам загиблих, але вона надається в такому розмірі, що дає змогу сім'ї переформувати своє соціальне життя. За

американським законодавством, військовослужбовець, який прослужив у мирний час 20 років або провоював в армії США хоча б один день, вважається ветераном[6].

Як ми бачимо, в питанні надання статусу учасника бойових дій на законодавчому рівні відбулись важливі зміни, які позитивно вплинули на процес надання такого статусу, хоча і не вся процедурна проблематика знайшла своє вирішення. Наразі є нагальна потреба в тому, щоб органи державної влади привели нормативну базу в сфері соціальних гарантій учасникам бойових дій в належний стан, який відповідає сьогоднішнім реаліям.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Р. В. Пилипчук. Женевська і Гаазька конвенції. Комбатанти//Енциклопедія Сучасної України. URL:<https://esu.com.ua/article-3196>
2. Про затвердження Порядку надання та позбавлення статусу учасника бойових дій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення чи у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 413. URL:https://ips.ligaza_kon.net/document/view/KP140413?_ga=2.160400436.860869104.1680874053-1757191118.1670614346
3. Про затвердження Порядку надання статусу учасника бойових дій залученим до конфіденційного співробітництва особам, які брали участь у виконанні завдань руху опору на тимчасово окупованій території України, у районі проведення антитерористичної операції, районі здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії або на інших територіях, де в період виконання зазначених завдань велися воєнні (бойові) дії: Постанова КМУ від 29 грудня 2021 року №1452. URL:<https://ips.ligazakon.net/document/view/KP211452?an=1>

4. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22 жовтня 1993 р. № 3551-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>
5. Марія Звягінцева. Юридична газета//Статус учасника бойових дій//URL: <https://yur-gazeta.com/publications/sferi-praktiki/viyskove-pravo/status-uchasnika-boyovih-diy-yak-oformiti-ta-doyakih-problem-varto-pidgotuvatisya.html>
6. М. Галкін. Пенсійне забезпечення військовослужбовців США// Мілітарний. URL: <https://mil.in.ua/uk/pensiine-zabezpechennia-viiskovosluzhbovtiv-ssha/Мілітарний>

Кузьменко Дарія Олександрівна

студентка I курсу 1 групи

ОПС «фаховий молодший бакалавр»/ ОС «бакалавр»

спеціальність 012 Дошкільна освіта/ 081 право

Національна академія внутрішніх справ

ДО ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Однією з найважливіших умов, які має виконати Україна для вступу до Європейського Союзу, є завершення реформи децентралізації. І сьогодні існування цього суспільно-політичного явища підсилюється особистою позицією громадян України, які виступають за зменшення тиску з «центру» та зосередження влади на місцях. Адже, доленосні події зими 2014 року, які отримали назву «Революція гідності», дають зрозуміти, що повна концентрація влади в руках однієї людини або в руках обмеженого приближеного кола осіб, може призвести до зловживання нею та використання повноважень у незаконний спосіб заради особистих цілей та бажань, проти волі суспільства.

Останні роки триває процес децентралізації, який відбувається в Україні в межах проведення адміністративно-територіальної реформи. Саме цей процес потребує значних

і тривалих зусиль та заходів з боку центральних і місцевих органів влади, враховуючи, що населення нашої країни мислить по-європейськи та прагне досягнути того рівня життя, який є на заході Європи. Цей шлях є надважливим і невідкладним. Рух України до змін, які мають відбутись не лише на рівні центру, а й на рівні територіальних одиниць, вимагає виваженої інституціональної політики децентралізації — системи необхідних заходів у правовій, економічній та ідеологічній сферах, що регулюються майже усіма державними інститутами. Слід звернути увагу, що нині адміністративне законодавство у сфері децентралізації державної влади практично не відповідає потребам сьогодення і підлягає явному відповідному вдосконаленню. Для цього необхідні зміни і конституційного рівня, і комплексне удосконалення як адміністративного законодавства, так і відповідного галузевого законодавства.

Формально реформа децентралізації стартувала в Україні 2014-го. 2015-го зроблено перші кроки в бюджетній децентралізації. 2020-го завершено формування нової системи адміністративно-територіального устрою базового рівня. Разом з цим, більшість нормативно-правових актів не відображають змін, що відбулися в адміністративно-територіальному устрої, старими залишилися редакції законів по місцеве самоврядування в Україні, про місцеві державні адміністрації. Не відображені зміни і в Бюджетному кодексі, що також гальмує фінансову децентралізацію.

Зважаючи на наведене, сьогодні існують всі підстави говорити про необхідність впровадження реформи децентралізації на трьох рівнях:

а) *конституційно-правовий*. Ця основа стосується положень чинної Конституції, проектів змін і доповнень до неї в частині територіальної організації державної влади. Для того, щоб був успішним результат, необхідно внести зміни, які б в свою чергу передбачали створення моделі місцевого самоврядування, яка відповідала б європейським стандартам [1]. Комплексна реформа державної влади, а також місцевого самоврядування, має вирішити проблеми щодо регулювання

роботи органів публічної адміністрації та формування системи органів влади на регіональному рівні та на місцях;

б) *законодавчо-спеціалізований*. Це правова основа, на якій передбачається прийняття та впровадження пакета законопроектів про самоврядування громади в межах району та області. Прийняття систематизованого та узгодженого пакета нормативно правових актів, спрямованих на передачу функцій з центру на місця, а також делегування частини функцій централізованих функцій органам місцевого самоврядування, що забезпечить відкритість і демократичність публічного управління;

в) *законодавчо-галузева*. Така правова основа полягає в тому, що необхідно врегулювати окремі аспекти реформування місцевого самоврядування у найважливіших сферах бюджетної, податкової, земельної політики, охорони здоров'я, освіти, соціального забезпечення [2]. Якщо відбудеться успішне врегулювання адміністративної децентралізації, це призведе до розширення компетенції місцевих органів, які діють у межах цієї компетенції самостійно і певною мірою незалежно від центральної влади. Тому підвищення якості життя громадян може відбутися за рахунок поліпшення адміністративно-територіального поділу шляхом законодавчого закріплення процесу децентралізації та сприяння самостійному розвитку місцевого самоврядування.

Таким чином, саме внесення змін до Конституції має створити правову основу для прийняття низки законодавчих актів, спрямованих на реалізацію реформи децентралізації та розподіл повноважень між органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування.

Наразі все ще є актуальною та вбачається обґрунтованою необхідність внесення змін до Основного Закону, які би відображали:

а) закріплення принципу децентралізації у здійсненні державної влади та створення умов для розвитку адміністративно-територіальних одиниць;

б) запровадження трирівневої системи адміністративно-територіального устрою — область, район (повіт), громада з широким самоврядуванням;

в) врегулювання статусу адміністративно-територіальної одиниці, що іменується громадою та включає населені пункти, з передачею функцій виконавчої влади органам відповідного рівня;

г) розподіл повноважень між органами місцевого самоврядування за принципом субсидіарності і наділення громад максимально широким колом повноважень;

г) забезпечення фінансовими ресурсами для виконання повноважень органів місцевого самоврядування, включаючи сплату загальнодержавних податків; ліквідація державних адміністрацій і створення замість них державних представництв, позбавлених виконавчих функцій, наділення державних представництв контрольно-наглядовими та координаційними повноваженнями [3, с. 15].

Свого часу, на старті реформи децентралізації в Україні, звучали пропозиції щодо необхідності внесення змін до деяких законодавчих актів, зокрема було розроблено ряд законопроектів:

1) «Про місцеве самоврядування в Україні» (нова редакція), який в свою чергу передбачав забезпечення реалізації принципу повсюдності місцевого самоврядування, функціонування самоврядування на трьох його рівнях і надання місцевим радам влади права формування власних виконавчих органів, запровадження децентралізації на засадах субсидіарності;

2) «Про місцеві органи виконавчої влади в Україні» [4], який спонукав до зміни статусу та функцій місцевих державних адміністрацій з виконавчих на контрольно-наглядові;

3) «Про адміністративно-територіальний устрій» [5], який мав призвести до законодавчого врегулювання нового адміністративно-територіального устрою України як основи реформи децентралізації.

Разом з цим, жодному із згаданих законопроектів так і не судилося стати законом, а реформа децентралізації здебільшого залишається реформою лише на папері. Низькі темпи просування реформи в цілому знижують ефективність результатів від її впровадження, а відсутність адекватного нормативного супроводу реформи, постійне саботування на рівні парламенту призводить до дискредитації результатів реформи на місцях,

ще більшого порушення прав громадян через невизначеність у питаннях остаточного розподілу функцій між державою та органами місцевого самоврядування.

Більше того, навіть через майже 10 років після старту реформи децентралізації серед представників центральних органів державної влади, а також тих, хто за своїми функціональними обов'язками повинні забезпечувати впровадження реформ, можна зустріти повне нерозуміння сутності децентралізації, або гіпертрофоване викривлення її значення.

Сьогодні кожен повинен бути свідомий того, що децентралізація — це не тільки про гроші, не тільки про права, а і про обов'язки. Децентралізація — явище правильне і потрібне, але вона має свої межі, та не може призводити до передачі абсолютно всіх повноважень держави на місця.

Попри все, ефективність децентралізації публічного управління напряму залежить від фінансової децентралізації, і ці два явища повинні бути синхронізовані.

Беззаперечно, будь-які реформи якщо і можливі, то надзвичайно низькоефективні в умовах триваючої збройної агресії. Разом з тим, цей час можна з найбільшою користю використати для ґрунтовної підготовки законодавчої основи реформи децентралізації.

Для того, аби досягнути поставленої мети, потрібно вдосконалити адміністративне законодавство у сфері децентралізації державної влади та насамперед прийняти новий Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», який визначатиме місцеве самоврядування на трьох рівнях, виходячи з досвіду європейських країн. Також необхідно перерозподілити повноваження на основі принципу субсидіарності між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Відповідні зміни мають торкнутися абсолютно всього масиву законодавства України, аби уникнути в майбутньому проблем з дублюванням функцій, що призводить до правової невизначеності.

Таким чином, реалізація процесу вдосконалення законодавства, нормами якого регламентується децентралізація державної влади, в сучасних реаліях становить об'єктивну

необхідність як для здійснення євроінтеграційного вектора держави, так і посилення регіонального рівня у процесі міжрегіонального співробітництва. Саме це сприятиме створенню необхідних умов системної взаємодії між громадянським суспільством та владою на місцях і є запорукою демократичного розвитку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бойко Ю. В. Рационалізація адміністративно-територіального устрою України як необхідна передумова реформування місцевого самоврядування. Держава і право. 2010. Вип. 48. С. 176–181.
2. Пухтинський М. О. Реформування системи місцевого самоврядування // Реформа публічного управління в Україні: виклики, стратегії, майбутнє: монографія/відп. ред. І. А. Грицяк. Київ: К.І.С., 2009. С. 183.
3. Місцеве самоврядування в Україні: сучасний стан та основні напрями модернізації: наук. доп./за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка. Київ: НАДУ, 2014. 128 с.
4. Про місцеві органи виконавчої влади в Україні: проект закону України від 02.03.2015 // База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: http://vin.gov.ua/web/vinoda.nsf/web_alldocs/Doc%D0%9B%D0%9C%D0%9B%D0%.
5. Про адміністративно-територіальний устрій: проект закону України від 08.10.2013 № 3373 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=48586.

Коротенко Артем Олександрович
студент 2 курсу 2 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

МОДИФІКАЦІЯ ЗАКОНУ ДОСТАТНЬОЇ ПІДСТАВИ У СФЕРІ ПРАВОЗНАВСТВА

Важливість закону достатньої підстави у законодавстві та праві часто залишається непоміченою. Саме тому я хочу пояснити необхідність дотримання логічних установок при використанні закону достатньої підстави та його ролі при правильному умовиводі загалом. Адже уміння розрізняти істинне судження від хибного є запорукою чесного та справедливого судового рішення та вироку.

У процесі правильного мислення важливим є питання про істинність знання, яке ми здобуваємо, про наявність підстав, що дозволяють вважати його адекватним, і про вагомість таких підстав, тобто про обґрунтованість думок.

У ході пізнання і практики доволі часто у результаті неправильних уявлень чи дезінформації хибні судження вважають за істинні або навпаки. Тому головною метою є мінімізація такого роду помилок за допомогою логічної установки: будь-яку думку визнають істинною лише за наявності достатніх підстав.

Закон достатньої підстави відіграє важливу роль у забезпеченні правильного мислення, вимагаючи обґрунтованості усіх думок. Його сформулював Г. В. Лейбніц у XVIII столітті, а інші три — Аристотель.

Закон достатньої підстави говорить: «Будь-яка думка визнається істинною, якщо вона одержала достатню підставу». Для того щоб зрозуміти повністю це судження, потрібно спершу зрозуміти що саме може виступати підставою. Підставою можуть бути закони природи, норми права, математичні аксіоми чи раніше доведені теореми, різного роду фактичні дані тощо.

Спираючись на загальну логіку, існують дві обов'язкові умови визнання підстави достатньою:

- думка повинна бути напевне істинною;
- між підставою і тезою повинен існувати логічний зв'язок.
- Поєднання вказаних умов називається загальнологічним стандартом доведення.

Відомо два основних порушення закону достатньої підстави. Вони називаються «основна помилка» і «не впливає». Ці помилки пов'язані з невиконанням тієї чи іншої з двох перелічених перед цим умов.

«Основна помилка» стається тоді, коли у підставу проникає хибна. Спираючись на завідома хибне судження, можна довести абсолютно будь-що. Просте і переконливе пояснення цьому дав видатний британський логік Бертран Рассел. «Одного разу Рассел доводив своєму співрозмовнику: з того, що два плюс два дорівнює п'яти, впливає, що він — Папа Римський. Відніmemo від обох сторін рівняння по 3 і отримаємо $1 = 2$. Якщо співрозмовник стверджує, що Рассел не є Папою Римським, то цей Папа і Рассел — дві різні особи. Але оскільки $1 = 2$, то Папа і Рассел — це одна і та ж сама особа».

«Не впливає» відбувається тоді, коли за підставу береться, можливо, й істина, але необхідний зв'язок між нею та тезою або висновком відсутній. Якщо висновок суперечить або протилежний одному із засновків, то умовивід побудовано неправильно. Для того, щоб отримати істинний висновок, лише відсутності такої несумісності недостатньо, оскільки необхідним є виконання вимоги обґрунтованості. Іншими словами, знаючи лише частину від загальної картини, не потрібно робити висновків, бо вони, скоріш за все, будуть хибними. Наприклад: «Турист-англієць приплив у Кале, на узбережжі Франції. У країні перший раз. Зустрічає француза — той рудий. Занотовує у щоденнику: “Перший день. Зустрів француза, той рудий”. Йде далі і зустрічає другого француза, знову рудого. Занотовує у щоденнику: “Зустрів другого француза — рудий. Усі французи руді”».

Особливість закону достатньої підстави полягає у тому, що:

- I. Він виражає загальну обґрунтованість;
- II. Для нього достатньою підставою може бути особистий досвід, факт, постулат, закон, теорія і тому подібне;

III. Мінімальна кількість підстав — одна.

Важливо зазначити, що закон достатньої підстави лише твердить, що будь-яка думка, яка претендує на істинність, повинна мати такі підстави, завдяки яким вона не може бути неприйнята як істинна.

Принцип обґрунтованості є важливим для юридичної теорії та практики. Він проходить через всі стадії розслідування і розгляду кримінальних справ, йому підпорядкована вся правоохоронна діяльність загалом.

У правовій сфері логічне передує юридичному. З цього випливає наступне:

1. У слідчому та судовому пізнанні логічне вимагає правового закріплення
2. Закріплення логічного принципу здійснюється юридичним законом і перетворенням його на юридичну умову.

Принцип обґрунтованості потрібно розуміти ширше, ніж це випливає із закону достатньої підстави. Адже, щоб вважати будь-яку думку хибною чи істиною, потрібні вагомі підстави.

Закон достатньої підстави знайшов своє відображення у статтях Кримінально-процесуального кодексу України, де визначено приводи і підстави для порушення кримінальної справи, віддання під суд, касаційного перегляду вироків, а також у статтях, які містять вимоги до свідчень потерпілого, звинувачуваного, свідків, висновків експертів та інших джерел доказів у справі. Цей момент показує, наскільки закон достатньої підстави вплетено у КПК України.

Низка статей КПКУ регламентує доказування, тобто складання і наведення такої сукупності доказів, котра становитиме достатню підставу, наприклад, визнання винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення (ст. 17, глава 4 Кримінально-процесуального кодексу України), а за ч. 1 ст. 94 КПКУ «слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів — з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення». Важлива модифікація закону достатньої підстави у сфері правознавства породжена введенням до чинного КПКУ

стандарту доведення, або доказування, винуватості особи — «поза розумним сумнівом» (ч. 2 ст. 17, п. 2 ч. 1 ст. 91).

Стандарт доказування «поза розумним сумнівом» сьогодні є елементом міжнародного кримінального правосуддя, а також належного кримінального процесу в США і в деяких інших країн світу.

Дискусії щодо його точного розуміння не вщухають дотепер. Але можна обмежитися поясненням, запропонованим одним з найвидатніших британських суддів ХХ століття, лордом Деннінгом. На його думку, результат доказування поза розумним сумнівом «не мусить досягати точної достовірності, проте повинен мати якийсь високий рівень імовірності. Доказування поза розумним сумнівом не означає доведення поза тінню сумніву. Однак закон зазнав би невдачі у захисті суспільства, якби у визначені способу відправлення правосуддя слід було б враховувати химерні ймовірності. Коли докази проти особи є настільки сильними, що залишають лише віддалену можливість рішення на її користь, яка піддається відхиленню твердженням “це, звичайно, можливо, але аж ніяк не імовірно”, то маємо доказування поза розумним сумнівом, але ніщо, менше за це, не є достатнім».

Яскравим прикладом стандарту «поза розумним сумнівом» є заява Олександра Гольдфарба, голови фонду Олександра Литвиненка у Лондон, від 22 січня 2016 року у прямому ефірі «Шустер Live»:

«Російська влада разом з Андрієм Луговим і Дмитром Ковтуном наразі звинувачена у вбивстві. Це визнав англійський суд, і їхні думки обґрунтовані. По відношенню до Лугового і Ковтуна це рішення було прийняте поза будь-яких сумнівів за кримінальним стандартом, а по відношенню до російської влади й президента Путіна рішення було прийняте за балансом імовірності. Тому використана формула “імовірно”. Так чи інакше, це юридично встановлений факт».

Підбиваючи підсумки, можна сміливо сказати, наскільки закон достатньої підстави та принцип обґрунтованості є важливими у ракурсі національного законодавства. Завдяки ним забезпечуються загальнолюдські права, саме ними оперують

судді при розгляді справ. Закон достатньої підстави і принцип обґрунтованості — це фундамент істини і справедливості для суспільства. Варто додати, що в ході модифікації законодавства було додано і метод «поза розумним сумнівом», що теж сприяє затвердженню незалежного та справедливого суду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // <https://www.rada.gov.ua>.
2. Кримінально-процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI // <https://www.rada.gov.ua>.
3. Бандурка О.М., Тягло О. В. Юридична логіка: підручник. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Харків, 2017. — 215 с.
4. Бліхар В.С., Левкулич В.В., Олексюк М.М., Шандра Б.Б., Свищо В.Ю., Матвієнко О. І. Логіка для юристів: підручник. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2023. — 316 с.
5. Логіка: підручник. — 2-ге вид., виправлене / А. Є. Конверський. — К.: ВПЦ «Київський університет», 2017. — 319 с.

Кулікова Софія Володимирівна

студентка 1 курсу 2 групи

ОПС «фаховий молодший бакалавр»

спеціальність 081 Право

Фінансово-правовий коледж

МІЖНАРОДНИЙ ТРИБУНАЛ ЯК МЕХАНІЗМ ПРАВОСУДДЯ

Жахливі війни та конфлікти, які сталися на початку ХХ століття, змусили створити перший в історії міжнародний суд над колишніми керівниками гітлерівської Німеччини. Відомо, що вимога про створення Міжнародного військового трибуналу містилась у заяві Радянського уряду від 14 жовтня 1942 року «Про жахливі злочини, звірства і насильство німецько-фашистських загарбників в окупованих зонах і відповідальність німецького уряду і командування за ці злочини» [1].

Нюрнберзький, Токійський, Югославський та Руандійський міжнародні трибунали, стали першими міжнародними судовими інстанціями, які судили фізичних осіб за вчинення міжнародних злочинів.

Міжнародний трибунал є механізмом правосуддя, який використовується для розгляду міжнародних спорів та порушень міжнародного права. Це орган, який має право приймати рішення та вирішувати конфлікти між країнами, організаціями та іншими суб'єктами міжнародного права.

Один з найбільш відомих міжнародних трибуналів — Міжнародний суд ООН, який був створений у 1945 році та має штаб-квартиру в Гаазі, Нідерландах, основною метою якого є забезпечення дотримання міжнародного права та здійсненні правосуддя у міжнародних спорах. Згаданий трибунал може розглядати справи, пов'язані з порушенням прав людини, воєнними злочинами, злочинами проти людства, міжнародними спорами та іншими питаннями, що стосуються міжнародного права.

Повномасштабне вторгнення в Україну держави-агресора рф 24 лютого 2022 року поставило під загрозу міжнародний правовий порядок, тому нині важливим завданням для України та цивілізованого світу є притягнути рф до відповідальності за злочини агресії. Хоча необхідно зазначити, що свій перший злочин рф скоїла ще у 2014 році, анексувавши український Крим.

Створення міжнародного трибуналу є складним та тривалим у часі процесом, оскільки:

- потрібно мати підтримку міжнародної спільноти;
- рф не приймає участі в багатьох міжнародних угодах та договорах, які стосуються прав людини та міжнародного права;
- існує питання про юрисдикцію міжнародного кримінального суду щодо посадовими особами РФ. Оскільки РФ не прийняла участі в багатьох (в тому числі Римського статуту та Кампальських поправок) міжнародних договорах та конвенціях, тому питання юрисдикції може стати причиною спорів.

У вересні 2022 року Президент Володимир Зеленський утворив робочу групу, яка опрацьовувала питання створення спеціального трибуналу для притягнення до кримінальної

відповідальності керівництва російської федерації за скоєння злочину агресії проти України. Створення такого трибуналу підтримали Парламентська асамблея Ради Європи, Європарламент, Парламентська асамблея НАТО, Парламентська асамблея ОБСЄ та окремі держави. Серед країн, що закликають покарати керівника держави-терориста: Україна, Велика Британія, Греція, Естонія, Італія, Канада, Латвія, Литва, Нідерланди, Німеччина, Польща, Туреччина, Франція, Чехія та інші [2].

Слід зазначити, що Європейський парламент ухвалив резолюцію про створення трибуналу щодо злочину агресії проти України. В документі йдеться про те, що робота в ЄС над створенням спеціального трибуналу має розпочатися без зволікання, зосередившись на створенні механізмів для спеціального трибуналу у співпраці з Україною, підтримуючи українські та міжнародні органи у забезпеченні доказів, які будуть використані в майбутньому спеціальному трибуналі.

Водночас органи ЄС готові надати всіляке сприяння процесу створення трибуналу. Проте найголовніше, є консенсус стосовно того, що ми маємо притягнути до відповідальності не тільки виконавців цього злочину, російських солдат, за індивідуальні воєнні злочини, а й керівництво росії на найвищому рівні, яке розв'язало агресивну війну. В самому рішенні є три важливі аспекти:

1. До відповідальності мають бути притягнуті всі винні у скоєнні злочину агресії особи, тобто в теорії поряд з військово-політичним командуванням росії це можуть бути недержавні суб'єкти, наприклад керівник ПВК «Вагнер», а також окремим рядком мова йде саме про керівництво Республіки Білорусь;

2. «Європейський парламент вважає, що такий трибунал має бути заснований на основі міжнародної угоди між країнами-однорумцями, за підтримки Генеральної Асамблеї ООН» — чітко визначена модель, яка має бути використана для створення Трибуналу;

3. Чітко визначено темпоральний вимір злочину агресії — починаючи з 2014 року, тобто не лише події після 24.02.2022 р., адже злочин агресії під формулювання злочину агресії згідно з ст. 8bis Римського Статуту МКС підпадає діяльність росій-

ського військово-політичного керівництва стосовно подій в АР Крим та на території Донецької та Луганської областей [3].

Необхідно зазначити, що створенню міжнародного трибуналу для притягнення до відповідальності посадових осіб рф мають сприяти:

- проведення дипломатичної кампанії: переговори з урядами та лобювання окресленого питання у різних міжнародних організаціях, зокрема в таких як ООН;

- укладання міжнародного договору, що забезпечить підтримку України від більшої кількості держав та міжнародних організацій.

- національні суди мають діяти у відповідності до міжнародних договорів та конвенцій, що стосуються прав людини та міжнародного права.

Отже, слід сподіватися, що наша держава разом з міжнародною спільнотою здійзнять всі можливі заходи для розслідування найтяжчих злочинів за міжнародним правом проти українського народу та України, що були вчинені збройними силами рф, політичним та військовим керівництвом рф. Винні особи мають бути притягнуті до відповідальності, оскільки відповідно до тези вироку Нюрнберзького Міжнародного військового трибуналу «Злочини проти міжнародного права вчиняють люди, а не абстрактні суб'єкти, і лише через покарання фізичних осіб, що скоїли такі злочини, можна забезпечувати дотримання положень міжнародного права».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Пашковський М. І. Уроки Нюрнберзького процесу. <http://www.pravnik.info/2013-12-27-15-15-31/834-uroki-nyurnberzkogo-procesu.html>.
2. Притягнення до відповідальності РФ: про результати юридичного фронту. <https://www.pravda.com.ua/columns/2023/03/1/7391502/> Європарламент проголосував «за» створення трибуналу, але є нюанси <https://rpr.org.ua/news/yevroparlament-proholosuvav-zastvorennia-trybunalu-ale-ie-niuansy/>

Куст Ліана Віталіївна
студентка 1 курсу 2 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальності 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ДЕПОРТАЦІЯ ДІТЕЙ З ПОСТІЙНОГО МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ЯК МІЖНАРОДНИЙ ЗЛОЧИН ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ

В умовах повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну проблема депортації дітей набула серйозного масштабу. І якщо питання відбудови країни детермінуються ходом бойових дій, то питання повернення дітей до рідних сімей і кваліфікація злочину країни-агресора є найбільш злободенною проблемою, оскільки процес усиновлення ініційований владними інституціями рф ускладнює, якщо не унеможлиблює, їх повернення до рідних. Діти — найвразливіша категорія населення, які потребують особливого захисту та піклування. Їх депортація має серйозні наслідки для їхнього фізичного та психологічного здоров'я. Окрім того, насильницьке переселення порушує права дитини на освіту та спеціальний захист, який дозволив б їй розвиватися фізично, розумово, морально, духовно й у соціальному відношенні в умовах свободи та гідності.[1]

Питання депортації, як складного, комплексного правового феномену, в останнє десятиліття згадувалися у працях Б.В. Бабіна, Н.В. Бекірова, А.В. Братковського, І.О. Колотухи, В.І. Палька та ін., втім, аспекти порівняльного аналізу національних та міжнародних правових інститутів у цій сфері у вітчизняній правовій доктрині залишаються невизначеними.[2] Найактивніше юридичною кваліфікацію питання депортації займається Координаційна рада з питань захисту та безпеки дітей, створена згідно з Указом Президента та міжнародні організації такі, як Комітет ООН з прав людини та Бюро демократичних інститутів і прав людини (БДПІ) ОБСЄ.

Вперше, термін «депортація» згадується ще у ст. 23 Кодексу Лібера 1863 р. як заборона силового вигнання цивіль-

ного населення у «віддалені райони». Згадка про примусове переселення (депортацію) як воєнний злочин містилася у Лондонській (Сент-Джеймській) декларації 1942 р. [3]

Відповідно до ст. 6 «с» Статуту Міжнародного воєнного трибуналу 1945 р. «уведення в рабство або для інших цілей населення окупованої території» є воєнним злочином, а злочином проти людства є «заслання та інші жорстокості, вчинені проти цивільного населення до або під час війни». У вирокую Нюрнберзького трибуналу є посилання на депортацію населення окупованих територій, приєднаних до Німеччини, що кваліфікується як міжнародний злочин. [4]

Необхідно зазначити, що в міжнародно-правових актах депортація чи насильницьке переміщення класифікується як геноцид (згідно з п. «е» ст. 6 Римського Статуту Міжнародного Кримінального Суду (далі — РС МКС)), злочин проти людяності (згідно з п. «d» ч.1 ст. 7 РС МКС) та військовий злочин (згідно з пп. «vii» п. «а» ст. 8 РС МКС) і характеризується як насильницьке переміщення відповідних осіб шляхом виселення або інших примусових дій з території, на якій вони законно перебувають, за відсутності підстав, що допускаються міжнародним правом (згідно з п. «d» ч.2 ст. 7 РС МКС). [5]

Варто звернути увагу на те, що в українському законодавстві лише віддаленно згадують термін «депортація», а саме відповідно до ст. 1 Закону України від 17 квітня 2014 р. № 1223-VII «Про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою» депортацію визначено як насильницьке переселення народів, національних меншин та осіб за національною ознакою з місць їх постійного проживання на підставі рішень, прийнятих органами державної влади колишнього СРСР або союзних республік. [6]

Крім того, згідно з національним кримінальним законодавством, дії РФ щодо примусової депортації українських громадян можуть кваліфікуватись за статтею 438 КК України (порушення законів та звичаїв війни). Такий міжнародний злочин як депортація наразі прямо не закріплений в диспозиції статті 438 КК України. [8]

Міжнародне гуманітарне право передбачає особливий захист дітей, і окупаційна держава зобов'язана забезпечувати цей захист. Стаття 50 Конвенції про захист цивільного населення під час війни встановлює заборону для окупаційної держави за будь-яких обставин змінювати громадянський статус дітей або вносити їх до списків підконтрольних їй формувань або організацій та зобов'язує її вжити всіх необхідних заходів для полегшення процедури встановлення особи для дітей та реєстрації їхніх сімейних зв'язків. Стаття 78 Додаткового протоколу I встановлює пряму заборону переміщувати дітей до іноземної держави і встановлює єдину виключну обставину, за якої переміщення дітей, що перебувають на окупованій території, може бути дозволене — невідкладні причини, пов'язані зі станом здоров'я чи лікуванням. При цьому наголошується на тому, що така евакуація повинна бути тимчасовою.[8]

Окрім вищенаведеного, захист прав дітей під час війни розглядається в преамбулі Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах, де зазначено, що мир і безпека, засновані на повазі до цілей і принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй та дотриманні відповідних правових інструментів у сфері прав людини, є незамінними для захисту дітей, зокрема під час збройних конфліктів.

Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 1949 року забороняє, незалежно від мотивів, здійснювати примусове індивідуальне чи масове переселення або депортацію осіб, у тому числі дітей, що перебувають під захистом, з окупованої території на територію окупаційної держави або на територію будь-якої іншої держави, незалежно від того, окупована вона чи ні.

Стаття 2 Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього передбачає, що насильницька передача дітей з однієї людської групи до іншої, будь-які дії вчинені з наміром знищити, повністю або частково, національну, етнічну, расову чи релігійну групу є ознаками геноциду.[7]

За даними платформи «Діти війни», яка була створена Міністерством реінтеграції разом із Національним інформа-

ційним бюро за дорученням Офісу Президента України, на 22 березня 2023 16 226 дітей вважається депортовано. Ця цифра базується на даних, зокрема заявах про зникнення дітей від родичів/опікунів/піклувальників, керівників дитячих установ тощо. Наразі ідентифіковано 10 626 таких дітей.[9]

Станом на липень 2022 року, за повідомленням уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, із Донецької області до рф незаконно вивезено 108 українських дітей, позбавлених батьківського піклування. Дітей віком від 5 до 16 років «влаштовують» у прийомні сім'ї до громадян росії. Перш ніж «розподілити» дітей по різних регіонах рф, їх привозять до Москви для зустрічі з «прийомними батьками», а для прискорення «процесу привласнення» українським дітям-сиротам почали давати російське громадянство за спрощеною процедурою.

Повернення з рф на територію України таких дітей — вкрай складний і довготривалий процес. Передусім це пов'язано з тим, що після так званої «паспортизації» та усиновлення українських дітей фактично встановити дані цих дітей неможливо (росіяни умисно змінюють і знищують їхні персональні дані, щоб їх неможливо було встановити).[8]

Підсумовуючи вищесказане, ми засуджуємо дії російської федерації та вважаємо, що тема депортації дітей під час російської агресії в Україні є надзвичайно актуальною і потребує уваги та дій з боку міжнародної спільноти та громадськості. Вважаємо, що цього недостатньо для захисту прав дітей під час повномасштабного вторгнення, тому пропонуємо доповнити статтю 438 Кримінального кодексу України «Порушення законів та звичаїв війни» нормами, викладеними у статтях 6, 7, 8 Римського статуту Міжнародного Кримінального Суду: «насильницьке переміщення відповідних осіб шляхом виселення або інших примусових дій з території, на якій вони законно перебувають, за відсутності підстав, що допускаються міжнародним правом, — караються позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років», а також конкретизувати термін «депортація» так, як це характеризується в п. «d» ч. 2 ст. 7 РС МКС. І найголовніше, ратифікувати Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Декларація прав дитини від 20 лист. 1959р. URL : <https://chl.kiev.ua/default.aspx?id=331> (дата звернення: 21.03.2023)
2. Антипов Д. В. Категорія депортації у міжнародному та національному праві: у пошуках узгодження. Український часопис міжнародного права. 2013. № 1. URL : [http://jusintergentes.com.ua/archives/2013/1/Pages%20from1_39%20\(1\)-024-028.pdf](http://jusintergentes.com.ua/archives/2013/1/Pages%20from1_39%20(1)-024-028.pdf) (дата звернення: 20.03.2023)
3. Instructions for the Government of Armies of the United States in the Field (Lieber Code), 24 April 1863. ; URL : <https://www.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/xsp/.ibmmodres/domino/OpenAttachment/applic/ihl/ihl.nsf/A25AA5871A04919BC12563CD002D65C5/FULLTEXT/IHL-L-Code-EN.pdf>(дата звернення: 26.03.2023)
4. Бабін Б.В. Кваліфікація злочину депортації за етнічною ознакою: міжнародні стандарти та вітчизняна практика. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2015. №3. (дата звернення: 20.03.2023)
5. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 16 січня 2002 р. № 995_588. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588. (дата звернення: 16.03.2023)
6. Про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою : Закон України від 17 квітня 2014 р. № 1223-VII ; URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1223-18> (дата звернення: 19.03.2023)
7. Про Звернення Верховної Ради України до Комітету ООН з прав людини. ... : Постанова Верховної Ради України від 24 лют. 2023 р. № 2947-IX. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-IX> (дата звернення: 20.03.2023)
8. Аналітичний звіт: Депортація громадян України з території ведення активних бойових дій чи з тимчасово окупованої території України на територію Російської Федерації та Республіки Білорусь. People in need. URL : https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2023/01/deportation_ukr.pdf (дата звернення: 15.03.2023)
9. Державний портал розшуку дітей: «Діти війни». URL : <https://childrenofwar.gov.ua/>(22.03.2023)

Максимчук Анна Вікторівна
студентка 4 курсу 1 групи
ОС «бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ

Вирішення спорів у різні часи відбувалось по-різному, однак, ще з давніх часів, почали розуміти, що найшвидшим, економним, та безпечним способом вирішення спорів є домовленість, як результат певних переговорів.

Медіація є одним із найпоширеніших альтернативних способів вирішення спорів у світі. Ця процедура має низку переваг порівняно із судовим розглядом справи і тому поступово ставала невід'ємною частиною правових систем у різних країнах. Доцільність запровадження процедури медіації в Україні вже неодноразово обґрунтовувалась різними науковцями.

Термін «медіація» походить від грецького терміну «medos» (нейтральний, незалежний від сторони), а також від таких латинських термінів, як «mediatio» (посередництво) та «mediare» (бути посередником у спорі). В юридичній літературі можна знайти різні підходи до визначення медіації. Так, наприклад, зарубіжні науковці, які досліджують альтернативне вирішення спорів, А. Роу, І. Шерман, С. Пеппіт визначають медіацію як «процес, в якому сторони, за допомогою незалежної третьої сторони, систематично докладають зусиль для з'ясування їхніх спільних та відмінних поглядів, досліджують можливість альтернативного вирішення спору та здійснюють пошук компромісів для укладення угоди про вирішення власного спору» [1].

На думку К. Ковача, «медіація є процесом, в якому нейтральна третя сторона (сторони) виступає основою для полегшення вирішення спору між сторонами конфлікту. Завданням медіатора є сприяння комунікації між сторонами та допомога їм у визначенні питань, що є істотними для вирішення спору» [2]. Ю. Д. Притика вважає, що «медіація являє собою переговори

між двома конфліктуючими сторонами за участю посередника, що має необхідні навички, досвід, освіту для того, щоб допомогти сторонам дійти згоди у врегулюванні їхнього спору» [3, с. 12]. В. В. Резнікова визначає медіацію як «альтернативний спосіб вирішення спору, що являє собою структурований переговорний процес, який здійснюється за допомогою незалежного, нейтрального та кваліфікованого посередника (медіатора), що допомагає сторонам спору самостійно, на добровільній основі, досягти згоди для вирішення спору, що відповідатиме інтересам кожної зі сторін спору» [4, с. 14].

Визначення медіації міститься також в міжнародних правових актах, що покликані регулювати різні аспекти процедури медіації. Зокрема, в Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи щодо медіації в цивільних справах від 18 жовтня 2002 р., медіація визначена як «процес вирішення спору, під час якого сторони ведуть переговори на предмет спірних питань з метою досягнення угоди за допомогою одного або більше медіаторів» [5].

В статті 3 Директиви Європейського парламенту і Ради Європи 2008/52/ЕС про деякі аспекти медіації в цивільних та господарських справах, зазначено, що «медіацією є процедура встановленої форми, незалежно від назви та спрямованості, у якій дві або більше сторони спору на добровільних засадах самостійно намагаються досягнути згоди у вирішенні їхнього спору за допомогою медіатора. Ця процедура може бути розпочата за ініціативою сторін, за рекомендацією чи розпорядженням суду або згідно із умовами законодавства окремої держави» [6].

Кроком вперед у правовому регулюванні процедури медіації стало прийняття 16 листопада 2021 року Закону України «Про медіацію», який створив правове підґрунтя для застосування процедур медіації. В згаданому законі під медіацією розуміється позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів. Дія згаданого Закону поширюється на суспільні відносини, пов'язані з проведенням медіації з метою

запобігання виникненню конфліктів (спорів) у майбутньому або врегулювання будь-яких конфліктів (спорів), у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних, а також у справах про адміністративні правопорушення та у кримінальних провадженнях з метою примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим). В законі розкриваються основні принципи медіації — добровільність; конфіденційність; нейтральність, незалежність та неупередженість медіатора; самовизначення та рівність прав сторін. [7].

Отже, медіацією є альтернативний спосіб вирішення спору, за умовами якого сторони на добровільних засадах беруть участь у переговорах і, за допомогою незалежної та кваліфікованої третьої сторони (медіатора), намагаються досягнути консенсусу та вирішити власний спір з урахуванням інтересів кожної з них.

Не дивлячись на прийняття Закону України «Про медіацію», процедура медіації в Україні не настільки популярна як в країнах Європи, Австралії, США. Серед причини, що заважають популяризації медіації в країні є:

- низький рівень обізнаності серед населення щодо процедури медіації та недовіра до цієї послуги. Проте щорічні Програми Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Нове правосуддя» спільно з українськими організаціями вносять великий вклад у подолання цієї проблеми;
- позиції сторін конфлікту, які не бажають погоджуватися на компроміс;
- складність вибору медіатора як високопрофесійної особи;
- відсутність належного фінансування та незначна підтримка держави.

Необхідно зазначити, що перспективними напрямками медіації, що сприятимуть підвищенню культури вирішення спорів, є:

- першочергове впровадження медіації у вирішення спорів, які виникають у цивільних, сімейних, господарських правовідносинах і тільки з часом у спори, які виникають в адміністративних та кримінальних правовідносинах;

- наділення правом підготовки медіаторів суб'єктів, які мають позитивний досвід проведення медіації або тільки за умови залучення такими суб'єктами осіб з окресленим досвідом;
- запровадження спеціалізації медіаторів;
- фінансування державою програм проведення медіації.

Можна зробити висновок, що медіація як альтернативний спосіб вирішення спору здатна сприяти швидкому та ефективному вирішенні конфліктів та суттєво знизити навантаження на судову систему країни. Застосування процедури медіації посилить інтеграційні процеси і наблизить наше суспільство до Європейської спільноти, тому за медіацією майбутнє.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Rau A. Peppet S. Processes of dispute resolution. The role of Lawyers. Third edition . New York, 2002. P. 337
2. Kovach K. Mediation. Principles and Practice. Third edition. Saint Paul, 2004. P. 15
3. Притика Ю. Д. Теоретичні проблеми захисту прав учасників цивільних правовідносин в третейському суді : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.03 / Ю.Д. Притика. К., 2006. С.33.
4. Резнікова В.В. Медіація (посередництво) як спосіб вирішення господарських спорів . Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. Вип. 90. К., 2012. С. 13 — 17.
5. Recommendation Rec(2002)10 on mediation in civil matters . <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=306401&Site=CM>
6. Директива ЄС 2008/52/ЄС «Відносно деяких аспектів медіації у цивільних і комерційних справах» від 21 травня 2008 р. http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a95.
7. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 р. № 1875 — IX . <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>.

Медяний Василь Олексійовича
студент 2 курсу 5 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ЗАПИТАННЯ-ПАСТКИ І РЕАКЦІЯ НА НИХ У ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Запитання-пастки в юриспруденції — це запитання, які містять у собі приховану пастку або хитрість з метою введення запитуваного в оману, примушення до помилки або поставлення у не вигідне становище. Вони можуть включати запитання, які намагаються змусити відповідача надати неправдиву інформацію або визнати свою провину до звинувачення у злочині.

Хоча зовні запитання-пастки виглядають цілком коректно, проте по суті вони не є правильними, а тому шукати відповідь на них недоцільно. Водночас хоча вони і не потребують обов'язкової відповіді, кожне з них потребує тієї чи іншої логічної реакції.

Реакції на подібні запитання виявляються у різноманітних формах.

Однак в усіх випадках слід розпочинати з оцінки запитання.

Адже якщо воно є логічно неправильним, знайти істинну відповідь на нього не можна. У цій ситуації слід чітко зафіксувати помилковий характер запитання шляхом надання йому негативної оцінки.

Негативні оцінки бувають двоякого роду:

- 1) такі, що відкидають запитання;
- 2) такі, що пропонують їх скорегувати.

Наприклад, запитання «Від якої хвороби помер президент Кеннеді?» є неправильним через хибність одного з тверджень, що входить до передумови, яка передбачає, що «Президент США Кеннеді помер від якоїсь хвороби». Ця передумова є хибною і спрямовує на марні пошуки відповіді.

Правильною реакцією в цьому випадку має бути негативна оцінка запитання: «Запитання некоректне, оскільки добре відомо, що президент Кеннеді помер не від хвороби, а через кулю вбивці».

Якщо ж, наприклад, взяти запитання «Як карається крадіжка?», то правильна реакція на нього повинна полягати у відмові додаткових відомостей якнайменше щодо 2-х обставин: 1) виду крадіжки і 2) країни, на території якої її вчинено й за законами якої крадія каратимуть. Така інформація суттєво звужить початкову область пошуку. Адже відомо, що в Україні крадіжка сьогодні може тягнути досить широкий спектр покарань — від 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян до позбавлення волі на строк до 12 років з конфіскацією майна (ст. 185 ККУ).

Якщо ж, наприклад, жінці підозрюваного поставити запитання «Де був ваш чоловік, якого підозрюють у злочині, сьогодні уночі?», то воно є логічно правильним, але може бути оцінене негативно і відкинуте на підставі ч. 1 ст. 63 Конституції України, згідно з якою «особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом». Інакше кажучи, адекватною реакцією на запитання може бути таке: «Я не буду відповідати».

Проте коли на подібне запитання так само зреагує не жінка, а, наприклад, сусідка підозрюваного, котра не є його близькою родичкою, то дана реакція буде юридично неправильною. За відмову давати показання і за дачу завідомо неправдивих показань свідкові загрожує кримінальна відповідальність за ч. 1 ст. 385 ККУ.

Таким чином, перед тим, як відповідати на поставлене запитання, слід:

- 1) оцінити саме запитання;
- 2) оцінити спроможність на нього відповісти;
- 3) обов'язок відповідати;
- 4) право не відповідати тощо.

Якщо оцінка позитивна, її можна не висловлювати, а одразу переходити до пошуку і висловлення відповіді.

Коли ж вона негативна, слід не відповідати, а у відповідний спосіб — адекватно — реагувати.

Розглянемо деякі види запитань-пасток і реакцію на них, які нерідко зустрічаються у практиці юриста.

1-й вид запитань-пасток — це упереджене (або «навантажене») запитання. Воно формулюється у спосіб, щоб одразу поставити адресата запитання у невідгідне становище чи скомпрометувати його.

Наприклад, кореспондент звертається до адвоката підозрюваного з питанням: «Як ви можете захищати цього злодія, якого засуджує усе поважне товариство?». Передумовою цього запитання є те, що «Підзахисний — злодій. Його засуджує усе поважне товариство. Захищати злодія, ігноруючи думку поважного товариства, — погана справа». Однак така передумова є хибною, бо тільки суд вправі визнати людину злодієм (згідно ст. 62 Конституції України). Крім того, посилення на думку «усього поважного товариства» часто-густо виявляються поспішним узагальненням... Тож запитання є упередженим. Воно не спрямоване на поповнення чи уточнення інформації, натомість має на меті справити тиск на адвоката або ж скомпрометувати його і підозрюваного. Такі підступні запитання здатні вплинути на необізнаних у логіці або ж простодушних людей. Правильна реакція на подібні запитання буде полягати в їх доказовій негативній оцінці.

2-ий вид запитань-пасток полягає у вимозі дати просту відповідь на складне запитання. В цьому випадку формулюється складне запитання, яке передбачає кілька відповідей, що не перетинаються між собою за змістом.

Наприклад, якщо на запитання «Чи згодні ви суттєво наблизити вихід країни з кризи і віддати свої голоси за нашого кандидата Х.?» дати одну просту відповідь «Так», то нею фактично буде висловлено не тільки прагнення скорішого виходу своєї країни з кризи, а й згоду віддати свій голос за згаданого кандидата Х. Але якщо останнього опитуваний не бажає, доведеться розбивати запитання на 2 частини, щоб дати 2 різні відповіді. Але це можна зробити в усній розмові або у неформалізованому листі. У випадку, якщо

подібне запитання буде поставлене на референдумі з вкрай обмеженим вибором між «Так» і «Ні» опитуваний не має можливості адекватно висловити свою думку. Тож щоб не пошитися в дурні, не слід на складні запитання намагатися давати спрощені відповіді.

3-ий вид запитань-пасток — це помилка «багатьох запитань». Вона вимагає однієї відповіді на декілька запитань, прихованих у одному простому.

Наприклад, якщо поставити запитання «Чи перестав ти бити свого батька?» на нього доведеться дати якусь одну з 2-х суперечливих відповідей: «Так, я перестав бити свого батька» або «Ні...». Але тоді безвинний адресат в будь-якому випадку опиняється у скрутній ситуації, визнаючи провину у кривдженні батька.

Коректна реакція на вказане запитання передбачає розгляд його природного попередника: «Чи ти колись бив свого батька?». У тому випадку, коли ствердна відповідь на нього виявиться істинною, це створить істинну передумову для наступного. Проте коли на перше запитання істинною буде відповідь «Ні, я ніколи не бив свого батька», то передумова наступного буде хибною, а саме воно — неправильним.

Отже, зіткнувшись з подібним запитанням, слід, перш за все, визначити логічне значення його передумови. Якщо вона істинна, то уникнути сумного висновку про недостойне ставлення адресата до батька за будь-якого варіанта відповіді не можна. Натомість коли передумова хибна, то на поставлене запитання слід не відповідати, а реагувати, наприклад, таким чином: «Я ніколи не бив свого батька. Тому поставлене запитання є некоректним». Якщо ж так не зреагувати, а спробувати відповісти у якийсь з двох формально можливих способів — «Так...» або «Ні...», то це буде означати визнання правильності запитання і, відповідно, його передумови. Фактичний наклеп безвинного адресата на самого себе — розплата не за неповагу до батька, а за невміння ідентифікувати і критикувати софістичні пастки.

4-ий вид запитань-пасток — це «чорно-біле запитання». Воно ґрунтується на тому, що штучно звузити область пошуку,

внаслідок чого втрачається можливість відшукування істинної відповіді. Інакше кажучи, передумова запитання формулюється у вигляді сильної диз'юнкції висловлювань, які одночасно є хибними, через що хибною виявляється і уся передумова.

Наприклад, на запитання «Ви вимагаєте відводу судді, тому що йому не довіряєте?». Відповідь опитуваний мав дати по одній з двох позицій «Так» чи «Ні». Проте задана у такий спосіб область пошуку принаймні для частини адресатів є завузькою: втрачаються, наприклад, варіанти відповіді «Скоріше довіряю», «Скоріше не довіряю», «Почасти довіряю» чи «Довіряю лише окремим рейтингам» і т. ін. Тож для цієї частини адресатів передумова, сформульована у вигляді сильної диз'юнкції суджень «Так, довіряю» і «Ні, не довіряю», буде хибною через хибність обох складових. Крім того, іноді відведення судді може бути продиктоване не довірою чи недовірою до нього, а іншими чинниками, наприклад, намаганням затягнути процес, перенести засідання тощо. Зрозумівши цю обставину, адресати мають не відповідати, а адекватно реагувати, наприклад, через відмову брати участь в опитуванні.

Реакція на запитання-пастки у юриспруденції полягає у здатності відповідача розпізнавати запитання-пастки та уникати їх. Юристи повинні бути уважними до запитань, які можуть містити пастку, і знати, як правильно відповідати на них, щоб не підставлятися. Для уникнення запитань-пасток можна використовувати різні техніки, такі як вимагання уточнень, переформулювання запитань або відмову від відповіді. Важливо також бути уважним та ретельно ознайомлюватися з усіма питаннями, які ставить протилежна сторона, щоб підготуватися до можливих запитань-пасток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бандурка О. М., Тягло О. В. Юридична логіка : підручник. 2-е вид., переробл. і доповн. — Х. : Золота миля, 2017. — 216 с.
2. Карамішева Н. Логіка і правознавство (теоретичні і практичні заняття) : навч. посіб. — Львів. : ЛНУ ім. І.Франка, 2012. — 120 с.
3. Конверський А. Є. Логіка: підручник для студентів юридичних факультетів.- К.:ЦУЛ, 2020.- 291 с.

4. Логіка для правознавців: навч. посіб. / [О. О. Бандура, О. І. Гвоздік, В. М. Кравець та ін.]. — Київ : НАВС, 2016. — 144 с.
5. Логіка юридична: навчально-методичний посібник (у схемах і таблицях) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. - Львів: ПП «Арал», 2018.- 172 с.

Мирутенко Ангеліна Андріївна

студентка 1 курсу 1 групи

ОПС «фаховий молодший бакалавр»

спеціальність 081 Право

Фінансово-правовий коледж

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

На сьогоднішній день Україна має широко розвинену структуру волонтерської діяльності. Волонтерство у своїй історії є похідним від благодійності, від благої дії людини до людини, це суспільне явище спочатку було виключно локальне тому, що суспільство ще не отримало того формату, аби благодійність набула суспільно-масового характеру. Але з плином часу благодійність та волонтерство почало набувати певних рис, які зараз для нас є очевидними, а саме: масовість, проектизація, фінансування та структурність.

Ці фактори розпочали нову сторінку у питанні волонтерства, вже не як точкового бажання людей допомагати, а як масового, глобального проектування урядових програм, щодо допомоги постраждалим верствам населення із задіянням добровольців, активістів, волонтерів.

Волонтерство є дуже актуальною діяльністю, особливо з огляду на численні соціальні, економічні та політичні виклики, що стоять перед Україною. Багато громадян нашої країни беруть участь у різноманітних волонтерських заходах, спрямованих на підтримку вразливих верств населення, військово-

вих та учасників АТО, екологічних та культурних проєктів, а також багатьох інших сфер життя. Волонтерство є важливою складовою розвитку громадянського суспільства в Україні.

Наразі місце у світовому рейтингу World Giving Index, котрий оцінює участь громадян у волонтерському русі, вказує на значне зростання рівня благодійності в Україні. За показниками звіту Світового індексу САІ 2022 станом на зараз Україна займає 10-те місце серед усіх країн світу[1].

Однак донедавна правове регулювання волонтерської діяльності в Україні мало багато питань, які потребували вирішення. З метою підвищення рівня організації та управління волонтерською діяльністю український законодавець прийняв Закон України «Про волонтерську діяльність» № 3236-VI від 19 квітня 2011 року. Цей закон встановлює правові засади волонтерської діяльності та визначає статус волонтерів.

Згідно статті 1 Закону України «Про волонтерську діяльність», волонтерська діяльність — це добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги. Волонтерська допомога — це роботи та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами[2].

З початку повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України було прийнято цілий ряд змін до Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», ними було удосконалено порядок включення благодійників до Реєстру волонтерів.

Також були врегульовані питання і внесено зміни до Податкового Кодексу України щодо звільнення від оподаткування коштів, які збиралися фізичною особою на свій особистий розрахунковий рахунок для виплати благодійної допомоги на користь платників податків, та щодо сприяння розвитку волонтерської діяльності та діяльності неприбуткових установ та організацій в умовах збройної агресії росії проти України. Таким чином були прибрані законодавчі прогалини та, загалом, полегшено ведення волонтерської діяльності що сприяє збільшенню обсягів благодійної допомоги на армію для ефективної відсічі агресору.

Волонтерський рух в Україні на сучасному етапі є проявом певної зрілості громадянського суспільства в Україні, доповнює функції державних органів, сприяє стабілізації та регулюванню суспільних відносин в умовах децентралізації. Водночас перед волонтерами та волонтерськими структурами постають суттєві проблеми, які можна згрупувати за такими напрямками:

- невідповідність волонтерської діяльності законодавству, новації у законодавстві, що ускладнюють волонтерську діяльність;
- спротив чиновників і консерватизм державних структур;
- випадки зловживань з боку волонтерів, діяльність псевдоволонтерів [3].

Проблематика волонтерства є обширною темою, котра торкається багатьох сфер в яких працюють волонтери, від пошуку донорів допомоги до вирішення дуже складних логістичних питань, через які вирішується доля допомоги, яка вкрай потрібна населенню чи військовим. Але будь-яка справа має свої прогалини, і волонтерство не є виключенням.

- Нестача необхідної комунікації між волонтерами та суспільством. Перша проблема, яка вказана вище зменшення допомоги від населення, щільно пов'язана з зазначеною. Для того, щоб вчасно виявляти невиконані потреби волонтерів та використовувати їх ресурси максимально ефективно, необхідно звертати увагу на актуальні проблеми, пов'язані з конфліктом на Сході України та переміщенням людей в межах країни. Також важливо забезпечити ефективну комунікацію між тими, хто потребує допомоги та тими, хто може її надати, в тому числі благодійниками, органами влади та державними установами.

- Доля майна, яке волонтери надають потребуючим людям, недостатньо контрольоване. В результаті чого відбувається зловживання допомогою, яку отримали бенефіціари, крамарство та її присвоєння. В деяких випадках тяжко визначати справжню потрібність особи (військовослужбовців, сімей, людей похилого віку і тп.) в одержанні допомоги. Наслідком стає те, що збільшується споживальницькі настрої і отримання допомоги не в повному обсязі тим, хто справді цього потребують.

- Емоційне вигорання та зменшення активності волонтерів. Не взяти до уваги проблему вигорання (емоційного, фізичного) волонтерів неможливо. Стрес на постійній основі, напружений ритм життя протягом довготривалого періоду спричиняє «віддалення» з активного життя. Також одним із демотивуючих чинників — відсутність підтримки благодійної діяльності зі сторони суспільства та держави.

- Народ України знижує обсяги допомоги волонтерам. Для невеликих благодійних організацій або звичайних волонтерів це призводить до нестачі ресурсів для втілення діяльності та не реальність її продовження.

- Суперечки між державним апаратом і волонтерами. Існує додатковий фактор, який полягає у тому, що деякі державні структури намагаються імітувати співпрацю з волонтерами. Причини цього можуть бути різні від намагання скористатися позитивним PR (public relations- Зв'язки з громадськістю, також піар) до неефективної співпраці або небажання змінювати поточний стан справ. Однак, сутність проблеми залишається незмінною.

- Корупція серед волонтерства. Зловживання як серед владних верхівок, так і серед самих же волонтерів, які можуть використовувати зібрані кошти та матеріальну допомогу для своїх особистих потреб, замість передачі їх задекларованим адресатам, продавати гуманітарну допомогу, надану міжнародними благодійними фондами та компаніями. Через відсутність ефективного обліку та контролю за діяльністю волонтерів, ця проблема стає ще більш актуальною. Благодійним організаціям з чистою репутацією стає складніше налагоджувати співпрацю з великими компаніями, бізнесом та масштабними міжнародними благодійними організаціями. Деякі волонтерські організації намагаються зберегти довіру громадськості шляхом публікації звітів про надходження та витрати коштів, а також отримувачів допомоги на своїх сайтах та сторінках у соціальних мережах.

- Персональний тиск. Волонтери перетворилися на найбільш достовірне джерело інформації. Влада може скільки завгодно запевняти людей, що у військових все є й вони пере-

бувають у хороших умовах, але ті люди, які відвідують наших бійців і бачать, що насправді відбувається в зоні бойових дій, не звикли мовчати. Часто вони поширюють інформацію через соцмережі, дають розгорнуті інтерв'ю в ЗМІ. Тому влада вслякко намагається «закрити їм рот» [4].

Ми бачимо, що є кілька методів вирішення цих проблем:

- звертати увагу на думку волонтерів: державний апарат може схвалювати пропозиції та поради волонтерів, які мають достатньо корисний досвід та знання у певній галузі;
- забезпечення співпраці: державний апарат може пропонувати волонтерам співпрацю та взаємодію в реалізації певних благодійних проектів;
- відкрита комунікація: важливо забезпечити відкриту та прозору комунікацію між державним апаратом та волонтерами, щоб уникнути непорозумінь та конфліктів;
- навчальні процеси: державний апарат має організувати навчання та тренінги для волонтерів, щоб вони могли краще розуміти процеси та методи роботи державного апарату та допомагати йому у виконанні завдань.

Ці поодинокі випадки є факторикою в піднятому питанні проблематики волонтерства, які на перший погляд є локальною і незначною прогалиною, яку в цілому можна вирішити, але якщо брати не лише статистичну карту, а й реальний досвід волонтерського руху.

Я, як волонтер та представниця БО БФ «Українська Думка», можу з упевненістю сказати, що ці проблеми не є точковими і вони часом набувають масового характеру.

Зрештою, важливо розуміти, що державні органи та волонтери мають спільну мету — удосконалити і покращити життя громадян. Тому співпраця та взаєморозуміння мають стати ключовими елементами у вирішенні конфліктів та досягненні спільних цілей.

Підсумовуючи наведені вище факти та основні проблеми, ми можемо сказати, що працювати ще є над чим, задля покращення волонтерської діяльності в Україні, адже в будь-якому випадку, в нас багато організацій, які мають добру репутацію, що було неодноразово підтверджено ба-

гатьма діями та справами, кожна організація висвітлює аби суспільство мало чітке розуміння та довіру до роботи благодійників та волонтерів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. World Giving Index, звіт CAF 2022 [Електронний ресурс].<https://www.cafonline.org/about-us/publications/2022-publications/caf-world-giving-index-2022#:~:text=The%20most%20generous%20country%20in,ever%20donated%20money%20in%202021>
2. Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19 квітня 2011 року [Електронний ресурс]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>
3. Пенькова О.В., Касперович О.Ю., Іщенко О. В. Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблеми та перспективи. С.34-35 [Електронний ресурс] https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/33245/Usoc_2016_2_5.pdf?sequence=1&isAllowed=y
4. Олена Бережнюк, Труднощі та ризики волонтерської діяльності в Україні [Електронний ресурс]. <https://styknews.info/novyny/polityka/2014/10/08/trudnoshchi-ta-ryzyky-volonterskoi-diialnosti-v-ukraini>

Міщенко Ірина Миколаївна
студентка 2 курсу 1 групи
ОС «бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ПОРУШЕНИХ ПРАВ І СВОБОД УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН, ЯКІ БУЛИ ПРИМУСОВО ДЕПОРТОВАНІ ДО РФ

Становлення громадянського суспільства та розбудова України як легітимної, демократичної держави потребують подальших досліджень ролі та стану прав і свобод людини і громадянина. Одним із принципів сучасного правового

статусу є єдність прав і свобод людини і громадянина, що є пріоритетним для України та всього світу.

Відповідно до статті 3 Конституції України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава несе відповідальність перед народом за свою діяльність, а утвердження та забезпечення прав і свобод людини є першочерговим обов'язком держави [1].

Сьогодні світ спостерігає за грубими порушеннями прав і свобод громадян України. Механізми захисту прав і свобод у разі російської агресії мають особливе значення та важливість, оскільки українські громадяни стають жертвами систематичних порушень їхніх прав і свобод з боку Російської Федерації.

Перед державою і світом особливо гостро постає проблема депортації і повернення українських громадян на Батьківщину примусово вивезених на територію РФ.

Українська влада використовує усі внутрішні та світові можливості повернення людей, які були незаконно депортовані до РФ, і для ефективної протидії цьому необхідно розробити комплексний механізм захисту прав та інтересів громадян, щоб забезпечити повернення їх до України і відновлення їх прав та свобод.

Депортація — примусове переселення, вигнання чи висилка з постійного місця проживання або з держави окремих осіб чи народів. Депортація є одним із тяжких злочинів проти людяності, який вчиняє Російська Федерація в ході війни в Україні.

Тема відновлення прав і свобод українських громадян, які були примусово депортовані до Російської Федерації (РФ), є, і залишається актуальною, оскільки багато українців зазнали цієї біди, і з поступовим поверненням громадян на територію України та закінченням війни буде необхідний комплексний підхід щодо реабілітації з боку держави та громадських організацій. Актуальність складається з багатьох причин, таких як:

- історична справедливість — примусові депортації українців до РФ, які відбулися не тільки в теперішній час, а і в різні періоди минулого, такі як Голодомор 1932–1933 років, репресії

в 1930–1950 роках, депортації населення Кримської татарської національної меншини в 1944 році, залишили глибокий слід у серцях українського народу. Відновлення прав та свобод депортованих осіб є важливим кроком на шляху до відновлення історичної справедливості та врегулювання наслідків минулих злочинів проти людяності;

- захист прав людини — депортовані українці, які зараз знаходяться в РФ, можуть стикатися з порушенням прав людини, таких як обмеження свободи вираження, релігії, асоціації та інших базових прав. Відновлення їхніх прав та свобод є важливим аспектом захисту прав людини і гарантування рівних можливостей для всіх;

- гуманітарна ситуація — депортовані українці можуть перебувати в складних гуманітарних умовах, зокрема, щодо безпеки, медичної допомоги та житлових умов;

- міжнародні зобов'язання — Україна, як суверенна країна, має зобов'язання відстоювати права своїх громадян, включаючи тих, хто був примусово депортований до РФ. Відновлення прав і свобод українських громадян, які були депортовані до РФ, є важливим кроком для виконання цих міжнародних зобов'язань;

- підтримка прав людини — відновлення прав і свобод українських громадян, які були примусово депортовані до РФ, може служити підтримкою загальних принципів прав людини. Це може відправити сильний сигнал щодо важливості захисту прав людини незалежно від національності, релігії або етнічної приналежності;

- право на повернення — усі люди мають право повернення на Батьківщину, як визнано міжнародним правом. Відновлення прав і свобод українських громадян, які були примусово депортовані до РФ, є важливим кроком для забезпечення їхнього права повернення на Батьківщину та відновлення їхнього місця в рідному суспільстві.

Депортація є фактом порушення прав людини та міжнародного права, що стався у контексті російсько-української війни. Такі дії підривають міжнародні стандарти прав людини та свободи. Багато українців були примусово виселені зі своїх

домівок, втративши майно, та дорогоцінні сімейні зв'язки, друзів. Депортація є штучним та примусовим фактором, через що у людей виникають фізичні та психологічні травми, і це потребуватиме довготривалої реабілітації.

Відновлення прав і свобод таких людей є необхідним для забезпечення справедливості та зміцнення правової держави в Україні. Держава повинна захищати права і свободи своїх громадян і запроваджувати невідворотну відповідальність.

Тема відновлення прав і свобод українських громадян, які були примусово депортовані до РФ, набуває актуальності, бо є важливим символічним, політичним та стратегічним виміром в контексті міжнародних стандартів прав людини та вирішення конфлікту між Україною та РФ.

Напередодні повномасштабної війни, яка розпочалася 24 лютого 2022 р. РФ проти України, представники держави-окупанта під приводом «евакуації», в примусовому порядку переміщують на територію Росії та Білорусі громадян України, які опинились на захоплених ворогом територіях [2]. Цей процес набуває все більшого розмаху. Методи можуть бути різні: інформаційна блокада і залякування на тимчасово окупованих територіях ОРДЛО, насильницьке вивезення чи створення умов, коли українці задля безпеки змушені їхати на територію РФ — суть одна: недобровільне їх перебування поза Батьківщиною, перешкоджання поверненню, утримання на території агресора силовими чи адміністративними методами.

З початку повномасштабного вторгнення без участі української влади (а отже, незаконно) на територію Російської Федерації були депортовані або примусово вимушені виїхати щонайменше 3 мільйони громадян України, більшість із яких це діти [3]. За інформацією британського видання *The Independent* із посиланням на кремлівські документи, президент РФ В. Путін підписав указ про переселення майже 100 тисяч насильно вивезених українців у віддалені куточки Росії, у тому числі в Сибір і за Полярне коло.

Напередодні широкомасштабного вторгнення лютого 2022 р., Кремль провів примусову евакуацію місцевих жителів ОРДЛО в РФ, мотивуючи ці дії тим, що Збройні Сили України

буцімто почнуть військові дії з метою звільнення окупованих територій. Такі дії РФ фактично також можна кваліфікувати як депортацію мирних жителів. Першими депортували дитячі будинки, де жили діти-сироти та діти-сироти з обмеженими можливостями, а також людей пенсійного віку. Тобто, депортували насамперед тих, хто не міг себе захистити. Наразі ці люди розкидані по всій території РФ.

Під час депортації українці були позбавлені документів, у них забирають телефони, дітей розлучають із батьками, щоб направити на незаконне усиновлення в російські родини. Неодноразово висвітлювалася інформація, що російська верхівка мала плани з депортації значної частини українців до концентраційних таборів на заході Сибіру для примусових робіт із будівництва нових міст росіянам [4].

В свою чергу влада України закликає світову спільноту вжити термінових заходів, аби припинити незаконні дії Росії, які є грубим порушенням законів і звичаїв ведення війни та норм міжнародного гуманітарного права. Українська Гельсінська спілка з прав людини зазначає, що примусове переміщення українських громадян за межі території України є незаконним свавільним актом з боку окупантів. Вказані дії є порушенням міжнародного гуманітарного права, а саме ст. 49 Женевської конвенції (IV) про поведження із цивільним населенням 1949 р. та ст. 85 Додаткового протоколу (I) до конвенції від 1977 р., якими заборонено, не залежно від мотивів, здійснювати примусове індивідуальне чи масове переселення або депортацію осіб, що перебувають під захистом, з окупованої території на територію окупаційної держави. Згідно з положеннями Женевської конвенції (IV) про захист цивільного населення під час війни 1949 р. такі дії можуть проводитися лише для забезпечення безпеки населення або у разі якщо це зумовлено особливо вагомими причинами військового характеру [5].

Українські і міжнародні правозахисники фіксують особливості політики росіян щодо депортованих українців. Зокрема, українських вчителів та дітей, яких примусово депортували російські війська, намагаються русифікувати на території держави-терориста Росії та в окупованому Криму. Як повідомили

в Центрі протидії дезінформації, самопроголошена окупаційна влада Криму для цього створила «табори перекваліфікації» для освітян. Як відомо там вчителів з окупованих областей насильницькими методами переводять на «російські стандарти освіти». Також, політику примусової русифікації загарбники застосують і до викрадених українських дітей, яких змусять проходити російські «мовні курси» [6]. Такі дії є порушенням ст. 29 Конвенції ООН про права дитини, в якій передбачено, що освіта дитини має бути спрямована на виховання поваги до батьків дитини, її культурної самобутності, мов і національних цінностей країни, в якій дитина проживає, країни її походження.

Щоб повернути своїх громадян назад необхідно прийняти та реалізувати стратегію Репатріації примусово депортованих громадян України. Повернення на Батьківщину військово-полонених і цивільного населення, яке опинилося поза своєї країни внаслідок військових дій, передбачене ст. 109 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими. Україна мусить використати усі можливості, як офіційні, так і нелегальні щодо повернення громадян на Батьківщину. У світовій практиці було багато описано досвіду інших країн щодо репатріації своїх громадян.

Спільнота українських юристів, серед яких Асоціація правників України, Українська асоціація міжнародного права, Українська арбітражна асоціація, Асоціація адвокатів України та інші, апелюючи до Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього (Конвенції про геноцид), звернулася до міжнародного співтовариства із закликом вжити негайних і рішучих заходів для припинення геноциду українського народу та забезпечити відповідальність за вже скоєні порушення. Масові депортації мирного населення України з окупованих територій повністю відповідають ознакам злочину геноциду за ст. 2 Конвенції про геноцид і задовольняють критерій воєнних злочинів і злочинів проти людяності. У преамбулі Конвенції про геноцид чітко вказано, що міжнародна співпраця необхідна для запобігання геноциду. Спільнота українських юристів закликає кожну Договірну сторону Конвенції

про геноцид використати всі доступні засоби, щоб запобігти подальшому геноциду Росії проти України.

З початку збройної агресії Росії проти України, 14 квітня 2022 р. Верховна Рада України ухвалила довгоочікувані зміни до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти», які мають розблокувати роботу щодо розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. Текст змін готувався за ініціативи Кабінету Міністрів України. Відповідно до них, відтепер за розшук відповідатиме Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій. А саме — Уповноважений з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, який є посадовою особою міністерства. Ухвалення цих довгоочікуваних змін є вкрай позитивним кроком на шляху до створення ефективної системи розшуку осіб, яких незаконно вивезли до Росії [7].

Щодо судового оскарження рішень про всиновлення депортованих дітей на сьогодні не існує ефективного інструменту, який би змусив РФ припинити це всиновлення і повернути дітей. РФ продовжує порушувати всі підписані і ратифіковані нею міжнародні конвенції. Відповідно до ст. 21 Конвенції про права дитини держави-учасниці, оскільки дитина народилась в Україні то дозвіл на її усиновлення надає Україна в особі уповноваженого державного органу — Національна соціальна сервісна служба України. За таких обставин єдиним дієвим механізмом, який на сьогодні може бути — це проведення обміну полоненими.

Враховуючи ці складнощі, радник керівника Офісу Президента М. Подоляк зазначив, що повернення депортованих громадян України стане ще одним фронтом для України після завершення активної фази війни. Він підкреслив, що це буде важка юридично вивірена процедура, яка вимагатиме, щоб у ній брали участь країни-посередники чи міжнародні інституції, які дадуть Україні змогу повернути людей. На його думку, Росія, яка має історичну традицію та практику так званого «переселення народів» для того, щоб відірвати їх від рідної землі, ніколи не зізнається, що людей вивезли силоміць [8].

Щодо можливостей повернення депортованих громадян України насамперед потрібно буде вивчити кого, як і за яких умов вивезли до Росії, хто висловив згоду, а кого депортували силоміць. Після необхідно скласти юридично вивірені списки, передати їх російській стороні. Далі до цих людей мають приїхати представники міжнародних організацій, які викликатимуть довіру, щоб громадяни могли відкрито спілкуватися з ними та не боялися розповісти, що хочуть повернутися у свою країну.

Отже, підводячи підсумок, автор дійшов висновку, що примусове переселення або депортація осіб з окупованої території на територію окупаційної держави є надзвичайно грубим порушенням міжнародного права. Україна вимагає залучення міжнародних інституцій у питанні невідкладного сприяння якомога швидшому вивезенню українських громадян з території держави-агресора та їх розміщенню на території, що контролюється українською владою або на територіях демократичних держав, що надають потужну підтримку українських біженців. Треба рішуче зупинити політику Росії, спрямовану на знищення та культурне стирання України. В свою чергу наша держава зробить усе, аби повернути примусово вивезених до РФ українських громадян. І це є тільки питанням часу, коли всі депортовані українці зможуть повернутися на Батьківщину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України — Розділ I. <https://www.president.gov.ua/>. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-i>.
2. Центр прав людини ZMINA. URL: https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2023/01/deportation_ukr.pdf (дата звернення: 12.04.2023).
3. Названо кількість депортованих в Росію українців. Новини України — останні новини України сьогодні — УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/war/deportaciya-ukrajinciv-skilki-gromadyan-ukrajini-vivezli-v-rf-12067212.html> (дата звернення: 12.04.2023).
4. Касіян В. Кремль планував створити концтабори для українців у Сибіру, — Данілов. LB.ua. URL: <https://lb.ua/>

- society/2022/04/22/514319_kreml_planuvav_stvoriti_kontstabori.html (дата звернення: 12.04.2023).
5. Примусове переміщення громадян України: чи правомірні дії окупаційної влади та як діяти якщо таке порушення мало місце? Українська Гельсінська спілка з прав людини. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/prymusove-peremishchennia-hromadian-ukrainy-chy-pravomirni-dii-okupatsiynoi-vlady-ta-iakdiiaty-iaxshcho-take-porushennia-malo-mistse/> (дата звернення: 12.04.2023).
  6. Стець А. У Росії примусово русифікують депортованих з України вчителів і дітей. ZAXID.NET. URL: https://zaxid.net/u_rosiyi_primusovo_rusifikuyut_deportovanih_z_ukrayini_vchiteliv_ta_ditey_n1541171 (дата звернення: 12.04.2023).
  7. Про внесення змін до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2191-20#Text> (дата звернення: 11.04.2023).
  8. Повернення депортованих українців додому буде ще однією війною з Росією, — Подоляк. LB.ua. URL: https://lb.ua/news/2022/04/21/514227_povernennya_deportovanih_ukraintsiv.html (дата звернення: 12.04.2023).
  9. Конвенція про захист цивільного населення під час війни (укр/рос). Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 13.04.2023).
  10. Конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_389#Text (дата звернення: 13.04.2023).
  11. Женевська конвенція про поведження з військовополоненими (укр/рос). Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153 (дата звернення: 13.04.2023).
  12. Конвенція про права дитини. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 13.04.2023).

Мошніна Вікторія Андріївна
студентка 3 курсу 3 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальності 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Почнемо з того, що в зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, яка почалась 24 лютого 2022 року, Президентом України було введено воєнний стан із 05 години 30 хвилини 24 лютого 2022 року, що вплинуло на всю країну та на всі аспекти життя в Україні. Однак, в даній роботі ми поговоримо про зміни в оподаткуванні бізнесу через введення воєнного стану.

Закони, які мають вносити зміни щодо відповідальності у сплаті платниками податків набули чинності у березні 2022 року. Тому зараз ми можемо їх зазначити:

1) Закон України “Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану”;

2) Закон України “Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період воєнного стану”;

3) Закон України “Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітностей у період дії воєнного стану”;

4) Закон України “Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни”.

Пропоную зазначити суть цих законів, так як вони все ж таки змінили оподаткування в Україні через введення воєнного стану в країні.

Почнемо з того, що платники податків протягом воєнного стану за невчасне подання та оприлюднення фінансової звіт-

ності не будуть оштрафовані, а також ще й після припинення чи скасування воєнного стану мають додаткові 3 місяці, протягом яких буде дійсний цей закон щодо призупинення штрафування.

Однак, юридичні особи, зобов'язані оприлюднити річну фінансову звітність та річну консолідовану фінансову звітність у повному обсязі та разом із відповідними звітами, після припинення чи скасування воєнного стану або ж стану війни за весь період неоприлюднення. Бо інакше ця особа може бути притягнена до адміністративної чи фінансової відповідальності контролюючим органом.

Також на протязі дії строку воєнного стану в Україні, виконання податкового обов'язку (це є дотримання термінів сплати податків та зборів, подання звітності, реєстрація у відповідних реєстрах податкових або ж акцизних накладних, розрахування коригування тощо) відтермінується, тобто платники податків звільняються від передбаченої ПКУ відповідальності (застосування фінансової відповідальності, що передбачена ПКУ).

Зазначимо й те, що податкові перевірки не розпочинаються, а розпочаті перевірки зупиняються. Мораторій на проведення обчислення, сплати ЄСВ (Єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування) та проведення документальних перевірок правильності нарахування на період воєнного стану та після припинення чи скасування воєнного стану.

Пропоную додати деяку інформацію щодо ЄСВ та відзначити, що до того як оголосили воєнний стан у країні ФОП повинні були сплачувати за своїх працівників (у тому числі і за себе) при нарахуванні заробітної плати чи винагород до 20 числа місяця, який настає за кварталом та за який сплачується єдиний внесок, як мінімум 1474грн (тобто 22% від мінімальної зарплати, яка цьогогоріч встановлена на рівні 6700 грн.), а як максимум це страховий внесок міг бути 100500 грн. У разі несплати цього внеску був передбачений штраф у розмірі 20% від несплаченої суми. Однак зараз, точніше від березня 2022 року, були внесені певні корективи щодо Закону України про

ЄСВ, де зазначили, що всі ФОПи та особи, які реалізують незалежну професійну діяльність — звільняються від сплати ЄСВ (в незалежності від системи оподаткування) добровільно. Хоча разом із відмовою щодо сплати ЄСВ у період воєнного стану нарахування страхового стажу також буде призупинено. Додам також й те, що у 2023 році мінімальним терміном страхового стажу (для виходу на пенсію) буде збільшено до 30 років.

Заборонено також здійснювати податкові перевірки під час воєнного стану (окрім камеральних перевірок в процедурі бюджетного відшкодування, а також і фактичних перевірок).

Проте, виникає багато запитань щодо того, як внесені зміни узгоджуються із системою оподаткування, що визначена податковим законодавством України.

Взагалі, коли ми говоримо про оподаткування, треба пам'ятати, що податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) є найголовнішим. Отже, поговоримо про нього детальніше: ПДФО зі ставкою на 18% застосовується до заробітної плати, премії, компенсації, стипендії і тд. Однак також можуть застосовуватися й ставки на 9%, 5%, 0% (0 відсотків не відноситься до не оподаткування, бо дохід за нульовою ставкою відображається у Податковій декларації про майновий стан та дохід, хоча і не сплачується).

9% застосовується до дивідендів по акціях або ж інвестиційних сертифікатах, корпоративних правах, що нараховані нерезидентами, інститутами спільного інвестування та й суб'єктами господарювання, які, в свою чергу, не є платниками податку на прибуток.

Існують також ставки ЄСВ 5,3% і 5,5%, якими користуються підприємства, створені громадськими організаціями осіб з інвалідністю.

5% — це за продаж другого автомобіля або ж об'єкта нерухомості за рік, продаж нерухомості, яка була у власності менше ніж 3 роки, а також спадщина та подарунки, що не входять до першого чи другого кола споріднення.

0% — це вже для подарунків чи спадщини від близьких родичів, продаж першого автомобіля, об'єкта нерухомості за рік. Додамо, що всі такі доходи потрібно декларувати.

Отже, ми розглянули відсоткову ставку та як може змінюватися, однак можемо ще зазначити, що ПДФО не стягається із пенсій, соціальних чи державних допомог, страхових виплат, державних грантів тощо.

Під час воєнного стану планували збільшити військовий збір з 1,5% (від “чистого” доходу) до 3%, однак цей законопроект був відкладений, бо це негативно позначиться і на заробітних платах працівників, які можуть позбутися засобів існування, і на державі взагалі через те, що надалі Україна вимушена була б виділяти мільярди гривень на нову е-підтримку. Хоча спочатку, підвищити військовий збір вдвічі планували задля незалежного забезпечення функціонування економіки та наповнення дохідної частини бюджету за рахунок надходження митних та податкових платежі. Говорячи про військовий збір, хочу відзначити, що військовослужбовці та працівники Збройних сил України, Національної гвардії, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки, а також правоохоронці — не будуть підлягати оподаткуванню зі сторони військових зборів у вигляді грошового забезпечення.

Верховна Рада також внесла зміни в Податковий кодекс стосовно земельного податку, де відзначили, що не нараховується та не сплачується плата за землю (земельний податок та орендна плата за земельні ділянки державної та комунальної власності), за земельні ділянки (земельні частки), що розташовані на територіях, на яких відбуваються або ж відбулись бойові дії, або на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями Російської Федерації, та перебувають у власності або користуванні, зокрема на умовах оренди, фізичних або юридичних осіб, а також за земельні ділянки (земельні частки, визначені обласними військовими адміністраціями як засмічені вибухонебезпечними предметами або на яких наявні фортифікаційні споруди).

Пропоную поговорити про подвійне оподаткування (тобто про статус, який передбачає обов’язок сплачувати податки з усіх доходів саме в цій країні) тих осіб, які вимушено виїхали закордон через початок війни. Спочатку зазначу, що кожна країна встановлює свої критерії податкового резидентства,

у більшості європейських країн ці критерії є досить схожими, тому зазначимо їх:

1) підраховується кількість днів перебування у країні протягом року. Частіше за все, задля отримання статусу “податкового оподаткування” потрібно перебувати у країні понад 183 днів;

2) визначається наявність центру життєвих та економічних інтересів;

3) визначається наявність постійного місця проживання.

В ЄС активно застосовують штрафи у разі ухилення від сплати податків, тому треба бути дуже уважними з цього приводу. Однак 19 серпня 2022 року Україна приєдналась до багатосторонньої угоди про автоматичний обмін податковою інформацією (CRS). Тому у майбутньому, українська податкова в автоматичному режимі надсилатиме всю інформацію про українців, які є податковими резидентами інших країн. Але щоб CRS запрацювала в штатному режимі, уряду та Верховній Раді необхідно завершити імплементацію низки документів у цій сфері, на що звісно потрібен деякий час.

Відзначимо й те, що міжнародні договори про уникнення подвійного оподаткування дозволяють зменшити ПДФО на суму податків, сплачених з іноземних доходів за кордоном. А задля того, щоб взагалі не сплачувати подвійне оподаткування українцям за кордоном, потрібно чітко зрозуміти всі джерела прибутку та зібрати якомога більше доказів наявності центру економічних інтересів в Україні (тобто те, що підтверджує тісний економічний та соціальний зв'язок з країною). Зазначимо приклади таких підтверджуючих факторів:

1. довідки про наявність актуальних рахунків в українських банках;
2. нерухоме майно;
3. докази про наявність зареєстрованого в Україні ФОП;
4. квитанції про сплату комунальних платежів;
5. довідки про відвідування дитиною особи навчальних закладів в Україні тощо.

Однак українці також можуть втратити соціальні виплати, які вони отримують за кордоном, якщо дохід, який вони задекларували, перевищує ці надходження.

Отже, у висновку хочу зазначити, що під час воєнного стану умови для бізнесу змінюються кожного дня, тому потрібно частіше перевіряти відповідні закони, щоб у майбутньому не було штрафів або ж інших покарань зі сторони закону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Масіна Л.О., Гусев А. Облік податку на додану вартість на підприємстві: поточний стан та шляхи реформування, Київ, 2021, 169-181 с.
2. Оносовський Д. Податки під час війни: що змінилося для бізнесу або адаптація податкового законодавства до умов воєнного часу, Львів, 2022, 17-19 с.
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану, Закон України від 15.03.2022 №2120-ІХ.
4. Татарова М. Податки під час війни: все, що потрібно знати бізнесу, Житомир, 2022, 3 с.

Овсепян Арташес Олександрович

студент 4 курсу 1 групи

ОС «бакалавр»

спеціальність 081 Право

Фінансово-правовий коледж

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ

У сучасному світі державна власність є однією з найважливіших складових економічного та соціального розвитку країни. Забезпечення ефективного управління державною власністю, її захист та збереження має важливе значення для забезпечення стійкого економічного зростання та соціальної

стабільності країни. У зв'язку з цим, вивчення проблем та перспектив розвитку державної власності є актуальним.

Станом на квітень 2023 року в українському законодавчому та науковому середовищі відновилася дискусія щодо скасування Господарського кодексу України, норми якого регулюють правове становище державних підприємств. Зокрема, заяву з цього приводу зробив заступник Міністра економіки України Олексій Соболев, який заявив про те, що у держави не повинно бути державних підприємств, їх треба передати на приватизацію, перетворити у ТОВ або АТ [1].

Законодавче регулювання питання державної власності міститься в низці нормативних актів, серед яких й Закон України «Про управління об'єктами державної власності». Відповідно до норм Закону до об'єктів управління державної власності відносять [2]:

- майно передане казенним підприємствам, державним некомерційним підприємствам та державним комерційним підприємствам; державні господарські об'єднання;
- корпоративні права держави в статутних капіталах господарських організацій;
- державне майно, що забезпечує діяльність Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України;
- державне майно в оренді та лізингу;
- державне майно в рамках державно-приватного партнерства, включаючи концесійний договір;
- державне майно, що перебуває на балансі господарських організацій та що не увійшло до їх статутного капіталу або залишилося після ліквідації підприємств та організацій;
- державне майно, передане в безстрокове безоплатне користування Національній академії наук України та галузевим академіям наук;
- безхазяйне та конфісковане майно, що переходить у державну власність за рішенням суду;
- державне майно, надане суб'єкту господарювання на праві господарського відання відповідно до законодавства.

До найбільших суб'єктів господарювання, якими володіє держава, в Україні належать: Національна акціонерна компанія

«Нафтогаз України» (видобування та транспортування газу), державне підприємство Національна атомна енергогенеруюча компанія «Енергоатом» (атомна енергетика), АТ «Укрзалізниця» тощо.

Головними проблемами в сфері державної власності є:

- недостатній рівень ефективного використання державного майна;
- відсутність необхідних фінансових ресурсів для підтримки та розвитку державних підприємств;
- слабе застосування інструментів державно-приватного партнерства;
- відсутність системного підходу до управління державним майном;
- корупція та недостатня прозорість у процесах, пов'язаних з передачею та використанням державного майна.

Слід зазначити, що нерідкі факти навмисного доведення державних підприємств до стану неплатоспроможності з метою їх приватизації за низькою ціною. Прикладом може бути ДП «Артемсіль», що займається видобутком та переробкою солі, калійних добрив. У 2014 році підприємство було внесене до списку підприємств для приватизації. Після цього керівництво та співробітники отримали більше 10 млн. грн. зарплати, хоча на підприємстві знизилася виробнича діяльність та продуктивність. Загальні збитки компанії у 2014 році сягнули суми понад 38 млн. грн., заборгованість більше 21 млн. грн. перед бюджетом та іншими кредиторами [3]. Така ситуація тривала до початку війни та фактичної окупації основних шахт, які знаходилися в Соледарі.

Проте, не дивлячись на всі ці проблеми, потенціал державної власності в Україні залишається значним, і його ефективне використання може стати джерелом додаткових доходів до державного бюджету, підвищення якості життя громадян та розвитку економіки в цілому.

В рамках огляду зарубіжного досвіду доречно буде звернутися до Китайського досвіду в сфері державної власності, який є одним з найцікавіших в світі. Китай пройшов шлях від сильно централізованої економіки з відсутністю приватної власності до динамічної ринкової економіки, де значну роль відіграє

приватна власність, але державна власність також залишається важливим інструментом економічного розвитку [4]. Державна власність в Китаї використовується як засіб забезпечення соціального розвитку та забезпечення національних інтересів, а не як інструмент для політичної влади. В Китаї функціонують державні підприємства, підприємства з державною участю, державні корпорації, підприємства з державною участю в галузях, які є ключовими для економіки країни тощо. Цікавим є те, що компаніями з часткою держави в статутному капіталі можуть управляти як державні, так і приватні менеджери.

Зарубіжний досвід переконує, що в умовах розвинутої ринкової економіки державні підприємства відіграють помітну роль у суспільному розвитку, а за рівнем віддачі вони не відстають від основної маси корпорацій і фірм інших форм власності [5].

На жаль, пандемія COVID-19, війна та зміни в глобальній економіці спричинили зміну пріоритетів у використанні державного майна. Тому важливо продовжувати розвивати стратегію використання державної власності з урахуванням нових умов та викликів.

Для досягнення цих цілей необхідно, в першу чергу вирішити проблему недостатньої прозорості в управлінні державним майном, недооцінювання потенціалу державного майна. Першим позитивним кроком у цьому напрямку має стати інвентаризація державного майна, на жаль, велика його частина знаходяться у занедбаному стані. Наступним кроком має бути прозора приватизація непрофільних державних активів, що дозволить залучити інвестиції та перетворить збиткові або малоєфективні об'єкти на джерело стабільного наповнення бюджету.

Необхідно відмітити, що Кабінет Міністрів України затвердив План пріоритетних дій Уряду на 2023 рік, серед головних завдань — забезпечення проведення великої приватизації.

Законодавець вже почав працювати в цьому напрямку, оскільки Проект Закону про особливості припинення за рішенням власника державних підприємств та господарських товариств, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій

(часток) належать державі прийнято на підписано президентом України (проект Закону № 8205 від 14.11.2022). Основне завдання згаданого документу є зробити процедуру ліквідації державних підприємств самоокупною, тобто не залучати на це гроші з держбюджету. Також нова процедура дозволить погасити борги непрацюючих підприємств перед держбюджетом та працівниками [6].

Заслуговує на увагу й інший нормативний Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про Фонд державного майна України» щодо оптимізації структури Фонду державного майна України № 8250 від 30.11.2022р, що перебуває на розгляді Верховної Ради України та має сприяти відновленню великої приватизації.

Отже, можна зробити висновок, що існуюча в Україні система управління державною власністю є неефективною та гальмує процес приватизації й залучення інвестицій, а отже, потребує радикальних змін, перш за все на законодавчому рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мамченко Н. У держави не має бути державних підприємств — заступник міністра економіки про скасування Господарського кодексу. Судово-юридична газета. <https://sud.ua/uk/news/publication/264027-u-gosudarstva-ne-dolzno-byt-gosudarstvennykh-predpriyatiy-zamestitel-ministra-ekonomiki-obotmene-khozyaystvennogo-kodeksa>.
2. Про управління об'єктами державної власності : Закон України від 21.09.2006 р. № 185-V : станом на 28 берез. 2023 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16#Text> .
3. ЗМІ: керівництво ДП «Артемсіль» навмисно робить банкрутом підприємство. LB.ua. https://lb.ua/economics/2015/07/29/312241_smi_rukovodstvo_gp_artemsol.html.
4. R. Kroeber A. China's economy: what everyone needs to know. Oxford University Press, 2016. 319 p.
5. Щербина В. Організація управління державними підприємствами: стан і перспективи. URL: [http://www.kdu.edu.ua/statti/2006-5-1\(40\)/135.pdf](http://www.kdu.edu.ua/statti/2006-5-1(40)/135.pdf).
6. Сайт Фонду державного майна України. URL: <https://www.spfu.gov.ua/>

Овсеян Арташес Олександрович

студент 4 курсу 1 групи

ОС «бакалавр»

спеціальність 081 Право

Фінансово-правовий коледж

АНАЛІЗ ЗАКОНУ ПРО КОМПЕНСАЦІЮ ЗА ПОШКОДЖЕННЯ МАЙНА: ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

З початку активних військових дій на території України державницькі органи знаходяться у стані постійної зляганої роботи на благо країни, адже їм приходиться оперативно реагувати на проблеми викликані бойовими діями. Верховна Рада України, як єдиний орган законодавчої влади, є одним з найважливіших органів в системі діяльності держави в воєнний та мирний час [1]. Народні депутати з 24.03.2022 року активно ухвалюють нові закони, які покликані врегулювати військові та цивільні потреби. Одним з таких є Закон України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією РФ проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією РФ проти України» (далі — Закон). Функцією даного закону є визначення правових та організаційних засад надання компенсації за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України [2].

Правовідносини в сфері компенсації за пошкодження або знищення майна не достатньо досліджені оскільки українська та світова практика не має прикладів ведення бойових дій на території економічно розвиненої країни в Європі в XXI столітті. Правовідносини, які стосуються даної проблематики, на сьогоднішній день потребують оперативної нормативної

регуляції, але зважаючи на недостатню наукову опрацьованість даного питання та обмеженість часу написання закону, у зв'язку з її суспільною важливістю, не дала можливості законодавцю досконально розробити та опрацювати даний закон. Тому саме наукова спільнота повинна допомогти законодавцю в даному процесі та надати рекомендації щодо вдосконалення даного законодавчого акту.

Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 1 Закону компенсація визначається як форма відшкодування майнової шкоди за пошкоджений та/або знищений об'єкт нерухомого майна. Однак між поняттями «відшкодування шкоди» та «компенсація» є суттєва різниця. Зокрема, згідно з ч. 1 ст. 1166 Цивільного кодексу України (далі — ЦК) майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала. Тобто основними цивільно-правовими характеристиками поняття відшкодування шкоди є вина і неправомірність дій особи, яка її завдала, із чого випливає обов'язок відшкодування цієї особою завданої шкоди у повному обсязі. Застосування ж компенсації може здійснюватися за згодою сторін у встановлених ними обсягах (наприклад, ст. ст. 358, 364 ЦК), або у обсягах, призначених суб'єктами владних повноважень (ч. 2 ст. 1177 ЦК). Ці випадки не передбачають ані вини особи у якихось неправомірних діях, ані повної відповідності обсягу втраченого з обсягом компенсації. Тому, на нашу думку, на законодавчому рівні доцільніше врегулювати питання саме відшкодування шкоди, а не компенсації у формі такого відшкодування.

Дія даного Закону розповсюджується тільки по відношенню до пошкодженого та/або знищеного нерухомого майна (далі — пошкодженої нерухомості), які станом на 24 лютого 2022 року не знаходилися на тимчасово окупованих територіях, тим самим залишаючи без уваги майно, яке було пошкоджено та/або знищеного з 19 лютого 2014 року. Але зважаючи на те, що в назві закону присутній вираз «окремих категорій» жителя, можна зробити висновок, що законодавець повернеться

до питання компенсації даного майна вже після звільнення даних територій від окупації.

Питання кола суб'єктів, на думку автора, є найбільш вразливою частиною даного закону. Стаття 2 визначає, що отримувачами компенсації можуть бути:

- фізичні особи — громадяни України, які є власниками пошкодженої нерухомості, замовники будівництва, власники спеціального майнового права, інвестори будівництва, члени житлових кооперативів та спадкоємці вищевказаних осіб;

- ОСББ, управителі багатоквартирних будинків, житлово-будівельні (житлові) кооперативи, які здійснюють утримання відповідних будинків, особи, уповноважені співвласниками багатоквартирних будинків — у разі отримання компенсації за пошкоджене спільне майно багатоквартирного будинку [2].

Даний перелік виключає велику категорію суб'єктів, а саме іноземців та осіб без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах. Дана категорія осіб відповідно до ст. 26 Конституції України користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за певними винятками [1]. Купувати нерухомість на законних підставах для даної категорії також є дозволеним законом і отже їх нерухоме майно також може постраждати від бойових дій, терористичних актів, спричинених військовою агресією РФ. Тому, на нашу думку, є доцільним внесення змін до закону з метою збільшення кола суб'єктів, яким надається така компенсація.

Питання подання заяви про компенсацію також потребує перегляду. Зокрема, ч. 1 ст. 4 Закону визначає, що заява про компенсацію подається під час дії воєнного стану та протягом одного року з дня його припинення або скасування на території, на якій розташований (розташовувався) знищений об'єкт нерухомого майна. Звертаємо увагу, що відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», воєнний стан — це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу. Особливої уваги потребує словосполучення «в окремих її місцевостях», який вказує, що воєнний стан

може тривати в окремих місцевостях у різний період. Окремі категорії громадян України, наприклад військовослужбовці, будуть залучені до виконання військових завдань та не зможуть подати заяви у пропонований строк. Крім того треба враховувати, що частина тимчасово окупованих територій є замінованою та щоб потрапити до своїх об'єктів нерухомості та дізнатися про їх стан громадянам доведеться чекати щонайменше розмінування, а цей час може перевищити терміни, вказані у законі.

Частина 2 ст. 4 Закону передбачає форми подання заяви про компенсацію, серед яких викликає особливу увагу можливість надсилання заяви у паперовій формі через нотаріуса. Але в прикінцевих та перехідних положеннях не передбачено внесення змін до Закону України «Про нотаріат» в частині надання нотаріусам таких повноважень.

В контексті огляду наданих Законом прав отримувачам компенсації доречним буде оглянути ч. 17 ст. 8, яка передбачає, що отримувач компенсації не має право відчужувати об'єкт нерухомого майна, отриманий ним у вигляді компенсації, протягом п'яти років з дня державної реєстрації права власності на нього. З цією метою на об'єкт нерухомого майна повинно накладатися обтяження, яке реєструється відповідно до законодавства. Однак такий припис є доволі дискусійним, адже у більшості випадків особа отримує компенсацію у вигляді об'єкта нерухомого майна внаслідок того, що належний їй об'єкт нерухомого майна, яким вона вільно розпоряджалась було пошкоджено та/або знищено, в результаті бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації. До цих подій майно перебувало у власності громадянина без жодних обтяжень, тому автором пропонується ввести диференціацію між пошкодженим та знищеним майном. У випадку якщо майно було пошкоджено частково, то накладення такого обтяження не є раціональним. А коли житло було повноцінно знищено та відбудовано «з нуля», тоді залишити дані обтяження, оскільки об'єкт нерухомості був створений «з нуля» та не перебував у власності громадянина.

Слід також вказати, що вказане положення не враховує, що у ст. 73 Закону України «Про нотаріат», яка містить перелік випадків, коли нотаріус накладає заборону на відчуження об'єкта нерухомого майна, така підстава як отримання компенсації не передбачена.

Отже, дослідивши Закон ми можемо відмітити велику кількість позитивних рис, а саме:

- створення нормативно-правової бази для відшкодування збитків, що сприяє зміцненню довіри громадян до державної влади та правоохоронних органів;

- запровадження механізму компенсації за пошкодження та знищення різних категорій майна, що відповідає принципам справедливості та рівності перед законом;

- підвищення рівня захисту прав власників майна та їх інтересів у разі виникнення непередбачуваних обставин, що сталися внаслідок військових дій;

- створення Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, сприятиме прозорості та ефективності процесу відшкодування збитків громадян.

Враховуючи екстрені причини прийняття цього законодавчого акту та відсутність достатнього досвіду у наших законодавців, слід відмітити, що він потребує подальшого вдосконалення. Ці зміни потрібні на часі, щоб надати можливість державним органам та органам місцевого самоврядування сформуванню позитивну практику у сфері питань щодо компенсації за пошкодження та знищення окремих категорій нерухомого майна, спричиненого збройною агресією РФ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: від 28.06.1996р. № 254к/96-ВР: станом на 01.01.2020р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 10.04.2023).
2. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна ... спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України

- від 23.02.2023 р. № 2923-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text> (дата звернення: 10.04.2023).
3. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014р. № 1207-VII: станом на 31.03.2023р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (дата звернення: 10.04.2023).
  4. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003р. № 435-IV: станом на 1 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 10.04.2023).

Осаулова Анна Андріївна
студентка 3 курсу 1 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ПИТАННЯ ПРИМУСОВОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ ТА ДЕПОРТАЦІЇ ДІТЕЙ З УКРАЇНИ НА ТЕРИТОРІЮ РФ

Актуальність обраної теми полягає у дослідженні питання одного із найжахливіших воєнних злочинів скоєних рф на території України — примусового переміщення та депортації українських дітей, що підтверджено Комісією ООН.

Станом на 7 лютого 2023 року, за даними благодійного фонду Save Ukraine з початком повномасштабного вторгнення з України депортовано понад 16 тис. дітей (дані підтвержені державою), але не остаточні. Інформація, яка надається країною-агресором зовсім інша — 700 тис. дітей, що видається карколомною у разі її верифікації [7].

Наголосимо, що близько 9 років, поки триває війна, українські діти потерпають від нелюдських дій рф, яка обстрілює їхні міста, руйнує їхні будинки та вбиває їхніх батьків. Зрештою, діти залишаються позбавленими батьківської опіки. Раніше, станом на 1 грудня 2022 року за даними Національної соціальної сервісної служби України (далі — Нацсоцслужба)

встановлено, що 5,8 тис. дітей залишилися без опіки батьків. Тобто йдеться про батьків, які можуть знаходитись у полоні, на фронті, зниклі безвісти, позбавлені батьківського піклування тощо. На переконання представника Нацсоцслужби В. Вовка: «Загальна кількість дітей з таким статусом в Україні — близько 68 тис. І переважна більшість з них — не сироти» [3].

За різними даними, у росії за час війни вже сотні дітей, які були вивезені з окупованих українських територій до РФ — усиновлені та розподілені в сім'ї в різних регіонах, зокрема «статусні» діти (діти, позбавлені опіки та батьківського піклування, діти-сироти та діти, які фактично позбавлені батьківського піклування через їхню загибель вже після початку широкомасштабної війни 24 лютого 2022 року).

У той же час, росія не приховує вивезення українських дітей, а навпаки — все більше і більше транслює про це у своїх телевізійних пропагандистських програмах, де зображує себе рятівницею покинутих дітей, яких насправді вона викрала. Показник кількості незаконно вивезених дітей нагадує всім знову, що це не просто збройний конфлікт, а воєнні злочини, які повинні стати «тривожним дзвінком для американців і європейців, які втомилися підтримувати Україну» [12].

Відповідно до ч. 1 ст. 3 Конституції України сім'я є первинним та основним осередком суспільства [6]. Але, в наш час не кожна дитина має можливість проживати в своїй сім'ї. Тим більше діти, яких незаконно вивезли з території України та викрали у власних батьків.

Сьогодні, в умовах повномасштабного вторгнення, потреба в захисті та збереженні українських дітей і їх життів відчувається надзвичайно сильно. З 2014 року масові грубі порушення прав людини на непідконтрольних українських територіях, а також на прилеглих до них територіях призвели до вимушеного переселення сотень тисяч громадян України з місць постійного проживання. Багато громадян були поранені та покалічені внаслідок бойових дій, фізичних та психологічних тортур, сексуального насильства. До того ж, серед поранених і загиблих багато дітей. Так, за офіційними даними Генеральної прокуратури України станом на 20 лютого 2023 року більше

ніж 1387 дітей постраждали в Україні внаслідок повномасштабної збройної агресії РФ, 461 дитина загинула та понад 926 отримали поранення різного ступеню тяжкості [11].

В Україні з 2022 року розпочав працювати державний портал розшуку дітей «Діти війни», створений Міністерством реінтеграції разом з Національним інформаційним бюро за дорученням Офісу Президента України. На цій платформі координуються зусилля органів державної та місцевої влади, правоохоронців та суспільства для допомоги дітям, що постраждали через повномасштабну збройну агресію Росії, були примусово вивезені за межі країни чи піддані іншим незаконним діям. А також про тих, кого вдалося розшукати й врятувати. На порталі кожна людина може швидко повідомити про будь-які факти злочинів проти дітей та порушення їхніх прав [1].

Основним законом України, що регулює правове становище дітей в умовах збройних конфліктів, є Закон України «Про охорону дитинства». Відповідно до статті 30¹ якого, держава вживає необхідні заходи для забезпечення захисту дітей, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів або постраждали від них, здійснює догляд за такими дітьми та всебічно сприяє возз'єднанню із членами їх сімей, включаючи їх розшук та звільнення з полону, поверненню в Україну незаконно вивезених за кордон дітей [9].

Крім того, примусове переміщення, депортація дітей має ознаки порушення положень Конвенції ООН «Про права дитини», зокрема, статей 8 та 21, які встановлюють зобов'язання держав поважати право дитини на збереження індивідуальності, включаючи громадянство, ім'я, сімейні зв'язки, не допускаючи протизаконного втручання, та обов'язок держави забезпечувати, щоб усиновлення дитини дозволяли лише компетентні органи влади, які визначають, що усиновлення припустиме з огляду на статус дитини щодо батьків, родичів і законних опікунів, і що зацікавлені особи дали свою усвідомлену згоду на усиновлення [5].

Міжнародне гуманітарне право передбачає особливий захист дітей, і окупаційна держава зобов'язана забезпечувати цей

захист. Стаття 50 Конвенції про захист цивільного населення під час війни встановлює заборону для окупаційної держави за будь-яких обставин змінювати громадянський статус дітей або вносити їх до списків підконтрольних їй формувань або організацій та зобов'язує її вжити всіх необхідних заходів для полегшення процедури встановлення особи дітей та реєстрації їхніх сімейних зв'язків [4]. Стаття 78 Додаткового протоколу I встановлює пряму заборону переміщувати дітей до іноземної держави і встановлює єдину виключну обставину, за якої переміщення дітей, що перебувають на окупованій території, може бути дозволене — невідкладні причини, пов'язані зі станом здоров'я чи лікуванням. При цьому наголошується на тому, що така евакуація повинна бути тимчасовою [2].

Переміщення дітей, яке здійснює рф, порушує всі вимоги, встановлені нормами міжнародного гуманітарного права і мають ознаки злочину депортації та примусового переміщення. Оскільки відсутня єдина допустима підстава для такої евакуації, до того ж росія не виконує вимог щодо отримання дозволів від відповідальних осіб та сповіщення держави громадянства.

Країна-агресор депортуючи дітей, не надає інформацію щодо них, ускладнюючи нашій державі встановити їх кількість, дані та місце перебування. Це пов'язано з тим, що після змін паспортів чи в найгіршому випадку усиновлення дітей з подальшою зміною їхніх прізвищ — дані українських дітей встановити фактично неможливо, тому що росіяни умисно це роблять і знищують їх персональні дані. Але в Україні інформація про переміщення дітей фіксується Національним інформаційним бюро, порталом «Діти війни», Офісом Генерального прокурора тощо, за даними яких в Україну були повернуті лише 308 депортованих дітей [1].

Більше того, у березні 2023 року Міжнародний кримінальний суд (далі –МКС) у Гаазі видав міжнародні ордери на арешт президента росії в. путіна, а також уповноваженої з прав дитини м. львової-белової. МКС також вказав на «розумні підстави», які дозволяють вважати, що в. путін несе особисту відповідальність за депортацію українських

дітей [8]. Це не покидає надії у батьків, родичів та близьких депортованих дітей про думку щодо якнайшвидшого їхнього повернення. Головне не зупинятися та надалі забезпечувати ефективну співпрацю, обмін інформацією з Міжнародним кримінальним судом в питаннях розслідування злочину примусового переміщення та депортації дітей, людей, а також геноциду.

Варто додати, що за загальним правилом, у разі незаконного переміщення та депортації дитини з України, необхідно звернутися до правоохоронних органів та органів соціального захисту, а також до профільних міжнародних та національних організацій, таких як ЮНІСЕФ, Міжнародна організація з міграції (МОМ), Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) тощо. Проте через те, що держава-агресор уникає виконувати та дотримуватись приписів міжнародного права, незаконне переміщення та депортація дітей з України залишається гострим питанням. На наше переконання, на національному рівні потрібно підготувати та направити запит до рф (встановити комунікацію між Уповноваженими з прав людини) щодо надання інформації про кількість, місце розташування дітей-громадян України, які перебувають на території рф без супроводу. В Україні потрібно забезпечити підготовку кадрів в системі правоохоронних органів та правосуддя задля підвищення професійного потенціалу роботи з міжнародними злочинами, зокрема й злочинами примусового переміщення (депортації) [10, с. 42].

Таким чином, проаналізувавши та дослідивши різні джерела, можемо підсумувати, що повернення незаконно переміщених та депортованих дітей з росії є важким та зтяжним процесом. Але потрібно й надалі здійснювати всі можливі спроби та думати над способами повернення наших дітей — щоб всі незаконно вивезені українські діти чимскоріше повернулись на Батьківщину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. В Україні запрацювала єдина платформа для пошуку і порятунку дітей | Еспресо. *espresso.tv*. URL: <https://espresso.tv/diti-viyni-v>

- ukraini-zapratsyuvava-edina-platforma-dlya-poshuku-i-poryatunkuditey(дата звернення: 21.03.2023).
2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року (укр/рос) : Протокол Організація Об'єднаних Націй від 08.06.1977 р. : станом на 8 груд. 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text(дата звернення: 21.03.2023).
  3. Дорош С. Тіла батьків лежали на вулиці не один день. Як війна робить сиротами тисячі дітей — BBC News Україна. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-63971473> (дата звернення: 21.03.2023).
  4. Конвенція про захист цивільного населення під час війни (укр/рос) : Конвенція Організація Об'єднаних Націй від 12.08.1949 р. : станом на 8 лют. 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text(дата звернення: 21.03.2023).
  5. Конвенція про права дитини : Конвенція Організація Об'єднаних Націй від 20.11.1989 р. : станом на 20 листоп. 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text(дата звернення: 21.03.2023).
  6. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>(дата звернення: 21.03.2023).
  7. Лихогляд К. «Вони — нація, а ми — ніхто»: розповіді українських дітей, вивезених окупантами. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/dity-deportatsiya-okupatsiya-save-ukraine/32256533.html>(дата звернення: 21.03.2023).
  8. Печенюк А. Що означає ордер на арешт путіна та що він змінює: пояснюють експерти. *Новини України — останні новини України сьогодні* — УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/politics/shcho-oznachaye-order-na-aresht-putina-ta-shcho-vin-zminyuyey-royasnyuyut-eksperti-novini-ukrajina-amp-12183567.html>(дата звернення: 21.03.2023).
  9. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>(дата звернення: 21.03.2023).
  10. Центр прав людини ZMINA. Депортація громадян України з території ведення активних бойових дій чи з тимчасово оку-

- пованої території України на територію російської федерації та республіки білорусь. Аналітичний звіт, 2022. 44 с. URL: https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2023/01/deportation_ukr.pdf (дата звернення: 21.03.2023).
11. Ювенальні прокурори: 461 дитина загинула в Україні внаслідок збройної агресії рф. *Головна — Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/yuvenalni-prokurori-461-ditina-zaginula-v-ukrayini-vnaslidok-zbroinoyi-agresiyi-rf-20945> (дата звернення: 21.03.2023).
  12. Як росія краде і вивозить українських дітей. «Ніби реквізит для пропагандистських шоу» — BBC News Україна. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-63742845> (дата звернення: 21.03.2023).

Перепелицина Владислава Денисівна
студентка 1 курсу 4 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

РЕФОРМУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ЗА СТАНДАРТАМИ НАТО У ПЕРІОД 2014-2023 рр.

В умовах щоденного протистояння Збройних Сил України проти армії російської федерації багатьох турбують механізми належної підтримки та регулярного забезпечення наших захисників сучасною зброєю, транспортом, амуніцією, харчуванням та іншими важливими складовими перебування на фронті. Організацією, яка може контролювати і покращувати постачання цих ресурсів є Північноатлантичний Альянс (НАТО), вступ до якого має велике значення для України.

Реформування Збройних Сил України за стандартами НАТО з 2014 року є дуже актуальною темою через геополітичну ситуацію в Україні, з чим і пов'язана її стратегічна мета

щодо інтеграції. Цей крок, в свою чергу, вимагає приведення нашого військового потенціалу та оборонних структур до відповідних стандартів. Реформування Збройних Сил має вирішальне значення для національної безпеки та інтеграції України в євроатлантичну спільноту. Крім того, російська агресія та анексія Криму в 2014 році підкреслили потребу в міцній і модернізованій українській армії, щоб протистояти викликам гібридної війни з боку великої держави.

Саме зараз, під час новітньої російсько-української війни, Україна потребує міжнародної підтримки та співпраці, яку може забезпечити НАТО. Проте шлях до нього вимагає кардинальних реформ і значних матеріально-технічних ресурсів.

Велика кількість експертів, дослідників та інституцій аналізували й відстежували процес реформування Збройних Сил України.

- З 2014 року Оборонний коледж НАТО здійснив кілька дослідницьких проєктів і публікацій щодо реформування оборони та безпеки України [1] [2].

- У 2016 році Корпорація RAND провела комплексну оцінку оборонного сектору України та надала рекомендації щодо його реформування [3] [4] [5].

- Міжнародний інститут стратегічних досліджень опублікував кілька звітів про виклики обороні та безпеці України, зокрема «Військовий баланс» за 2021 рік.

- Український інститут майбутнього проаналізував реформування Збройних Сил України та запропонував політичні рекомендації щодо них [6] [7] [8].

- Український центр європейської політики здійснював моніторинг виконання Річної національної програми Україна-НАТО та інших ініціатив співпраці.

Висновки цих досліджень у дечому різняться, але загалом підкреслюють необхідність стійкої політичної волі, ефективного керівництва, комплексного планування і міжнародної підтримки для реформування Збройних Сил України. Вони висвітлили прогрес у перетворенні української армії на сучасну боєздатну силу, а також виявили недоліки процесу реформ.

Для того, щоб створити ефективну армію, ми маємо відповідати критеріям збройних сил Альянсу. Вони мають набір стандартів, які скеровують організацію, навчання, оснащення та операції. Усе це регулюється відповідно до міжнародного договору STANTAG (Standardization Agreement). До загальних стандартів ЗС НАТО належать:

- Оперативна сумісність: здатність об'єднаних збройних сил працювати разом ефективно та результативно, включаючи використання загальних процедур, термінології та систем зв'язку.
- Готовність: здатність сил розгортати, підтримувати та проводити операції в короткий термін і за різних умов.
- Спроможність: здатність сил виконувати широкий спектр завдань і місій, від стримування й оборони до врегулювання кризових ситуацій.
- Стійкість: здатність збройних сил підтримувати свою готовність і спроможність протягом тривалого часу.
- Професіоналізм: дотримання високих стандартів дисципліни, етики та прав людини, а також розвиток культури інновацій та постійне навчання [9].

Ці стандарти вимагають високого рівня військової підготовки, сучасного обладнання та технологій, а також ефективних командних структур.

Окрім вдосконалення зброї, командування та умов, була суттєво зміцнена правова база співпраці між Україною та НАТО. Основоположними нормативно-правовими актами, що визначають характер відносин Україна — НАТО, є Річні національні програми, Хартія про особливе партнерство між Україною та НАТО, Декларація про її доповнення та Рамковий документ «Партнерство заради миру». Ці нормативно-правові акти створили ґрунт для співпраці та впровадження реформ. У контексті розвитку цих відносин на найвищому рівні ухвалені рішення про відмову України від здійснення політики позаблоковості; про визначення нової Стратегії національної безпеки України і Воєнної доктрини України [10] [11] [12].

Верховна Рада також ухвалювала закони на підтримку реформ. У 2018 році Верховною Радою було прийнято Закон «Про національну безпеку України», який визначає серед фунда-

ментальних інтересів держави здобуття членства в ЄС і НАТО. Але одним із найвизначніших став Закон «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в ЄС та НАТО)» від 7 лютого 2019 року, який закріпив у Конституції стратегічний курс України на євроатлантичну інтеграцію [13] [14].

6 червня 2016 року було введено в дію Рішення Ради національної безпеки і оборони «Про Стратегічний оборонний бюлетень України» від 20 травня 2016 року. Цей документ враховував принципи й стандарти країн-членів НАТО і став дороговказом для вступу України в Альянс. Важливим також був оновлений указ Президента № 473/2021 «Про Стратегічний оборонний бюлетень України», в якому чітко визначено основні напрями реформування Збройних Сил України до 2025 року та передбачено приведення їх у відповідність до стандартів НАТО. Прийняття Стратегічного оборонного бюлетеня забезпечило чітке розуміння напрямів реформування Збройних Сил України. Крім того, прийнято Указ Президента № 72/2021 «Про річні національні програми під егідою Комісії Україна — НАТО», який визнає порядок розроблення, моніторингу та оцінювання щорічної національної програми реформ, необхідних для інтеграції і визначених Планом дії щодо членства в НАТО [15] [16] [17].

Кабінет Міністрів України видав низку постанов та розпоряджень, спрямованих на впровадження реформ в оборонному секторі. Наприклад, прийнято розпорядження № 442-р «Про схвалення Стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу України на період до 2028 року», в якому визначено основні напрями розвитку оборонно-промислової сфери та виконання Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України [18] [19].

У сфері закупівель було видано Указ Президента № 132/2021 «Про основні показники державного оборонного замовлення на 2021 рік та 2022, 2023 роки», яким визначено основні напрямки постачання продукції та послуг оборонного призначення для Збройних Сил України. Також був прийнятий Закон України «Про оборонні закупівлі», до якого нещодавно, у 2023 році, внесли зміни [20] [21].

Як бачите, наслідки цих законодавчих актів і спричинених ними реформ зіграли помітну роль у розвитку Збройних Сил України. Відповідні закони заклали основу для реформування оборонного сектору та інтеграції до Північноатлантичного Альянсу. Вони дозволили ще більше наблизити українські Збройні Сили до стандартів Збройних Сил НАТО.

Основні реформи армії з 2014 року включали розробку нової Воєнної доктрини, запровадження нової системи оборонних закупівель, впровадження цивільного контролю над армією та посилення військової командно-управлінської структури. А також боротьбу з корупцією, судову реформу та децентралізацію, оскільки процес змін охоплює не лише військовий, а й політичний, правовий, соціальний та культурний виміри.

Реформи Збройних Сил України, починаючи з 2014 року, були багатограними та комплексними. Країна досягла значного прогресу в модернізації та трансформації своїх оборонних можливостей. За цей час Збройні Сили України запровадили нові навчальні програми відповідно до стандартів НАТО, зокрема навчання з командування та управління, логістики та військової тактики. Для покращення координації та ефективності командування українська влада реорганізувала військову командну структуру. Поліпшилися умови життя для солдатів, зокрема зросли заробітні плати, покращилось харчування та зникла радянська «дідівщина». Також з 2014 року українські ЗС здійснили масштабну програму закупівель обладнання, нової зброї та модернізацію наявних систем. На цьому були акцентовані зусилля з приведення армії до стандартів НАТО. В політичному житті країни уряд вжив заходів зі зменшення корупції в армії, таких як впровадження нових процедур закупівель і підвищення прозорості військових витрат [22] [23] [24] [25].

Щодо координації з НАТО: Україна активно працює над її покращенням, бере участь у спільних військових навчаннях та посилює свою сумісність із силами Північноатлантичного Альянсу. Реалізація реформ супроводжувалася значним збільшенням видатків на оборону, а також залученням міжнародних партнерів, у тому числі держав-членів НАТО, до процесу

підготовки та оснащення Збройних Сил України. Ця співпраця має різні форми: консультативна підтримка, надання сучасної зброї та техніки, проведення спільних військових навчань. Було створено спеціальні програми військової підготовки підрозділів, які призначені для роботи разом із силами НАТО. Окрім цього, відповідні органи прийняли нові процедури оборонного планування, які віддають перевагу реалізації стандартів.

Однією з ключових реформ Збройних Сил України, на мою думку, став перехід від призовної армії радянського типу на контрактну систему. Це дало змогу підвищити рівень професійності наших військовослужбовців. Такий крок передбачав покращення оплати праці та умов служби, а також інвестиції у військову освіту.

Наслідки цих реформ були неоднозначними: в одних сферах було досягнуто прогресу, а в інших залишилися відкриті питання та проблеми.

Сама політика реформаторства стала значним кроком вперед для оборонної системи країни. Зміни впроваджувались поетапно, з прийняттям нормативно-правових актів та реалізацією конкретних заходів, спрямованих на досягнення кінцевої мети — приведення Збройних Сил України у відповідність до стандартів НАТО.

За період з 2014 року влада за допомогою реформ підвищила рівень боєготовності українських військ; поліпшила побутові умови для солдатів, що сприяло покращенню бойового духу бійців Збройних Сил; й організувала масштабні закупівлі нового озброєння та техніки, що значно розширило можливості військовослужбовців. Процес реформування також сприяв підвищенню оборонного потенціалу України, збільшенню її стратегічної автономії та посиленню її інтеграції в євроатлантичні структури. Крім того, він був своєрідною перевіркою інституційної спроможності та здатності впроваджувати трансформаційні зміни, оскільки успіх пов'язаний не лише з оборонним сектором, а й з успішністю реформ в інших сферах [26] [27].

Однак у процесі реалізації були виявлені і проблеми. Головним питанням завжди була корупція, яка заважала прогресу,

а зусилля з її вирішення були повільними та нерівномірними. Корупція і відсутність прозорості в оборонних закупівлях досі залишаються певною проблемою для військової галузі. Ці фактори напряму впливають на швидкість нашої майбутньої перемоги. Війна, що триває на сході з 2014, та з 2022 року на території всієї нашої держави, також гальмувала розвиток в деяких областях, оскільки майже всі ресурси були спрямовані на лінію фронту. Але, на мою думку, загроза з боку східного сусіда стала детермінуючим фактором для реформування української армії, що за інших обставин було б неможливим. Війна викрила слабкі сторони Збройних Сил та напрямки для їхнього покращення, це стало важливим чинником реформування [28] [29] [30].

На мій погляд, реформи Збройних Сил України за стандартами НАТО з 2014 року в основному були успішними і прогрес, досягнутий за останнє десятиліття, просто вражає. Але нам потрібно ще багато часу, зусиль та інвестицій, щоб довести українську армію до рівня своїх колег з НАТО.

Отже, проаналізувавши реформи, я хочу висунути власну гіпотезу щодо перспектив вступу України в Альянс. Прагнення України про інтеграцію усім відомі, і наша держава багато років йшла до цієї мети. Реформування Збройних Сил України є важливим кроком на шляху до інтеграції, однак важливо зазначити, що вступ до НАТО залежить не лише від стану армії. Інші фактори, такі як політична стабільність, економічний розвиток і здатність відповідати цінностям Північноатлантичного Альянсу, також мають вирішальне значення. Виходячи з досягнутого прогресу, думаю, Україна продовжуватиме працювати над введенням стандартів і цінностей НАТО в усіх сферах життя. Проте важко передбачити, коли і чи врешті-решт будемо ми прийняті до євроатлантичної спільноти. Рішення цілком залежить від держав-членів цієї організації, і на нього впливає ряд специфічних факторів.

На даний момент головною проблемою інтеграції України до НАТО є повномасштабна війна. Анексія та окупація росією територій України створили складну безпекову ситуацію, через яку важко економічно та стратегічно розвиватися в повну

силу, щоб відповідати стандартам Північноатлантичного Альянсу.

Для вирішення проблеми Україна, звичайно ж, повинна працювати над остаточною перемогою над російською федерацією як на фронті, так і на міжнародній арені, а також продовжувати проводити реформи для зміцнення Збройних Сил. І, безперечно, влада України має звернути увагу на політичні та економічні реформи, які допоможуть їй інтегруватися в євроатлантичну структуру та повніше співпрацювати з європейськими інституціями.

Додатково хочу зазначити, що широкомасштабна війна — це складна і динамічна ситуація, яка вимагає максимальної концентрації зусиль для захисту національних інтересів. Проведення структурних реформ військового апарату під час війни може стати джерелом додаткових ризиків та втрат. Зміна організаційної структури армії може викликати порушення логістичних зв'язків та спричинити зниження бойової готовності військ. Проте покращення забезпечення армії з усуненням корупції є ключовим завданням у час війни. Корупція є серйозною загрозою для бойової ефективності армії і може призвести до серйозних наслідків для безпеки країни. Водночас, умови війни є сприятливими для поширення корупції в армії, зокрема через зниження контролю за видатками та незаконні збагачення.

Тому, хоча проведення структурних реформ у час війни є нерациональним, важливо зосередити зусилля на покращенні забезпечення армії та боротьбі з корупцією. Це допоможе підтримати бойову готовність військ та забезпечити безпеку країни в умовах війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Відносини з Україною. Сайт: North Atlantic Treaty Organization. URL : https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37750.htm?selectedLocale=uk (дата звернення: 10.04.2023)
2. НАТО на боці України. Сайт: North Atlantic Treaty Organization. URL : https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_129964.htm?selectedLocale=uk (дата звернення: 10.04.2023)

3. Andrew Radin What Ukraine Urgently Needs to Defend Itself. Сайт: RAND corporation. URL : <https://www.rand.org/blog/2016/10/what-ukraine-urgently-needs-to-defend-itself.html> (дата звернення: 10.04.2023)
4. Olga Olikier, Lynn E. Davis, et al. Ukraine`s Security Sector Needs Substantial Reforms. Сайт: RAND corporation. URL : <https://www.rand.org/news/press/2016/10/05.html> (дата звернення: 10.04.2023)
5. Olga Olikier, Lynn E. Davis, Keith Crane, Andrew Radin, Celeste Gventer, Susanne Sondergaard, James T. Quinlivan, Stephan B. Seabrook, Jacopo Bellasio, Bryan Frederick, et al. Security Sector Reform in Ukraine. Сайт: RAND corporation. URL : https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1475-1.html (дата звернення: 10.04.2023)
6. Російсько-українська війна: як Україні створити свою суб'єктність і вижити? Сайт: Український інститут майбутнього. URL : <https://uifuture.org/publications/rosijsko-ukrayinska-vijna-yak-ukrayini-stvoryty-svoyu-subyektnist-i-vyzhyty/> (дата звернення: 10.04.2023)
7. Про План Маршалла та допомогу Україні. Сайт: Український інститут майбутнього. URL : <https://uifuture.org/publications/plan-marsalla-ta-dopomoga-ukraini/> (дата звернення: 10.04.2023)
8. Глен Грант про проблеми та перспективи української армії. Сайт: Український інститут майбутнього. URL : <https://uifuture.org/publications/24619-problemy-ta-perspektyvu-ukrainskoi-armii/> (дата звернення: 10.04.2023)
9. Перелік стандартів та керівних документів НАТО, вимоги яких впроваджено в національних нормативних документах. Сайт: Міністерство оборони України. URL : https://www.mil.gov.ua/content/pdf/Standart_NATO_Dod.pdf (дата звернення: 10.04.2023)
10. Про внесення змін до деяких законів України щодо відмови України від здійснення політики позаблоковості: Закон України від 23 грудня 2014 р. № 35. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/35-19#Text> (дата звернення: 10.04.2023)
11. Про Стратегію національної безпеки України: Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 26 травня 2015 р. № 287. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0008525-15#Text> (дата звернення: 10.04.2023)
12. Про нову редакцію Воєнної доктрини України: Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 24 вересня 2015 р.

- № 555. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015#Text> (дата звернення: 10.04.2023)
13. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 10.04.2023)
  14. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору): Закон України від 7 лютого 2019 р. № 2680. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#Text> (дата звернення: 11.04.2023)
  15. Про Стратегічний оборонний бюлетень України: Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 червня 2016 р. № 240. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0006525-16#Text> (дата звернення: 11.04.2023)
  16. Про Стратегічний оборонний бюлетень України: Рішення Ради національної безпеки і оборони України від від 17 вересня 2021 р. № 473. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/4732021-40121> (дата звернення: 11.04.2023)
  17. Про річні національні програми під егідою Комісії Україна — НАТО: Указ Президента України від 24 лютого 2021 року № 72. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/72/2021#Text> (дата звернення: 11.04.2023)
  18. Про схвалення Стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу України на період до 2028 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 червня 2018 р. № 442. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2018-%D1%80#n7> (дата звернення: 11.04.2023)
  19. Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України: Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 березня 2016 р. № 92. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0002525-16#n2> (дата звернення: 11.04.2023)
  20. Про основні показники державного оборонного замовлення на 2021 рік та 2022, 2023 роки: Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 березня 2021 р. № 132. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0027525-21#Text> (дата звернення: 11.04.2023)
  21. Про оборонні закупівлі: Закон України від 17 липня 2020 р. № 808. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808-20#Text> (дата звернення: 11.04.2023)

22. Про внесення змін до деяких законів України щодо військових стандартів: Закон України від 6 червня 2019 р. № 2742. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2742-19#n6> (дата звернення: 11.04.2023)
23. Концепція «Реформи системи продовольчого забезпечення та харчування Військовослужбовців Збройних Сил України». Сайт: Міністерство оборони України. URL : <https://www.mil.gov.ua/content/files/reforms/harch.pdf> (дата звернення: 11.04.2023)
24. Про внесення змін до Указу Президента України : Указ Президента України від 28 січня 2015 р. №39. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/392015-18352> (дата звернення: 11.04.2023)
25. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 11.04.2023)
26. Про утворення Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України для проведення розслідування відомостей щодо фактів розкрадання в Збройних Силах України та підриву обороноздатності держави у період з 2004 по 2017 роки: Постанова Верховної Ради України від 7 червня 2018 р. № 2455. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2455-19#Text> (дата звернення: 11.04.2023)
27. Чисельність Збройних Сил України у 1993-2015 рр.. Сайт: Ukrainian Military Pages. URL : <https://www.ukrmilitary.com/2015/03/1993-2015.html?m=1> (дата звернення: 11.04.2023)
28. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. №1700. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 11.04.2023)
29. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 березня 2023 р. № 220. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-%D0%BF#n32> (дата звернення: 11.04.2023)
30. Андрійчук А. «Громадський контроль обмежений». Як війна впливає на рівень корупції в Україні. Сайт: Радіо Свобода. URL : <https://www.radiosvoboda.org/amp/indeksiv-spruyunyattya-korupsiyi-ukrayina/32248930.html> (дата звернення: 11.04.2023)

Пилипенко Максим Віталійович
студент 1 курсу 4 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ, ЇЇ ВІЙСЬКОВА СКЛАДОВА, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

На сьогоднішній день питання безпеки та оборони країни, як ніколи актуальне, зважаючи на збройну агресію РФ проти України.

Складова безпеки — дуже важлива, оскільки вона напряму впливає на внутрішнє становище в країні, геополітичну безпеку та представлення України на міжнародній арені

Розгляньмо для початку Закон України “Про національну безпеку” станом на 2018 рік та що він собою уособлює.

Цей Закон відповідно до статей 1, 2, 17, 18 і 92 Конституції України визначає основи та принципи національної безпеки і оборони, цілі та основні засади державної політики, що гарантуватимуть суспільству і кожному громадянину захист від загроз.[1]

Цим Законом визначаються та розмежовуються повноваження державних органів у сферах національної безпеки і оборони, створюється основа для інтеграції політики та процедур органів державної влади, інших державних органів, функції яких стосуються національної безпеки і оборони, сил безпеки і сил оборони, визначається система командування, контролю та координації операцій сил безпеки і сил оборони, запроваджується всеосяжний підхід до планування у сферах національної безпеки і оборони, забезпечуючи у такий спосіб демократичний цивільний контроль над органами та формуваннями сектору безпеки і оборони.[2]

Суб’єктами системи забезпечення національної безпеки України виступають: український народ, Верховна Рада України, Президент України, Рада національної безпеки і оборони країни, Кабінет Міністрів, конституційний суд України, суди

загальної юрисдикції, прокуратура України, Національний банк України, міністерства та інші центральні органи в межах своїх повноважень і компетенції, воєнна організація держави.[2][1]

Воєнна організація держави охоплює Збройні Сили України, Службу безпеки України, Національну гвардію, внутрішні війська і підрозділи Міністерства внутрішніх справ, прикордонні війська, військові підрозділи Міністерства з надзвичайних ситуацій та інші військові формування, створені відповідно з Конституцією.

Концепція нацбезпеки України:

Концепція національної безпеки — фундаментальний документ, який має містити керівні принципи, цільові настанови та методи забезпечення національної безпеки, окреслювати механізм функціонування СНБ.

Її розроблення передбачає створення моделі системи національної безпеки. Для розвитку галузі права у сфері національної безпеки Концепція національної безпеки формує можливість на законодавчому рівні реалізовувати, розвивати, доповнювати і конкретизувати основні напрями державної політики національної безпеки. Саме Концепція національної безпеки виконує інструментальну функцію — за її допомогою формується ієрархічна система нормативно-правових актів, що регулює суспільні відносини в сфері національної безпеки. Концепція є об'єднуючим документом і становить собою найвищий щабель системи нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини в сфері національної безпеки. Стратегії, доктрини, закони, програми, положення тощо, мають будуватись виключно на підставі Конституції України і Концепції національної безпеки України, їх завданням є конкретизації положень Концепції, надання їм визначеності відповідно до певно визначених сфер життєдіяльності.[1]

Військова складова безпеки як найважливіший аспект нацбезпеки:

На сьогоднішній день загроза національним інтересам досягла рівня, який вимагає розробки і впровадження систем-

ної політики їх захисту, передусім підвищення ефективності державного управління у сфері забезпечення національних пріоритетів.

Необхідно зазначити, що національна безпека — це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам.[1]

Національна безпека держав може забезпечуватися двома способами: за рахунок участі у потужних військових блоках або за допомогою самостійного потенціалу.

Відмова України від засобів ядерного стримування та її приєднання до договору про нерозповсюдження ядерної зброї в якості без'ядерної держави унеможливили формування самодостатньої системи безпеки України.

Виходячи з того, що НАТО є гарантом безпеки і стабільності в Європі, Україна готується до повноправного членства в цій організації. Завдяки своїм розмірам, стратегічному і геополітичному розташуванню вона здатна посісти гідне місце в системі загальноєвропейської безпеки. Керівним принципом діяльності Альянсу є спільні зобов'язання і взаємна співпраця між суверенними державами заради неподільної безпеки усіх його членів. Солідарність і єдність серед членів Альянсу, які проявляються у щоденній співпраці в політичній і військовій сферах, гарантують, що жодна з країн-членів не буде змушена покладатись лише на свої сили у подоланні головних викликів її безпеці. Не позбавляючи країни-члени їхнього права й обов'язку брати на себе суверенну відповідальність у сфері оборони, Альянс дає їм можливість виконати основні завдання національної безпеки завдяки колективним зусиллям.[3]

Саме тому Збройні сили України почали реформуватися та переходити на стандарти НАТО, оскільки наявне в Україні озброєння здебільшого радянського зразка.

Оскільки НАТО ігнорує (де-факто відмовляється розглядати) кандидатуру України, як воюючої країни. Найближчим часом нам доведеться рухатися пліч-о-опліч з альянсом в тісних партнерських відносинах.

Проте, не одним єдиним Північноатлантичним альянсом можна забезпечити безпеку нашої країни. До повномасштабного вторгнення РФ 24 лютого 2022 року, Україна ініціювала створення нового військово-політичного альянсу, якому не встигли дати навіть назву, проте його вже охрестили новим “Троїстим союзом” туди мали ввійти: Велика Британія, Польща та Україна. Це об’єднання можна назвати малим НАТО.

Такий альянс цілком може скласти конкуренцію Північноатлантичному альянсу. Оскільки в потенційний союз безпосередньо входитимуть провідні армії східної Європи та ядерна держава (Велика Британія). Оскільки НАТО сповнене бюрократії та певних розбіжностей в політиці деяких країн членів, вісь Лондон-Варшава-Київ — могла б стати новим гарантом безпеки, як мінімум у східній Європі. Зараз можна сказати, що потенційні країни члени нового НАТО вже показали свою відданість та братерське ставлення до України своєю воєнною та гуманітарною підтримкою. В перспективі такий союз міг би зацікави насамперед Грузію, Молдову, країни Балтії і, можливо, Туреччину, з якою у нас тісні зв’язки у розробці та виготовленні озброєння.

Тож можна зробити висновок, що враховуючи помилки натівських партнерів, досвід війни, Україна може створити власний альянс або реформувати структуру НАТО та стати гарантом безпеки східного флангу Північноатлантичного альянсу.

Потрібно сказати, що важливою складовою нацбезпеки є інформаційна безпека.

Інформаційна безпека є об’єктом не тільки внутрішньої, але й міжнародної політики. Саме тому варто акцентувати увагу на проблемі інформаційних війн, оскільки на сьогодні вона становить собою ефективний шлях колонізації однієї країни іншою.

Крім цього виділяють такі загрози інформаційній безпеці як розголошення інформації, яка становить державну таємницю, вплив засобів масової інформації на свідомість людини та суспільства, забезпечення державних організацій повною, достовірною і своєчасною інформацією, що необхідна для прийняття рішень, недостатня кваліфікованість та

активність українських інформаційних служб, використання інформаційних технологій криміналітетом.[4]

Вагомість інформаційно-комунікаційних процесів у сучасному світі дає підстави розглядати забезпечення інформаційної безпеки як одне з глобальних і пріоритетних завдань органів державного управління, вирішенню якого мають бути підпорядковані політична, економічна, воєнна, культурна та інші види діяльності системи державного управління.

Інформаційна безпека є важливим компонентом забезпечення суверенітету та територіальної цілісності країни, оскільки захищає від внутрішнього розкитування та інформаційних атак.[1][2][4]

Надлишок низькоякісної інформації, який спостерігається на даному етапі, призводить до виникнення стресових ситуацій при роботі з інформацією.

Інформаційний стрес — це стан інформаційного перевантаження.

Захист від інформаційного стресу — одна з функцій інформаційної культури, яка містить у собі узагальнення, які стосуються інформаційних знань, умінь і навичок людини, її здатності працювати з інформацією тощо. Формування у людини відповідного рівня інформаційної культури перешкоджає виникненню в неї стресових ситуацій при роботі з інформацією та інформаційними технологіями, що призводить до зменшення кількості проблем, пов'язаних із забезпеченням інформаційної безпеки. Таким чином, інформаційна безпека — одна з гострих соціокультурних проблем сучасного суспільства, під вплив якої потрапляють ключові соціокультурні процеси. Проблему інформаційної безпеки актуалізують питання надлишку низькоякісної інформації, і пов'язана з цим необхідність формування у людини відповідного рівня інформаційної культури, який перешкодив би виникненню стресових ситуацій при роботі з інформацією та інформаційними технологіями. Забезпечення інформаційної безпеки вимагає проведення невинної роботи щодо захисту інформації, а також захисту від інформації, яка буде спрямована на подолання наявних дезорганізаційно-дисфункційні тенденції.[4][1]

У теперішній воєнний час в інформаційному просторі частіше потрібно згадувати, що оборона країни не є проблемою лише збройних сил, але й усього суспільства в цілому та розвивати в суспільстві інформаційну культуру для протидії фейкам та інформаційним атакам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Концепція Національної безпеки України http://www.nbuv.gov.ua/law/97_bez.html
2. НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРО-АТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukraci/politics/2008/93-80-33.pdf#page=45>
3. Військово-технічна політика країн-членів НАТО: організаційні аспекти співробітництва України з Альянсом. Вип. 10 / За заг. ред. д.т.н., академіка НАН України В.П. Горбуліна. — К.: ДП “НВУ “Євроатлантикінформ”, 2005.
4. <http://politics.ellib.org.ua/pages-8271.html>

Погребна Злата Олександрівна

студентка 2 курсу 2 групи

ОПС «фаховий молодший бакалавр»

спеціальність 081 Право

Фінансово-правовий коледж

ПРОБЛЕМА ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄСПЛ У СПРАВАХ УКРАЇНИ ТА НІДЕРЛАНДІВ ПРОТИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

На сьогодні є надзвичайно актуальна проблема, пов'язана з тим, що Україна та Нідерланди фактично не можуть виконати ті справи, які наразі розглядаються і ті рішення, які будуть прийняті, стороною якої є Російська Федерація, за ті акти агресії, які були вчинені, насамперед, проти народу України та проти громадян Королівства Нідерландів.

У цьому дослідженні ми б хотіли: 1) окреслити коло тих справ, щодо яких наразі відсутній механізм їхнього виконання;

2) окреслити проблему, яка породила невиконання рішень Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ) відповідачем, яким є Російська Федерація; 3) запропонувати певні шляхи чи пошук шляхів вирішення цієї проблеми.

Наразі ЄСПЛ розглядає кілька справ:

1. «Україна проти Росії (щодо Криму)» за заявами №№ 20958/14 та 38334/18;

2. «Україна та Нідерланди проти Росії» за заявами №№ 8019/16, 43800/14, 28525/20 та 11055/22, яка стосується подій на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей та порушень прав людини під час повномасштабного вторгнення Росії;

3. «Україна проти Росії (VIII)» за заявою № 55855/18 щодо захоплених моряків;

4. «Україна проти Росії (IX)» за заявою № 10691/21 щодо вбивств опонентів Російської Федерації.[1]

У 2020 році було об'єднано три міждержавні справи в одну «Україна та Нідерланди проти Росії»: «Україна проти Росії (щодо Східної України)» за заявою № 8019/16, яка стосується масових та систематичних порушень прав людини на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей; «Україна проти Росії» за заявою № 43800/14 щодо викрадення та спроб незаконного вивезення дітей-сиріт з Донецької та Луганської областей на територію Російської Федерації у 2014 році; «Нідерланди проти Росії» за заявою № 28525/20 щодо збиття літака рейсу МН17.

Згодом у Страсбурзі 25 січня 2023 року ЄСПЛ оголосив своє рішення щодо прийнятності міждержавної справи «Україна та Нідерланди проти Росії». Справа стосується скарг, які пов'язані із конфліктом на сході України, в якому брали участь проросійські сепаратисти та який почався навесні 2014 року. Уряд України звертає увагу на порушення низки статей Європейської конвенції з прав людини сепаратистами, які діють у складі так званих «Донецька народна республіка» та «Луганська народна республіка», а також військовими Росії. А уряд Королівства Нідерландів скаржився про збиття літака Malaysia Airlines, що здійснював рейс МН17, на сході України 17 липня 2014

року, що призвело до загибелі 298 осіб, серед них 196 громадян Нідерландів.[2] У 2016 році Україна та Нідерланди подали до ЄСПЛ скаргу проти Російської Федерації, звинувачуючи її в порушенні різних статей Європейської конвенції з прав людини, зокрема, статті 2 (право на життя) та статті 3 (заборона на жорстоке поводження).[3] Суд розглядав справу протягом декількох років та у вересні 2021 року ухвалив рішення, у якому визнав, що Російська Федерація була причетна до катастрофи та порушувала різні статті конвенції з прав людини.

Рішення про прийняття справи ЄСПЛ допоможе, зокрема, притягнути до відповідальності РФ за дії, які призвели до масових порушень прав людини на сході України, та зупинити ці порушення, наскільки це можливо. Крім того, воно сприятиме підтримці індивідуальних позовів громадян та компаній проти РФ як в ЄСПЛ, так і в інвестиційних арбітражах та буде основою, на якій індивідуальні справи, справи в арбітражах рухатимуться далі, щоб заявники могли стягувати компенсації з Росії за порушення права.[4]

Основна проблема полягає в тому, що Росія була виключена з Ради Європи і тому втратила своє членство в ЄСПЛ. Це означає, що рішення ЄСПЛ стосовно тих справ, де відповідачем є Російська Федерація, втратили свій механізм реалізації.

Після того як у березні 2022 року Рада Європи виключила Росію зі свого складу, ще пів року зберігалися зобов'язання країни щодо виконання Конвенції і рішень ЄСПЛ. Це означало, що подані до 16 вересня 2022 року, скарги на дії Росії Суд брав до розгляду, а Росія має виконувати його рішення. Але ще у червні Державна дума РФ ухвалила, що Росія не буде виконувати ці рішення ЄСПЛ. Є складність у тому, що ЄСПЛ за своїми процедурами не може винести рішення без позиції Росії. Окрім того, під час розгляду справ має бути суддя від цієї країни, а посада судді ЄСПЛ, обраного від Російської Федерації, також скасована.[5]

Отже, для того, щоб Росія відповіла за свої дії, необхідно розробити механізми, які дозволять притягти її до відповідальності в межах рішень, які приймає Європейський суд з прав людини щодо цих справ. Також варто розглядати аль-

тернативні варіанти, пов'язані з впливом на Російську Федерацію. Для досягнення цієї мети необхідно використовувати всі доступні міжнародні механізми, включаючи співпрацю з іншими міжнародними організаціями та державами.

Важливо також знайти міжнародні механізми, які дадуть змогу виконувати рішення, що будуть прийняті ЄСПЛ чи іншими інстанціями щодо цих справ, і розробляти механізми тиску на Російську Федерацію, щоб змусити її виконувати ці рішення та понести відповідальність за злочини, які вона вчинила.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Міністерство юстиції України. Україна проти Росії: юридична боротьба в ЄСПЛ за притягнення країни-агресорки до відповідальності за порушення прав людини. URL:<https://minjust.gov.ua/news/ministry/ukraina-vs-rosiya-yuridichna-borotba-v-espl-za-prityagnennya-kraini-agresorki-do-vidpovidalnosti-za-porushennya-prav-lyudini> (дата звернення: 14.04.2023).
2. Укрінформ. ЄСПЛ візьметься за справу Україна та Нідерланди проти Росії рішення суду. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3659147-espl-vizmetsta-za-spravu-ukraina-ta-niderlandi-proti-rosii-risenna-sudu.html> (дата звернення: 14.04.2023).
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами)(Європейська конвенція з прав людини) від 11 вересня 1997 року. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 14.04.2023).
4. Громадська організація «Гельсінський інформаційний центр для прав людини в Україні». ЄСПЛ не поспішає розглядати справи проти Росії: Олександр Павличенко про причини та наслідки. URL:<https://www.helsinki.org.ua/articles/yespl-ne-pospishaie-rozghliadaty-spravu-proty-rosii-oleksandr-pavlichenko-pro-prychyny-ta-naslidky/> (дата звернення: 14.04.2023).
5. BBC Україна. Росія вже не у ЄСПЛ. Що буде зі справами України проти РФ. URL:<https://www.bbc.com/ukrainian/news-62926473> (дата звернення: 14.04.2023).

Процик Павло Дмитрович
студент 2 курсу 5 групи
ОПС “фаховий молодший бакалавр”
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

КАТЕГОРИЧНІСТЬ ЗАКОНУ ВИКЛЮЧЕНОГО ТРЕТЬОГО В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Це дослідження було зроблене заради розкриття, що таке закон виключеного третього, розуміння в яких ситуаціях умісне його використання, та для того, щоб зрозуміти чому в цьому законі присутня така категоричність “третього не дано”. Ця робота актуальна, на мою думку, для таких самих студентів як і я, для тих хто планує пов’язати свою майбутню діяльність зі сферою юриспруденції, або з іншою наближеною сферою.

Закон виключеного третього є важливим в майже всіх сферах діяльності людини, тому що він забезпечує основні вимоги до правильного мислення, а саме несуперечність та послідовність.

Якщо в нас не можуть існувати 2 одночасно істинних та суперечних судження, то чи можуть бути вони одночасно хибними? Це можна дізнатися розглянувши пару несумісних суджень.

А: Усі суб’єкти є громадянами України.

В: Усі суб’єкти не є громадянами України.

Одночасно істинними вони бути не можуть, бо при хибності судження А в нас одразу істинним стає судження В, і відповідно навпаки, якщо В хибне то А істинне. В цьому випадку можна знайти істину поза цими судженнями, наприклад у судженні С: *Деякі суб’єкти є громадянами України.* Висунувши таке, ми можемо сказати що А та В є хибними, бо С істинне.

Розглянувши все це тепер можна сказати, що закон виключеного третього вказує, що суперечні судження не можуть бути одночасно хибними, одне з двох суджень має бути істинним. А розгляд будь-якого третього судження буде нічим іншим як

порушення закону виключеного третього, тому що “третього не дано” (“*tertium non datur*”).

Якщо ж розглянути суперечності більш детально, то для початку побудуємо міркування, де розглянемо два суперечних судження. Для прикладу складемо щось простеньке “*Л. розумний*” та “*Л. не розумний*”. А тепер питання, “Вони можуть бути одночасно істинними?”. Одне судження все одно буде залишатися хибним за таких умов:

- Якщо мова йде про одну й ту саму сферу діяльності. Бо суб’єкт *Л.* може бути розумним в сфері математики, але не дуже добре розумітися в англійській мові.

- Йдеться в двох судження про одну й ту саму людину.

- Розум оцінено в однакових відношеннях. Тобто *Л.* може розв’язати якісь прості задачі або рівняння, але йому складно даються більш складні логарифми абощо.

- І також якщо розум оцінюється в однакових проміжках часу, бо зараз *Л.* може бути більш розумним ніж рік тому.

Дотримання цих пунктів створює визначеність, завдяки якій судження будуть у відношенні суперечності, де, як ми вже бачили, одне судження є хибним, а інше істинним.

Правильне мислення мусить уникати суперечностей, бо суперечності зазвичай містять в собі хибні засновки, у висновку це може призвести до появи хибного висновку, що вже не може являтися правильним мисленням. Щоб краще це зрозуміти, виразимо закон виключеного третього формулою “ $A \vee \neg A$ ” яку можна трактувати як: істинне *A* або не *A*. Ця формула є тотожно-істинним виразом, тому замість *A* можна підставити будь які суперечні судження.

Закон виключеного третього не вказує де саме істинне судження, а лише стверджує що серед двох досліджуваних суперечних суджень не може бути двох одночасно хибних та істинних суджень.

Треба зауважити що існують формально-логічні суперечності (які ми розглядали вище) та діалектичні суперечності. Формально-логічна суперечність — це зовнішнє взаємне виключення стверджувального і заперечного визначень одного

поняття без ототожнення взаємно суперечних сторін, без переходу одного визначення в інше. Така суперечність може існувати лише в міркуванні. А діалектична суперечність — це об'єктивне суміщення та взаємодія в межах єдиного предмета або поняття таких протилежностей, що взаємно виключають і зумовлюють одна одну та поєднуються між собою. Такі протилежності наявні в усіх природних, суспільних і духовних процесах незалежно від нашої свідомості.

Особливо доречно розглянути зараз одну з діалектичних суперечностей антагоністичну. Вона розв'язується лише за формулою “або — або”. Такий спосіб розв'язання зумовлений тим що в цій суперечності наявні дві протилежності, які у висновку не можуть бути суміщені, бо взаємовиключають одне-одну. Така суперечність доречна коли наприклад потрібні кардинальні зміни.

Закон виключеного третього лише наполягає на неприпустимості мислення суперечностей суперечливим чином. Людина повинна мислити суперечності в явищах, або суті предметів, бо вони існують, і не входять у суперечність з реальністю.

Закон виключеного третього всього лише підтверджує що в процесі мислення про предмети і явища дійсності, судження про них не мають суперечити істині. Він лише стверджує, що істинне пізнання не може здійснитись, якщо думка, яка відповідає дійсності, стверджується разом з думкою, що суперечить їй.

Формально-логічні суперечності також постають рушійною силою в сфері науки. Через прагнення усунути суперечності, і у висновку мати теорію придатну до застосування. Іноді через труднощі усунення суперечностей та одночасного зберігання істотних моментів, виникають зовсім нові наукові напрями.

В практиці правоохоронних органів широко застосовують саме закон виключеного третього. Це зумовлено тим, що юриспруденція вимагає точності, під час застосування різноманітних норм права до різноманітних ситуацій, а саме вирішення питання існування чи неіснування того чи іншого факту, наприклад: *була вчинена крадіжка чи ні, чи встановили*

якийсь важливий факт чи ні, тощо. Саме в межах юридичної логіки закон виключеного третього звучить найактуальніше саме так “*Два суперечні висловлювання не можуть бути водночас недостовірними, одне з них необхідно достовірне*”. А порушенням цей закон вважатиметься за ствердження одночасної невірності двох суперечних висловлювань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бандурка О. М., Тягло О. В. *Юридична логіка : підручник. 2-е вид., переробл. і доповн.* – Х. : Золота миля, 2017. — 216 с.
2. Карамішева Н. *Логіка і правознавство (теоретичні і практичні заняття) : навч. посіб.* – Львів. : ЛНУ ім. І. Франка, 2012. — 120 с.
3. *Логіка для правознавців: навч. посіб.* / [О. О. Бандура, О. І. Гвоздік, В. М. Кравець та ін.]. — Київ : НАВС, 2016. — 144 с.

Пухова Ольга Андріївна

студентка 2 курсу 3 групи

ОПС «фаховий молодший бакалавр» спеціальність 081 Право

Фінансово-правовий коледж

ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу є однією з основних складових частин процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики [1]. Зміни були започатковані, коли 16 серпня 1999 р. Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (далі — ЄС) [2, с. 21]. Відповідним рішенням уряд затвердив початок масштабного проекту, який вимагає взаємодії співпраці широкого кола органів публічної влади, переклад та гармонійне введення в національне законодавство нормативно-правових актів європейських

стандартів і принципів правового регулювання законодавств та ін. Отже, адаптація законодавства України до законодавства ЄС є складним і багатоманітним процесом, що передбачає охоплення великого кола наукових, юридичних та технічних питань. Необхідно відзначити, що при втіленні даної програми виникають проблеми, які уповільнюють процес законодавчої адаптації і, відповідно, європейський інтеграційний курс України, затверджений Постановою Верховної Ради України [3].

З метою його дотримання, на нашу думку, необхідно встановити проблеми у процесі адаптації законодавства України та надати пропозиції щодо їх рішення. Таким чином, ми можемо визначити основні, з нашої точки зору, перспективи вдосконалення процесу адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

В опрацюванні наукової літератури основну увагу ми приділяли таким нормативно-правовим актам як Закон України “Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства ЄС” [1], Угода про партнерство і співробітництво України з Європейськими співтовариствами [4], Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [7] тощо. У дослідженні ми брали до уваги статті органів публічної влади стосовно цікавлячих нас аспектів теми. Також були проаналізовані роботи національних науковців, таких як Мороз О., Черномаз О., Прилипчук О. [8].

Одним з ключових етапів програми адаптації національного законодавства до європейських стандартів є професійний переклад нормативно-правових актів європейського права [1]. Проблема перекладу полягає у недостатній кількості перекладених актів, що регулюють правовідносини у пріоритетних для адаптації сфер життєдіяльності [4]. Ще на початкових етапах адаптації фахівці зазначали труднощі через відсутність їх необхідної кількості [5]. Дефіцит перекладених актів значно ускладнює створення актів з урахуванням *acquis communautaire*, тобто актів правової системи ЄС [1] й уповільнює процес європейської інтеграції.

Продовжуючи тему створення нормативно-правових актів з урахуванням *acquis communautaire*, слід зазначити, що при

їх розробці виникає гостра необхідність наукової новизни. Ця проблема є показовою у пріоритетній для адаптації сфері регулювання ринку природного газу [6]. Попередні акти, що розроблялися з метою правового регулювання цієї сфери виявились неактуальними через запозичення механізмів правового регулювання ЄС. Зрозуміло, що дані акти не відповідатимуть ринковим нормам ЄС.

Іншою проблемою в процесі адаптації законодавства України до законодавства ЄС є введення норм прямої дії у відповідні законодавчі акти. У процесі дослідження ми постановили, що певні положення Програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС є загальними [1]. Яскравим прикладом є Розділ XII даного закону з питань інформаційного забезпечення. Даний розділ надає виключно загальне уявлення про сутність змін, що не дозволяє розробити суттєвий підхід до вирішення цієї проблеми.

При здійсненні адаптації правового регулювання законодавства ЄС до законодавства України фактичними розробниками проєктів необхідних законів виступають представники Кабінету Міністрів України, а Верховна Рада їх вносить у законодавство [1]. Саме тут і виникає проблема взаєморозуміння Верховної Ради України (далі — ВР) та Кабінету Міністрів (далі — Кабмін). Нерозуміння ВР доцільності активної адаптації законодавства України до законодавства ЄС ускладнює роботу Кабміну, внаслідок чого процес розтягується, адже Кабмін тільки надає пропозиції, а їх прийняття цілковито залежить від ВР.

Остання проблема, про яку ми хотіли б зазначити полягає у фактичному застосуванні розроблених нормативно-правових актів з урахуванням *acquis communautaire* в українському праві. Як зазначає експерт Українсько-Європейського консультативного центру з питань законодавства В. П'ятницький у своїй роботі “Fundamental Reform for Future Integration” для журналу *The Day*, «головна проблема України не в підготовці, а у виконанні нового законодавства. У нас існує велика кількість добрих законів, які не працюють на практиці» [2, с. 27]. На цю проблему необхідно звернути увагу, в першу чергу,

суспільству, адже без практичного здійснення відповідних актів, ми не побачимо бажаних змін у реальному житті.

В результаті дослідження вище поставлених проблем, ми сформувавши пропозиції, на нашу думку, ефективного їх рішення. Отже, для покращення адаптації законодавства України до законодавства ЄС ви вбачаємо ефективними наступні заходи:

- створення спеціальної комісії з перекладу Європейського законодавства. Її склад — фахівці з перекладу, національні та міжнародні правознавці, іноземні експерти. Її мета — створення українсько-європейського словника юридичної термінології [6, с. 9];

- зміна акценту у розробці нормативно-правових актів, що регулюють пріоритетні для законодавства сфери. Формування основних структурних засад має відбуватися не на основі минулого досвіду, а на нормах і стандартах *acquis communautaire* з урахуванням національного фактора;

- аналіз нормативно-правових актів, що регулюють процес адаптації законодавства України до законодавства ЄС, визначити положення, які мають загальний характер і деталізувати їх шляхом додавання інформації про строки, органи контролю та інших необхідних деталей;

- заохочення ВР пришвидшити процес адаптації шляхом встановлення чітких строків виконання відповідних планів та програм без можливості їх розтягнення;

- створення спеціальний інтерактивний інтернет-портал, присвячений процесу адаптації, за допомогою якого суспільство можуть слідкувати за адаптаційною діяльністю у вільному доступі. Саме суспільство має контролювати дотримання державою своїх зобов'язань, адже саме держава має служити інтересам суспільства.

- Ми вважаємо, що викладені вище рішення основних проблем адаптації мають за мету створення наступних перспектив процесу адаптації:

- покращення якості нормативно-правових актів, що розробляються з урахуванням *acquis communautaire*;

- пришвидшення процесу адаптації законодавства України до стандартів *acquis communautaire*;

- прискорення загального процесу європейської інтеграції України.

Отже, в адаптації правового регулювання законодавства України до законодавства ЄС існує багато проблем, які стосуються важливих сфер й етапів адаптації. Їх детальний аналіз може сформувавши приблизну картину загальної проблематики та відшукати методики щодо рішення відповідних проблем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18.03.2004 р. № 1629-IV: станом на 4 листоп. 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text> (дата звернення: 29.03.2023).
2. Проблеми адаптації законодавства України до законодавства Європейського союзу. *Альманах міжнародного права*. 2020. Акт. проблеми міжнар. права, № 23. С. 21–28.
3. Про підтвердження курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу та першочергові заходи у цьому напрямі : Постанова Верхов. Ради України від 13.03.2014 р. № 874-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/874-18#Text> (дата звернення: 29.03.2023).
4. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами : Угода Україна від 14.06.1994 р. : станом на 1 верес. 2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text (дата звернення: 05.04.2023).
5. Інституційний механізм адаптації законодавства України до законодавства ЄС. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_4748 (дата звернення: 05.04.2023).
6. Проблеми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Співтовариства в сфері регулювання ринку природного газу. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_7443 (дата звернення: 05.04.2023).
7. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 05.04.2023).
8. Прилипчук О. В. Проблеми адаптації законодавства України до законодавства ЄС. *Державне будівництво*. 2015. № 1. С. 1–10.

Рябова Адела Анатоліївна
студентка 3 курсу 1 групи
ОС «бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПУ ҐЕНДЕРНОГО БЮДЖЕТУВАННЯ В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ КОРОЛІВСТВА НІДЕРЛАНДІВ

В умовах глобалізації та адаптації українського законодавства до норм та стандартів Європейського Союзу в частині забезпечення соціальної справедливості та рівноправності, застосування принципів ґендерної рівності є важливим інструментом, задля реалізації вказаних постулатів в українському суспільстві.

Традиціоналістські підходи приписують жінкам та чоловікам відповідні соціальні ролі та моделі поведінки, які нерідко не співпадають із реальним потребами представників суспільства, що зумовлює відповідні суспільні вимоги до людини та нерівноправний доступ до соціальних благ, влади та ресурсів [1].

Суспільне становище жінок та чоловіків може суттєво відрізнятись залежно від їх віку, сімейного статусу, місця проживання, етнічного походження, стану здоров'я, інвалідності, економічної активності або інших факторів. Метою застосування ґендерного підходу є врахування вказаних розбіжностей під час розробки, впровадження та оцінки бюджетної політики та програм, для реалізації відповідних принципів ґендерної рівності в національному законодавстві[1].

Оскільки, всі громадяни України є платниками податків, які у тому числі формують державний бюджет, ігнорування соціальних потреб різних верств населення, може призвести до прийняття хибних управлінських рішень та зниження ефективності бюджетної політики уряду. Таким чином, впровадження ґендерно-орієнтованого підходу під час формування, прийняття та виконання бюджету має на меті підвищити якість

національної фінансової політики, державних цільових програм та забезпечити більш ефективний розподіл ресурсів [1].

Однією з провідних країн, які мають один з найкращих показників у сфері гендерного бюджетування є Королівство Нідерланди (далі — Нідерланди). Гендерний бюджетний аналіз використовується не тільки для збільшення участі жінок у бюджетних процесах держави, а й для просування гендерної рівності та підвищення рівня прозорості бюджету Нідерландів [2].

Прикладом використання гендерно-орієнтованого підходу у бюджетуванні в правовій площині Нідерландів державних цільових програмах, які орієнтовані на захист прав та свобод людини, забезпечення суспільної безпеки, розвитку зовнішньої торгівлі та міжнародного співробітництва, є один з найбільших у світі державних фондів SDG5. Фонд SDG5 має на меті здійснювати виплати (впродовж 2021–2025 р.р.) задля популяризації гендерної рівності захисту прав та сексуального й репродуктивного здоров'я жінок та дівчат. [2].

Разом з тим, у Нідерландах використовують підхід гендерного мейнстримінгу, який включає гендерний бюджетний аналіз[3]. Цей принцип активно впроваджується також і в українській політиці. Прикладом є проєкт «Гендерне бюджетування в Україні», що створено за підтримки Шведським агентством міжнародного розвитку (SIDA). Зазначений проєкт спрямований на розбудову спроможностей Міністерства фінансів України, щодо роботи з гендерно-орієнтованого бюджетування (ГОБ) та поглиблення розуміння і зацікавленості у впровадженні ГОБ на всіх рівнях державної влади.[4]

За останні роки в Україні було прийнято кілька законодавчих актів, які зобов'язують органи державної влади враховувати гендерні аспекти при формуванні бюджету. Проте, відсутність ефективного контролю та ігнорування гендерних аспектів державними службовцями перешкоджають повної реалізації принципу гендерного бюджетування в Україні.

Порівнюючі, за кількома аспектами досвід України та Нідерландів у сфері гендерного бюджетування, були отримані наступні результати. Перший порівняльний аспект полягає

у нормативно-правовому регулюванні. У Нідерландах гендерне бюджетування є обов'язковим для всіх міністерств з 2001 року, а в Україні — з 2014.[5] Другий аспект — ефективність механізмів контролю та моніторингу. У Нідерландах, завдяки системі державних цільових фондів, інститутів громадського суспільства та контролю існують ефективні механізми моніторингу та оцінки впливу гендерних аспектів на бюджетні процеси та державні цільові програми. Україна, використовуючи вищезазначені механізми може підвищити ефективність реалізації гендерно-орієнтованого принципу. Третій аспект — рівень гендерної рівності в суспільстві. За індексом гендерної нерівності, складеним Європейським інститутом Гендерної рівності, включає в собі оцінку можливості рівного доступу жінок та чоловіків до гідних робочих місць з належними умовами праці та заробітною платою, доступу до фінансових ресурсів, належного рівня надання освітніх послуг, можливості жінок працювати за бажаною професією, рівних можливостей жінок та чоловіків реалізовувати відпустку по догляду за дитиною, можливості жінок і чоловіків приймати участь у суспільному та політичному житті, якості надання медичних послуг, рівня тривалості життя, кількість сексуальних злочинів в країні, де потерпілим є жінка. В цьому рейтингу Нідерланди посідають 5 місце, а Україна — 35 [6].

У Нідерландах існують ефективні механізми моніторингу гендерних аспектів на бюджетні програми та проекти, в Україні такі механізми зосереджені лише на окремих групах фахівців, які аналізують певні бюджетні програми.

Оскільки Україна обрала європейський шлях розвитку, а захист прав та свобод людини і громадянина, рівність чоловіка та жінки — гарантовані Конституцією, ми, використовуючи досвід інших країн, впроваджуємо найкращі практики громадянського суспільства нині і повсякчас. Перш за все, необхідно розробити програму для забезпечення ефективної оцінки впливу гендерних аспектів на усіх стадіях бюджетного процесу. Також, для розробки вказаної програми слід залучити відповідних експертів та організації, які досліджують стан та реформування гендерної рівності в Україні; рівний доступ

всіх громадян до суспільних послуг; розгляд питання щодо спеціальних квот для жінок в урядових організаціях; підвищення рівня проінформованості суспільства у сфері гендерної рівності та проведення тренінгів, семінарів для посадових осіб, які згідно своїх функціональних обов'язків, відповідають за реалізацію бюджетної політики України; забезпечення широкої участі громадськості в процесі розробки та впровадження гендерно-орієнтованих бюджетів має здійснювати позитивний вплив на розбудову гендерно-рівного суспільства. Паралельне проведення опитувань та анкетувань, дає змогу отримати актуальні дані про нагальні потреби різних верств населення та покращити результати впровадження соціальної політики держави.

Гендерно орієнтоване бюджетування є важливим механізмом підвищення прозорості, підзвітності та ефективності управління державними фінансами, а також забезпечення справедливого розподілу ресурсів в суспільстві. На прикладі Королівства Нідерландів ми дослідили важливість забезпечення ефективного механізму моніторингу та оцінки впливу гендерних аспектів на бюджетні програми, залучення до цього процесу відповідних громадських організацій та проведення освітніх кампаній для підвищення гендерної свідомості суспільства.

Декларуючи європейське майбутнє України, державна влада повинна впроваджувати відповідні ініціативи у сфері гендерної рівності, боротьби з дискримінацією жінок та чоловіків й забезпечення гідних та рівних можливостей для реалізації потреб та інтересів кожного в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гендерно орієнтований підхід у бюджетному процесі : практ. посіб. / Т. Іваніна, О. Кисельова, М. Колодій, О. Остапчук, О. Цюпа. — Київ : Віваріо, 2020. — 88 с. Дата звернення: 14 квітня 2023 URL: [Гендерно_орієнтований_підхід_у_бюджетному_процесі.pdf \(mof.gov.ua\)](#)
2. Рівні права та можливості жінок і дівчат | Розвиток співробітництва | Дата звернення : 14 квітня 2023 URL : [Equal rights and](#)

- opportunities for women and girls | Development cooperation | Government.nl
3. Gender Mainstreaming Approach — Netherlands. Дата звернення 14 квітня 2023 URL: Gender Mainstreaming Approach — Netherlands (europa.eu)
  4. Гендерно-орієнтоване бюджетування на місцевому рівні. Дата звернення 14 квітня 2023 URL: Міністерство Фінансів України (mof.gov.ua)
  5. Statement by Mr. Koen Davidse Minister Plenipotentiary Permanent Mission of the Kingdom of the Netherlands. Gender mainstreaming in budgets. — New York: 2002 Дата звернення: 14 квітня 2023
  6. Європейський інститут гендерної рівності. Індекс гендерної нерівності. Дата звернення : 14 квітня 2023 року URL: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2022/country/NL>

Рябокінь Божена Володимирівна
студентка 2 курсу 6 групи
ОПС “фаховий молодший бакалавр”
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Згідно зі ст. 1 Закону України “Про запобігання корупції” корупція — це використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей [1].

З даного законодавчого визначення зрозуміло, що корупційні дії властиві особам наділеним службовими чи владними повноваженнями.

В Україні вживають безліч заходів для подолання корупції. Юридичну основу протидії корупції в Україні становлять:

Закон України Про запобігання корупції” [1];

Кримінальний кодекс України [2];

Кодекс України про адміністративні правопорушення[3].

Крім того, створені спеціальні суб’єкти протидії корупції:

– Національне агентство з питань запобігання корупції, яке забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику[6];

– Національне антикорупційне бюро України, що здійснює діяльність пов’язану із попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних та інших кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових[4];

– Спеціальна антикорупційна прокуратура, яка здійснення нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України; підтримує державне обвинувачення у відповідних провадженнях; представляє інтереси громадян або держави в суді у випадках, передбачених законом і пов’язаних із корупційними або пов’язаними з корупцією правопорушеннями.)

– Вищий антикорупційний суд [5] тощо.

На жаль, прийняття значної кількості нормативно-правових актів чи створення окремих антикорупційних органів не є запорукою запобігання чи подолання корупції.

На мою думку потрібно вжити таких заходів, які покращать протидію корупції в Україні:

– повне очищення правоохоронних та судових органів, на які покладені завдання із антикорупційної діяльності, від т. зв. «старих кадрів» і заміна їх молодими професіоналами, позбавленими пострадянського впливу на свідомість, зважаючи на радянську похідну явища корупції в Україні. Прикладом може бути Республіка Естонія, яка успішно провела

аналогічний захід шляхом впровадження жорсткої судової реформи та реформи державної служби протягом 1992–1995;

– посилення відповідальності за корупційну діяльність. На мою думку, у воєнний час, корупція повинна прирівнюватись до державної зради як діяння, що шкодить суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній та економічній чи безпеці держави (наразі У Верховній Раді зареєстровано законопроект № 7348, яким пропонується посилити відповідальність за корупційні діяння під час дії воєнного стану[7]);

– розширення можливостей доступу громадськості та медіа до контролю за діяльністю владних структур та посадовців;

– широке пропагування та виховання в суспільстві культури поваги до закону, зміна мислення людей шляхом залучення молоді до боротьби з корупцією (як варіант, на громадських засадах), оскільки, молодь особливо вразлива до корупції у сфері освіти, медицини, в бізнесі та ін.;

– впровадження дієвого наукового підходу до вивчення явища корупції у нашій державі та пошуку ефективних шляхів її подолання, із врахуванням передової міжнародної практики української юридичної системи, та національного менталітету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 49. — Ст. 2056.
2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. // Офіційний вісник України. — 2001. — № 21. — Ст. 920.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984р. // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1984. — Додаток до № 51. — Ст. 1122.
4. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 47. — Ст. 2051.
5. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 7 червня 2018 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2018. — № 24. — Ст. 212.
6. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших

- злочинів: Закон України від 10 листопада 2015 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2016. — № 1. — Ст. 2.
7. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за корупційні діяння під час дії воєнного стану. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39559> (дата звернення: 19.04.2023).

Ситник Марія Петрівна
студентка 2 курсу 6 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

РОЛЬ ЗАКОНУ НЕСУПЕРЕЧНОСТІ У ЮРИДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Дослідження ролі закону несуперечності у юридичній практиці має велике значення для забезпечення правової стабільності та гарантування прав та свобод людини та громадянина, а також для забезпечення юридичної єдності на міжнародному рівні. Що ж таке закон несуперечності?

Важливим принципом правильного мислення і вимогою до нього є несуперечність. Мислення не повинно містити суперечності. Суперечність — це крайня форма непослідовності. Усунення суперечностей у мисленні забезпечує дотримання закону несуперечності. Він, безумовно, має власний зміст. Так, одному об'єкту в той самий час і в одному відношенні не можна приписати дві несумісні ознаки. На одне запитання в тому самому розумінні не можна одночасно відповісти позитивно і негативно. Якщо тому самому об'єкту приписують дві несумісні ознаки, то одну з них в будь-якому разі приписано хибно. Закон несуперечності не може вказати, чи є хибними обидва досліджувані судження, чи лише одне з них, а також визначити яке саме. Це формальний принцип, застосовний до будь-якої пари

несумісних суджень, незалежно від того, з яким питанням вони пов'язані. Він стверджує, що такі два судження лише через власну несумісність не можуть бути водночас істинними, оскільки одне з них обов'язково хибне.

Юридична логіка визнає закон несуперечності, але його формулювання тут має суттєві особливості. Вони визначаються, перш за все, тим, що у сфері правознавства значення доказів чи рішень набувають тільки «зодягнуті у мову» думки, правильно зафіксовані висловлювання, міркування. Крім того, наприклад, у КПКУ відсутнє поняття істини, а відповідна оцінка висловлювань-доказів здійснюється через звернення до поняття достовірності (ч. 1 ст. 94 КПКУ, порівн. також ч. 3 ст. 86 КАСУ, ч. 3 ст. 212 ЦПКУ).

Закон несуперечності відіграє важливу роль у розслідуванні злочинів. Одна з основних вимог до формування версії в процесі слідства полягає в тому, щоб під час аналізу комплексу фактичних відомостей, на підставі яких її побудовано, ці дані були сумісні одне з одним, зокрема і з висунутою версією загалом. Наявність такої несумісності одразу повинна привертати увагу представника правоохоронних органів, який розслідує злочин. Проте бувають випадки, коли у версії слідчого, що є, на його думку, правдоподібною, не взято до уваги факти, які з нею несумісні, а правоохоронець продовжує розвивати версію всупереч цьому.

Прикладом положення, до якого можна застосувати закон несуперечності, є алібі. Саме слово «алібі» означає твердження, що особа, яку звинувачують в учиненні злочину, в той момент, коли його було здійснено, перебувала в іншому місці, тобто фізично не могла вчинити цей злочин. Якщо доведено істинність алібі підозрюваного, то доведено і хибність твердження, що він вчинив злочин, оскільки одне й друге несумісні між собою.

Неприпустимим є суперечності в судових актах. Під час судового процесу обвинувач і захисник, позивач і відповідач висувують несумісні одне з одним та суперечливі положення, обстоюючи власні аргументи і піддаючи сумніву аргументи іншої сторони. Кримінальний процесуальний кодекс (КПК)

України зараховує до обставин, за яких вирок визнають таким, що не відповідає фактичним обставинам справи, істотні суперечності, наявні у висновках суду, викладені у вирокі. Якщо висновок експерта буде визнано таким, що суперечить іншим матеріалам справи, то може бути призначено повторну експертизу, яку доручають іншому експерту (групі експертів).

Таким чином, щоб остаточне рішення суду ґрунтувалось на твердо встановлених і несуперечливих фактах, необхідно ретельно проаналізувати всі обставини справи.

В Європі закон несуперечності вперше був формалізований у статутах Магдебурзького права в XIII столітті. У цих статутах встановлювалось, що якщо дві або більше положень конфліктують між собою, то застосовується те, яке більш спеціальне або яке стосується більш важливого питання.

Пізніше цей принцип був розвинений у різних юридичних системах. В Італії, наприклад, цей принцип був відомий як «*lex posterior derogat legi priori*» (закон, що виник пізніше, скасовує закон, що виник раніше). В Англії цей принцип був сформульований як «*the rule against implied repeal*» (правило проти недомовленого скасування). У США, закон несуперечності отримав широке визнання в 19 столітті. Судова практика встановила, що коли законодавчий орган приймає новий закон, який конфліктує з попереднім законом, тоді новий закон повинен бути прийнятий як виключення з попереднього закону, якщо це не виключено явно в новому законі. Історично, розвиток цього принципу в Україні пов'язаний зі становленням та розвитком української правової системи.

Україна отримала незалежність у 1991 році, після розпаду Радянського Союзу. Період з 1991 до 1996 року був хаотичним для української правової системи, оскільки державі необхідно було створити нові закони та законодавчі акти, які б відповідали новій політичній та економічній реальності. Законодавство України у цей період в основному базувалося на збереженні колишньої радянської системи законодавства. З законом несуперечності як принципом української правової системи вперше зустрілися в 1996 році, коли було прийнято

Конституцію України. У статті 8 Конституції зазначається, що «закони та інші нормативно-правові акти не повинні суперечити Конституції України». Цей принцип був підтверджений рішенням Конституційного Суду України у справі «Про звернення Групи народних депутатів України щодо оцінки конституційності окремих положень Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»».

У юридичній практиці закон несуперечності має вирішальне значення, оскільки дозволяє уникнути протиріч у нормах права, що може призвести до невизначеності та непередбачуваності результатів судових рішень. Один з прикладів застосування закону несуперечності в українській судовій практиці пов'язаний зі справою «Про визнання протиправними та скасування деяких положень розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 липня 1996 року № 506-р». У цій справі Верховний Суд України визнав, що деякі положення розпорядження Кабінету Міністрів суперечили законодавству України та Конституції України. Верховний Суд вирішив, що ці положення є недійсними та не мають юридичної сили. Ще один приклад застосування закону несуперечності в українській судовій практиці пов'язаний зі справою «Про визнання незаконним та скасування наказу міністра транспорту та зв'язку України від 18.08.2015 року № 507». У цій справі Адміністративний суд визнав, що наказ міністра транспорту та зв'язку суперечив діючому законодавству України та нормам Конституції України. Суд вирішив, що наказ є незаконним та не має юридичної сили. Один з прикладів застосування закону несуперечності у світовій судовій практиці пов'язаний з справою «Marbury проти Madison» у Сполучених Штатах Америки. У цій справі Верховний Суд США встановив, що Конституція США має бути вищим правовим актом в країні, а будь-які закони, що суперечать їй, є недійсними. Це рішення Верховного Суду визначило статус Конституції США як вищого правового акту в країні та закріпило принцип закону несуперечності.

Підсумовуючи, закон несуперечності є дуже важливим для юридичної практики в Україні та всьому світі, оскільки він дозволяє забезпечити логічність, точність та об'єктивність

правової аргументації, що є необхідним для забезпечення справедливості та правопорядку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конверський, А. Є. Логіка : підруч. — 2-ге вид., виправлене / А. Є. Конверський. — К.: ВПЦ «Київський університет», 2017. — 391 с.
2. Бандурка, О. М., Тягло, О. В. Юридична логіка : підруч. 2-е вид., переробл. і доповн.- Х. : Золота миля, 2017. — 216 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI : станом на 28 квіт. 2023 р.
4. Панчак О. Г. Врахування основних законів формальної логіки при доктринальному тлумаченні закону про кримінальну відповідальність / О. Г. Панчак // Форум права. — 2010. — No 1. — С. 288–295

Сікорська Лілія Олегівна
студентка 1 курсу 1 групи
ОС «бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНУ ТОТОЖНОСТІ У ПРАКТИЦІ ЮРИСТА

Одним із основних формально-логічних законів є закон тотожності (*lex identitatis*), який забезпечує визначеність і послідовність правильного мислення.

Закони логіки — це основні принципи, за якими будується мислення. Вони є універсальними, всезагальними, притаманними будь-якому розуму. Знання правил та законів логіки озброїть майбутнього юриста ефективним інструментарієм в його повсякденній діяльності.

Варто зосередити увагу на основних принципах правильного мислення, одним з яких є принцип визначеності. Його суть полягає в тому, що під час використання певного поняття,

ми маємо однозначно уявити собі його зміст. Висловлюючи будь-яке судження, ми повинні розуміти зміст кожного вжитого слова та логічні зв'язки між ними, зміст судження загалом. Розпочинаючи обговорення того чи іншого питання, необхідно спершу конкретизувати його зміст, домовитись про те, у якому контексті його буде розглянуто. В цьому випадку варто зазначити як коментував суть закону тотожності Арістотель: «Без сумніву, що ті, хто мають намір брати участь один з одним у розмові, мають скільки-небудь розуміти один одного. Якщо цього не відбувається, яка можлива у них один з одним участь у розмові? Тому-то кожне з імен має бути зрозуміле та розмовляти про що-небудь, при цьому — не про кілька речей, а тільки про одну; якщо ж у нього кілька значень, то потрібно роз'яснити, яке з них (у нашому випадку) мається на увазі. Отже, якщо хто говорить, що це ось є і (водночас) його немає, він заперечує те, що стверджує, так що за його словами (виходить що) маючи не має того значення, яке воно має: а це неможливо».

Так, вимога визначеності відносно судження «Закони не залежать від волі людей» означає, що потрібно уточнити зміст кожного поняття, яке воно охоплює, а також логічний зв'язок між ними. Поняття «закон» означає внутрішні, необхідні та істотні зв'язки між предметами та явищами дійсності. Поняття «воля людей» інтуїтивно зрозуміле, чого на цьому етапі нам буде достатньо. Також не викликає сумніву і зміст поняття «залежність від волі людей» та логічний зв'язок між поняттями «закон» і «залежність від волі людей». Таким чином, вимога визначеності відносно нашого судження начебто виконана.

Наступна основна риса правильного мислення — послідовність. У контексті логіки як науки, послідовність — це незмінність думки під час повторення, що забезпечує логічні зв'язки в міркуванні. Вона характерна для таких випадків. Якщо в ході міркування використовують певне поняття в тому чи іншому розумінні, то під час повторного його використання цей зміст повинен зберігатися. Якщо ж у процесі міркування неодноразово повторюють те чи інше судження, то воно також

повинно зберігати свій первісний зміст. У процесі обговорення певного питання можна досягти послідовності, логічної зв'язності, якщо не відхилятися від цього питання, навмисно або несвідомо не підміняти його іншим, навіть досить близьким питанням. Розглянемо приклад, коли до наведеного вище судження додамо ще одне: «Конституція — закон». Із цих двох суджень можна вивести третє і отримати певний умовивід. Наприклад: Закони не залежать від волі людей. Конституція — закон. Конституція не залежить від волі людей.

Звісно, отриманий висновок є хибним.

Як можна пояснити логічну причину помилки?

Перший засновок (перше судження) вже проаналізовано з точки зору вимоги визначеності.

Визначеність і послідовність дозволяють мисленню уникнути розпливчатості, туманності та неоднозначності. Істинна думка, яка адекватно відображає зовнішній світ, лише тоді може сприяти отриманню нової істинної думки про світ суто логічним шляхом, коли вона зберігає в цьому процесі тотожність (сталість) певного істотного змісту. Відомо, що предмети і явища світу перебувають в постійному русі, розвитку тощо. Однак кожен предмет і явище природи та суспільства, попри те, що в ньому відбуваються безперервні зміни, впродовж певного часу зберігає основні риси, які залишаються тотожними, рівними самим собі.

Таким чином, закон тотожності наголошує не на тому, що речі за всієї їх змінюваності в деяких моментах тотожні самі по собі, а на тому, що думка, зафіксована в певному мовному виразі, за всіх перетворень має залишатися тотожною сама по собі в межах конкретного міркування. Іншими словами, ідеться про змінюваність мовних виразів певної думки, різних аспектів, нюансів конкретного міркування, а не про змінюваність речей, подій, зафіксованих у цій думці.

Дві розглянуті вимоги фактично вичерпують зміст закону тотожності, який можна сформулювати так: необхідний логічний зв'язок у міркуванні можливий лише за умови, що кожного разу, коли під час його побудови певна думка повторюється, але зберігає свій первісний зміст.

Засновник класичної логіки Арістотель у «Метафізиці» зазначає, що неможливо нічого мислити, «якщо не мислити (кожен раз) що-небудь одне».

Проаналізувавши зазначене, закон тотожності можна сформулювати ще й так: будь-яка думка протягом даного міркування (за будь-яких перетворень) має зберігати один і той самий зміст. Звідси випливає важлива вимога: забороняється тотожні думки приймати за різні, а різні — за тотожні. У випадку порушення закону тотожності стає можливим ототожнення різних думок і розрізнення — тотожних. Це зумовлено особливостями природної мови.

Потрібно підкреслити, що вимоги закону тотожності є справедливими не лише для понять, а й для суджень. Тотожність судження самому собі передбачає, по-перше, збереження його смислового змісту, тобто змісту тих понять, з яких воно побудовано, а по-друге, його логічного змісту, а саме його логічної будови. Закон тотожності за допомогою формули можна записати формулою « $A \in A$ » або « $A=A$ ».

Вище було зазначено, що сучасна формальна логіка визначає закон як формулу, що виражає будову завжди істинного судження. Інакше кажучи, закон логіки — це зв'язок між думками, за якого довільна заміна логічних змінних конкретними за змістом думками завжди сприяє утворенню істинних суджень. Формула цього закону також є тотожно-істинною. Так, якого б значення ми не надали A , рівність буде збережено.

Для прикладу можна було б підставити замість A яке-небудь судження: « I . не винний», « $П$. — відмінник навчання», « $С$. — працівник поліції». Ми щоразу будемо одержувати рівність (« I . не винний» « I . не винний» тощо). Порушення закону тотожності часто є причиною помилок у міркуваннях та постає основою низки софізмів.

Тепер акцентуємо увагу на помилках, пов'язаних із порушенням закону тотожності. Значна їх частина обумовлена багатозначністю слів, словосполучень і речень природної мови. Ці помилки можна розділити на три види: еквівокація, амфіболія та логомахія.

Суть помилки еквівокації полягає в тому, що в міркуваннях безконтрольно використовують багатозначне ім'я предмета одночасно як в одному, так і в іншому значенні. Для прикладу звернемося до відомого софізму. «6 і 3 є парне та непарне», «6 і 3 є дев'ять», «Отже, 9 є парне і непарне». Висновок маємо хибний, тому що в процесі міркування сполучник «і» вживається у різних значеннях.

Помилка виду амфіболії виникає тоді, коли використовують речення, яке можна тлумачити по-різному. Наприклад: «Страчувати, не можна помилувати» і «Страчувати не можна, помилувати».

Досить цікава помилка логомахія, виникає у ході дискусії під час якої один із учасників використовує словосполучення в іншому значенні, ніж його опонент. Наприклад поняття «власність» розглядатиметься як «власність громади» і як «державна власність». Суперечка буде нескінченною, якщо опоненти не прийдуть до згоди вживання конкретного поняття.

Є також типовими дві помилки порушення закону тотожності: підміна поняття і підміна тези. Суть підміни поняття полягає у тому, що в межах даного розмислу в одне і те саме поняття вкладаються спочатку одні, а потім інші, не тотожні першому смисл і значення; коли ж розмисел висловлюється, то певний термін, слово чи словосполучення, представляє різні поняття. Така підміна призводить до помилкових висновків чи до непорозуміння у спілкуванні.

Підміна тези буває двох видів — часткова і повна.

З частковою підміною тези маємо справу, наприклад, тоді, коли доведення висловлювання політичного діяча «Усі громадяни країни підтримують нашу політичну партію» підміняється опитуванням думки більшої чи меншої частини громадян і фактично доводиться, що «Деякі громадяни країни підтримують нашу політичну партію». У даному випадку Т1 і Т2 відрізняються тільки за своєю кількісною характеристикою: замість загальної Т1 доводиться часткове висловлювання тієї ж матерії Т2. Проте з доведення істинності часткового Т2 істинність загального Т1 з необхідністю не впливає.

Повна підміна тези зустрічається тоді, коли Т1 і Т2 відрізняються не тільки за кількістю, але й за суб'єктом чи предикатом, тобто за матерією. Одним з поширених різновидів повної підміни тези є аргумент до людини (*argumentum ad hominem*). Ця логічна помилка полягає в тому, що замість доведення або спростування тези по суті переходять до розгляду особистих якостей того, хто її висловив (його інтелектуального рівня, моральних якостей, політичних поглядів тощо), а потім на цій підставі оцінюють тезу. Звернувшись до чинного КПКУ, у ч. 1 ст. 88 знайдемо наступне: «Докази, які стосуються судимостей підозрюваного, обвинуваченого або вчинення ним інших правопорушень, що не є предметом цього кримінального провадження, а також відомості щодо характеру або окремих рис характеру підозрюваного, обвинуваченого є недопустимими на підтвердження винуватості підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення».

Зрозуміло, що зазначене відповідає забороні аргументу до людини як порушення закону загальної логіки. Однак у ч. 2 ст. 96 того самого КПКУ вказано, що «для доведення недостовірності показань свідка сторона має право надати показання, документи, які підтверджують його репутацію, зокрема, щодо його засудження за завідомо неправдиві показання, обман, шахрайство або інші діяння, що підтверджують нечесність свідка».

Як бачимо, в цьому випадку допускається заміна доведення тези Т1 про недостовірність показань свідка доведенням Т2, що він має погану репутацію, оскільки десь-колись давав неправдиві показання і т. ін. Тож аргумент до людини легалізовано! І це — не випадковість.

Таким чином, бачимо важливість застосування закону тотожності у практиці юриста. Для успішного використання логічного арсеналу потрібно в досконалість їм володіти. І отут немає іншого шляху, крім глибокого і вдумливого вивчення логіки — освоєння визначеної суми логічних знань, вироблення відповідних логічних умінь і навичок. Можна сміливо сказати: щоб стати сьогодні гарним юристом потрібні дві речі: висока правова культура і настільки ж висока логічна культура.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вступ до сучасної юридичної логіки / В. Д. Титов та ін., за ред. М. І. Панова, В. Д. Титова / Нац. юрид. акад. ім. Я. Мудрого. — Х.: Ксилон, 2001. — 196 с.
2. Логіка юридична: навчально-методичний посібник (у схемах і таблицях) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів: ПП «Арал», 2018. 172 с.
3. Логіка для юристів: підручник / В.С. Бліхар, В.В. Левкулич, М.М. Олексюк, Б.Б. Шандра, В.Ю. Свищо, О.І. Матвієнко. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2022. 316 с.
4. Логіка. Підручник для студентів юридичних факультетів. 7-ме вид перероб. та доп. / А. Є. Конверський. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 352 с.
5. Юридична логіка : підручник. 2-е вид., переробл. і доповн.– Х. : Золота миля, 2017. — 216 с.
6. Логіка : підручник. — 2-ге вид., виправлене / А. Є. Конверський. — К. : ВПЦ «Київський університет», 2017. — 391 с.

Тільга Ангеліна Євгенівна

студентка 1 курсу 2 групи

ОПС «фаховий молодший бакалавр»

спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Фінансово-правовий коледж

ПРОБЛЕМИ ПРАВ ДІТЕЙ У КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Діти — це майбутнє нації, невід’ємна її частина. Саме від молодого покоління залежить те, в якому напрямі розвиватиметься держава в подальшому. Важливим є його зростання у безпечній, спокійній середі, що не травмуватиме, а навпаки, зміцнюватиме їхню силу для побудови успішної перспективної держави. Забезпечення подібних умов, однак, стає неможливим за проведення воєнних дій на території країни: діти завжди знаходяться під загрозою як смерті, так і не менш жахливий подій, що можуть трапитись за життя.

Ведення бойових дій супроводжується скоєнням різного роду злочинів як проти військовослужбовців, так і проти мирного населення. Зокрема, за офіційними даними Управління Верховного комісара ООН з прав людини, станом на 9 квітня 2023 року вбито понад 11894 і поранено близько 23244 цивільних осіб [1], [2]. Згідно з оцінкою збитків фахівцями Київської школи економіки, всього за перші 10 місяців від збройної агресії пошкоджень чи руйнувань зазнали понад 149300 житлових будинків [3]. Окрім того, під час воєнних дій та в період тимчасової окупації представниками міжнародних інституцій було зафіксовано непоодинокі випадки депортації жителів окупованих районів на територію Росії, в тому числі неповнолітніх дітей.

У цьому контексті надзвичайно важливим моментом є дотримання загальновизнаних світовою спільнотою прав дітей. Зокрема, йдеться про визнання та виконання положень Конвенції ООН про права дітей, в особливості тих статей, у яких йдеться про відсутність можливості розлучення дітей з батьками попри їхнє бажання, про заборону свавільного втручання в їхнє сімейне життя. Також надзвичайно актуальним є визначення усиновлення, в особливості в інших країнах, яке дозволяється лише за умови, якщо дитині не може бути забезпечений гідний догляд в країні походження [4].

Схожа тема підіймається й в окремому міжнародному договорі, ратифікованому ще за часів УРСР, що набуває своєї чинності безпосередньо в умовах воєнного стану. Мова йде про Женевську конвенцію про захист мирного населення під час війни. В ній забороняється насилля та принижуюче ставлення до осіб, які не беруть участь у воєнних діях. Окрім того, в цьому документі наголошується на забороні депортації осіб з окупованої території на територію країни-окупанта. Винятком є необхідність евакуації, проте й в цьому випадку з'являються свої нюанси: переміщених у такий спосіб людей повинні відправити назад одразу ж після припинення бойових дій на території їх проживання, повідомляти про їх пересування нейтральній державі. Більше того, якщо розлучені члени сім'ї розшукують одне одного, жодна зі сторін конфлікту не

може цьому перешкоджати — навпаки, повинна лише сприяти роботі організацій, котрі займаються такими пошуками [5].

При цьому слід зазначити, що у вітчизняному законодавстві існує доволі потужний корпус нормативно-правових актів, спрямованих на захист і забезпечення вільного життя людини, й дитини в тому числі. Зокрема, у статті 27 Конституції України декларується невід’ємне право на життя [6]. У статтях 289 та 311 Цивільного Кодексу України, в свою чергу, проголошено право на особисту та майнову недоторканість: фізична особа не може бути примусово позбавлена домівки за дотримання закону, за жодних обставин не може піддаватися жорсткому поводженню [7].

У внутрішній правовій системі існує й достатньо розгалужений корпус законодавчих актів, що зосереджуються на захисті прав дітей. Зокрема, у Законі України «Про охорону дитинства» йдеться про право осіб на вільне висловлення, формування думки та доступ до інформаційних джерел. Крім того, у ньому передбачено їх захист від насильницького незаконного перевезення за кордон [8].

Реалії російсько-української війни, починаючи з 2014 року, а особливо після повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року переконливо свідчать, що Російська Федерація цинічно порушує вищезазначені як міжнародні, так і вітчизняні нормативно-правові акти, котрі стосуються захисту прав дітей під час ведення військових дій та здійснює їх насильницьку депортацію.

Так, за даними Національного інформаційного бюро, що перебуває у складі Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, станом на 9 квітня 2023 року на територію Криму та материкової Росії було незаконно переміщено понад 19384 дітей віком від 4 місяців до 17 років [9]. Проте це лише офіційна інформація: повідомляють, що насправді цифра може сягати 700 тисяч [10].

Це явище антигуманне і російська влада не бажає відкрито підкреслювати його характер. В 2022 році воно стрімко почало поширюватись, й тоді ж, навесні, президентом РФ був підписаний наказ про спрощене отримання громадянства

дітьми-сиротами з України, що стало так званою спробою узаконити всі дії, припинення яких не планувалось в подальшому.

Аналіз цього ганебного явища західними дослідниками виявив три конкретні шляхи депортації, кожен з яких набув певної популярності:

Першим стало переселення дітей-сиріт до таборів. Воно набуло чинності ще у 2014, коли неповнолітніх вивозили на тимчасове утримання під приводом оздоровлення, зрештою передаючи до нових прийомних сімей. Після повномасштабного вторгнення це продовжилось, проте з'явився інший спосіб, що застосовувався з використанням згоди батьків: часто їм повідомляли конкретний строк перебування у таборі, запевняючи в доброчесності. Втім, по закінченню відведеного часу ніхто так і не зустрів свою дитину. За існуючими даними, на території Росії а також тимчасово окупованих територіях України налічується понад 73 заклади, де незаконно утримуються діти-громадяни нашої держави, й концентрація вивезених в них людей величезна.

Другий шлях: евакуація з подальшим створенням штучних перепон, метою яких є залишення українських дітей на території РФ.

Третій: вивезення наших дітей на територію Росії з метою надання медичної допомоги. У засобах російської і світової пропаганди цей крок подається як гуманітарна акція. Проте справжньою причиною таких заходів є незаконне їх утримання й закріплення в них проросійських поглядів, нав'язливе культивування давньої думки про один народ[11].

Депортація — це не звичайне порушення закону. Це руйнування дитини, повне перекреслення її особистості в подальшому. Всі причетні до неї люди повинні бути жорстоко покарані, а постраждалі повернені на територію рідної держави. Випадки повернення вкрадених дітей вже відомі, тож віра в те, що схоже завершення чекатиме на всіх тих, що зазнали такої долі, не припиняє згасати.

Враховуючи викладене, слід констатувати, що нинішня влада РФ у різний спосіб порушує права українських дітей, вдаючись до їхнього насильницького переміщення на тери-

торію Росії різними незаконними шляхами, порушуючи при цьому низку загальноприйнятих правових актів, що фіксується численними міжнародними й українськими державними та неурядовими інституціями. Зібрані ними факти численних порушень прав дитини призвели до того, що Міжнародним кримінальним судом у Гаазі видано ордер на арешт Уповноваженій при президентові Російської Федерації з прав дитини Марії Львовій-Беловій разом з президентом цієї країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Conflict-related civilian casualties in Ukraine as of 31 December 2021. URL: [https://ukraine.un.org/sites/default/files/2022-02/Conflict-related%20civilian%20casualties%20as%20of%2031%20December%202021%20\(rev%2027%20January%202022\)%20corr%20EN_0.pdf](https://ukraine.un.org/sites/default/files/2022-02/Conflict-related%20civilian%20casualties%20as%20of%2031%20December%202021%20(rev%2027%20January%202022)%20corr%20EN_0.pdf)
2. Ukraine — civilian casualty update as of 9 April 2023. UKR.pdf. URL: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2023-04/Ukraine%20-%20civilian%20casualty%20update%20as%20of%209%20April%202023%20UKR.pdf>
3. Загальна сума прямих збитків, завдана інфраструктурі України. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-cherez-viynu-zrosla-domayzhe-138-mlrd/>
4. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року. Редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року; Конвенцію ратифіковано Постановою № 789-XII від 27.02.91. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
5. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року; Конвенцію ратифіковано із застереженнями Указом ПБП УРСР від 03.07. 1954. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154?lang=uk#Text
6. Конституція України: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/9%D0%B2%D1%80#Text>
7. Цивільний кодекс України: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

8. Закон України «Про охорону дитинства»: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 30, ст.142. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
9. Національне інформаційне бюро. URL: <https://minre.gov.ua/informacziya/naczionalne-informaczijne-byuro/>
10. Платформа Діти Війни. URL: <https://childrenofwar.gov.ua/>
11. Російська систематична програма перевиховання та всиновлення дітей з України. URL: <https://hub.conflictobservatory.org/portal/sharing/rest/content/items/b375d161d062486fb2267ad7522f3441/data>

Трубій Ілона Владиславівна

студентка 3 курсу 3 групи

ОПС «фаховий молодший бакалавр»

спеціальність 081 Право

Фінансово-правовий коледж

ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МАЛОЛІТНІХ ТА НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ

Загальновідомо, що цивільно-правова відповідальність — це різновид самостійної юридичної відповідальності, яка полягає в застосуванні державою примусу до винного шляхом позбавлення людей певних благ або покладення майнових обов'язків. На цьому також наголошує В. Гащин [2, с. 134]. Іншими словами, на думку М. Сібільова, цивільно-правова відповідальність — це не просто санкція за порушення закону, а санкція, яка спричиняє відповідні негативні наслідки для порушників у вигляді позбавлення їх суб'єктивних цивільних прав або покладення на них нових чи додаткових цивільно-правових обов'язків [6, с. 81]. Відтак метою дослідження є з'ясувати особливості цивільно-правової відповідальності малолітніх та неповнолітніх осіб крізь призму цивільно-правової дієздатності.

Першочергово варто зазначити, що згідно зі ст. 34 Цивільного кодексу України (далі — ЦК України), повну цивільну дієздатність має фізична особа, яка досягла вісімнадцяти років (повноліття), а відповідно до ч. 1 ст. 30 ЦК України цивільну

дієздатність має фізична особа, яка усвідомлює значення своїх дій та може керувати ними [1, с. 90; 9].

Оскільки законодавцем передбачено різні обсяги цивільної дієздатності фізичної особи залежно від віку: *часткова цивільна дієздатність* фізичної особи, яка не досягла 14 років (малолітні), *неповна цивільна дієздатність* фізичної особи у віці від 14 до 18 років (неповнолітні) означає, що такі особи не можуть в повному обсязі своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також здатні своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання [9].

Дійсно, згідно з ч. 1 ст. 32 ЦК України фізичні особи у віці від 14 до 18 років мають неповну цивільну дієздатність, але при цьому мають право: 1) самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією або іншими доходами; 2) самостійно здійснювати права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом; 3) бути учасниками (засновниками) юридичних осіб, якщо це не заборонено законом або установчими документами; 4) самостійно укласти договір банківського вкладу (рахунку) та розпоряджатися вкладом, внесеним нею на своє ім'я (грошовими коштами на рахунку). При цьому, неповнолітня особа вчиняє інші правочини за згодою батьків (усиновлювачів) або піклувальників (ч. 2 ст. 32 ЦК України) [9].

У зв'язку з викладеним вище, доповнимо щодо специфіки участі (заснування) юридичної особи неповнолітніми та малолітніми. Так, паспорт громадянина України (ID), який можна отримати після досягнення 14-річного віку «знімає питання про представництво неповнолітньої особи, зрештою неповнолітня особа може самостійно діяти від свого імені при створенні або подачі заяви про вступ чи її членство в юридичній особі. Щодо малолітніх осіб віком до 14 років, цивільна дієздатність є частковою, тому дії, пов'язані зі створенням юридичної особи або набуттям участі чи членства» [4]. Спираючись на норму ст. 242 ЦК України має вчинити законний представник (один із батьків, усиновлювач, піклувальник або інша особа) [9].

Розглянемо основні положення ЦК України щодо відповідальності за шкоду, завдану неповнолітньою особою. Зокрема, у ч. 1 ст. 1179 ЦК України зазначається, що неповнолітня особа відповідає за завдану нею шкоду самостійно на загальних підставах. Однак ч. 2 ст. 1179 ЦК України передбачено можливість «у разі відсутності у неповнолітньої особи майна, достатнього для відшкодування завданої нею шкоди, ця шкода відшкодовується в частці, якої не вистачає, або в повному обсязі її батьками (усиновлювачами) або піклувальником, якщо вони не доведуть, що шкоди було завдано не з їхньої вини». Ця норма також поширюється на заклади, які за законом можуть здійснювати щодо такої особи функції піклувальника [9]. На слушне зауваження Ж. Чорної «...підлітки є повністю деліктоздатними, що тягне за собою можливість застосування до них загальних положень про цивільно-правову відповідальність» [10, с. 53]. Також, авторка акцентує увагу на тому, що «спочатку слід пред'явити вимогу до неповнолітньої особи, а у разі незадоволення цієї вимоги — до батьків (усиновлювачів), піклувальника» [10, с. 54]. При цьому, відповідно до ч. 3 ст. 1179 ЦК України обов'язок батьків (усиновлювачів), піклувальника, закладу, який за законом здійснює щодо неповнолітньої особи функції піклувальника, відшкодувати шкоду припиняється після досягнення особою, яка завдала шкоди, повноліття або коли вона до досягнення повноліття стане власником майна, достатнього для відшкодування шкоди [9].

Наголосимо, що відповідно до ч. 2 ст. 31 ЦК України малолітня особа (до 14 років) не несе відповідальності за завдану нею шкоду. Тобто шкода, завдана малолітньою особою, відшкодовується її батьками (усиновлювачами) або опікуном чи іншою фізичною особою, яка на правових підставах здійснює виховання малолітньої особи, — якщо вони не доведуть, що шкода не є наслідком несумлінного здійснення або ухилення ними від здійснення виховання та нагляду за малолітньою особою (ч. 1 ст. 1178 ЦК України) [9]. Крім того, відповідно до п. 6 Постанови Верховного Суду України «Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди від 27 березня 1992 р. № 6 визначено, що батьки (усиновителі)

або опікуни несуть майнову відповідальність у випадках, коли шкода, заподіяна неповнолітнім, є наслідком нездійснення за ним контролю, неналежного виховання або неправильного використання щодо них своїх прав; учбові, виховні і лікувальні заклади несуть майнову відповідальність за шкоду, якщо вона виникла внаслідок нездійснення ними належного контролю за неповнолітнім в час знаходження його під їх наглядом [8].

Питання щодо притягнення до відповідальності батьків за неналежне виконання батьківських обов'язків, що призвело до вчинення неповнолітньою особою шкоди регулюється також Сімейним кодексом України (далі — СК України). Зокрема, ухилення батьків від виконання батьківських обов'язків є підставою для покладення на них відповідальності, встановленої законом (ч. 4 ст. 155 СК України) [7]. В контексті цивільно-правової відповідальності йдеться про протиправну винну поведінку батьків [10, с. 54].

Слушною вбачається позиція А. Саєнко та В. Сичик, які здійснили аналіз положень ЦК України щодо порядку відшкодування шкоди, заподіяної неповнолітньою особою. Автори притримуються позиції, згідно якої батьки (усиновлювачі, опікуни чи піклувальники) є відповідальними за діяльність своїх дітей до досягнення ними повноліття. А. Саєнко та В. Сичик стверджують, що «в деяких конкретних життєвих ситуаціях можна говорити про цей вид цивільно-правової відповідальності, як про «частково винний», адже, покладаючи на батьків відповідальність за їхніх дітей, закон передбачає належне виховання та батьківський контроль. Коли батьки недоглядили дії дитини, хоча могли передбачити їхній шкідливий характер, складно говорити про повну відсутність їхньої вини» [5, с. 274]. Продовжуючи тезу про настання цивільно-правової відповідальності, наголосимо, що наявність майнової шкоди є першочерговою умовою її виникнення. К. Глиняна зазначає, що «бездіяльність батьків у вихованні і нагляді за дітьми сама по собі майнової шкоди спричинити не може. Вона причинно пов'язана зі шкодою лише через дії дітей (тобто як малолітніх так і неповнолітніх осіб)... невиконання чи неналежне виконання призводить до негідної поведінки дітей, яка, в свою чергу, є передумовою шкоди» [3, с. 45].

Отже, на основі проведеного дослідження, можемо зробити наступні висновки:

1. Малолітня особа не несе відповідальності за завдану нею шкоду. Шкода, завдана малолітньою особою, відшкодовується її батьками (усиновлювачами) або опікуном чи іншою фізичною особою, яка на правових підставах здійснює виховання малолітньої особи.

2. За неналежне виконання батьківських обов'язків, що призвело до вчинення неповнолітньою особою шкоди — батьки можуть бути притягнені до цивільно-правової відповідальності.

3. Неповнолітня особа відповідає за завдану нею шкоду самостійно на загальних підставах, але у разі відсутності у неповнолітньої особи майна, достатнього для відшкодування завданої нею шкоди, ця шкода відшкодовується в частці, якої не вистачає, або в повному обсязі її батьками (усиновлювачами) або піклувальником, якщо вони не доведуть, що шкоди було завдано не з їхньої вини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Борисова Ю. Є. Особливості та умови деліктної відповідальності неповнолітніх осіб. *Правова держава*. 2018. № 29. С. 90–93.
2. Гащин В. Основні поняття, особливості та форми цивільно-правової відповідальності. V Всеукраїнська студентська науково-технічна конференція «Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання». С. 134. *ELARTU — Інституційний репозитарій ТНТУ імені Івана Пулюя: Домівка*. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/13764/2/VseukrStud_20121v2_Hashchin_V-Osnovni_poniattia_osoblyvosti_134.pdf (дата звернення: 17.04.2023).
3. Глиняна К. М. Цивільно-правова відповідальність батьків за шкоду завдану дітьми. Актуальні проблеми захисту права власності : матер. кругл. столу (м. Одеса, 17 червня 2016 р.) / за заг. ред. д.ю.н., проф. Є. О. Харитонов. Одеса : Фенікс, 2016. С. 43-45.
4. Діти (малолітні та неповнолітні особи) як засновники (учасники) юридичної особи: особливості оформлення та державної реєстрації. *UkrLegist*. URL: <https://www.ukrlegist.com/malolitnyya-nerovnolitnya-osoba> (дата звернення: 17.04.2023).

5. Саєнко А.Г., Сичик В. В. Цивільно-правова відповідальність без вини. Юридичний науковий електронний журнал. № 4. 2021. С. 272–275. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-4/66>
6. Сібільов М. Підстава та умови цивільно-правової відповідальності за порушення договірних зобов'язань за чинним Цивільним кодексом України. *Вісник Академії правових наук України*. 2004. № 2(37). С. 80–88.
7. Сімейний кодекс України: Кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III: станом на 19 лют. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 17.04.2023).
8. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди: Постанова Верховного Суду України від 27.03.1992 р. №6: станом на 24 жовт. 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92#Text> (дата звернення: 18.04.2023).
9. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003р. №435-IV: станом на 15 квіт. 2023р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 17.04.2023).
10. Чорна Ж. Л. Відповідальність за шкоду, завдану неповнолітніми, у цивільному праві України. *Університетські наукові записки*. 2015. № 3. С. 51–58.

Шаховець Єва Андріївна

студентка 3 курсу 2 групи

ОПС “фаховий молодший бакалавр”

спеціальність 081 Право

Фінасово-правовий коледж

ПРАВО НА ІМ'Я ЯК ОСОБИСТЕ НЕМАЙНОВЕ ПРАВО ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Право на ім'я є особистим немайновим правом, що забезпечує соціальне буття фізичної особи, згідно Цивільного кодексу України (далі — ЦК України). Так, у ч. 1 ст. 294 ЦК України зазначено, що фізична особа має право на ім'я [10]. Право на ім'я — це право, яке захищається законом і визнається невід'ємною частиною особистості, оскільки саме за допомогою

імені людину можна ідентифікувати, зокрема встановити її походження, культуру, традиції тощо. Цілком погоджуємось з думкою Р.О. Стефанчука, який зазначає, що ім'я носить яскраво виражену цивільно-правову природу, оскільки є особистим немайновим благом, а також дає можливість фізичній особі набувати прав та створювати для себе цивільні обов'язки, а також здійснювати ці права та виконувати цивільні обов'язки під своїм іменем (ч. 1 ст. 201, ч. 1 ст. 28 ЦК України) [10; 8, с. 84].

Відтак метою дослідження є проведення огляду права на ім'я як особистого немайнового права фізичної особи в сукупності зі схожими за змістом особистими немайнними правами, а саме право на зміну імені, псевдонім, анонімність тощо.

Варто додати, що нормативно-правова база з цього питання не обмежується лише ЦК України. Тому зазначимо й інші джерела (національні та міжнародні), а саме: Конституція України, Сімейний кодекс України (далі — СК України), Закон України «Про охорону дитинства», Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо права фізичної особи на зміну по батькові», Закон України «Про авторське право і суміжні права», Загальна декларація прав людини, Конвенція про права дитини, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права тощо.

Л. Д. Менів та І. І. Божук зазначають, що «право на ім'я включає в себе ряд аспектів реалізації, зокрема, право особи на зміну імені, право дати ім'я новонародженій дитині (одночасно є правом та обов'язком батьків)» [2, с. 42]. Дійсно, право на зміну імені закріплено ст. ст. 295 ЦК України та 149 СК України. ЦК України зазначено, що по-перше, фізична особа, яка досягла шістнадцяти років, має право на власний розсуд змінити своє прізвище та (або) власне ім'я, та (або) по батькові, а по-друге, фізична особа, яка досягла чотирнадцяти років, має право змінити своє прізвище та (або) власне ім'я, та (або) по батькові за згодою батьків. У разі якщо над фізичною особою, яка досягла чотирнадцяти років, встановлено піклування, зміна прізвища та (або) власного імені, та (або) по батькові такої особи здійснюється за згодою піклувальника [10].

Доповнимо вище зазначену тезу, положенням Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо права фізичної особи на зміну по батькові» від 03 листопада 2020 року № 942-ІХ, що набрав чинності 1 січня 2021 року (далі — Закон України № 942-ІХ). Так, внесенні зміни стосуються редакції ст. 149 СК України і ст. 295 ЦК України відповідно. Відтепер СК України також передбачено, що дитина, яка досягла шістнадцяти років, має право на власний розсуд змінити своє прізвище та (або) власне ім'я, та (або) по батькові (ч. 1 ст. 149 СК України), дитина, яка досягла чотирнадцяти років, має право змінити своє по батькові за згодою батьків. У разі якщо над дитиною, яка досягла чотирнадцяти років, встановлено піклування, зміна прізвища та (або) власного імені, та (або) по батькові такої дитини здійснюється за згодою піклувальника (ч. 2 ст. 149 СК України) [5; 6].

Зрештою, у короткому підсумку зазначимо, що Законом України № 942-ІХ доповнено ст. 295 ЦК України та ст. 149 СК України положеннями, які дозволяють фізичній особі змінювати не лише своє прізвище та (або) ім'я (що вже передбачено чинним законодавством), а й по батькові. Отже, згідно з Законом України № 942-ІХ, змінювати на власний розсуд своє прізвище, ім'я та (чи) по батькові дозволяється із 16 років. З 14 років дозволяється змінити своє прізвище, ім'я та (або) по батькові за згодою батьків чи піклувальників [1].

Означені зміни є дуже важливими, оскільки як вказується у пояснювальній записці до документа що «до прийняття цього Закону фізична особа, яка досягла 14 років, мала право змінити своє по батькові лише у разі зміни її батьком власного імені або у разі виключення відомостей про нього як батька дитини з актового запису про її народження» [1; 3, с. 1]. У результаті, з прийняттям Закону України № 942-ІХ, відбувся значний вплив на інтереси заінтересованих сторін: 1) збільшилась кількість суб'єктів звернень, які виявили бажання скористатись послугою з державної реєстрації зміни імені; 2) збільшилось навантаження (короткостроковий вплив) на працівників, які надають адміністративну послугу з державної реєстрації змін імені [3, с. 3].

Крім того, законодавцем передбачено можливість фізичній особі при здійсненні окремих цивільних прав відповідно до закону використовувати псевдонім (вигадане ім'я) або діяти без зазначення імені (ч. 2 ст. 28 ЦК України) [10]. Йдеться про творчі псевдоніми, що діють виключно у сфері інтелектуальної діяльності (здебільшого авторського права і суміжних прав) [11, с. 185].

Відповідно до п. 23 ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 року № 2811-IX (далі — Закон України № 2811-IX) ім'я автора — це сукупність слів чи знаків, що ідентифікують автора: прізвище та ім'я автора; прізвище, ім'я та по батькові автора; ініціали автора; псевдонім автора; прийнятий автором знак (сукупність знаків) тощо, а в п. 43 Закону України № 2811-IX надається визначення псевдоніму як вигаданого імені, що складається із сукупності слів чи знаків, символів, обране автором (співавторами) чи виконавцем (співвиконавцями) для позначення себе відповідно як автора (співавторів) або як виконавця (співвиконавців). Доповнимо, що ч. 3 ст. 11 Закону України № 2811-IX врегульовано, що особистим немайновим правом автора є право обирати псевдонім, зазначати і вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора в оригіналі і копіях твору і за будь-якого використання твору, а ч. 2 цієї ж статті надає право автору забороняти під час будь-якого використання твору згадування свого імені, якщо автор твору бажає залишитися анонімом [4].

Головним чином, більшість зарубіжних та українських відомих акторів, співаків тощо знають виключно за псевдонімами. Наприклад, співачка Тіна Кароль (справжнє ім'я — Тетяна Ліберман), співак, шоумен Володимир Дантес (справжнє ім'я — Володимир Гудков), співачка Юлія Саніна (справжнє ім'я — Юлія Головань), модельєр Ральф Лорен (справжнє ім'я — Ральф Ліфшиц), акторка Блейк Лайвлі (справжнє ім'я — Блейк Браун), співак Фредді Меркьюрі (справжнє ім'я — Фаррух Булсара) та багато інших. При цьому, чимало «селебритіс» змінили свої справжні імена на псевдоніми на початку кар'єри або на піку популярності або через той факт,

що більше не ототожнюють себе з іменами отриманими при народженні.

Щодо права автора залишатися анонімним і одночасно мати псевдонім, то цим активно користується всесвітньо-відомий вуличний британський графітіст Бенксі, оскільки протягом багатьох років його особистість досі не встановлена. До речі, у листопаді 2022 року, художник намалював сім графіті у Києві, Ірпені, Горенці, Бородянці на підтримку українців [9].

Разом з тим, О. М. Коваль наголошує, що основна роль псевдоніму полягає у індивідуалізації автора, але його використання не є обов'язковим. Науковець стверджує, що «псевдонім може бути цілком вигаданим або ж складатися з імені автора, або бути складовою частиною справжнього імені (скороченням, пестливою формою)... Теоретично жодних обмежень щодо створення псевдоніму не існує» [11, с. 185].

Отже, законодавством передбачено ряд повноважень, які стосуються особистого немайнового права на ім'я, а саме:

- володіння, користування і розпорядження своїм іменем;
- вимагати від інших осіб звертатись до особи відповідно з її іменем;

- використовувати псевдонім;

- вимагати зупинити незаконне використання свого імені, а також будь-які інші його порушення (наприклад, забороняти спотворювати чи перекручувати написання або вимову імені; вимагати вказувати правильний наголос в імені тощо) [7].

Зрештою, ч. 3 ст. 294 ЦК України передбачено, що у разі перекручення імені фізичної особи воно має бути виправлене. Якщо перекручення імені було здійснене у документі, такий документ підлягає заміні. Якщо перекручення імені здійснене у медіа, воно має бути виправлене у тому ж медіа [10].

Так само, право на ім'я підлягає захисту (за загальним способом і спеціальним). Загальний спосіб захисту суб'єктивних цивільних прав передбачено ст. 16 ЦК України, а спеціальний може полягати у «проведенні власної ідентифікації, шляхом пред'явлення паспорта або іншого посвідчення особи (посвідчення водія, посвідчення інваліда, учасника бойових дій тощо) як ідентифікуючого документу» [7].

Таким чином, підсумовуючи все вище зазначене, можемо зробити наступні висновки: право на ім'я — це особисте немайнове право фізичної особи, яке полягає у можливості володіти, користуватись, розпоряджатись своїм іменем, за бажанням використовувати псевдонім, залишатись анонімним тощо. Також завдяки імені набуваються цивільні права та створюються обов'язки. При цьому фізична особа має право вимагати від інших осіб звертатись до неї відповідно з її іменем, а також вимагати зупинити незаконне використання свого імені, а також будь-які інші його порушення. Тим більше, що офіційне (справжнє) ім'я підлягає захисту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. В Україні дозволили змінювати ім'я, прізвище та по батькові з 14 років. *Укрінформ* — актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3196805-v-ukraini-dozvolili-zminuvati-ima-prizvise-ta-po-batkovi-z-14-rokiv.html>(дата звернення: 18.04.2023).
2. Менів Л.Д, Божук І. І.Право на ім'я як особисте немайнове право фізичної особи: актуальні питання сьогодення. *Журнал східноєвропейського права*. 2021. № 87. С. 37–45.
3. Поснювальна записка до проекту постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення зміни до пункту 3 Порядку розгляду заяв про зміну імені (прізвища, власного імені, по батькові) фізичної особи». 3 с. URL: http://materialy.kmu.gov.ua/4ce4ac7e/docs/4f1d4815/Poyasnyvalna_zapiska.pdf
4. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022 р. №2811-IX: станом на 15 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>(дата звернення: 18.04.2023).
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо права фізичної особи на зміну по батькові: Закон України від 03.11.2020р. №942-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/942-20#Text>(дата звернення: 18.04.2023).
6. Сімейний кодекс України : Кодекс України від 10.01.2002 р. №2947-III : станом на 19 лют. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>(дата звернення: 18.04.2023).
7. Стаття 294. Право на ім'я. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України *Юрисконсульт*. URL: <https://>

- legalexpert.in.ua/komkodeks/gk/79-gk/655-294.html(дата звернення: 18.04.2023).
8. Стефанчук Р. О.Право на ім'я. *Університетські наукові записки*. 2005. № 1-2. С. 83–97.
  9. Формула британця. Яке послання українцям зашифрував Бенксі у графіті в Києві та Бородянці. *ФОКУС*. URL: <https://focus.ua/uk/culture/537713-sem-graffiti-benksi-v-ukraine-kakoe-poslanie-zashifroval-hudozhnik>(дата звернення: 18.04.2023).
  10. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. №435-IV : станом на 15 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>(дата звернення: 18.04.2023).
  11. Koval O. M. Some Issues of the Use of Pen Names in Copyrights. *Juridical scientific and electronic journal*. 2021. No. 11. P. 185–187. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-11/45>(date of access: 18.04.2023).

Шестак Єлизавета Володимирівна

студентка 3 курсу 2 групи

ОС «бакалавр»

спеціальність 081 Право

Фінансово-правовий коледж

СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Страховання є одним із суттєвих механізмів для поновлення порушених майнових інтересів осіб у випадках непередбачуваних втрат. Договір страхування є універсальним способом мінімізації ризиків збитків.

24 лютого 2022 року в Україні було введено воєнний стан, що безумовно вплинуло на всі сфери життя, в тому числі і на ринок страхування. Правовим режимом воєнного стану допускається можливість обмеження конституційних права і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб. Але введення воєнного стану не впливає на дійсність цивільно-правових угод, в тому числі й договорів страхування. Сам по собі воєнний стан не є підставою для звільнення від

виконання страховою компанією своїх зобов'язань, а отже, договори страхування є чинними незалежно від введення в Україні воєнного стану, зі стандартними форс-мажорними застереженнями, які застосовуються й в інших видах договорів.

Відповідно до положень частини 2 статті 14–1 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні» форс-мажорними обставинами (обставинами непереборної сили) є надзвичайні та невідворотні обставини, що об'єктивно унеможливають виконання зобов'язань, передбачених умовами договору (контракту, угоди тощо), обов'язків згідно із законодавчими та іншими нормативними актами, а саме: загроза війни, збройний конфлікт або серйозна погроза такого конфлікту, включаючи але не обмежуючись ворожими атаками, блокадами, військовим ембарго, дії іноземного ворога, загальна військова мобілізація, військові дії, оголошена та неоголошена війна, дії суспільного ворога, збурення, акти тероризму, диверсії, піратства, безлади, вторгнення, блокада, революція, заколот, повстання, масові заворушення, введення комендантської години, карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України, експропріація, примусове вилучення, захоплення підприємств, реквізиція, громадська демонстрація, блокада, страйк, аварія, протиправні дії третіх осіб, пожежа, вибух, тривалі перерви в роботі транспорту, регламентовані умовами відповідних рішень та актами державних органів влади, закриття морських проток, ембарго, заборона (обмеження) експорту/імпорту тощо, а також викликані винятковими погодними умовами і стихійним лихом, а саме: епідемія, сильний шторм, циклон, ураган, торнадо, буревій, повінь, нагромадження снігу, ожеледь, град, заморозки, замерзання моря, проток, портів, перевалів, землетрус, блискавка, пожежа, посуха, просідання і зсув ґрунту, інші стихійні лиха тощо [1].

Торгово-промислова палата України є єдиним органом, який має право засвідчувати настання форс-мажорних обставин. Зацікавленою особою має бути передано ТПП усі документи, що підтверджують: 1) настання для неї форс-мажорної обставини; 2) що саме форс-мажор є причиною неможливості

виконати свої зобов'язання (доводиться причинно-наслідковий зв'язок); 3) що до настання форс-мажорних обставин умови договору виконувалися належним чином.

Листом від 28.02.2022 року № 2024/02.0–7.1 ТПП засвідчила форс-мажорні обставини — військову агресію російської федерації проти України, що стало підставою запровадження воєнного стану, та підтвердила, що зазначені обставини з 24 лютого 2022 року до їх офіційного закінчення є надзвичайними, невідворотними та об'єктивними обставинами для суб'єктів господарської діяльності та/або фізичних осіб по договору.

Необхідно відмітити, що зазначений вище лист ТПП не має наперед встановленої сили, він не є абсолютним доказом неможливості належного виконання зобов'язання і лише в сукупності з іншими належними та допустимими доказами може засвідчити існування форс-мажорних обставин і мати доказову силу в суді [2].

Отже, настання форс-мажорних обставин можна вважати підставою для звільнення страхової компанії від відповідальності за несплату страхових виплат лише за умови прямих причинно-наслідкових зв'язків між обставинами та невиконанням страховиком своїх зобов'язань. При цьому слід пам'ятати, що якщо майнові збитки завдані внаслідок воєнних дій, то така подія не буде вважатися допустимою для відшкодування, якщо не вказана в договорі як страховий випадок. Однак, якщо збиток завдано іншою подією, не пов'язаною з воєнними діями, то договір діє як і раніше — страхувальник має право отримати компенсацію відповідно до договору[3].

При настанні страхового випадку страхувальник зобов'язаний впродовж передбаченого договором періоду повідомити про це страховика і пред'явити підтверджуючі документи. За нинішніх умов страховики можуть вимагати додаткові підтвердження у вигляді фото- та відеоматеріалів. Проте багато страхових компаній спростили процедуру врегулювання випадків, що мають ознаки страхових, зокрема, шляхом використання електронних документів, копій документів, застосування засобів дистанційного врегулювання страхових випадків.

Нині страховики включають до правил страхування додаткові підстави для відмови у здійсненні страхової виплати, зокрема, пов'язані з війною. Так, страховики наперед відмовляються покривати ризики спричинення збитків унаслідок бойових дій — наприклад, якщо застраховане майно було пошкоджено чи знищено через бойові дії (влучанням снарядів тощо), така шкода не покривається страховиком. Страхування від воєнних ризиків існує як окремий продукт на ринку, але через надмірну вартість не є поширеним[4].

Отже, можна дійти висновку, що страхові компанії мають продовжувати працювати та виконувати зобов'язання, передбачені договорами та нормами чинного законодавства, незважаючи на дію воєнного стану на території України. При цьому вирішення питання звільнення сторони від відповідальності за неналежне виконання зобов'язання у разі настання форс-мажорних обставин потребує індивідуального підходу та обов'язкового встановлення причинно-наслідкового зв'язку між подією та неможливістю виконання своїх конкретних зобов'язань за договором.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про торгово-промислові палати в Україні: Закон України від 2.12.1997 р. №671/97-ВР //Відомості Верховної Ради України. 1998. №13. Ст. 52.
2. Форс-мажор під час війни: судова практика // <https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/forsmazhor-pid-chas-viyini-sudova-praktika.html>.
3. Особливості взаємодії учасників страхування в період війни <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2022>.
4. Страхування під час війни <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/14/685760/>

Шпитальна Олександра Сергіївна
студентка 1 курсу 2 групи
ОПС «фаховий молодший бакалавр»
спеціальність 081 Право
Фінансово-правовий коледж

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

24 лютого 2022 року відбулося повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України, що змусило весь державний апарат і суспільство в цілому перейти до оперативного функціонування в умовах правового режиму воєнного стану.

Воєнний стан — це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії, а також в інших, передбачених законом випадках, та передбачає надання відповідним органам повноважень, необхідних для відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки. У зв'язку з цим, можливим є також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина із зазначенням строку дії цих обмежень.[4]

Головною метою введення воєнного стану являється створення умов для здійснення органами державної влади, військовим командуванням, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями наданих їм повноважень у разі збройної агресії або загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності.

Під час введення в Україні воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30, 31, 32, 33, 34, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану».[3, п. 3]

Основними причинами обмеження прав і свобод під час воєнного стану є необхідність забезпечення національної безпеки, захист населення від загрози життю і здоров'ю, а також збереження правопорядку.

Для створення безпечних умов військово командування може вводити заборони або обмеження на вибір місця перебування чи проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан, особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху та використання транспортних засобів, проводити перевірку документів в осіб, а в разі потреби проведення огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян, за винятком обмежень, що встановлені в Конституції України. Також забороняти торгівлю алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі, а також зброєю, сильнодіючими хімічними і отруйними речовинами; запроваджувати у разі необхідності нормоване забезпечення населення основними продовольчими і непродовольчими товарами; встановлювати для фізичних і юридичних осіб військово-квартирну повинність з розквартирування військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу правоохоронних органів, особового складу служби цивільного захисту, евакуйованого населення та розміщення військових частин, підрозділів і установ; проводити евакуацію населення, якщо виникає загроза його життю або здоров'ю, а також матеріальних і культурних цінностей, якщо виникає загроза їх пошкодження або знищення, згідно з переліком, що затверджується Кабінетом Міністрів України. [2, ст. 8]

Але є права і свободи людини та громадянина, які не можуть бути обмежені під час воєнного стану:

- право на звернення до органів державної влади та місцевого самоврядування;
- право на захист прав і свобод у суді;
- право на рівність дітей у своїх правах незалежно від походження;
- право громадянства та право змінити громадянство;

- право на життя, на повагу до гідності, на свободу та особисту недоторканість;
- право на шлюб, рівні права та обов'язки в шлюбі і сім'ї;
- право на професійну правничу допомогу та презумпція невинуватості.[1, ст. 64]

Гідність людини, беззаперечно, є однією із основоположних цінностей, що зазначено в статтях 3, 28, 68 Конституції України, порушення цих прав є неприпустимі.[1]

Отже ми бачимо, що основоположні права людини і громадянина не підлягають обмеженню навіть у період дії воєнного стану. Без їх гарантування та забезпечення неможливим є існування людини і держави у правовому демократичному полі.

Абсолютна заборона катування є імперативною нормою міжнародного права, і, як постійно підкреслює у своїй практиці Європейський суд з прав людини, — «відображає одну з фундаментальних цінностей демократичного суспільства». Застосування катувань і жорстоке поводження повністю нівелюють принцип людської гідності. Тому їх використання є абсолютною забороною на теренах усього цивілізованого світу, навіть коли мова йде про війну. [4]

Також заборона катування знайшла своє закріплення в усіх основних міжнародних інструментах, починаючи від загальних принципів міжнародного права, міжнародних документів звичаєвого права до міжнародних договорів на універсальному та регіональному рівнях.. [4]

Як приклад, зазначено в Європейській конвенції з прав людини, а саме що нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню. [5, ст. 3]

Українці повинні залишатися обачними та критичними до будь-яких обмежень прав під час воєнного стану. Ми повинні пам'ятати, що наші права та свободи є цінністю, яку необхідно захищати. Проте, у складних умовах, які виникають в часи війни, ми можемо зрозуміти необхідність деяких обмежень з метою збереження безпеки нашої держави та населення.

У такі складні часи, важливо зберігати баланс між захистом громадської безпеки та забезпеченням прав та свобод

громадян. Держава повинна діяти в межах закону та захищати права громадян, забезпечуючи, щоб будь-які обмеження були пропорційними та не перевищували необхідних мір.

Ми погоджуємось, що під час воєнного стану деякі права людини можуть бути обмежені у зв'язку з потребою забезпечення національної безпеки та захисту громадян від загрози зовнішньої або внутрішньої агресії, проте, обмеження прав повинні бути обґрунтовані та обмежені лише тим, що є необхідним і пропорційним в своїх наслідках. Важливо, щоб будь-які обмеження прав людини, встановленні під час воєнного стану, були тимчасовими та зупинялися після закінчення воєнного стану.

Також важливо, щоб права людини були захищені у будь-який час, включаючи воєнний стан, і щоб будь-які їх порушення несли відповідні юридичні наслідки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28.06.1996. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254к/96-вр#Text>.
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
3. Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64 «Про введення воєнного стану в Україні». Сторінка офіційного інтернет-представництва Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
4. Василюк Наталія. Права людини і громадянина під час дії воєнного стану. 06 травня 2022р. Юридична клініка Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. URL: <http://legalclinic.nlu.edu.ua/2022/05/06/prava-lyudyny-i-gromadyanynapid-chas-diyi-voynnogo-stanu/>
5. Європейська конвенція з прав людини. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

Шумський Олег Вячеславович

студент 3 курсу 1 групи

ОС «бакалавр»

спеціальність 081 Право

Фінансово-правовий коледж

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН ПРАЦІВНИКІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

У зв'язку з повномасштабним вторгненням 24 лютого 2022 року російської федерації та територію України, законодавство України дедалі частіше зазнає вимушених змін, пристосованих до екстремальних обставин, у яких опинилися всі сфери суспільного та господарського життя країни, в тому числі правові новації отримало трудове законодавство.

Так, 24 березня 2022 року набув чинності Закон України від 15 березня 2022 року № 2136-IX «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» (далі — Закон № 2136), яким визначено особливості проходження державної служби, служби в органах місцевого самоврядування, особливості трудових відносин працівників усіх підприємств, установ, організацій в Україні незалежно від форми власності, виду діяльності і галузевої належності, представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності в Україні, а також осіб, які працюють за трудовим договором, укладеним з фізичними особами, у період дії воєнного стану.

Наразі є необхідність детально зупинитися на особливостях правового регулювання трудових відносин працівників суб'єктів господарювання у період дії в Україні правового режиму воєнного стану.

Обмеження конституційних прав і свобод. На період дії воєнного стану введено обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина передбачених статтями 43, 44 Конституції України.

Слід зазначити, що цими статтями, зокрема, передбачено: — право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя

працею, яку особа вільно обирає або на яку вільно погоджується. Це гарантії рівних можливостей у виборі професії та роду трудової діяльності; про заборону примусової праці; про право на належні, безпечні і здорові умови праці; на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом; про заборону на використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах; про гарантії захисту від незаконного звільнення та на своєчасне одержання винагороди за працю тощо;

Особливості укладення трудового договору в умовах воєнного стану. Форма трудового договору. Положення статті 2 Закону № 2136 дозволяють сторонам за їх згодою відступити від загального правила укладення трудового договору у письмовій формі (статті 24 КЗпП) та самостійно визначати на період воєнного стану форму трудового договору.

Роботодавцю надано право приймати нових працівників за строковими трудовими договорами на період дії воєнного стану або на період заміщення тимчасово відсутнього працівника, незалежно від причин його відсутності. Отже, для оперативного залучення до виконання роботи нових працівників, для усунення кадрового дефіциту та браку робочої сили роботодавець має право приймати нових працівників за строковими трудовими договорами на період дії воєнного стану або на період заміщення тимчасово відсутнього працівника, незалежно від причин його відсутності (це може бути відсутність працівників у зв'язку з евакуацією в іншу місцевість, перебування у відпустці, простої, а також тимчасова втрата працівниками працездатності або відсутність даних про їх місцезнаходження).

Особливості розірвання трудового договору. З ініціативи працівника. Положення статті 38 КЗпП, які надають працівнику право розірвати трудовий договір, укладений на невизначений строк, попередивши про це власника або уповноважений ним орган письмово за два тижні, наразі можна не застосовувати.

Згідно положень статті 4 Закону № 2136, з ініціативи працівника трудовий договір може бути розірваний у строк, зазначений у його заяві (крім випадків примусового залучення до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану, залучення

до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури) за наявності таких умов: ведення бойових дій у районах, в яких розташоване підприємство, установа, організація, та існування загрози для життя і здоров'я працівника; 2) робота за трудовим договором не зумовлена примусовим залученням до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану або залученням до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури.

Особливості часу роботи, часу відпочинку, робота у нічний час. Закон № 2136 у статті 6 надає право (не обов'язок) роботодавцю збільшити нормальну тривалість робочого часу, встановлену статтею 50 КЗпП до 60 годин на тиждень для працівників, зайнятих на об'єктах критичної інфраструктури (в оборонній сфері, сфері забезпечення життєдіяльності населення тощо), а для працівників, зайнятих на об'єктах критичної інфраструктури (в оборонній сфері, сфері забезпечення життєдіяльності населення тощо), яким відповідно до законодавства встановлюється скорочена тривалість робочого часу, тривалість робочого часу у період дії воєнного стану не може перевищувати 40 годин на тиждень.

Дані норми частин першої, другої та п'ятої цієї статті не застосовуються до праці неповнолітніх. При цьому, у разі встановлення нормальної тривалості робочого часу понад норму, оплата праці здійснюється у розмірі, збільшеному пропорційно до збільшення норми праці.

Особливості кадрового діловодства. У статті 7 Закону № 2136 з 24 березня було передбачено, що порядок організації кадрового діловодства й архівного зберігання кадрових документів у районах активних бойових дій роботодавця визначає самостійно, за умови забезпечення ведення достовірного обліку виконуваної працівником роботи й обліку витрат на оплату праці.

Особливості оплати праці. Заробітна плата виплачується працівнику на умовах, визначених трудовим договором. Роботодавець повинен вживати всіх можливих заходів для забезпечення реалізації права працівників на своєчасне отримання заробітної плати.

Роботодавець звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання щодо строків оплати праці, якщо доведе,

що це порушення сталося внаслідок ведення бойових дій або дії інших обставин непереборної сили. Звільнення роботодавця від відповідальності за несвоєчасну оплату праці не звільняє його від обов'язку виплати заробітної плати. У разі неможливості своєчасної виплати заробітної плати внаслідок ведення бойових дій, строк виплати заробітної плати може бути відтермінований до моменту відновлення діяльності підприємства (стаття 10 Закону № 2136).

Особливості відпусток. Відповідно до статті 12 Закону № 2136 надано право роботодавцю обмежувати тривалість щорічної основної відпустки 24 календарними днями за поточний робочий рік. Якщо тривалість щорічної основної відпустки працівника становить більше 24 календарних днів, надання не використаних у період дії воєнного стану днів такої відпустки переноситься на період після припинення або скасування воєнного стану.

Водночас святкові та неробочі дні (статті 71, 73 КЗпП) підлягають урахуванню під час визначення тривалості щорічних відпусток як звичайні дні.

Невикористані дні щорічної відпустки за минулі періоди працівнику також можна надавати після закінчення періоду дії воєнного стану. Але в разі звільнення працівника в період дії воєнного стану йому потрібно виплатити грошову компенсацію (стаття 24 Закону про відпустки).

Особливості тимчасового припинення виконання роботи (призупинення дії трудового договору). Стаття 13 Закону № 2136 запровадила такий вид тимчасового припинення працівником виконання роботи як призупинення дії трудового договору та визначила порядок призупинення дії трудового договору.

Призупинення дії трудового договору це тимчасове припинення роботодавцем забезпечення працівника роботою та тимчасовому припиненні працівником виконання роботи за укладеним трудовим договором. При цьому стаття чітко визначає, що призупинення дії трудового договору має бути зумовлено саме збройною агресією проти України, що виключає можливість обох сторін трудових відносин виконувати обов'язки, передбачені трудовим договором.

Важливо, що призупинення дії трудового договору не тягне за собою припинення трудових відносин і може відбуватися за ініціативи однієї зі сторін на строк не більше ніж період дії воєнного стану.

Враховуючи вищенаведене, можна зробити висновок, що трудове законодавство на період дії воєнного стану зазнало суттєвих змін. Залишається сподіватися, що вищезгадані обмеження прав працівників суб'єктів господарювання та роботодавців є тимчасовими і не будуть мати тривалого характеру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституції України
2. Кодекс законів про працю України https://ips.ligazakon.net/document/view/kd0001?ed=2022_07_01
3. Закон України від 15 листопада 1996 року № 504/96-ВР «Про відпустки» https://ips.ligazakon.net/document/view/z960504?an=1&ed=2022_03_24
4. Закон України від 15 вересня 1999 року № 1045-XIV «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» https://ips.ligazakon.net/document/view/t991045?an=498576&ed=2022_12_13.
5. Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану» https://ips.ligazakon.net/document/view/t150389?an=1&ed=2022_12_13
6. Закон України від 15 березня 2022 року № 2136-IX «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» <https://ips.ligazakon.net/document/view/T222136?an=1>
7. Лист Торгово-промислової палати України від 28.02.2022 № 2024/02.0-7.1 https://ips.ligazakon.net/document/view/mus36779?an=&ed=2022_02_28&dtm=
8. Коментар Мінекономіки від 23.03.2022 до Закону України від 15 березня 2022 року № 2136-IX «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» https://ips.ligazakon.net/document/view/me220171?ed=2022_03_23
9. Зміни в трудовому законодавстві у 2023 році, Стаття від 19.01.2023 №03, Видання «ЮРИСТ&ЗАКОН», <https://uz.ligazakon.net/#/articles/EA016314?bl=T222136>

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІКИ

Авраменко Анна Андріївна

студентка 3 курс 1 група

ОПС «фаховий молодший бакалавр»

спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Фінансово-правовий коледж

ВПЛИВ ЗМІНИ ОБЛІКОВОЇ СТАВКИ НБУ НА ГРОШОВО-КРЕДИТНУ ПОЛІТИКУ ДЕРЖАВИ

Національний Банк України (НБУ) — це державний інститут, метою діяльності якого є забезпечення цінової та фінансової стабільності банківської системи країни. Для здійснення своїх задач НБУ має різноманітні інструменти впливу. Вибір цих інструментів, визначення сили їх впливу та прогнозування наслідків такого вибору є надзвичайно складною задачею. Відсоткова ставка — це один з інструментів, за допомогою якого Національний банк України встановлює для банків та інших суб'єктів грошово-кредитного ринку орієнтир щодо вартості залучених і розміщених грошових коштів на відповідний період. Визначення впливу зміни відсоткової ставки НБУ на грошові та фінансові процеси у країні стало *метою* цієї роботи. Для реалізації цієї мети були поставлені наступні *завдання*:

- визначити функції Національного банку України та інструменти його впливу на грошово-кредитну політику країни;
- з'ясувати вплив зміни облікової ставки НБУ, як однієї з відсоткових ставок.

В Україні Центральним банком є Національний банк України (НБУ). Він є найвищою ланкою банківської системи, регулює її діяльність у межах законодавчо наданих йому прав та повноважень, несе відповідальність перед суспільством за функціонування банківської системи загалом.

Функціями НБУ є: емісія грошей та організація їхнього обігу; є кредитором останньої інстанції для комерційних банків; організація розрахунків між банками; обслуговування державного боргу країни; проведення операцій на ринку державних цінних паперів та валютному ринку; видача комерційним банкам ліцензій на здійснення банківських операцій та операцій з іноземною валютою; контроль за діяльністю комерційних банків; визначає напрями розвитку сучасних електронних банківських технологій, створює, координує і контролює електронні платіжні засоби; складає платіжний баланс, здійснює його аналіз та прогнозування; здійснює валютне регулювання і валютний контроль, визначає порядок здійснення платежів в іноземній валюті; забезпечує накопичення та зберігання золотовалютних резервів та здійснення операцій з ними; організовує інкасацію і перевезення банкнот та інших цінностей; здійснює інші функції в межах Закону «Про НБУ».

Одним із інструментів впливу НБУ є регулювання відсоткової ставки. Як правило, центральні банки мають кілька відсоткових ставок. НБУ, крім облікової, здійснює державне регулювання відсоткових ставок грошового ринку, встановлюючи за своїми операціями такі ставки:

- за кредитами овернайт — відсоткова ставка, за допомогою якої НБУ надає банкам кредити на термін до наступного робочого дня;
- рефінансування — відсоткова ставка, за допомогою якої НБУ надає банкам на визначений строк кредити рефінансування, тобто надає новий кредит для погашення старого;
- за стабілізаційними кредитами — це відсоткова ставка, за допомогою якої Національний банк надає банкам кредити у разі реальної загрози стабільності їх роботи;
- за депозитами овернайт — відсоткова ставка, за допомогою якої Національний банк залучає тимчасово вільні кошти банків на термін до наступного робочого дня;
- ставка залучення тимчасово вільних коштів банків — відсоткова ставка, за допомогою якої НБУ залучає тимчасово вільні кошти банків відповідно до визначених строків понад один робочий день.

Вплив зміни облікової ставки призводить до зміни грошово-кредитної політики, а саме:

1. Зниження облікової ставки НБУ (при стимулюючій грошово-кредитній політиці):

- збільшення обсягів кредитування центральним банком комерційних банків

- зростання ресурсних можливостей комерційних банків;

- зменшення відсоткової ставки за кредитними операціями;

- зростання попиту на банківські кредити з боку суб'єктів ринку;

- розширення кредитних операцій банківської системи і збільшення грошової маси в обігу.

2. Підвищення облікової ставки (при обмежувальній грошово-кредитній політиці):

- зниження попиту комерційних банків на кредити центрального банку;

- обмеження кредитних можливостей комерційних банків;

- зростання відсоткових ставок за кредитами банків;

- зменшення попиту на кредити з боку економічних суб'єктів;

- зменшення обсягів кредитування та обмеження зростання грошової маси.

Облікова ставка — це інструмент монетарної політики країни. Іншими словами облікова ставка — це відсоткова ставка, за якої Національний банк України надає кредити комерційним банкам. При збільшенні чи зменшенні цього показника корегуються відсоткові ставки на кредити та депозити для бізнесу і для громадян. На що впливає облікова ставка НБУ Рівень облікової ставки визначає Національний банк України. За допомогою цього інструменту НБУ намагається створити оптимальні умови для економічного росту країни та стримати інфляцію.

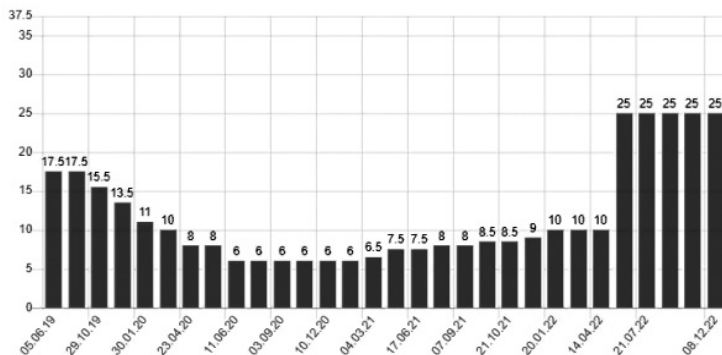
Серед економічних показників, на які впливає облікова ставка НБУ, головними є:

- рівень інфляції — облікова ставка регулює кількість вільних грошей на ринку та визначає рівень інфляції;

– курс валют — збільшення облікової ставки призводить до росту відсотків по кредитах і депозитам. Приток інвестицій в економіку сприяє укріпленню національної валюти, внаслідок чого вона укріплюється та починає рости;

– темпи економічного росту — зниження облікової ставки призводить до зниження відсотків по кредитах. А отже підприємці отримують додаткові кошти на розвиток своєї господарської діяльності. Економіка країни зростає.

8 грудня 2022 року Нацбанк України прийняв рішення зберегти облікову ставку на діючому рівні. Отже розмір облікової ставки у 2023 році буде складати 25%. Поруч з цим, були збільшені вимоги до обов’язкових банківських резервів на 5 пунктів. Тобто регулятор сподівається і надалі зберегти сприятливі умови для депозитів, аніж для кредитів. А тому треба підстрахувати комерційні банки від майбутнього неочікуваного зняття коштів із депозитних рахунків.

Рис. 1 Динаміка облікової ставки НБУ за період 2019 — 2022 рр.
Джерело [6]

Підвищення облікової ставки НБУ на шоківі 15 в.п. у 2022 році змусило бізнес терміново коригувати економічну діяльність підприємств. Банки почали кредитувати тільки надійних клієнтів з високим кредитним рейтингом та під заставу. При цьому відсоткова ставка кредитів досягала 35% річних. Ті клієнти, які не мали чистої кредитної історії, отримали кош-

ти під 40-45% річних. За таких умов важко очікувати росту економічної діяльності серед малих та середніх підприємств.

Коли гривня слабіє відносно інших валют, НБУ намагається збільшити облікову ставку. За таких умов вигідніше покласти гроші на депозит у банк під високий відсоток і отримати гарантований прибуток. Аніж купувати валюту чи інвестувати і втратити останні збереження. Коли облікова ставка НБУ піднімається, економіка відчуває дефіцит грошей. Кредити на розвиток бізнесу стають не вигідними через високу відсоткову ставку. До того ж населення починає тримати гроші на депозиті, відмовлятися від покупок, а отже попит на товари та послуги падає. Відбувається занепад економіки.

За умови зниження облікової ставки банки знижують відсотки на депозитах. Споживачі починають відмовлятися зберігати гроші на рахунках і починають більше витратити. Попит на товари та послуги збільшується. А одночасно і ціни на них. Зростання цін призводить до збільшення рівня інфляції. Отже, чим вище облікова ставка, тим нижча інфляція. І навпаки.

Збільшення і зменшення облікової ставки НБУ негативно відображаються на господарській діяльності підприємства. Адже вони зупиняють економічний ріст: підприємцям важко розвивати свій бізнес через брак коштів і дорогі кредити.

Поруч з цим важко утриматися на діючому рівні та зберегти попит споживачів, які намагаються максимально відмовитися від покупок речей та послуг.

Крім того, треба пам'ятати, що облікова ставка НБУ є важливою складовою договірної політики підприємства. Від рівня облікової ставки залежать суми штрафів, пені та інших платежів за недотримання договірних обов'язків.

Як було зазначено вище, Нацбанк збільшив вимоги до обов'язкових банківських резервів на п'ять пунктів. Це означає, що комерційні банки повинні тримати більшу суму власних коштів на депозитному рахунку у НБУ. І якщо клієнти одночасно знімуть усі гроші з депозитів, банки будуть в змозі надати їм необхідні суми за рахунок банківських резервів. Тому експерти роблять висновок, що у майбутньому НБУ буде

знижувати облікову ставку. Адже на даний момент банківський сектор знаходиться на межі занепаду і незважаючи на жорсткі методи регулятора по утриманню інфляції, численна кількість банків не в змозі буде виконати свої обов'язки перед клієнтами. А отже вони не отримують свої депозитні кошти.

За прогнозами Нацбанк очікує, що у 2023 році інфляція буде на рівні 20,7%. А повернення до цільових 5% відбудеться не раніше 2025 року. За таких умов важко будувати довгострокові плани розвитку, адже кожен день ситуація може змінитися на протилежну. Тому спеціалісти радять не робити поспішних кроків. У будь-якому разі, збереження облікової ставки на колишньому рівні говорить про те, що ситуація не погіршується, а залишається під контролем. А отже підприємцям варто реально оцінювати свої власні сили та зачекати з ризикованими проектами.

Отже, в Україні Національний банк виконує регулюючу, контролюючу, обслуговуючу та стимулюючу функції. Серед інструментів впливу Національний банк України має зокрема можливість регулювання відсоткової ставки НБУ (облікової ставки). Облікова ставка використовується НБУ одночасно як засіб реалізації грошово-кредитної політики та орієнтир ціни на гроші.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Белова І.В. Банківська статистика: Навч. посіб. — Суми: Університетська книга, 2013. — 431 с.
2. Зянько В. В. Банківський менеджмент: Навч. посіб. / В.В. Зянько, Н. О. Коваль, І.Ю. Єпіфанова. — 2-ге вид., доп. — Вінниця: ВНТУ, 2018. — 126 с.
3. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/stages/archive-rish>
<https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article>
4. Пелех У. В. Державне регулювання та принципи формування процентних ставок грошового ринку в Україні / Ефективна економіка. — 2015. — № 5. — 6 с.
5. Уманців Ю.М. Механізм економічної політики: навч. посіб. / Ю.М. Уманців, О. І. Мінайло, В. І. Косик. — Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. — 436 с.

6. Головбух. [Електронний ресурс]. Режим доступу:<https://www.golovbukh.ua/article/9438-oblkova-stavka-nbu-2023>

Бондаренко Юрій Валентинович

студент 1 курсу 1 групи

ОС Бакалавр

ОП Фінанси

спеціальність 072 Фінанси, банківська справа

та страхування

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З повномасштабним вторгненням росії на територію України 24 лютого 2022 року Указом Президента України Володимира Зеленського № 64/2022 згідно із Законом України «Про правовий режим воєнного стану» з цього ж дня в нашій державі запроваджений воєнний стан [1].

Вказаним законодавчим актом передбачений порядок дій для громадян, установ, підприємств, організацій в умовах війни, що поширюється та впливає на малий бізнес. Зокрема, передбачається використання потужностей та трудових ресурсів підприємств, примусово відчужувати чи вилучати їхнє майно, за рішенням Кабінету Міністрів України регулювати діяльність низки профільних підприємств, сприяти призову громадян, які підлягають мобілізації, надавати допомогу військовим територіальним адміністраціям тощо. Законом визначені рамкові положення, які уточнені рішеннями Кабінету Міністрів України та розпорядженнями відповідних військових адміністрацій.

З початку війни малий бізнес зіткнувся з кількома проблемами та викликами. Перше — відтік робочої сили, кваліфікованих працівників: частина чоловіків проявили патріотизм та

пішли захищати Батьківщину в лавах Збройних Сил України, територіальної оборони, Національної гвардії, Службі безпеки України, Національній поліції. Частина фахівців жіночої статі, боячись окупації, перетнули кордон і знайшли прихисток за його межами. Треба врахувати, що малий бізнес, не враховуючи самозайнятого населення, здебільшого потребує наявності працівників на робочих місцях, тобто роботу не можна виконувати дистанційно.

Друге — в перші місяці повномасштабної неспровокованої війни росії проти України характерними були наявні проблеми в діяльності фінансової системи: несвоєчасне доставлення готівки до банкоматів та відділень банків, блокування транзакцій електронних платежів тощо. Третє — руйнування логістичних ланцюгів, обмеження доступу до ресурсів, зокрема, кредитування, здорожчання товарів і послуг, які потрібні для виробничого циклу. Четверте — падіння купівельної спроможності громадян, висока інфляція, зменшення доходів. П'яте — діючі механізми оподаткування, адміністрування податків не враховували ситуації, певні обмеження, а іноді й повне блокування, фіксувалися дозвільних процедур та ліцензування. Всі ці та інші проблеми утворили несприятливі умови і частина малого бізнесу на певний час зупинилася.

Підприємства, виробництва, зокрема малі є частиною тилового забезпечення перемоги України у війні, яку розв'язала росія. Міжнародна підтримка, яка надходить до України від партнерів, не може напряму спрямовуватися на забезпечення війська, а отже, держава повинна власні кошти, ті, які виробляє власна економіка, витратити на ці цілі. Для перемоги потрібно не лише забезпечити стабільне їхнє надходження до державного бюджету у вигляді податків та зборів, а й сприяти розвитку підприємництва, зокрема малого, в тій частині України, де це можливо й безпечно.

Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України протягом дії воєнного стану прийняли низку законодавчих та підзаконних актів, які спрямовані на підтримку малого бізнесу. Серед таких рішень виокремимо наступні.

Зменшення податкового тиску, спрощення і поліпшення податкових правил на період дії воєнного стану, що передбачає можливість відтермінування сплати податків, запровадження мораторію на перевірки бізнесу, відміну оподаткування допомоги силам оборони, спрощення імпорту певних категорій товарів та скасування мита на них, зменшення ПДВ до 7% на пальне, скасування штрафів за несвоєчасне подання звітності тощо. Малому бізнесу надано право не нараховувати, не обчислювати та не сплачувати ЄСВ за себе та за бажанням — найманих працівників, які перебувають в лавах ЗСУ.

Послаблення вимог щодо отримання та перевірок дозвільних документів (ліцензій), а саме для початку здійснення певного виду діяльності потрібно лише подати декларацію до Міністерства економіки чи Міністерства внутрішніх справ відповідно, подовжено дію прострочених ліцензій та дозволів [2].

Кредитування та компенсації для бізнесу, що передбачає можливість роботодавцям під час воєнного стану та протягом 30 днів після його завершення отримувати компенсацію в розмірі 6500 гривень щомісячно за кожного працевлаштованого вимушеного переселенця. Розширено програму «Доступні кредити «5-7-9%», яка надає можливість бізнесу отримати кредит під 0% на суму до 60 млн гривень, а після спливу зазначеного строку і до кінця строку кредиту кредитна ставка становитиме 5%.

Окрема увага приділена підтримці агробізнесу та сфери харчової промисловості. Запроваджені безперешкодні умови сільськогосподарським виробникам для експорту виробленої продукції та ввезення посівного матеріалу, подовжено терміни дії дозволів на транспортування пестицидів та інших агрохімікатів, дозвіл на використання видів пального низьких екологічних класів, експлуатації сільськогосподарської техніки без реєстрації тощо[3].

Отже, констатуємо наявність суттєвих проблем, з якими зіткнувся малий бізнес в Україні з початком широкомасштабної війни. Законодавчою та виконавчою гілками влади здійснені певні кроки на підтримку малого бізнесу в умовах

воєнного стану. Разом з тим, подальшого аналізу потребує оцінка ефективності запроваджених механізмів та напрацювання додаткових, які забезпечать розвиток малого бізнесу, сприятимуть перемозі України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану»: Відомості Верховної Ради (ВВР). 2015. №28. С. 250.
2. Підтримка бізнесу в умовах війни URL: <https://business.diia.gov.ua/wartime>
3. Тил працює — Україна воює: підтримка бізнесу в умовах воєнного стану URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/221573.html>

Гончаренко Денис Дмитрович

студент 3 курсу 2 групи

ОПС «фаховий молодший бакалавр»

спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Фінансово-правовий коледж

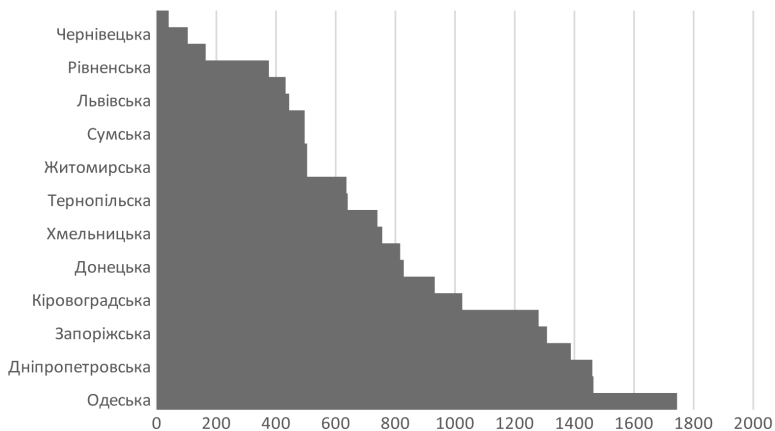
СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ЯК РУШІЙНА СИЛА УКРАЇНСЬКОЇ ПІСЛЯВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ

Сільське господарство завжди було важливою складовою для української економіки, так як в останні роки складало до 40% експорту всієї продукції. До війни, наша країна посідала 8-ме місце серед світових експортерів продовольчої продукції, займаючи перше місце в експорті соняшникової олії вже на протязі 17 років, також маючи інші продукти, які посідають лідируючі місця в світовому рейтингу. За 2021 рік валютна виручка з сільського господарства склала понад 23 млрд доларів.

20 років тому Україна «годувала» 40 млн людей у світі. Сьогодні ж внесок України еквівалентний харчуванню близько 400 млн людей, не рахуючи наше населення. Основними країнами, до яких постачалась українська продовольча продукція, були: Китай, питома вага якого становила 15,5 % у структурі

експорту сільськогосподарської продукції та продовольчих товарів, Індія — 7,1 %, та країни близького сходу і Європи.

На рис. 1 ми можемо побачити, що такі області як: Харківська, Запорізька, Херсонська та Донецька посідали лідируючі місця зі збору зернових культур в Україні. Саме на цих регіонах зараз йдуть активні бойові дії, що дуже негативно впливає на аграрну інфраструктуру, якості ґрунту та на багаторічних рослинах.

Рис. 1. Вирічка від реалізації зернових культур станом на 23 вересня 2021 р.

Джерело: Побудовано власноруч за інформацією з SuperAgronom.com [4]

За оцінками експертів з міжнародного банку, загальні потреби державного сектору на відбудову та відновлення становлять 18,7 мільярда доларів США.

Якщо ми повернемося до довоєнних часів, то побачимо, що Україна досить швидко нарощувала свої потужності, так, наприклад, за 20 років наш експорт сільськогосподарської продукції виріс аж у 10 разів, здебільшого за рахунок зернових культур, але це показник був досягнутий за рахунок збільшення посівних площ, а не поліпшення умов вирощування. Так у 2010 р. кількість земель під аграрне виробництво складало 10,3 млн га з зібраним врожаєм у 39,2 млн т., далі у 2020 р. територія

налічувала вже 24,1 млн га, а врожай — 83,8 млн т. Ці показники дають нам можливість побачити, що умови вирощування залишилися майже такими ж як і були 10 років назад.

Показники збору врожаю з 1 гектару землі в Україні знаходяться на середньому рівні, хоч ми і маємо один за найкращих ґрунтів на планеті. Беручи до уваги закордонний досвід, ефективність вирощування можна збільшити у 2,5 рази тільки завдяки покращенню умов для різних культур, що збільшить валютні надходження до 58 млрд.

В останні роки в світі все стрімкіше збільшується кількість людей, які не мають чого їсти і помирають через це. На даний момент в світі налічують 345.2 м. голодуючих людей, війна в нашій країні сильно вплинула на цю ситуацію. 5 років назад цей показник був у 10 разів менше і за прогнозами WFP до 2030 року ця цифра буде тільки рости. На світовий голод також впливає глобальне підвищення температури, яке робить неможливим вирощування їжі на все більших площах.

Ще однією важливою для України світовою тенденцією є демографічний ріст у країнах Африки та Азії, до кінця цього століття 80% людей будуть саме з цих регіонів, що має значний вплив на експорт української продукції, адже не важко зрозуміти, що харчової продукції, з часом, потрібно буде більше.

На рис.2 зображено пересування українських суден в цьому році. Дуже гарно видно, що українська продукція поступає на ринки Африки та Азії і наша країна знаходиться досить близько до цих континентів, що дає можливість швидко постачати продукцію водним транспортом.

Таке географічне положення надає Україні величезний простір у збільшенні своїх сільськогосподарських потужностей. Індія та Китай, які зараз мають 3 млрд. населення потребують велику кількість їжі, з їх кліматом, вони можуть частково задовольнити цю потребу самостійно, що кардинально відрізняє їх від країн Африки на Близького Сходу — країн пустель. В цих місцях складно займатись сільським господарством в силу низької кількості вологи та екстремально високої температури — з одного боку це погана ситуація, адже саме в цих регіонах найнижчий відсоток людей, які голодують, але в той

же час — це гарна можливість та великий ринок для українського експорту сільськогосподарської продукції.

Рис. 2. Напрямок українських суден

Джерело: Black Sea Grain Initiative. [7]

Отже, можемо зробити висновок, що післявоєнна аграрна сфера не тільки має можливості для розвитку, а Україна повинна розвивати цю сферу задля економічного росту, адже демографічна ситуація у світі та географічне положення країни разом з родючими землями створює можливість стати країною яка буде «годувати» світ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Міністерство аграрної політики України. URL:<https://minagro.gov.ua/news/za-2021-rik-ukrayina-zbilshila-zovnishnotorgovelnij-obig-sg-produkciyi-ta-prodovolchih-tovariv-roman-leshchenko>
2. Стратегічний план аграрної політики та продовольства України. URL:<https://tm.ontu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/02/Стратегічний-план-роботи-Міністерства-аграрної-політики-та-продовольства-України-на-2022-2024-роки.pdf>
3. Агрорік 2020 в цифрах. URL:Агрорік 2020 в цифрах — SuperAgronom.com

4. SuperAgronom.com рейтинг областей України за врожайністю зернових і зернобобових культур. URL:<https://superagronom.com/news/14028-opublikovano-reyting-oblastey-ukrayini-za-vrojajnistyu-zernovih-i-zernobobovih-kultur>
5. Україна. Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення. URL:<http://iceg.com.ua/wp-content/uploads/2022/09/SHvidka-otsinka.pdf>
6. Проект Закону про організації водокористувачів та стимулювання гідротехнічної меліорації земель. URL:https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72632
7. Black Sea Grain Initiative. URL:<https://www.un.org/en/black-sea-grain-initiative/vessel-movements>
8. World food program. URL:<https://www.wfp.org/global-hunger-crisis>
9. Future Population Growth by Max Roser and Lucas Rodés-Guirao. URL:<https://ourworldindata.org/future-population-growth#population-growth-by-world-region>

Зеленський Ілля Віталійович

студент 2 курсу 2 групи

ОПС «фаховий молодший бакалавр»

спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Фінансово-правовий коледж

РОЛЬ КОРУПЦІЇ У СТРИМУВАННІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В УКРАЇНІ

The role of corruption in curbing economic growth in Ukraine has been investigated. For this purpose, the level of corruption in Ukraine was analyzed, its consequences for the economy, and methods of combating this phenomenon were identified.

Постановка завдання. Дослідити роль корупції у стримуванні економічного зростання в Україні. Для цього необхідно проаналізувати рівень корупції в Україні, її наслідки для економіки та виявити способи боротьби з цим явищем.

Методи дослідження. Мною були використані і загальнонаукові, і спеціальні методи дослідження, а саме: логіч-

но-семантичний, історико-правовий, порівняльно-правовий, структурно-функціональний, статистичні методи тощо.

Основні результати. Корупція є серйозною перешкодою для економічного зростання в будь-якій країні, в тому числі і в Україні. Корупційні дії впливають на ділову активність, інвестиційну привабливість та конкурентоспроможність країни. Вона може бути причиною того, що підприємці не можуть отримати доступ до ресурсів та ринків, або що вони не можуть конкурувати на рівних умовах, внаслідок чого вони можуть відмовлятися від своїх планів і змінювати свої інвестиційні пріоритети.

Рівень корупції в Україні є одним з найвищих в Європі. Однією з причин високого рівня корупції в Україні є відсутність ефективної системи контролю та відповідальності за корупційні дії. Також на рівень корупції впливає низький рівень заробітної плати працівників в бюджетній сфері, що стимулює поширення хабарництва.

Одним з найбільш корупційних секторів є сфера державних закупівель, де часто здійснюються незаконні дії щодо завищення цін та отримання «відкатів» за потрібні рішення [1].

Корупція є однією з головних проблем, що стримують економічне зростання України. Деякі статистичні дані, які підтверджують це твердження, наведено нижче [2]:

1. У 2021 році Україна зайняла 117 місце серед 180 країн у світовому рейтингу сприйняття корупції, що складається Transparency International. Оцінка країни за цим показником становила 30 балів із 100 можливих, що є дуже низьким показником.

2. Згідно з дослідженням «Соціально-економічні наслідки корупції в Україні» (2021), проведеним Інститутом економіки та прогнозування НАН України, корупція в Україні призводить до втрат від 2 до 5% ВВП щороку.

3. У 2020 році Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) зареєструвало 535 кримінальних проваджень за фактами корупції. У той же час, лише 23 справи дійшли до суду.

4. Згідно з дослідженням «Антикорупційний барометр в Україні» (2020), проведеним Центром із дослідження корупції та Організацією з економічного співробітництва та розвитку,

40% населення України вважають корупцію однією з найважливіших проблем країни, а 75% вважають, що влада не робить достатньо для боротьби з цією проблемою.

Отже, статистичні дані підтверджують, що корупція є серйозною проблемою, що суттєво стримує економічне зростання України.

Уряд України проводить реформи, спрямовані на боротьбу з корупцією, але багато з них є недостатньо ефективними або зустрічають опір з боку корумпованих чиновників. Таким чином, корупція залишається серйозною проблемою в Україні, яка потребує додаткових заходів для боротьби з нею.

Наявний рівень корупції в Україні може призвести до зменшення інвестицій в країну, що також є серйозною загрозою економічному зростанню. Інвестори можуть утримуватися від вкладення коштів у проекти, оскільки немає гарантії щодо здійснення угод та захисту їхніх інвестицій. Крім того, інвестори можуть бути примушені платити хабарі та інші неправомірні вимоги для отримання необхідних дозволів та ресурсів, що зменшує їхній інтерес до інвестування в Україні.

Зменшення інвестицій може призвести до відсутності необхідних ресурсів для розвитку нових галузей та модернізації існуючих. Як наслідок, відбувається зниження конкурентоспроможності економіки та її відставання від розвинених країн.

Отже, корупція має серйозний вплив на здатність України залучати інвестиції та розвивати економіку. Для забезпечення стійкого економічного зростання необхідно боротися з корупцією та створити сприятливі умови для інвестування в Україну. Для цього можуть використовуватися такі інструменти, як поліпшення законодавства, забезпечення незалежності судової влади, підвищення рівня прозорості та відкритості урядових процесів, а також забезпечення ефективного контролю за діяльністю державних органів та службовців.

Корупція може також спричинити зниження загальної продуктивності в економіці України через відсутність рівних умов на ринку. Умови корупції можуть спричинити переваги для окремих гравців на ринку, що може призвести

до зменшення конкуренції та зниження якості продуктів та послуг.

Наприклад, підприємства, які сплачують хабарі або мають особисті зв'язки з державними чиновниками, можуть отримувати переваги в отриманні дозволів та доступу до ресурсів, що зменшує можливості для конкурентів на ринку [3]. Це може призвести до зниження якості продуктів та послуг, що негативно впливає на загальну продуктивність економіки.

Крім того, корупція може призвести до зменшення інвестицій в науку, технології та інновації, що також є ключовими чинниками економічного зростання. Умови корупції можуть перешкоджати розвитку нових технологій та інноваційних проєктів, що знижує можливості для розвитку нових галузей та модернізації існуючих.

Отже, корупція має серйозний вплив на рівень конкуренції, якість продуктів та послуг, а також на здатність економіки залучати інвестиції та розвиватися шляхом науки, технології та інновацій. Для забезпечення стійкого економічного зростання в Україні необхідно боротися з корупцією та створити рівні умови для всіх гравців на ринку.

Ще одним наслідком корупції для економічного зростання в Україні є зміщення фокусу інвестицій та ресурсів з дійсно прибуткових сфер на ті, де заробляти можна через зв'язки та лобювання. Це може призвести до перекручення структури економіки та зниження її конкурентоспроможності.

Наприклад, підприємці можуть переважно вкладати свої ресурси в сектори, які пов'язані зі здобуттям ліцензій та отриманням дозволів від державних органів, а не в ті, що мають реальний потенціал зростання та розвитку. Це може призвести до зменшення інвестицій в інноваційні та перспективні галузі, такі як наука, технології та інформаційні технології.

Крім того, корупція може призвести до зниження рівня довіри інвесторів до економіки України, що може зменшити кількість іноземних інвестицій та інвестицій вітчизняних інвесторів. Це може призвести до зменшення зовнішньої підтримки та стимулювати відтік капіталу з країни.

Отже, корупція може спричинити зміщення фокусу інвестицій та ресурсів з дійсно прибуткових сфер на ті, де заробляти можна через зв'язки та лобіювання. Це може призвести до перекручення структури економіки та зниження її конкурентоспроможності, а також до зменшення інвестицій та рівня довіри інвесторів до економіки України.

Корупція має серйозний вплив на соціально-економічний розвиток України і може призвести до загострення багатьох проблем [4]:

1. Зростання соціальної нерівності: призводить до того, що влада та бізнес-структури контролюють значну частину економіки та багатства країни. Це створює нерівні умови для громадян та бізнесу, що призводить до зростання соціальної нерівності.

2. Зменшення якості життя громадян: проявляється у зменшенні рівня доступності соціальних послуг та здоров'я, а також у зниженні якості інфраструктури, такої як дороги та енергетика.

3. Зниження інвестицій: знижує довіру інвесторів до економіки країни та зменшує інвестиційний клімат. Це призводить до зниження інвестицій в економіку України та затримки економічного зростання.

4. Зниження загальної продуктивності: бізнеси, які не мають зв'язків з корупційними структурами, не можуть конкурувати на ринку. Це знижує загальну продуктивність економіки та створює перешкоди для розвитку інноваційних секторів.

5. Зміщення фокусу з прибуткових сфер на ті, де можна заробляти через зв'язки та лобіювання: відбувається зміщення фокусу з прибуткових сфер на ті, де можна заробляти через зв'язки та лобіювання. Це може призвести до того, що економіка стає менш різноманітною та менш конкурентноздатною.

Корупція є серйозною проблемою в Україні, яка ставить під загрозу економічний розвиток країни та благополуччя громадян. Однак існують способи боротьби з цим явищем. Ось деякі з них:

1. Політична воля та реформи. Влада повинна мати волю боротися з корупцією та реалізувати реформи, які зменшать

можливості для корупції. Наприклад, необхідно забезпечити незалежність судової системи та правоохоронних органів, а також впровадити прозорі правила для сфери державних закупівель.

2. Вдосконалення законодавства. Уряд повинен внести зміни в законодавство, щоб збільшити відповідальність за корупцію та підвищити рівень транспарентності в державних установах та бізнесі.

3. Підвищення свідомості громадян. Громадська освіта та розуміння серйозності проблеми корупції може підвищити громадський тиск на владу та бізнес, які практикують корупцію.

4. Міжнародна співпраця. Україна може співпрацювати з іншими країнами, щоб боротися з корупцією та підвищити свій рівень транспарентності. Наприклад, Україна може долучитися до міжнародних ініціатив та угод, що стосуються боротьби з корупцією, таких як Конвенція ООН проти корупції.

5. Використання технологій. Використання технологій, таких як електронні системи управління, може зменшити можливості для корупції та підвищити ефективність державних процесів.

Наразі, Україна активно співпрацює з іншими країнами у боротьбі з корупцією. Ось декілька прикладів [5]:

1. Європейський Союз: Україна має Асоціаційну угоду з ЄС, яка містить зобов'язання щодо боротьби з корупцією та підвищення прозорості в управлінні державними справами. ЄС надає фінансову підтримку Україні для реформування судової системи, боротьби з корупцією та підвищення прозорості в управлінні державними справами.

2. США: Сполучені Штати Америки активно підтримують Україну у боротьбі з корупцією. У 2014 році було створено фонд допомоги Україні з реформування судової системи та боротьби з корупцією. Крім того, США надають фінансову підтримку Україні для реформування правоохоронних органів та інших галузей, пов'язаних із боротьбою з корупцією.

3. Канада: Канада надає фінансову та технічну підтримку Україні у боротьбі з корупцією. Канада фінансує проекти з реформування правоохоронних органів та підвищення

прозорості в управлінні державними справами. Крім того, Канада співпрацює з Україною у сфері обміну досвідом та технологіями для боротьби з корупцією.

4. Європейський банк реконструкції та розвитку: ЄБРР надає фінансову підтримку Україні для реформування галузей.

Корупція має серйозний негативний вплив на економічне зростання України та перешкоджає її інтеграції в світову економіку. Для забезпечення економічного зростання та сталого розвитку України, необхідно зменшити рівень корупції.

Висновок. Отже, корупція має серйозний негативний вплив на економіку України та є однією з головних причин стримування економічного зростання в країні. Вона призводить до відтоку інвестицій, зниження довіри до бізнесу та держави, погіршення бізнес-клімату, відмови від планованих інвестицій та втрати можливостей для створення нових робочих місць. Один з головних способів боротьби з корупцією є підвищення рівня прозорості та відкритості управління державними ресурсами, зменшення державного втручання у економіку та сприяння розвитку конкуренції. Також необхідно змінювати культуру поведінки владних осіб, встановлювати жорсткі санкції для корупціонерів та забезпечувати незалежність судової системи. Боротьба з корупцією має бути однією з головних пріоритетних завдань у державній політиці України з метою забезпечення стійкого економічного зростання та підвищення добробуту громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. КЕЛЬБЯ С. Г. КОРУПЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА І КАТЕГОРІЯ СОЦІОЛОГІЇ. *Наше право*. 2022. № 2. С. 99–106. URL: <https://doi.org/10.32782/np.2022.2.15> (дата звернення: 18.04.2023).
2. МОШНІН А. КОРУПЦІЯ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: СТАН ТА НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. Політичні науки та публічне управління. 2022. № 2(62). С. 106–110. URL: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-2\(62\)-16](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-2(62)-16) (дата звернення: 18.04.2023).

3. ПАВЛЕНКО В. С.КОРУПЦІЯ І СУВЕРЕНІТЕТ: ДОСВІД АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОСОЮЗУ. *Наше право*. 2021. № 2. С. 5–11. URL: <https://doi.org/10.32782/np.2021.2.1> (дата звернення: 18.04.2023).
4. Родченко С. С., Говоруха К. В.КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2020. № 3. С. 36–42. URL: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2020.3.5> (дата звернення: 18.04.2023).
5. Shpak Y., Dragan I. КОРУПЦІЯ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ЯК ПЕРЕПОНА ПЕРЕХОДУ СУСПІЛЬСТВА ДО ІНДУСТРІЇ 4.0. *Public Administration and Regional Development*. 2022. № 16. С. 610–625. URL: <https://doi.org/10.34132/pard2022.16.16>(дата звернення: 18.04.2023).

Іванова Анастасія Олексіївна

студентка 1 курсу 1 групи

ОПС «фаховий молодший бакалавр»

спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Фінансово-правовий коледж

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО СТАНОВИЩА КАНАДИ ПІД ЧАС COVID-19

Лише зараз людство починає повністю усвідомлювати наслідки страшної пандемії COVID-19 та її вплив на економіку різних країн, включаючи найбільш розвинені, такі як Канада. Пандемія суттєво позначилася на всіх аспектах життя канадців, включаючи економіку країни.

Через COVID-19 торгівля товарами в Канаді була нестабільною протягом останніх двох років. Закриття підприємств, зменшення обсягів виробництва, нестабільність цін на товари та тривалі проблеми з постачанням — все це призвело до перебоїв у торгівлі. Провідну роль у промисловості Канади відіграє виробництво обладнання для транспорту, хімікатів, виробів з дерева, паперу і продуктів харчування. Вона має потужну галузь видобутку нафти та природного газу.

Головним торговельним партнером Канади є США, на які припадає близько 79% обсягу імпорту країни. На другому місці — Китай з часткою 4,7% імпорту, а частка України в імпорті Канади займає 0,04%.

На думку канадських фахівців, економіка країни в активний період пандемії (2019 р. — 2021 р.) набула наступних рис:

1) скорочення імпорту товарів різних секторів. Один із головних — «Автомобілі та запчастини». Він відіграє значну роль у структурі національного ВВП і на нього припадає близько третини загального падіння;

2) підвищення експортних цін на окремі групи товарів, які стало вигідніше продавати на світовому ринку, а не на внутрішньому, що призвело до збільшення внутрішніх цін;

3) дефляція цін на нафту (-75%), що потім раптово переросла в інфляцію (+400%).

Завдяки розробленому урядовими структурами Канадському плану економічної відповіді на COVID-19, уряд вжив рішучих, негайних та ефективних заходів, щоб захистити канадців від наслідків пандемії. План підтримав національний агропромисловий комплекс та збереження робочих місць у ньому, допомагаючи канадцям повернутися до роботи. Також, він передбачав надання прямої підтримки населення для забезпечення його життєздатності.

У рамках реалізації вказаного Плану уряд зобов'язався:

1) надати понад 212 мільярдів канадських доларів на підтримку різних прошарків населення країни і бізнесу;

2) виділити 85 мільярдів доларів на відстрочення сплати податків для задоволення потреб підприємств;

3) надати 5,8 мільярда доларів для зміцнення критично важливих систем охорони здоров'я, а також підтримки медичних досліджень і розробок вакцин;

4) виділити приблизно 14 мільярдів доларів на підтримку провінцій і територій у безпечному виході з кризи, пов'язаної із пандемією протягом наступних 6–8 місяців.

На відміну від багатьох інших країн, Канада завчасно запровадила нову програму — Canadian Emergency Response

Assistance (CERB). Вона гарантувала, що люди, які потребують фінансової допомоги могли отримати простий і своєчасний доступ до адекватних коштів, котрі б допомогли їм покрити найнеобхідніші витрати. Також у рамках реалізації вказаної програми, 46 мільйонів доларів було спрямовано на підтримку Міжнародного центру з вакцин та інфекційних захворювань Університету Саскачевану (VIDO-InterVac), одного з найбільших і найсучасніших дослідницьких закладів у галузі інфекційних захворювань у світі. Завдяки цьому фінансуванню VIDO-InterVac зміцнили наявний досвід у дослідженнях коронавірусу та розробили вакцину проти COVID-19, а також розширили свої біовиробничі потужності для підтримки клінічних випробувань.

Студенти вищих навчальних закладів також відчули на собі вплив пандемії. Їм було важко знайти роботу через COVID-19 і вони перебували на критичному етапі життя.

Різке скорочення на 17% кількості іноземних студентів, які навчаються в Канаді, призвело до зниження ВВП країни на 7,1 млрд доларів у 2020 році. Міжнародний освітній сектор має суттєве значення для поповнення бюджету канадської держави, оскільки витрати іноземних студентів до пандемії становили понад 22,7 мільярда доларів. Блокування через COVID-19, подальше закриття кордонів і обмеження на подорожі, як всередині країни, так і по всьому світу сильно вплинули на мобільність студентів канадських вишів та, відповідно значно знизили їх витрати у цьому секторі.

Підсумовуючи викладене слід констатувати, що під час пандемії COVID-19 канадська економіка зіткнулася з численними викликами та складнощами. Згідно зі звітом Банку Канади, у другому кварталі 2020 року було зафіксовано різке падіння ВВП на 11,5%, що стало одним з найбільших в історії країни. Проте, завдяки діям уряду, економіка після етапу різкого падіння почала поступово виходити на більш стабільні показники, що дозволило уряду втілити низку ефективних заходів для захисту населення і компаній від наслідків пандемії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. https://www-canada-ca.translate.google.com/en/department-finance/services/publications/economic-fiscal-snapshot/overview-economic-response-plan.html?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=sc
2. https://www-canada-ca.translate.google.com/en/department-finance/services/publications/economic-fiscal-snapshot/economic-fiscal-profile.html?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=sc
3. https://www-international-gc-ca.translate.google.com/education/report-rapport/covid19-impact/index.aspx?lang=eng&_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=sc18
4. <https://canadaua.ca/archives/752>
5. <https://export.gov.ua/country/90-kanada>
6. https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/KONDOR/EKONOMIC_SL_2006.pdf

Камінська Вероніка Олегівна

студентка 3 курсу 1 групи

ОПС «фаховий молодший бакалавр»

спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Фінансово-правовий коледж

ДОСЛІДЖЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ NIKE, INC

Загальний аналіз галузі необхідний для оцінки сильних, слабких сторін, можливостей та загроз компанії. Ретельний зовнішній аналіз дозволяє компанії адаптувати свої напрямки та стратегію за потреби. До критичних компонентів зовнішнього аналізу належать політичний, економічний, соціальний та технологічний сегменти.

За даними Forbes, ринок світового спортивного одягу має вартість понад 410 мільярдів доларів. Цей показник враховує споживчі покупки багатьох різних типів товарів, таких як спортивне взуття, тренажери та спортивний одяг, і з цим Nike та її конкуренти прагнуть завоювати найбільшу частку ринку [9].

Бюро перепису населення США підрахувало, що чисельність населення США зараз становить 328 мільйонів чоловік і щорічно зростає понад 3% [2]. По мірі збільшення чисельності населення у світі, розмір ринку також повинен зростати.

Зростаюча споживча база, присвячена спорту, пошук зручного, але стильного взуття та одягу повинен призвести до темпів зростання на 4% протягом наступних кількох років, досягнувши майже 580 мільярдів доларів до 2025 року. Компанія Nike має унікальний потенціал для того, щоб скористатися перевагами взуттєвої та швейної промисловості завдяки своїй різноманітній пропозиції. Зазначаючи вище, споживчий попит, як очікується, буде продовжувати зростати, враховуючи здорового споживача та більшу кількість людей, які пильно стежать за своїм здоров'ям, включаючи регулярні тренування для досягнення бажаних цілей щодо ваги та здоров'я.

Nike є безперечним лідером на ринку спортивного одягу США і продовжує здобувати конкурентну перевагу завдяки інноваційним маркетинговим методам, які щороку ставлять бренд компанії перед мільйонами людей.

Модель конкуренції з п'яти сил — створена Майклом Портером з Гарвардської школи бізнесу. Його рамки передбачають, що на галузь впливають п'ять сил і норми прибутковості, які скориговані на ризик та повинні бути постійними у різних фірмах та галузях. Ці п'ять сил складаються з тих сил, близьких до компанії, що впливають на їздатність обслуговувати своїх клієнтів та отримувати прибуток. Зміна будь-якої сили зазвичай вимагає від компанії переоцінки ринку [3].

Nike може використовувати розуміння п'яти сил, щоб досягти переваги над конкуруючими фірмами та краще зрозуміти галузь, в якій вони працюють. Пропозиції товарів Nike можна розділити на три широкі категорії, які включають спортивне взуття, спортивний одяг та спортивне обладнання.

Узагальнюючи, можна сформулювати модуль п'ять сил, значення кожної з яких буде зорієнтоване на Nike. Висновки відображені в таблиці 1.

Таблиця 1.

Аналіз п'яти сил згідно компанії Nike.

Короткий зміст аналізу п'яти сил						
	Спортивне взуття		Спортивний одяг		Виробниче обладнання	
	Зараз	Майбутнє	Зараз	Майбутнє	Зараз	Майбутнє
Кредитне плече покупця	L	L	L	M	M	M
Вага постачальника	VL	VL	L	L	M	M
Загроза нових учасників	M	M	H	VH	VH	VH
Загроза заміників	L	VL	VH	H	H	H
Інтенсивність суперництва	H	VH	VH	VH	VH	VH
Потенціал прибутку	H	VH	H	H	M	H
Ключ оцінки: VL = Дуже низький; L = низький; M = Середній; H = високий; VH = Дуже високий.						

Джерело: розроблено автором на основі [11].

Конкурентний тиск, пов'язаний із загрозою нових учасників ринку — це те, що повинні враховувати всі галузі. Коли є будь-який товар чи послуга, інші успішні компанії бажають отримати вигоду від продажів і таким чином прагнуть вийти на конкурентний ринок. Що стосується нових учасників взуттєвої та швейної промисловості, загроза низька. Для виходу на ринок необхідні значні капіталовкладення, а створені компанії досягли переваг економії від масштабу, необхідної для відбиття потенційних нових учасників. Взуттєві

та швейні компанії стикаються з торговим протекціонізмом через невизначені глобальні економічні умови. Якщо запровадити торговельне законодавство, результатом може бути підвищення собівартості продукції та нижчий прибуток галузі, що стримує нових учасників. Ще однією сферою, де Nike та їх конкуренти продемонстрували чудову роботу, є диференціація продуктів. Nike має усталений бренд, і споживачі тепер очікують, що бренд буде поставляти високоякісну продукцію. Таким чином, нові учасники намагаються створити диференціацію продуктів настільки, наскільки підтримує Nike. Однак низькі бар'єри для входу конкурентів в Інтернеті та «невикористані» ринки, що розвиваються, викликають занепокоєння в компанії Nike. Іншими словами, Nike потрібно постійно вдосконалювати свій бізнес, щоб випереджати конкуренцію та тримати високі бар'єри для входу. Низькі бар'єри для входу онлайн-конкурентів та «невикористані» ринки, що розвиваються, викликають стурбованість Nike.

Розуміння влади постачальників полягає у розумінні того, наскільки сильним еконкурентний тиск, що виникає внаслідок переговорної сили постачальників та співпраці продавця та постачальника в галузі. Торгова сила постачальників у випадку Nike є відносно низькою. Nike має велику кількість постачальників, з якими компанія налагодила стратегічні партнерські відносини [8]. Компанія має близько 150 постачальників взуття, розташованих у 14 країнах, та 430 постачальників одягу, розташованих у 41 країні, схематично представлено на рисунку 1. Nike є важливим замовником цих постачальників, що, в свою чергу, знижує переговорну силу промислових постачальників.

Позиція покупця — це те, що Nike потрібно тримати поруч, але не витрачати багато часу, турбуючись про своє становище, враховуючи своє панування в галузі. Продукція Nike забезпечує покращення якості життя багатьох спортсменів і вони створили бренд, який більшість споживачів визнали лояльними. Хоча витрати на перехід покупця низькі, компанія повинна зосереджуватися на загальній вартості та торговій марці своїх пропозицій. Nike повинна продовжувати вико-

ристовувати маркетинг для підвищення обізнаності покупців та забезпечення лояльності до бренду неперевршеною.

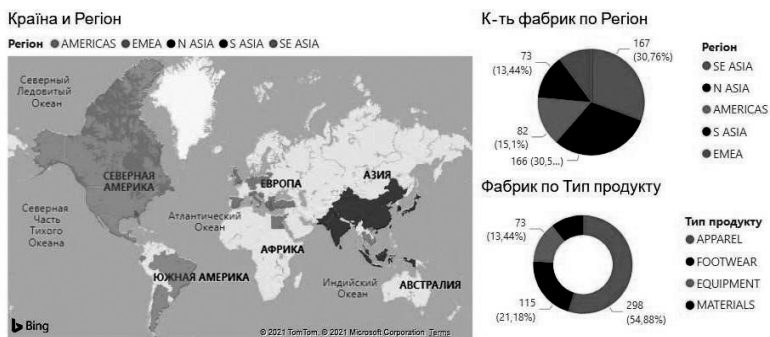

Рис. 1. Розташування фабрик Nike.

Джерело: розроблено автором на основі [7].

Промисловість спортивного одягу пропонує низький бар'єр для входу та, здавалося б, постійно зростаючий попит покупців. Nike має унікальний потенціал, щоб скористатися перевагами у галузі, яка є відносно стабільною та містить обмежену кількість справжніх конкурентів, але з постійною загрозою нових учасників компанія повинна зосереджуватися. Nike має понад 150 постачальників взуття в 14 країнах та ще більшу кількість постачальників одягу, що знижує переговорні позиції будь-якого постачальника. Широке розмаїття супутніх товарів дає Nike перевагу серед конкурентів, оскільки компанія може пережити шторм, якщо попит на якусь одну товарну лінійку зменшиться. Сильна присутність бренду позиціонує Nike для довгострокового стійкого зростання доходів. Тому Nike повинна продовжувати гасити підроблені товари, коли вони з'являються на поверхні, щоб запобігти шкоді бренду.

Аналіз конкуренції важливий тим, що він закладає основи для основних сфер, які компанія може розглянути як частину своєї загальної стратегії. Nike повинна досконало розуміти свою конкуренцію, щоб краще позиціонувати себе, щоб продовжувати свою домінуючу позицію, і при необхідності адаптуватися до дій своїх суперників.

Nike міцно займає лідируючі позиції в галузі спортивного одягу, а провідними конкурентами є Adidas, Under Armour та Crocs, що також постачають взуття в цій галузі як лідер Nike.

Adidas — німецька транснаціональна компанія, що базується в Баварії, Німеччина. Компанія складається з бренду Reebok зі спортивним одягом, і TaylorAdidas, що вважається найбільшим конкурентом Nike і виробляє багато однакових продуктів, включаючи годинники, одяг та взуття [4].

Under Armor, Inc. — американська компанія зі спортивного одягу та аксесуарів, що базується в Балтиморі, штат Меріленд. Компанія є постачальником спортивного та повсякденного одягу і почала пропонувати взуття в 2006 році. За Armour, траєкторія зростання — це те, що Nike має контролювати, оскільки Under Armor прагне взяти свою частку ринку [9].

Crocs, Inc., пропонує повсякденне взуття для чоловіків, жінок та дітей. Компанія створила своєрідний культовий прихильник і мала безліч шанувальників по всій земній кулі. Згідно з веб-сайтом компанії, Crocs продав понад 200 мільйонів пар взуття, включаючи їх знамениті сабо, кросівки, босоніжки та черевики, у більш ніж 90 країнах. Як постачальник взуття, Crocs, з'їдає прибуток, який Nike може отримати завдяки більш повсякденній лінійці взуття.

Under Armor є життєздатним конкурентом і, схоже, отримує все більше визнання бренду. Компанія підписує талановитих молодих суперзірок в надії охопити молодшу аудиторію, що допоможе компанії розвиватися в довгостроковій перспективі.

Ці конкуренти в цілому розглядатимуть сфери, де Nike не така сильна, як мисливський одяг, бейсбол, боротьба та лакрос, щоб скористатися невикористаними ринками.

Дані зовнішнього аналізу, наведені вище, показують, що Nike має значну перевагу над іншими конкурентами завдяки надзвичайно сильній торговій марці та визнанню в спортивному одязі та взутті. Nike продовжує демонструвати ознаки зростання доходів і здійснювати придбання, де це необхідно, щоб відбити конкуренцію або поповнити свій портфель. Компанія повинна залишатись зосередженою і постійно до-

сконालювати технології взуття, оскільки суперники будуть продовжувати намагатись скористатися перевагами Nike.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Нірадж Давар «Ідеальний маркетинг». Бостон, Массачусетс, 2015, С. 50, С.63, С.124.
2. Пенг М. В. Глобальна стратегія. Мейсон, Огайо: Південно-західний, 2014, 3-е вид.
3. Adidas Group, Inc. (2020). Adidas Group: Річний звіт за 2020 рік. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.adidas-group.com/en/investors/financial-reports/>
4. Forbes. Найцінніші бренди у світі 2019-20. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.forbes.com/the-worlds-most-valuable-brands/#784970c0119c>
5. Hoskisson, Hitt, & Ireland — конкурентоспроможність та глобалізація. Мейсон, Огайо: Томсон / Південно-Західний, 2019, 6-е вид.
6. Nike, Inc. (2020). Річний звіт NIKE FY2020. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://investors.nike.com/investors/news-events-and-reports/?toggle=reports>
7. Nike Manufacturing Map (2020). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://manufacturingmap.nikeinc.com>
8. Statista. Промисловість спортивних товарів — статистика та факти 2021. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.statista.com/topics/1243/nike/#dossierSummary>
9. Under Armor (2020). Under Armor, Inc. — Річний звіт та довіреність. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://about.underarmour.com/investor-relations/financials>
10. Nike Inc.: фінансовий, SWOT, конкурентний і галузевий аналіз компанії. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://pdf.marketpublishers.ru/bac_swot/nike_inc_swot_analysis_bac.pdf
11. NASDAQ — американська біржа. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.nasdaq.com>

Карабань Олександр Володимирович

студент 3 курсу 2 групи

ОПС «фаховий молодший бакалавр»

*спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування
Фінансово-правовий коледж*

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПОЖВАВЛЕНІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Штучний інтелект — важливий етап в розвитку економіки. Штучний інтелект поступово входить у наше повсякденне життя. Роботи замінюють людину на виробництві, у обслуговуючій сфері, а системи штучного інтелекту, у тому числі — системи комп'ютерного зору, є основними системами керування роботизованими системами. Штучний інтелект — на сьогодні є найперспективнішим напрямком у проектуванні, машинобудуванні, бізнесу, досліджень та відкриттів. Вже скоро професія програміста, яка вже займає найвищі позиції у працевлаштуванні, буде найпопулярнішою у світі.

Метою нашого дослідження було визначити роль штучного інтелекту у нашому житті. В сучасному світі активно розвиваються інформаційні системи та технології, зростає кількість компаній, котрі впроваджують нові інструменти автоматизації задля покращення функціонування та ефективного зростання і єдиним конкурентом для нього наразі є лише людина.

Попри війну, у 2022 році українська ІТ-індустрія зробила вагомий вклад в розвиток ІТ, в т.ч. ШІ, експортувала послуг на рекордні для галузі 7,35 млрд дол. Фактично цей сектор економіки покрив половину всього експорту послуг[4].

За оцінками Лі Кайфу (тайванський підприємець у галузі розробок програмного забезпечення та штучного інтелекту) через 15 років ШІ матиме технічну змогу замінити 40-50% робочих місць[2].

Більшість роботи працівників, що базується на процесах повторення та перетворення того, що ми вже знаємо, замінить ШІ. Те саме станеться з більшістю робіт, які потребують

фізичної сили. Така заміна звісно пройде не за місяці, все залежатиме від сфери бізнесу.

Якщо ШІ трапиться через п'ять років, то фермерам знадобляться на адаптацію роки, а рекламна індустрія зміниться майже миттєво. Моделі програм ШІ, що дозволяють генерувати зображення за текстовим описом, змінили світовий ринок ілюстраторів. Минулого року вже було декілька «повстань» дизайнерів та ілюстраторів, адже ШІ «тренували» (згодовували мільйони прикладів того, що роблять люди) на авторських малюнках, не оплачуючи їхнього використання[3]. Дехто із дизайнерів, навпаки, сприйняли й уже використовують нові інструменти[3].

Ще один ефект — масштабованість. Потрібно багато грошей і часу, щоб вивчити юриспруденцію, якщо комусь вдасться «помістити» за допомогою ШІ юриста у хмару, буквально кожен зможе отримати юрконсультацію[3].

Швидкість змін також залежатиме від кількості стейкхолдерів (власники акцій/бізнесу). Якщо бізнес McDonalds значною мірою складається з франчайзі — незалежних компаній, кожній з яких треба буде приймати окремі рішення, то умовний Amazon чи Alibaba зможуть зробити крок вперед швидко[3].

Під загрозою можуть опинитися такі професії як: адміністративні працівники та асистенти, агенти підтримки користувачів, водії та кур'єри, продавці у ритейлі, бухгалтери, касири банку та спеціалісти з кредитування, страхові агенти, працівники виробництва і складальних ліній, юристи, журналісти та копірайтери.

Стабільними залишаться професії побудовані виключно на емоціях і людяності. Професії, що потребують справжньої креативності чи наукового розуміння поза межами поточної літератури, можуть стати більш цінними.

Штучний інтелект не замінить людину. Необхідно підготувати іншу людину, що керуватиме роботою цих технологій. Ці зміни відібу'ються як на ринку праці, так і в системі освіти. Важливо прийняти, що професії не зникають, вони замінюються на інші.

На перший план зараз виходять Soft Skills. Людині, яка знає англійську мову, вміє вчитися, достатньо гнучка до змін, вміє критично міркувати, не потрібно опановувати якусь одну професію на все життя, адже ця людина зможе опановувати нові скіли та змінювати свої професії. Такі люди завжди будуть потрібні на ринку праці.

У майбутньому маркетингову перевагу матимуть компанії, які можуть дозволити формувати креативні команди, що генеруватимуть ідеї, як привернути увагу користувача

У видавництві «Ранок» вийшла перша українська книжка «Хочу на Марс!», написана штучним інтелектом. Переваги — швидкість написання (зазвичай процес створення такого формату триває від двох місяців до року, зі ШІ тривав три тижні), ілюстрації вийшли у 7–10 разів дешевшими, ніж зазвичай, коли працює над ними ілюстратор. Робота ШІ із текстом вийшла в 1,5–2 рази дешевше, ніж якби аналогічний текст писала людина. Але люди все одно виявились потрібними для укладання книжки.

Виділяють наступні види штучного інтелекту:

1. Narrow AI (вузький, слабкий)
2. Він характеризується ефективним лише у своїй галузі
3. Негнучкий: якщо зміняться умови роботи, на навчання знадобляться час і серйозні ресурси

4. Не має перспектив повної автономності від людини[2]
– General AI (повний/сильний)

1. Машинна свідомість, що дозволяє застосовувати отримані знання та навички у різноманітних галузях

2. Здатен навчатися та виконувати завдання на власний розсуд

3. Щоб лише зрівнятися у потужності та кількості одночасно запущених процесів із людським мозком, він потребує обчислювальної можливості у понад 1 ексафлопс — саме таку потужність, за оцінками, має людський мозок.[2]

Найбільш обговорюваним ШІ став CHATGPT. Згідно з даними Google Trends, українці виявляють надзвичайний інтерес до ChatGPT, після початку його роботи в Україні. У день анонсу, популярність запити чат GPT підскочила на максимум,

хоча в попередні три місяці його майже не шукали. Чат GPT варто спробувати людям, яким цікаво дізнатися, як працює штучний інтелект. Якщо людина працює з текстами, то інструмент буде особливо корисним. Вона зможе підібрати для бота функції, які він буде виконувати, і це полегшить роботу[5].

III настільки глибоко увійшов у повсякденне життя людства, що іноді ми його навіть не помічаємо. Компанія CB Insights щороку складає список найкращих III-компаній. Це дослідження прекрасно демонструє, що III трансформує майже кожен аспект цивілізації[2].

Machine learning, NLP, deep learning та інші III-технології міцно увійшли у життя людей на всіх рівнях — від голосових помічників до керованого алгоритмами синтезу стовбурових клітин. І це далеко не межа того, як вони можуть змінити розвиток людської цивілізації[2].

Тайванський інвестор та один із провідних експертів щодо III Лі Кайфу назвав шість трендів, які визначатимуть розвиток галузі штучного інтелекту в наступні 20 років:

- Пришвидшує виникнення транспорту майбутнього завдяки розумним містам та інтернету речей.
- III та цифровізація змінять стан системи охорони здоров'я та добробут людей.
- Роботи наближають еру автоматизації та розумного виробництва.
- Енергетика та агросфера будуть залежати від промислового виробництва, а не природних ресурсів.
- Вартість матеріалів, енергії та виробництва значно зменшиться і настане «доба процвітання».

Щоб стати порівнянним із людським розумом, повний III повинен уміти переносити набутий досвід з однієї сфери в іншу, мати здоровий глузд, уміти співпрацювати з іншими машинами чи людьми, а також мати самоусвідомлення.

Зараз багато великих компаній активно займаються розробками в сфері штучного інтелекту. На даний момент ми з вами є свідками технічного зростання. З одного боку, глобальна економіка демонструє суттєве уповільнення темпів свого зростання. Однак, з іншого боку, у відповідності із

експоненційною залежністю розвиваються технології, темп розвитку яких безперервно збільшується і може призвести до формування техногенної планової економіки. І це триває до сьогоднішнього дня. За різними прогнозами, населення планети до 2050 року може стати багатшим у 4,8 рази. Деякі експерти схиляються до думки, що в недалекому майбутньому відбудеться економічний стрибок, схожий до двох останніх промислових революцій. Як наслідок, кожні два тижні економіка буде збільшувати темпи свого зростання вдвічі. Не виключається, що цей ривок буде пов'язаний з колосальним розвитком інтелекту і появою штучного надрозуму. Якщо такий надрозум вдасться винайти, то даний прогноз буде виглядати не таким вже й фантастичним[1].

Наведені вище приклади говорять про те, що практично не існує галузі діяльності, в якій людство принаймні не спробує використовувати штучний інтелект. Якщо ж автоматизований та керований штучним інтелектом завод виробить продукцію, інтелектуальний транспорт її доставить, а електронний магазин реалізує, тоді виникає закономірне питання — яким чином споживачі зароблятимуть кошти для придбання таких товарів та послуг? Індикатором високого рівня розуміння людством теперішнього становища є прийняття урядом Данії рішення про введення посади «цифрового посла», який буде відслідковувати тенденції та відстоювати інтереси держави перед такими світовими корпораціями, як Google та Apple, що вже давно сягнули наддержавного рівня, а їх винаходи у царині інформаційних технологій та штучного інтелекту невинно змінюють світ, що нас оточує[1].

У минулому люди часто панічно реагували на зміни, які приносили з собою нові епохи. І в основному ці побоювання були пов'язані з тим, що для них може не залишитися робочих місць. У історії зафіксовано приклади протистояння процесу механізації через подібні побоювання. Відомі економісти, політики та науковці неодноразово міркували про зменшення негативних наслідків скорочення ринку робочої сили. Усі ці заяви обґрунтовані і раніше завжди знаходився вихід зі складного становища, хоча за своїм масштабом і складністю,

теперішня трансформація буде абсолютно несхожою на пережите людством раніше[1].

Таким чином, проведене дослідження дає змогу стверджувати, що потенціал використання штучного інтелекту та робототехніки полягає у зменшенні рутинних завдань, дублюванні процесів, сприянні швидкому опрацюванню машинами великого обсягу інформації, що дозволяє вчасно приймати рішення та робити висновки. Отже, ШІ призводить до трансформації способів ведення бізнесу у різних сферах, що позитивно відображається на діяльності сучасних компаній, зменшуючи споживання ресурсів, пришвидшуючи проходження процесів, підвищуючи безпеку виробництв.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шрейдер А. О., Дмитрів Б. В. ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ЕКОНОМІКУ ТА СУСПІЛЬСТВО. С. 141-143. URL: <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/123456789/6140/1/6717p.pdf>
2. Від Ш до І: що таке штучний інтелект та як він трансформує світ. Speka. URL: <https://speka.media/ai/vid-s-do-i-shho-take-stucnii-intelekt-ta-yak-vin-transformuje-svit-xv7039#si-u-cifrax>
3. Лихоманка штучного інтелекту. Що чекає на людство в найближчі роки? Відповідають топові вчені-футуристи та ChatGPT. *Журнал Forbes Ukraine*. URL: <https://forbes.ua/innovations/likhomanka-shtuchnogo-intelektu-shcho-chekae-na-lyudstvo-v-nayblizhchi-roki-vidpovidayut-topovi-vcheni-futuristi-i-chatgpt-03042023-12458>
4. Дослідження Do IT Like Ukraine: IT-індустрія зростає попри все. *IT Ukraine Association*. URL: <https://itukraine.org.ua/it-reports-do-it-like-ukraine.html>
5. Чат GPT — що потрібно знати про сервіс та як його використовувати. *ХОРОШОП БЛОГ*. URL: <https://horoshop.ua/ua/blog/how-to-use-chat-gpt/>

Карпенко Анна Сергіївна

студентка 4 курсу 1 групи

ОС «бакалавр»

спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Фінансово-правовий коледж

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ШЛЯХ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

На сьогоднішній день, через бойові дії, в Україні простежується дисбаланс робочої сили: десь її надмірна кількість, десь критично не вистачає через міграційні процеси як всередині країни, так і за її межами. Так, на тимчасово окупованих територіях менше робітників, а десь перенавантаження на ринку праці, в результаті чого багато людей також залишаються без роботи. В результаті все більше і більше отримує розповсюдження тенденція соціального підприємництва. Зараз бізнес виділяє кошти для допомоги незахищеним верствам населення, постраждалим, підтримує певні локальні ініціативи, закупає необхідні речі для соціальних центрів та організацій. Соціальне підприємництво як метод допомоги незахищеним верствам населення, певним фондам соціальної допомоги, стартапам та іншим є шляхом для покращення державної економіки, шляхом зменшення навантаження на місцеві бюджети. Соціальні підприємці мають на меті не тільки збільшення прибутку, а і задоволення суспільних потреб. Бізнес різних рівнів сьогодні комплексно працює над вирішенням соціальних питань. Розвинулася нова бізнес-модель, що поєднала класичне підприємництво з діяльністю громадського сектору.

У загальному вигляді соціальне підприємництво можна визначити, як фінансово стійку, недотаційну економічну діяльність, спрямовану на розв'язання соціальних проблем [2-3]. Але в першу чергу, це бізнес, що допомагає зменшити навантаження на органи місцевого самоврядування, щоб допомогти при розв'язанні суспільних проблем. Загальна тенденція цієї бізнес-моделі полягає в тому, що частина прибутку

витрачається на функціонування компанії, а інша частина — на соціальні цілі та громадські потреби. Даний вид підприємництва вирішує актуальні соціальні виклики суспільства, які потребують інноваційних підходів, та є складовою розвитку інклюзивної економіки.

Під час формування задач інклюзивної економіки треба звернути увагу на досвід провідних країн, а саме на впровадження кілька рівневої системи підтримки громадян. Для забезпечення реальної фінансової стійкості недержавним організаціям потрібен і розвиток системи статистичного обліку економічної діяльності недержавних організацій, та прийняття законів, що забезпечують участь недержавних організацій в тендерах і конкурсах на фінансування соціальних послуг, та наявність у державних і муніципальних установах і організаціях фахівців, відповідальних за проведення конкурсів на надання соціальних послуг.

Досвід використання інклюзивної економіки та соціального підприємництва як такого, набув поширення у багатьох країнах Європи і при цьому ми можемо простежувати зріст ВВП на 5-7%. Це може свідчити про те, що дана стратегія розвитку позитивно впливає як на локальному рівні, так і на економіку країни в цілому та покращує життя людей, створює довіру до держави, як уособлення тієї допомоги у скрутну годину та дає поштовх до динамічного розвитку.

На сьогодні спостерігається активізація роботи фондів, які почали реалізовувати цю концепцію ще в далекі 90-ті та 2000-ті роки. Соціальне підприємництво створює постійно діючу платформу для підтримки проєктів, стартапів, що ініційовані та спрямовані на виробництво товарів і послуг передбачають працевлаштування більш широкого кола осіб. Найактуальнішими на сьогодні є працевлаштування внутрішньо переміщених осіб, постраждалих внаслідок бойових дій в країні, людей з інклюзією, створення робочих місць для сільського населення, де спостерігається явна нестача роботи та прогресивно зростає безробіття.

Отже, можна сказати, що для поширення соціального підприємництва має бути створена та розвинена база ін-

клюдивної економіки, яка створить умови для об'єднання зусиль держави, підприємництва, населення та громадських організацій для подолання та вирішення соціальних проблем, які постають перед суспільством, щоб із одиничних ініціатив вибудувати систему, на яку держава може спиратися для вирішення соціальних проблем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Соціальне підприємництво. Бізнес-модель. Реєстрація. Оподаткування. / Долуда Л., Назарук В., Кірсанова Ю. — Київ, ТОВ «Агентство «Україна», 2017. — с. 7 — 24 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/02/Social_Entrepreneurship_web.pdf
2. Соціальне підприємництво та інклюзія. Досвід українських міст [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://auc.org.ua/sites/default/files/library/case_study_pleddg_socp.pdf — Загол. з екрану.
3. Лях В. Развитие в Украине социального предпринимательства позволит решить проблемы с социальной адаптацией незащищенных категорий населения [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://socialbusiness.in.ua/index.php/novyny/v-ukraini/100-razvitie-v-ukraine-sotsial-nogo-predprinimatel-stva-pozvolit-reshit-proble-my-s-sotsial-noj-adaptatsiej-nezashchishchennykh-kategorij-naseleniya>. — Загол. з екрану.

Кіраль Марта Володимирівна

студентка 1 курсу 1 групи

ОПС «фаховий молодший бакалавр»

спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Фінансово-правовий коледж

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ВЕЛИКОБРИТАНІЇ У ПЕРІОД ТА ПІСЛЯ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

В 20ст. економіка Великобританії була в скрутному становищі. В той час як Америка розвивалась в різних галузях, Британія дуже сильно відступала. Якби розвиток був ста-

більшим, то ймовірно економіка не була б така слабка, але через часті спадання і зростання вона не встигала за іншим країнами, особливо за молодими.

З метою захисту інтересів своїх підприємців британський уряд у роки війни запровадило ввізні мита низку промислових продуктів у вигляді 33% вартості. Такий захід протекціоністського характеру дав можливість розвиватися молодій англійській автомобільній промисловості, захистивши її від конкуренції з боку США.

Внаслідок Першої світової війни скоротився експорт британських товарів, Велика Британія втратила традиційні ринки збуту товарів, а нових не отримала.

Протягом двох післявоєнних років у Британії спостерігався купівельний бум: населення скуповувало практично всі товари, які з'являлися на полицях магазинів. Але гроші скоро закінчилися, і товари, яких вироблялося усе більше, не розкуповувалися. При цьому соціального вибуху не сталося.

Збір зернових збільшився на 32%, однак це не вирішило в цілому проблему забезпечення сільськогосподарськими продуктами, і Англія, як і раніше, значну їхню кількість імпортувала.

У ході війни різко погіршився стан зовнішньої торгівлі. Англійський експорт товарів за 1913–1918 рр. скоротився з 525,3 млн. до 501,4 млн. ф.ст., а імпорт, навпаки, суттєво зріс — з 768,7 млн. до 1316,2 млн. ф.ст. Дефіцит торговельного балансу різко збільшився. Ще більш знизився товарний експорт за фізичним обсягом. Так, вивезення англійського вугілля скоротилося більш ніж наполовину — з 73 млн. до 32 млн. т. У 1913 р. було вивезено 7075 млн. лінійних ярдів бавовняних тканин, а 1918 р. — 36 699 млн.

Дуже відчутною для неї була втрата Росії і як ринку збуту промислових товарів, а також джерела сировинного та продовольчого імпорту.

Таким чином, результати першої світової війни для економіки Англії були досить суперечливими і в результаті, призвели до уповільнення темпів економічного розвитку в післявоєнні

роки, хоча відразу після закінчення війни була смуга короткочасного поживавлення.

Пожваввленню в торгівлі та промисловості Англії сприяли відновлювальні роботи, що проводилися в різних країнах після війни.

Торгово-промислове поживавлення 1919–1920 рр. призвело до значного зростання випуску продукції низки галузей англійської промисловості та розширення зовнішньої торгівлі. У ці роки виробництво чавуну зросло на 8,1%, сталі — на 15,2%, суднобудування — на 25,4%, експорт — на 38,1%. Хоча продукція промисловості зросла проти військовим періодом, проте вона відставала від рівня 1913 р. на 10%. Експорт був нижчим на 30%.

У 1920 р. в обігу було 350 млн. ф.ст. проти 33 млн. ф.ст. у 1914 р., що викликало зростання цін.

Торгово-промислове поживавлення 1919 — 1920 рр. не було довготривалим, оскільки розорені війною та зубожілі європейські країни не мали коштів, щоб купувати дорогі англійські товари. На американських, азіатських та інших неєвропейських ринках становище англійських товарів теж було скрутним у зв'язку з розвитком місцевої промисловості та посиленням конкуренції з боку американських та японських товарів.

У нижчій точці повоєнної економічної кризи, пройденій навесні 1921 р., обсяг промислового виробництва становив лише 2/3 довоєнного, експорт скоротився майже наполовину, імпорт на 40%.

До кінця того ж року криза була в основному подолана, але нового підйому не настало і в 1922 — 1923 рр. економіка Англії переживала застій.

Втрата Англією чверті зарубіжних інвестицій та посилення під час першої світової війни основних її суперників, насамперед США, загострили конкурентну боротьбу на ринках експорту капіталу. У сфері міжнародних фінансових операцій із Лондонським Сіті тепер успішно боролися біржі Нью-Йорка та Амстердама. Надлишок транспортних суден після війни викликав падіння вартості фрахтів та скорочення обсягу перевезень, що виконувались на британських кораблях.

З 1924-1925рр. зовнішня торгівля та промисловість опинилися у скрутному становищі, оскільки ціни на англійські товари на світових ринках підвищилися приблизно на 12% і стали менш конкурентоспроможними. Так, якщо в 1924 р. англійське вугілля в Бразилії продавалося на 45 центів дешевше, ніж американське, то в 1925 р. американське вугілля коштувало на 63 центи дешевше за англійське.

За темпами розвитку англійська економіка відставала від провідних капіталістичних держав, її у світовій економіці падала. Якщо період із 1911 по 1913 рр. англійський експорт становив 15,2% світового, то 1926 — 1928рр. — 12,5%. До 1929р. англійська промисловість тільки досягла обсягу випуску продукції 1913, причому в основному за рахунок нових галузей виробництва.

Таким чином, у перше повоєнне десятиліття економіка Англії розвивалася складно та суперечливо. Торгівлі було достатньо важко відновитись та покращитись у воєнні та післявоєнні часи. Але з певними ухваленими законопроектами та жертвами Великобританія змогла поступово відновити свою репутацію на світовому ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гірничий енциклопедичний словник : у 3 т. / за ред. В. С. Білецького. — Д. : Східний видавничий дім, 2004. — Т. 3. — 752 с.
2. Encyclopedia of World War I/S. Tucker; P. Roberts. — 2005. — P. 504.
3. https://spravochnick.ru/ekonomicheskaya_teoriya/ekonomicheskaya_situaciya_anglii_v_1918_1939_gg/#ekonomicheskoe-razvitie-anglii-v-1918-1939-godah
4. <https://textbooks.studio/uchebnik-istoriya-ekonomiki/vliyanie-pervoy-mirovoy-voynyi-ekonomiku.html>

Комар Матвій Олександрович

студент 4 курсу 1 групи

ОС “бакалавр”

спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Фінансово-правовий коледж

МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ

В нинішній час велику роль відіграє медичне обслуговування населення, як своєрідна сфера послуг для повного функціонування роботоздатності людини, тобто гарне медичне обслуговування — гарна віддача до праці. Що стосовно успішності медичної реформи, що проводиться в Україні, безпосередньо пов'язана з рівнем фінансового забезпечення. Втім, чинна на сьогодні модель фінансування охорони здоров'я довела свою нездатність вирішити накопичені у сфері охорони здоров'я проблеми, а тому потребує невідкладного оновлення. У зарубіжних країнах вагому роль у фінансуванні охорони здоров'я відіграє медичне страхування. Це один із найбільших сегментів страхового ринку, що забезпечує стабільні й достатні джерела такого фінансування.

Так що саме медичне страхування, страховий поліс? Медичне страхування в Україні, які переваги в нинішній час для українців медичне страхування ті хто за кордоном?

Медичне страховка — це тип страхування від ризику витрат, пов'язаних із отриманням медичної допомоги. У більшості країн є формою соціального захисту інтересів населення в системі охорони здоров'я. Є дві форми медичного страхування добровільна і обов'язкова.

ДМС — його суть полягає в тому, що людина, яка купує річний поліс, при настанні страхового випадку отримує право на безкоштовну і позачергову медичну допомогу в межах тих бюджетів і переліку послуг, які він передбачає.

ОМС — страховими фондами, де основними суб'єктами є роботодавці та застраховані особи, а основним джерелом коштів є страхові внески страхувальників-роботодавців і

застрахованих осіб, що сплачують їх в умовах та в порядку, передбачених законом.

В таких країнах як Німеччина, Франція, Австрія, Бельгія, Нідерланди, Швеція та Японія домінує система обов'язкового медичного страхування, в той час, як у США має перевагу змішана форма фінансування медичної допомоги, де біля 90% американців користуються послугами приватних страхових компаній. В Україні поки що діє ДМС система.

Договір страхування, поліс — письмова угода між страхувальником і страховиком, згідно з якою страховик бере на себе зобов'язання у разі настання страхового випадку виплатити страхову суму або відшкодувати завданий збиток у межах страхової суми страхувальнику чи іншій особі, визначеній страхувальником, або на користь якої укладено договір страхування (подати допомогу, виконати послугу тощо), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі у визначені терміни та виконувати інші умови договору.

Договір страхування повинен містити:

- назву документа;
- назву та адресу страховика;
- прізвище, ім'я, по батькові або назву страхувальника і його адресу;
- зазначення об'єкта страхування;
- розмір страхової суми;
- перелік страхових випадків;
- визначення розміру тарифу, розмір страхових внесків і терміни їх сплати;
- строк дії договору;
- порядок зміни і припинення дії договору;
- права та обов'язки сторін і відповідальність за невиконання або неналежне виконання умов договору;
- інші умови за згодою сторін;
- підписи сторін.

Договір страхування може бути укладено на будь-який строк, за домовленістю сторін. Умови стандартних договорів страхування належать до категорії нормативно установлених. Страховик і страхувальник не можуть вносити будь-які змі-

ни або інші умови до стандартних договорів страхування на власний розсуд.

Страховик може відмовити у виплаті страхової суми або страхового відшкодування у випадках:

- навмисних дій страхувальника або особи, на користь якої укладено договір страхування, спрямованих на настання страхового випадку;
- скоєння страхувальником або іншою особою, на користь якої укладено договір страхування, умисного злочину, що призвів до страхового випадку;
- подання страхувальником свідомо неправдивих відомостей про об'єкт страхування;
- отримання страхувальником повного відшкодування збитків за майновим страхуванням від особи, винної в їх заподіянні;
- несвоєчасного повідомлення страхувальником про настання страхового випадку без поважних причин або створення страховикові перешкод у визначенні обставин, характеру та розміру збитків тощо.

Рішення про відмову у виплаті страхових сум приймається страховиком у строк не більший, ніж передбачено правилами страхування, та повідомляється страхувальнику в письмовій формі з обґрунтуванням причин відмови. Відмову страховика у виплаті страхових сум може бути оскаржено страхувальником у судовому порядку.

Дія договору страхування припиняється за згодою страхувальника та страховика, а також у разі:

- закінчення строку його дії;
- виконання страховиком зобов'язань перед страхувальником у повному обсязі;
- несплати страхувальником страхових платежів у встановлені договором строки;
- ліквідації страхувальника — юридичної особи;
- смерті страхувальника-громадянина чи втрати ним дієздатності;
- ліквідації страховика в порядку, передбаченому законодавством України;

- прийняття судового рішення про визнання договору страхування недійсним.

Дію договору страхування може бути достроково припинено за вимогою страхувальника або страховика, якщо це передбачено умовами договору страхування.

Медичне страхування в Україні

В Україні існує велика кількість страхових компаній, які здійснюють медичне страхування, один з найпоширеніших, відповідно до рейтингу журналу страхових компаній «Insurance TOP» є страхова компанія UNIQA, яка надає три пакета послуг:

Стандарт — цілодобова підтримка лікаря координатора; страхова сума захист 75000 грн; амбулаторно-поліклінічна допомога; обслуговування в комерційних медичних клініках; планова стаціонарна допомога, хірургія в межах 3000 грн; невідкладна швидка допомога; невідкладна стоматологія покривається до 500 грн.

Класик — цілодобова підтримка лікаря координатора; страхова сума 125000 грн; обслуговування в комерційних медичних клініках високої цінової категорії; амбулаторно-поліклінічна допомога; планова стаціонарна допомога, хірургія в межах 4000 грн; екстрена стоматологія покривається до 1000 грн.

Престиж — цілодобова підтримка лікаря координатора; страхова сума 175000 грн; обслуговування в комерційних медичних клініках вищої акредитації; амбулаторно-поліклінічна допомога; екстрена госпіталізація і забезпечення медикаментів; планова стаціонарна допомога, хірургія не більше 5000 грн; екстрена стоматологія покривається до 2000 грн.

Які переваги медичної страховки для Українців в нинішній ситуації. Чимало українців, які виїхали за кордон через війну, оформили в Європі тимчасовий захист і, відповідно, отримали доступ до безкоштовної медицини. Проте насправді безкоштовна медицина в Європі відрізняється від української, а рівень сервісу часто виявляється нижчим, ніж українці звикли отримувати вдома. Короткий список проблем з державною медициною, які допомагає вирішити страховий поліс:

- Черги. Перший і найнеприємніший сюрприз, який очікує на хворих без страховки в Європі. Якщо ви незастраховані і вирішили скористатися державною медициною в європейській лікарні — будьте готові, що до лікаря ви можете потрапити через кілька тижнів, а то й місяців. Для більшості українців за кордоном — мам з дітьми — чекати на свою чергу у державній лікарні буває просто неможливо.

- Дистанційні консультації. В Європі, як і в Україні, державна медицина передбачає очний формат консультацій. Якщо ж вам знадобилася екстрена чи невелика консультація, а часу чекати в чергах нема — дистанційний прийом лікаря доведеться оплачувати. Вище ми вже писали про середній цінник на прийом у європейського лікаря. За ціну одного прийому Європі, у партнерів Visit Ukraine можна придбати цілий страховий поліс на місяць, який покриватиме дистанційні консультації українським лікарем серед усього іншого. Зручність спілкування рідною мовою і визнана кваліфікація наших лікарів є незаперечною перевагою полісів від українських страховиків.

- Сфера покриття. Комплексні страхові поліси, в тому числі страховки партнерів Visit Ukraine, покривають страхові випадки як на території закордонних країн, так і в самій Україні. Часто-густо українці їздять додому і повертаються назад в Європу або ж взагалі лишаються тут. Страховий поліс забезпечить захист вашого здоров'я де б ви не були.

Для чого страховка за кордоном

Ціна стандартного страхового полісу, приміром, від партнерів Visit Ukraine складає від *1 євро на день*. Середня ринкова — близько *1,5 євро/день*. А от вартість медичних послуг у разі необхідності звернутися до лікаря — в разі дорожчка. У більшості країн світу нерезидентам медична допомога надається на платній основі. Наприклад, у Норвегії прийом сімейного лікаря для незастрахованих осіб буде коштувати *від 20 євро*, прийом у лікаря-спеціаліста в Чехії — *від 30 євро*. День перебування на стаціонарі у Німеччині — це *близько 125 євро*. А виклик швидкої у Швейцарії у разі відсутності страхового полісу, може обійтися в *800 євро*.

В Україні медичне страхування не є ідеальною, але в цілому порівнянням з іншими країнами, то воно дуже хороше і дешеве, і це все без медичного страхування. Хоча, якщо брати тих людей, у яких пов'язана роботи з постійними подорожами за кордон або брати на приклад нинішній час, коли багато людей повиїжджали за кордон із-за повномасштабного вторгнення рф до України 24 марта 2022 рік, то краще роботи медичну страховку. Тому що по-перше — це власна безпека на всякі випадки, і по-друге я не думаю що у когось буде бажання платити великі гроші за звичайну консультацію чи як у Швейцарії за виклик швидкої 800 євро.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. <http://legalclinic.nlu.edu.ua/2020/04/29/medichne-strahuvannya/>
2. https://uk.wikipedia.org/wiki/Договор_страхування
3. <https://visitukraine.today/uk/blog/632/health-care-in-europe-why-medical-insurance-is-necessary-in-any-case>
4. <https://visitukraine.today/uk/blog/679/medical-insurance-in-ukraine-and-abroad-what-are-the-benefits>

Лапін Данііл Вікторович

студент 3 курсу 1 групи

ОС «бакалавр»

спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Фінансово-правовий коледж

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ

Розвиток сучасних технологій вплинув на безліч сфер життя. Серед ключових тенденцій світового розвитку, як і раніше залишається процес глобалізації та інформатизації. Цифровий прогрес торкнувся й економічної сфери, оскільки грошово-кредитні операції, які здійснюються в фінансовому секторі пов'язані зі зберіганням, обробкою і передачею інформації. Комунікаційні та інформаційні технології оснащують

фінансову сферу інструментами технічного прогресу, що дозволяє використовувати їх у своїй діяльності. Застосування інформаційних технологій дає переваги для оперування великими масивами пам'яті, що особливо важливо для банківських установ, страхових і фінансових компаній.

На сьогоднішній день штучний інтелект (ШІ) — це одна з найбільш перспективних технологій у сфері фінансів. ШІ допомагає банкам автоматизувати процеси, краще розуміти клієнтів, підвищити якість обслуговування та примножувати свій капітал. Відомо, що штучний інтелект — це здатність копіювати з чогось природного у сфері набуття та застосування знань та навичок, що здійснюється комп'ютером.

Згідно зі звітом PWC Fintech Trends India за 2017 р., глобальні витрати на штучний інтелект досягли 5,1 млрд дол. У звіті IHS Markit «штучний інтелект у банківській справі» прогнозується, що витрати зростуть і досягнуть 300 млрд дол. до 2030. Це показує, що штучний інтелект досягнув тієї точки, коли він стає доступним та ефективним для впровадження у фінансовий сектор.

Банківська індустрія використовує штучний інтелект у різних напрямках:

1. Задоволеність клієнта.

Штучний інтелект допомагає збільшити дохід, швидше приймати рішення та вибудовувати стосунки з клієнтами. Наявність штучного інтелекту допомагає банкам підтримувати ефективне функціонування бек-офісу.

2. Віртуальний співрозмовник.

Штучний інтелект допомагає клієнтам дізнатися про деталі транзакцій, склад пропонованих додаткових послуг. За допомогою чат-ботів банки можуть зрозуміти вимоги кожного клієнта, сформувавши правильні комерційні пропозиції, реалізувати програми лояльності. Хоча і тут є свої складності, так як впровадження штучного інтелекту накладає додаткові вимоги до його контролю в перший час, гарним прикладом буде Omilia в ПриватБанку або голосовий помічник Поліна в ПУМБ, багато клієнтів саме скаржилися на впровадження ботів, адже вони не розуміють складних запитів клієнта

3. Виявлення шахрайства.

Чим швидше надійде відповідь про загрозу, тим швидше вона буде усунена, у випадку з штучним інтелектом, немає необхідності очікувати своєї черги на гарячій лінії, вона може функціонувати в будь-який час.

4. Оцифрування.

Оцифрування в банківській галузі, які дозволяють досягти таких цілей:

- 1) підвищення якості обслуговування клієнтів;
- 2) оптимізація тимчасових витрат як клієнта, так банку;
- 3) зниження ймовірності ризику людської помилки;
- 4) формування лояльності клієнтів;
- 5) забезпечення руху грошових потоків;
- 6) організація безготівкових розрахунків.

Коротко кажучи, це CRM-система, яка нагадує коли у клієнта день народження, і привітання від банку в такий момент з промо-акцією буде виглядати достатньо звабливим.

Наразі банки фінансують розробки застосування технологій ШІ у таких напрямках:

1. Персоналізоване фінансове керівництво. Штучний інтелект допоможе клієнтам приймати прості та швидкі фінансові рішення щодо отримання актуальної інформації про поточну структуру ринку.

2. Інтерактивні системи голосового реагування (IVRS). Маршрутизації дзвінків у відповідні банківські підрозділи, інформуванні та поточному консультуванні клієнтів.

3. Служба підтримки клієнтів.

Вкладення в чат-боти обробки та автоматизації викликів для багатьох з найбільших банків, включаючи JP Morgan Chase, банк Америки, Сітібанк, ЧПУ та Американський банк є пріоритетними.

4. Безпека та виявлення шахрайства.

Забезпечуючи покращену автентифікацію користувача шляхом аналізу різних факторів.

5. Мобільний банкінг.

Основною передумовою мобільного банкінгу є надання банківських послуг у цілодобовому режимі.

6. Алгоритмічна торгівля.

Останнім часом банки по всьому світу впроваджують біометрію для перетворення та автоматизації процесів KYC («Знай свого клієнта», англ. Know your customer). Банки все частіше використовують біометричну ідентифікацію клієнтів для здійснення операцій з використанням мобільних пристроїв, таких як смартфон, ПК або планшет. З проведеного дослідження стає очевидним, що майбутній розвиток AI та ML буде також пов'язаний із біометрією.

На даний час в Україні лідери банківської галузі почали широке використання ШІ у вигляді віртуального співрозмовника, який відповідає на запитання клієнта. Недоліками використання є недостатньо гарне налаштування, що в першу чергу впливає на репутацію банку.

Отже, з цього дослідження можна зробити висновок, що незважаючи на перспективи розвитку, введення складних технологій не дозволяють розвиватись та конкурувати на ринку новим банкам. На даний момент, технології ШІ слід розвивати і надалі, в першу чергу у сфері обслуговування. Адже час клієнта — це гроші банку, тому якщо вчасно вирішене питання клієнта допоможе відкритися новому філіалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Искусственный интеллект и его применение в банковской сфере. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/iskusstvennyy-intellekt-i-ego-primenenie-v-bankovskoy-sfere#:~:text=%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0%D1%8F%20%D1%86%D0%B5%D0%BB%D1%8C%20%D0%B8%D1%81%D0%BA%D1%83%D1%81%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B8%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B0%20%D0%B2,%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%8B%D1%85%20%D1%84%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BE%D0%B2%D1%8B%D1%85%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B4%D1%83%D0%BA%D1%82%D0%BE%D0%B2%20%D0%B8%20%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D0%B9>.

2. FINANCIALEXPRESS [Електронний ресурс]. — Режим доступу:
3. <https://www.financialexpress.com/industry/banking-finance/sbi-turns-to-artificial-intelligence-powered-chat-assistant-here-is-what-you-get/870752/>
4. ObzorTAdviser [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.tadviser.ru/index.php>
5. The Digital Trends You Need to Know to Stay Competitive. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.businessinsider.com/intelligence>

Ліпанова Олександра Олексіївна

студентка 3 курсу 1 групи

ОС «бакалавр»

спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Фінансово-правовий коледж

ОБЛІГАЦІЇ ВНУТРІШНІХ ДЕРЖАВНИХ ПОЗИК: ЇХ РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

В сучасних умовах ринок державних цінних паперів відіграє значну роль у формуванні бюджетної політики та проведенні грошово-кредитної політики Національним банком України.

Облігації внутрішніх державних позик України (ОВДП) - державні цінні папери, що розміщуються виключно на внутрішньому фондовому ринку і підтверджують зобов'язання України щодо відшкодування пред'явникам цих облігацій їх номінальної вартості з виплатою доходу відповідно до умов розміщення облігацій.

Нині облігації внутрішніх державних позик є одним із найнадійніших інструментів на фондовому ринку України, оскільки ОВДП:

- є борговими цінними паперами, що емітовані державою Україна;
- розміщуються лише на внутрішньому ринку;

- можуть бути номіновані як у гривні, так і у доларі США.
- забезпечені державою, що означає відшкодування пред'явникам цих облігацій номінальної вартості (що становить одну тисячу гривень) з виплатою доходу у відсотках. Не виплата відшкодування та доходу означає дефолт держави.
- ліквідний актив для будь-якої як фінансової установи так і для фізичних і юридичних осіб.

За словами Юрія Буци, урядового уповноваженого з питань управління державним боргом України, до 2015 року ОВДП не користувалися в Україні великим попитом[1].

Слід зазначити, що для інвесторів ці цінні папери були «не цікаві» в плані отримання інвестиційного прибутку. Процентні ставки за ОВДП були нижче чим депозитні, випуску ОВДП були невеликі (до 100 мільйонів гривень) та строки погашення ОВДП та виплата доходу були дуже малі (до 35 днів). У такій ситуації контингент інвесторів складався в основному з державних і комерційних банків, активи яких були забезпечені депозитами. Страхові компанії та невелика кількість пенсійних фондів не виходили на ринок ОВДП, не вважали їх прибутковим активом, а іноземні інвестори, які купували невеличкі об'єми, після 2014 року, коли почалося АТО, на жаль, пішли з України.

Необхідно звернути увагу на те, що в 2014 — 2015 роки в Україні панувала політична нестабільність, у зв'язку з чим інфляція зросла до 43,3%. Зовнішня заборгованість України зросла до 79% ВВП (70 % боргові зобов'язання були деноміновано у доларах). Стала необхідною реструктуризація зовнішнього боргу України. Уряд країни проводив не одні перемовини з Міжнародним валютним фондом (МВФ) та іншими фінансовими організаціями щодо реструктуризації нашого боргу. Був залучений кредит «стенд-бай» 17,5 мільйонів доларів. До кінця 2015 року було залучено 412 мільйонів доларів США під 17% та під зобов'язання реформ. Почалася робота держави з внутрішнім інвестором. Для подолання фінансової кризи, проблему недовіри до національної валюти. Офіс управління державним боргом почав особисто спілку-

ватися з банками, для того щоб зацікавити їх у придбанні ОВДП[1].

У 2016 році, після 9 місяців простою, Міністерство фінансів України знову розпочало випускати ОВДП. Кількість невдалих аукціонів з розміщення ОВДП в національній валюті поступово знизилася з 63% у першому півріччі 2016 року до 19% наприкінці 2017 року: аукціони закріпились і розпочалося зближення підходів офісу та учасників ринку.

Україна розширила контингент інвесторів у гривню, долучивши до нього нерезидентів завдяки випуску боргових інструментів, потенційно придатних до торгівлі на глобальному ринку. Було вирішено залучити до інвестування у державні боргові зобов'язання фізичних осіб. Для цього були розроблені та внесені у Податковий кодекс України зміни щодо оподаткування доходів фізичних осіб. Дохід від ОВДП не підлягає оподаткуванню ПДФО (податок на доходи фізичних осіб, який складає на сьогодні 18%) та військовим збором, який складає 1,5 %. Завдяки цьому, фізичні особи обрали для себе не депозит у банку, а купівлю ОВДП. На сьогоднішній день Міністерство фінансів України разом з Міністерством цифрової політики ще більше спростили для громадян купівлю ОВДП [1].

Завдяки спільній роботі Міністерства фінансів України, Офісу управління державним боргом, за підтримки міжнародних організацій Україні вдалося збалансувати зовнішній та внутрішній борг. Держава могла залучати гроші у внутрішнього інвестора, отримувати прибутки, платити по зовнішньому боргу.

З початком війни держава потребувала великих коштів на забезпечення армії, збільшилась потреба у фінансуванні соціальних витрат бюджету (велика кількість зруйнованої інфраструктури, приватного сектора; забезпечення внутрішньо переміщених осіб; забезпечення лікарень для лікування та відновлення військовий тощо).

Нині військові облигації, як різновид облигацій внутрішньої державної позики, розміщуються на внутрішньому ринку державних цінних паперів України. Особливістю згаданих облигацій є те, що вони є цільовими, оскільки кошти від їх

розміщення держава спрямовуватиме на фінансування Збройних сил України та потреб країни в умовах воєнного стану.

За даними Національного банку України на початок квітня 2023 року, до державного бюджету України з початку війни надійшло майже 50 мільярдів гривень, 94 мільйонів доларів та 176 мільйонів євро. Кошти від облігацій, залучені в Державний бюджет України, використовуються на безперерйне забезпечення фінансових потреб держави в умовах воєнного стану — соціальні та оборонні. Кожен вівторок Міністерство Фінансів проводить аукціони з продажу військових ОВДП[2].

Аналітики фінансового ринку мають різні погляди щодо впливу ОВДП на економіку країни. З одного боку, жити у борг світова тенденція, так роблять всі розвинені країни, залучення спекулятивного капіталу є робочим інструментом, а вливання інвестицій оздоровлює українську економіку. З другого боку — всі борги колись треба віддавати, а якщо іноземні інвестори заробивши на ОВДП не захочуть знову купувати облігації, то почнуть виводити за кордон гроші[3].

Позитивні наслідки від розміщення ОВДП — залучення іноземних та внутрішніх інвесторів та реструктуризація боргу держави. Негативні наслідки — банкам стало вигідніше вкладати гроші у ОВДП, а не кредитувати бізнес[3].

На сьогоднішній день, у стані повномасштабної війни, ОВДП є одним з основних джерелом фінансування бюджету. За даними Міністерства фінансів України за період з 24 лютого 2022 року по 30 грудня 2022 року ОВДП займали четверту позицію за об'ємом залучених коштів[1].

Отже, можна зробити висновок, що ОВДП є стабільним, прибутковим фінансовим інструментом, який дозволяє, шляхом залучення коштів фізичних та юридичних осіб, забезпечити соціальні та оборонні потреби держави в умовах воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. <https://www.mof.gov.ua/uk>
2. Офіційний сайт Національного банку України. <https://bank.gov.ua/>

3. Світлана Багдашкіна ОВДП як інструмент: вплив на економіку. <https://yur-gazeta.com/publications/practice/bankivske-ta-finansove-pravo/ovdp-yak-instrument-vpliv-na-ekonomiku.html>

Ляпунова Ксенія Русланівна

студентка 3 курсу 2 групи

ОПС «фаховий молодший бакалавр»

спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Фінансово-правовий коледж

ВАЛЮТНИЙ РИЗИК ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ

Ринкова економіка — основна економічна система більшості країн світу, в тому числі і сучасної України. Вона заснована на принципах вільного підприємництва та обміну, де роль основного регулятора економічних відносин відіграє ринок. При переході від планової до ринкової економік відбулись зміни у всіх системах України, в тому числі і у фінансовій системі. Це негативно вплинуло на її стабільність, знизилась її ефективність, усі ланки фінансової системи опинились у кризі. Це призвело до дефіциту фінансових ресурсів як на макро, так і на макрорівнях. В державних фінансах видатки почали перевищувати доходи, що спричинило хронічний бюджетний дефіцит; перевищення імпорту над експортом, в свою чергу, призвело до дефіциту платіжного балансу та здійснювало постійний тиск на національну валюту; зниження інвестицій та капітальних вкладень в економіку країни не залишало можливостей для самовідновлення та розвитку національної економіки і у підсумку змусило державу до запозичень, тобто мобілізації фінансових ресурсів у формі державного кредиту.

Державний борг — це загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення [1].

Виявлення та оцінка ризиків державного боргу є важливою складовою вдосконалення управління державним боргом та ефективного використання боргових фінансів. Світова тенденція зростаючої залежності державного боргу від макроекономічних ризиків та трансформація боргу у чинник ризику у посткризовому періоді вимагає ґрунтовних досліджень даної проблеми. Усебічний науково обґрунтований аналіз ризиків, стратегічне та оперативне управління ними є нині одним із найважливіших завдань боргової політики.

Серед дослідників питанням ризиків державного боргу займалися Т. Богдан, О. Колот, В. Лісовенко, Ю. Смоляр, Х. Бломештайн. Іноземні наукові публікації щодо ризиків державного боргу представлені публікаціями Світового банку, Міжнародного валютного фонду і Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР). Цінність складають також періодичні звіти та публікації Міністерств фінансів, Казначейських органів або Центральних банків різних країн, що презентують свої досягнення в управлінні ризиками державного боргу.

Категорія ризиків у сфері управління державним боргом тривалий час не розглядалася як об'єкт теоретичних досліджень попри визнання об'єктивності впливу розмаїття ризиків на усі фінансово-економічні процеси в державі. Лише останнім часом внаслідок усвідомлення важливої ролі ризиків в борговій політиці та зростання їх негативного впливу на економіку, вчені все частіше зосереджують свою увагу на даній проблематиці. Як наголошують фахівці Світового банку та Міжнародного валютного фонду, «навіть за наявності надійних макроекономічних рамок ризиковані методи управління боргом збільшують уразливість економіки до фінансово-економічних потрясінь» [2]. Тому у другій половині ХХ століття більшість розвинутих країн активізували зусилля, націлені на вдосконалення управління державним боргом шляхом розбудови системи боргового ризик-менеджменту як невід'ємної частини державного фінансового менеджменту. В Україні управління державним боргом здійснюється Міністерством фінансів України в межах повноважень, визначених законодавством

України. З метою ефективного управління державним боргом та/або ліквідністю єдиного казначейського рахунку Міністр фінансів України від імені України має право здійснювати правочини з державним боргом, включаючи обмін, випуск, купівлю, викуп та продаж державних боргових зобов'язань, за умови дотримання граничного обсягу державного боргу на кінець бюджетного періоду.

Валютний ризик — ризик знецінення національної валюти відносно іноземних валют, у яких номіновано зобов'язання за державним боргом [3].

До показників оцінки валютного ризику відносяться:

1. Питома вага державного боргу в іноземній валюті у загальній сумі державного боргу.
2. Структура державного боргу в іноземній валюті у розрізі іноземних валют.
3. Зростання витрат на погашення державного боргу при девальвації національної валюти на одиницю.
4. Еластичність витрат на погашення державного боргу до змін у валютних курсах.
5. Графік залежності витрат на погашення і обслуговування усяєї суми державного боргу від валютного курсу станом на певну дату.

Міністерство фінансів України розраховує лише перший показник. Валютний ризик відображає рівень невизначеності майбутніх витрат на погашення і обслуговування державного боргу в майбутньому. Це призводить до вразливості національної фінансової системи до зовнішніх ефектів та залежності від поведінки іноземних інвесторів. Залучення іноземних кредитів не сприяє розбудові повноцінного внутрішнього фінансового ринку, оскільки в умовах недостатнього розвитку інституційного середовища іноземні ресурси не можуть бути використані зі значною ефективністю. Тим паче, якщо у короткостроковому періоді зменшуються витрати на обслуговування боргу (через нижчі відсоткові ставки за зовнішніми позиками у порівнянні з внутрішніми), то у довгостроковому періоді ці позитивні наслідки нівелюються внаслідок зростання вразливості економіки країни. Слід зазначити, що висока частка

боргу в іноземній валюті свідчить, на перший погляд, про високі валютні ризики. Однак, якщо державний борг з такою високою часткою зобов'язань в іноземній валюті є на низькому рівні відносно ВВП, то й валютні ризики не є значними [4].

Основною валютою зовнішніх запозичень України станом на 31 грудня 2022 року залишався долар США: його частка зменшилася на 4.3 в. п. — до 55.7% від загального обсягу зовнішнього боргу. Частка запозичень в євро зросла на 4.1 в. п. — до 29.2%, частка зобов'язань у СПЗ перед МВФ зросла на 0.4 в. п. і становила 10.9%. Питома вага зовнішньої заборгованості в гривнях скоротилася на 0.4 в. п. і становила 1.9% від обсягу боргу [5].

У другому півріччі 2022 року тиск на валютному ринку суттєво послабився завдяки липневому коригуванню обмінного курсу. Із послабленням валютних обмежень у липні населення отримало змогу купувати іноземну валюту для розміщення на строкових банківських депозитах. Після цього строкові депозити в іноземній валюті почали зростати, вперше з початку коронакризи [1].

Значна частка заборгованості в одній валюті підвищує валютні ризики через коливання курсу валют на світовому ринку. Аналізуючи структуру боргу в іноземній валюті, необхідно співставляти валютну структуру зобов'язань з валютною структурою офіційних резервів центрального банку і з валютною структурою експорту. Вітчизняні зовнішні запозичення доцільно здійснювати переважно у доларах США, оскільки у валютній структурі розрахунків за операціями поточного рахунку платіжного балансу України переважають надходження у доларах США, і у структурі золотовалютних резервів НБУ найбільша частка активів номінована у доларах США [6].

Питома вага державного і гарантованого державою боргу в іноземній валюті з 1993 року жодного разу не опускалася нижче 59%. Через значний валютний ризик саме девальвація гривні була основним фактором зростання відношення боргу до ВВП у 2014–2015 рр. (так само як і ревальвація — головною причиною скорочення рівня боргу в 2019-му) [7].

Зростання питомої ваги державного боргу, номінованого в іноземній валюті, означає збільшення витрат уряду з обслуговування власних боргових зобов'язань, що також будуть номіновані в іноземній валюті. Для українських фінансових ринків це може відобразитися у ще більшому скороченні валютної пропозиції та подальшій девальвації гривні.

Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року передбачає зростання частки боргу в національній валюті до рівня не менше 50%. Однак для більш суттєвого зниження валютних ризиків питома вага боргу в іноземній валюті має бути нижчою 20% (рівень, що за оцінками МВФ [2], відповідає низькому ризику боргового портфеля для країн, які перебувають на етапі розвитку). Досягнути цього вдасться лише тоді, коли внутрішній ринок капіталу буде достатньо розвиненим та глибоким, щоб задовольнити потреби держави у фінансових ресурсах. Тому суттєва дедоларизація держборгу України — довгострокова ціль. На мою думку, повністю відмовлятися від валютних залучень не варто, оскільки це позбавляє країну можливості отримати ресурси в необхідному обсязі та за прийнятною ціною.

У сучасних умовах господарювання зовнішні запозичення відіграють важливу роль у процесі національного відтворення. Разом з тим, непродуктивне використання, надмірний обсяг і нераціональна структура зовнішньої заборгованості можуть зумовити уповільнення темпів ділової активності та виникнення боргових ризиків. Неодмінною умовою ефективного функціонування фінансової системи України, яка сприяє розвитку конкурентоспроможної, соціально спрямованої економіки країни, є усунення негативних чинників боргового характеру.

У 2023 році НБУ очікує на стабілізацію економічної ситуації та поступове економічне відновлення та планує провести аналіз якості активів для підтвердження коректності відображення якості кредитного портфеля, достатності формування резервів та оцінки реального розміру регулятивного капіталу. За результатами оцінки буде визначено перехідний період для відновлення капіталу до мінімальних регуляторних значень.

Більшість банків зможуть відновити капітал завдяки майбутнім прибуткам, проте низка банків, ймовірно, потребуватиме підтримки акціонерів [1].

Висновки. З метою ефективного управління ризиками державного боргу доцільно також використовувати досвід європейських країн, для прикладу — Нідерланди, де щоденно баланс по залишках на рахунках казначейства узгоджується із центральним банком, а надлишок коштів спрямовується на грошовий ринок. Покриття дефіциту відбувається за рахунок здійснення позичок на грошовому ринку, тому зазначений метод врахування бюджетних потоків та спільного управління активами може слугувати дієвим інструментом для мінімізації ризиків управління державним боргом та суттєвим засобом зменшення потреби в державних запозиченнях, який дасть можливість збільшити кредитний потенціал держави.

На сучасному етапі розвитку, враховуючи військові дії та необхідність відновлення економіки, доцільно здійснювати зовнішні запозичення. Перш за все, це дозволить залучити ресурси дешевше, ніж сьогодні є вартість запозичень на внутрішньому ринку. В період кризових коливань такі дії дозволять не посилювати податкового навантаження в країні та сприяти економічному відновленню. Окрім того, сьогодні позики міжнародних фінансових організацій дозволяють фінансувати перетворення в соціальній сфері та державному будівництві. Це акцентує увагу на тому, що на державному рівні існує необхідність розробки державних інвестиційних програм.

На етапі економічного відновлення з метою послаблення політичної та економічної залежності від міжнародних фінансових організацій, здійснювати шляхом розміщення облігації зовнішньої державної позики та здійснювати довгострокові внутрішні запозичення. Для забезпечення ефективної боргової політики Міністерство фінансів повинно проводити моніторинг на міжнародних ринках капіталу, котирувань національних облігацій на зовнішніх ринках, аналізувати поведінку інвесторів щодо українських єврооблігацій, а також враховувати реакцію на певні економічні та політичні процеси, які відбуваються в країні. Важливим моментом є

також підвищення кредитного рейтингу держави. Враховуючи сучасні тенденції, складно говорити про незалежність від міжнародних фінансових організацій в найближчі 15 років. В такій ситуації Україні доцільно проаналізувати досвід сусідніх країн у питаннях відновлення боргової стійкості. Зокрема, на увагу заслуговує Польща, де процес відновлення економіки проходив під наглядом та за допомогою МВФ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Звіт про фінансову стабільність. — НБУ.— 2022. — Випуск 2 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/stability/report>
2. Blommestein H. Advances in Risk Management of Government Debt // Financial Market Trends, No. 88, March 2005.
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про управління ризиками, пов'язаними з наданням державних гарантій, та розподіл таких ризиків між державою, кредиторами і позичальниками» від 23 лютого 2011 р. № 131 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>
4. Колот О. А. Фінансові ризики, пов'язані з державним боргом / О. А. Колот // Ринок цінних паперів України. — 2003.
5. Зовнішній борг України на кінець IV кварталу 2022 року. — 2022. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://bank.gov.ua/files/ES/ExDebt_q.pdf
6. Богдан Т. Сучасні підходи до управління ризиками державного боргу / Т. Богдан // Вісник Національного банку України. — 2012.
7. Бюджетна система: Підручник / за наук. ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. — К.: Центр учбов. літератури; Тернопіль: Екон. думка, 2012.
8. Керівництво з використання показників ризику і формування стратегії запозичень. Інтегральна оцінка ризику. Проект «Розвиток фінансового сектору», 2011 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://finrep.kiev.ua>

Молещяну Анастасія Федорівна

студентка 3 курсу 1 групи

ОС «бакалавр»

спеціальність 072 Фінанси, банківська справа чи страхування

Фінансово-правовий коледж

КАЗНАЧЕЙСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Казначейська система України відіграє важливу роль у фінансовому забезпеченні держави. У період воєнного часу, коли фінансові ресурси стають особливо важливими, Державна казначейська служба України (Казначейство) відіграє ключову роль у забезпеченні необхідних коштів для забезпечення обороноздатності країни.

Казначейство є центральним органом виконавчої влади, який відповідає за організацію та забезпечення раціонального та ефективного використання державних коштів. Воно проводить облік та контроль за рухом державних коштів, веде їх облік та забезпечує правильність та своєчасність їх використання [1]. У мирний час Казначейство працює у стабільних умовах, коли державний бюджет та фінансові потоки передбачувані та регулюються відповідним законодавством. В таких умовах головною метою Казначейства є забезпечення своєчасного та раціонального використання державних коштів, з метою підтримки економічного розвитку країни. У період дії воєнного стану ситуація змінюється кардинально. Забезпечення обороноздатності країни вимагає негайного та ефективного реагування на змінні потреби та непередбачувані фінансові витрати.

У період воєнного часу Казначейство стикається з багатьма труднощами:

- недостатньою фінансовою стабільністю та непередбачуваністю фінансових потоків. Воєнний час характеризується значними витратами на забезпечення оборони та безпеки країни. Проте, ці витрати є непередбачуваними та можуть раптово збільшуватись, що ставить перед казначейством

завдання забезпечити швидке та ефективне реагування на потреби держави;

- зміною пріоритетів витрат. У воєнний час, пріоритети витрат змінюються на користь забезпечення оборони та безпеки країни, що може вимагати перерозподілу коштів та зміни пріоритетів фінансування різних секторів економіки;

- необхідністю забезпечення безпеки фінансових ресурсів. У воєнний час, існує ризик фінансових шахрайств та втрат коштів. Тому, казначейство має забезпечити безпеку фінансових ресурсів держави та уникнути їхнього неправомірного використання;

- використанням нових фінансових інструментів. У воєнний час, можуть виникати нові фінансові інструменти, які дозволяють забезпечити швидке та ефективне фінансування держави. Казначейство має відповідні знання та компетенції для використання цих інструментів та забезпечення їхньої правильної та ефективної роботи [1].

У мирний час, Казначейство працює у стабільних умовах, що дозволяє забезпечити ефективне та своєчасне виконання своїх завдань. В основу фінансової політики Казначейства ставляться довгострокові плани та бюджетні програми, які дозволяють забезпечити стабільність та передбачуваність фінансових потоків.

У воєнний час, Казначейство стикається з більш складними завданнями, пов'язаними зі збільшенням витрат на забезпечення оборони та безпеки країни, нестабільністю фінансових потоків та необхідністю забезпечення безпеки фінансових ресурсів. Проте, Державна казначейська служба України впоралась з цими завданнями та забезпечила ефективне фінансування держави у воєнний час. Воно використовувало нові фінансові інструменти, які дозволяли забезпечити швидке та ефективне фінансування, змінювало пріоритети витрат та забезпечувало безпеку фінансових ресурсів (Табл. 1)

Як видно з таблиці, функції Державної казначейської служби України відрізняються у мирний та воєнний час. Так, у воєнний час, Казначейство має підвищені вимоги до швид-

кості та точності в збиранні та розподілі бюджетних коштів, оскільки це є необхідним для забезпечення фінансової стабільності держави в умовах війни. Крім того, воєнний час вимагає забезпечення фінансування державних програм з оборони та безпеки, що також стає важливою функцією Казначейства. Таким чином, робота Казначейства в умовах війни має свої особливості та вимагає підвищеної уваги до забезпечення фінансової стабільності держави.

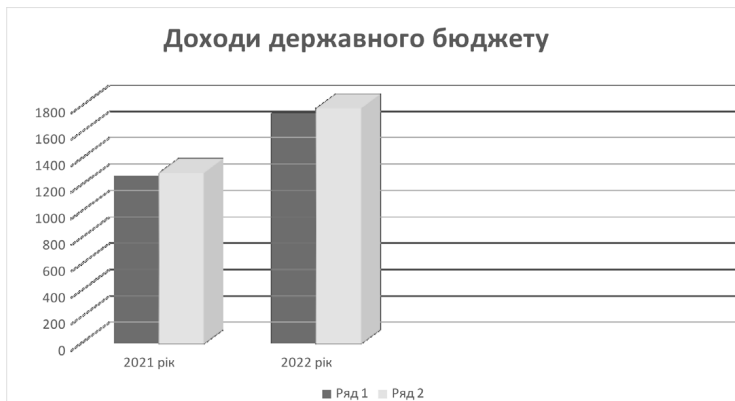
Таблиця 1

Функції Казначейства України у мирний та воєнний час

Функція	Мирний час	Воєнний час
Збір та зберігання бюджетних коштів	Забезпечення стабільності фінансів держави	Швидке збирання та зберігання бюджетних коштів, забезпечення фінансування державних програм з оборони та безпеки
Розподіл бюджетних коштів	Раціональний розподіл бюджетних коштів	Швидкий та точний розподіл бюджетних коштів
Контроль за використанням бюджетних коштів	Ефективний контроль за використанням бюджетних коштів	Забезпечення дотримання правил та процедур управління фінансами та фінансової дисципліни
Планування та управління грошовими потоками державного бюджету	Планування та управління грошовими потоками державного бюджету з метою забезпечення стабільності фінансів держави	Планування та управління грошовими потоками державного бюджету з метою забезпечення фінансової стабільності держави

Джерело: Власні напрацювання

У 2022 році до державного бюджету (загального та спеціального фондів разом) надійшло 1 787,4 млрд грн. доходів, що становить 101,5 % річних планових показників. Порівняно з 2021 роком надійшло доходів на 490,5 млрд. грн. більше, або на 37,8 % (Рис. 1)

Рисунок 1

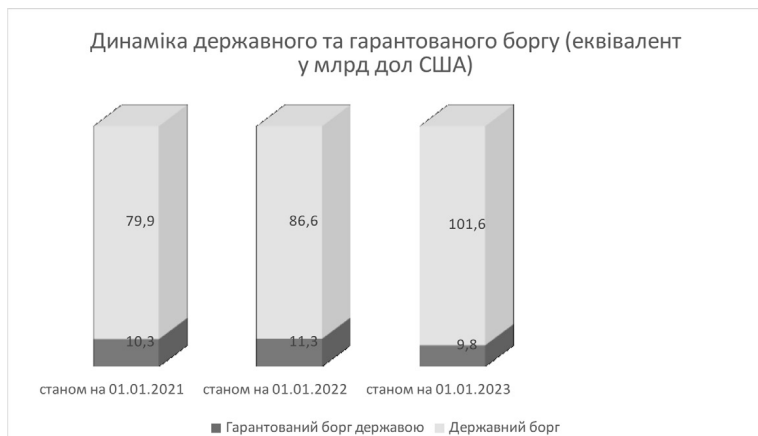
Джерело: дані Міністерства фінансів України

В той же час, станом на 01.01.2023 (31 грудня 2022 року) державний та гарантований державою борг України становить 4 072,8 млрд грн, або 111,4 млрд. дол. США, з них [2, с.3]:

1) Державний борг України становить 3 715,1 млрд грн (91,2% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу), або 101,6 млрд дол США: державний зовнішній борг становить 2 325,4 млрд грн (57,1% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу), або 63,6 млрд дол США; державний внутрішній борг становить 1 389,7 млрд грн (34,1% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу), або 38,0 млрд дол США.

2) Гарантований державою борг України становить 357,7 млрд грн (8,8% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу), або 9,8 млрд дол США: гарантований державою зовнішній борг становить 285,5 млрд грн (7,0% від загальної суми державного та гарантованого державою

боргу), або 7,8 млрд дол США; гарантований державою внутрішній борг становить 72,2 млрд грн (1,8% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу), або 2,0 млрд дол США (Рис. 2).

Рисунок 2

Джерело: дані Міністерства Фінансів України

Погашення державного боргу та сплата відсотків за борговими зобов'язаннями у 2022 році здійснювалися вчасно згідно з графіком Міністерства фінансів України та у межах розпису Державного бюджету України на 2022 рік. Статтею 5 Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік» визначено граничний обсяг державного боргу станом на 31.12.2022 у розмірі 4 033,8 млрд грн, що фактично склав 3 715,1 млрд грн та є на 318,7 млрд грн менше, або на 7,9%. Отже, розмір державного боргу України станом на 31.12.2022 (01.01.2023) 3 715,1 млрд грн не перевищив обсяг граничного розміру (4 033,8 млрд грн), визначеного Законом України «Про Державний бюджет України на 2022 рік» [2, с. 3].

Порівнюючи роботу Казначейства України в мирний та воєнний час, можна зробити висновок, що воно змогло ефективно працювати у складних умовах та забезпечити фінансування держави. Однак, у воєнний час, казначейство стикається

з більш складними завданнями, які вимагають швидкого та ефективного реагування на зміни у фінансовій сфері. Для цього, воно повинно мати відповідні знання та компетенції, використовувати нові фінансові інструменти та забезпечувати безпеку фінансових ресурсів держави. Казначейська система України в період воєнного стану стикається з більш складними завданнями, ніж у мирний час. Воно повинно забезпечувати ефективне фінансування держави та забезпечувати безпеку фінансових ресурсів. Державна Казначейська служба України впоралась з цими завданнями та ефективно використовувала нові фінансові інструменти в своїй діяльності. У мирний час, казначейство України працює в умовах стабільності та передбачуваності фінансових потоків. Воно забезпечує ефективне фінансування державних програм та забезпечує безпеку фінансових ресурсів. Казначейство виконує свої завдання згідно з довгостроковими планами та бюджетними програмами. Досвід роботи Державної казначейської служби України засвідчив, що для забезпечення ефективної роботи в умовах воєнного стану, необхідно використовувати нові фінансові інструменти та технології, змінювати пріоритети витрат та підвищувати кваліфікацію працівників. Казначейська система України має потенціал для успішної роботи в умовах будь-яких економічних та політичних умовах, але для цього необхідно забезпечувати постійне вдосконалення та адаптацію казначейської системи до змін у внутрішньому та зовнішньому полі. Таким чином, напрацьований Казначейством досвід може стати прикладом діяльності в умовах кризових ситуацій для інших держав.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Державна Казначейська служба України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua>
2. Міністерство Фінансів України// Державна Казначейська служба України — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://mof.gov.ua/uk/state-treasury>
3. Кабінет міністрів України // Публічний звіт голови казначейства Т. Слюз про підсумки діяльності Державної казначейської

служби України за 2022 рік. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik_2018/zvit2022/Zvit_kazna_2022.pdf

Морозова Марія Дмитрівна

студентка 3 курсу 2 групи

ОПС «фаховий молодший бакалавр»

*спеціальність 072 Фінанси, банківська справа чи страхування
Фінансово-правовий коледж*

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Банківська система є складною системою банківських інституцій, чия діяльність регулюється законодавством і має на меті задоволення потреб економіки та суспільства, а також забезпечення фінансової стабільності [3]. Основна функція банківської системи — сприяти переказу коштів між заощадниками (вкладниками) та позичальниками, виступаючи посередниками між ними. Банківська система регулюється державними органами з метою забезпечення того, щоб фінансові установи працювали в рамках закону і відповідали певним стандартам для захисту споживачів і підтримки фінансової стабільності.

Незважаючи на початок бойових дій, банки майже безперервно здійснювали свою діяльність у регіонах, які були безпечними як для клієнтів, так і для співробітників. Відділення банків залишалися відкритими, забезпечувалася видача готівки, зберігався персонал, безперервно надавалися онлайн-сервіси. Станом на середину червня 85% банківських відділень країни вже відновили свою роботу. Незважаючи на збільшення частоти кібератак, які стали більш поширеними в лютому, фінансові установи змогли їм протистояти. Проте збитки банків від подій операційного ризику є значними [5, с. 4].

Відповідно до статті 7 Закону України «Про Національний банк України», з 24 лютого 2022 року в умовах воєнного

стану по всій території України, банківська система зазнала певних змін та обмежень, проте головною метою залишилось забезпечення безпеки та функціонування банківської системи в умовах конфлікту.

Основними рішеннями постанови є:

- банки забезпечують роботу відділень у безперебійному режимі за відсутності загрози життю та здоров'ю населення;
- банки продовжують працювати з урахуванням обмежень, визначених цією постановою;
- доступ до банківських сейфів забезпечується в безперебійному режимі;
- безготівкові розрахунки здійснюються без обмежень;
- банкомати забезпечуються готівкою без обмежень;
- НБУ надає підтримку готівкою без обмежень [7].

НБУ здійснював бланкове рефінансування банків для підтримання ліквідності без обмежень на суму до одного року з можливістю пролонгації ще на один рік, а платежі на користь Уряду України здійснювалися без обмежень, відповідно до законодавства про особливий період [1, с. 43]. Ліквідність банківської системи загалом залишалася високою від початку неоголошеної повномасштабної війни, а за окремими показниками навіть побила рекорди. Крім збереження довіри вкладників до банків, цьому сприяють регулярні та значні надходження державних виплат на банківські рахунки населення. Однак приплив нових коштів до сектору нерівномірний: основні обсяги осідають на поточних рахунках у державних банках [4, с. 4].

Основою антикризових рішень регулятора є такі принципи: захист інтересів клієнтів банку, насамперед вкладників, чесне відображення фінансового стану банку, а також забезпечення діяльності банку та його ліквідності. Окрім рішень, постанова передбачала запровадження тимчасових обмежень з 24 лютого 2022 року, а саме:

- призупинити роботу валютного ринку України, крім операцій з продажу іноземної валюти клієнтами;
- зафіксувати офіційний обмінний курс на 24 лютого 2022 року;

- обмежити видачу готівки з рахунку клієнта в сумі 100 000 грн на добу (крім заробітної плати та соціальних виплат), крім підприємств та установ, які забезпечують виконання мобілізаційних планів (завдань), Уряду та окремих дозволів Національного банку без нарахування та зняття комісій за видачу;
- заборонити видачу готівки з рахунків клієнтів в іноземній валюті, крім підприємств та установ, які забезпечують виконання мобілізаційних планів (завдань), Уряду та окремих дозволів Національного банку;
- запровадити мораторій на транскордонні розрахунки в іноземній валюті (крім підприємств та установ, які забезпечують виконання мобілізаційних планів (завдань) та Уряду, окремих дозволів НБУ);
- призупинити здійснення обслуговуючими банками видаткових операцій за рахунками резидентів держави, що здійснила збройну агресію проти України тощо [7].

Слід зазначити, що в період з 24 лютого 2022 року по 10 лютого 2023 року ця постанова налічує 39 внесених змін. Наприклад, з 1 березня дозволили валютні операції між банками в межах 1-ї групи Класифікатора іноземних валют та банківських металів. Таким чином, з 1 березня 2022 року замість повної заборони на видачу готівки з рахунку клієнта в іноземній валюті встановлено ліміт до 30 тис. грн на добу [1, с. 44].

Крім того, Національний банк передбачив можливість використання платіжних карток за кордоном для розрахунків та отримання готівки, додавши їх до переліку винятків із заборони на транскордонні перекази валютних цінностей з України за дорученням клієнтів. Водночас, з моменту запровадження воєнного стану НБУ не вводив жодних обмежень на безготівкові розрахунки, в тому числі за кордоном. Національний банк також заборонив зараховувати кошти на рахунки клієнтів-фізичних осіб за переказами, ініційованими з використанням електронних платіжних засобів, емітованих членами міжнародних платіжних систем, що діють на території Російської Федерації та Республіці Білорусь. Також заборонено приймати на території України електронні платіжні

засоби (у тому числі для здійснення переказу, розрахунків та видачі готівки), емітовані членами відповідних міжнародних платіжних систем [1, 45].

З 21 липня 2022 року НБУ дозволив банкам пропонувати фізичним особам безготівкову іноземну валюту на депозит строком не менше трьох календарних місяців без можливості дострокового розірвання в межах щомісячного ліміту 50 000 гривень (в еквіваленті). Цей крок запропонує альтернативу інвестуванню в готівкову валюту, тим самим зменшивши попит на готівкову валюту та послабивши тиск на обмінний курс на готівковому сегменті валютного ринку. Крім того, з 1 серпня 2022 року НБУ переглянув процес розрахунку лімітів відкритої валютної позиції для банків, скасувавши формування резервів за валютними активами. Цей захід має на меті запобігти штучному завищенню банками резервів за валютними активами для збільшення обсягів купівлі іноземної валюти [2, с. 50].

На початку військових дій були запроваджені кредитні канікули. Кредитні канікули включають в себе скасування штрафних санкцій за прострочення виконання кредитних зобов'язань у період дії воєнного стану. Також були впроваджені такі послаблення: відміна обов'язкового платежу на строк від одного до трьох місяців та тимчасове зниження ставок вдвічі або більше.

За умов високої невизначеності, зумовленої війною, НБУ відійшов від політики інфляційного таргетування, і фіксований офіційний курс до долара США є основним якорем стабілізації очікувань та ключовим засобом виконання пріоритетних цілей НБУ. Ураховуючи це, Національний банк здійснив разову корекцію офіційного курсу гривні до долара США 21.07.2022 та фіксує його на рівні 36,5686 грн/дол. США [2, с. 50].

З метою збереження даних банки перенесли їх до хмарних сховищ. Це дозволяє банкам протягом двох років після закінчення воєнного стану використовувати хмарні сервіси, які розташовані в Європейському Союзі, Великій Британії, США та Канаді, для надання електронних платіжних послуг та проведення транзакцій, таких як оплата кредитними картками [6].

Банківський сектор продемонстрував операційну прибутковість, що забезпечило фінансовим установам важливий захисний механізм для поглинання кредитних збитків. Протягом року банки докладали значних зусиль для оптимізації адміністративних витрат, що призвело до загальної прибутковості сектору, з рентабельністю капіталу понад 9% за одинадцять місяців, незважаючи на значні кредитні збитки.

Однак скорочення строкових депозитів домогосподарств у банках протягом другої половини року призвело до погіршення структури фондування. Хоча це не становить безпосередньої загрози для банківської системи, це підриває стійкість окремих банків до раптових змін у настроях вкладників. Для вирішення цієї проблеми фінансовим установам слід зосередитись на покращенні строкової структури фондування та залученні депозитів домогосподарств, насамперед шляхом підвищення депозитних ставок. Крім того, висока облікова ставка слугує стимулом для банків підвищувати ставки за гривневими депозитами [4, с. 4].

Також у другій половині року банки почали повільно зменшувати свій чистий гривневий корпоративний кредитний портфель, при цьому для роздрібного портфеля ця тенденція ще помітніша. Формування резервів за кредитами та погашення попередніх позик, які не компенсуються новими видачами є головною причиною зменшення. Зниження попиту на кредитування ще більше зумовлене сповільненням економічної активності через безпекові ризики та проблеми з електропостачанням.

Для безперервного надання банківських послуг НБУ ініціював проєкт “Power Banking”, що вже втілюють банки. Банки повинні забезпечити роботу своїх систем, функціонування критичних бізнес-процесів та зв'язок з центром обробки даних НБУ навіть у разі тривалого блекауту [4, с. 39].

Отже, аналізуючи роботу банківської системи, можна зробити висновок, що в умовах військового конфлікту НБУ вживає всіх необхідних заходів для підтримки фінансової стабільності. Банківська система України залишається стабільною та ліквідною, банки мають запас високоякісних лік-

відних активів, достатній для забезпечення всіх безготівкових платежів та виплат депозитів фізичних осіб навіть у період військового стану. Робота валютного ринку України була обмежена. Проте всі ці заходи спрямовані на забезпечення надійного та стабільного функціонування фінансової системи України та сприяють безперерйному функціонуванню об'єктів критичної інфраструктури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Druhov O., Druhova V. Banking System in Ukraine 2022: Before and in the Wartime. [Електронний ресурс] // Safe Bank. 2022. No. 1(86). P. 33–48. — Режим доступу: <https://doi.org/10.26354/bb.2.1.86.2022>.
2. Дорошенко, Н. О., & Бакланова, А. О. Банківська система України за період воєнного стану: виклики і здобутки. [Електронний ресурс] // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна серія «Економічна», (103), 2022. 48-56. Режим доступу: <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2022-103-06>
3. Ситник Н. С. Банківська система: навчальний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 580 с.
4. Звіт про фінансову стабільність НБУ, грудень 2022. [Електронний ресурс] // Національний банк України. — Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H2.pdf?v=4
5. Звіт про фінансову стабільність НБУ, червень 2022. [Електронний ресурс] // Національний банк України. — Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2022-roku>.
6. Постанова Правління НБУ «Про використання банками хмарних послуг в умовах воєнного стану в Україні» від 08.03.2022 №42 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0042500-22#Text>
7. Постанова Правління НБУ: «Про роботу банківської системи та валютного ринку з 24 лютого 2022 року в умовах воєнного стану по всій території України» від 24.02.2022 №18 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>.

Морозова Марія Дмитрівна

студентка 3 курсу 2 групи

ОПС «фаховий молодший бакалавр»

спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Фінансово-правовий коледж

МАЙБУТНЄ ВІДКРИТОГО БАНКІНГУ В ГЛОБАЛЬНІЙ ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ

Точаться суперечки щодо того, чи є використання API для трансформації взаємодії фінансової системи з фінтехом, технологічними провайдерами, з великою четвіркою та клієнтами еволюційним чи революційним. Одні вважають це руйнівною революцією, інші — природною еволюцією взаємодії між клієнтом і банком. Незалежно від цього, тенденція цифрової трансформації змінює індустрію фінансових послуг, а фінанси, керовані даними, стають все більш важливими. Відкритий банкінг відкриває еру банкіngu як послуги та уможливорює нові форми фінансового посередництва.

Відкритий банкінг — це модель, за якої банківські дані можуть бути передані третім особам через інтерфейси прикладного програмування — API.[1] API дозволяє двом комп'ютерним програмам взаємодіяти один з одним через мережу. Використання відкритих API дає змогу стороннім розробникам створювати новаторські додатки, розширювати можливості на ринку, покращувати обслуговування клієнтів на всіх рівнях і досягати інших переваг.

Модель відкритого банкіngu порушує традиційний банківський закон про конфіденційність, оскільки забезпечує обмін даними клієнтів з довіреними третіми сторонами. Ґрунтуючись на принципі, що клієнти є власниками своїх банківських даних і повинні отримувати вигоду від обміну ними, відкритий банкінг вимагає правової бази, яка б регулювала банківські клієнтські дані для забезпечення процвітання цієї моделі. [4]

Регуляторна база відкритого банкіngu є ключовим аспектом майбутнього фінансового сектору. Друга директива про платіжні послуги (PSD2) є одним з таких нормативних

документів, спрямованих на сприяння конкуренції та інноваціям на платіжному ринку Європейського Союзу. Директива вимагає від банків надавати третім особам доступ до рахунків та платіжних послуг своїх клієнтів у безпечному режимі за згодою клієнтів.[2] На уповноважених отримувати дані про рахунки, надані банками та фінансовими установами (AISP) та уповноважених ініціювати платежі на рахунок користувача або з нього (PISP) покладено конкретні функції та обов'язки в рамках цього зобов'язання. У Великій Британії ініціатива «Відкритий банкінг» була більш чіткою у своєму підході до розробки відкритих API, стандартів безпеки та обміну повідомленнями. [5]

І Австралія, і Сінгапур досягли значного прогресу в розвитку відкритого банкінгу. Сінгапур застосував органічний підхід до відкритого банкінгу, надаючи перевагу необов'язковим рекомендаціям для банків, а не прийняттю законодавства. Грошово-кредитне управління Сінгапуру співпрацює з Асоціацією банків Сінгапуру, щоб випускати рекомендації щодо розробки та впровадження відкритих систем на основі API. Сінгапур посів перше місце в Азійсько-Тихоокеанському регіоні за рівнем готовності до відкритого банкінгу завдяки більш широкому впровадженню API, партнерству з третіми сторонами, трансформації на основі даних та інноваціям. На противагу цьому, уряд Австралії взяв на себе лідерство у впровадженні відкритого банкінгу, внісши зміни до Закону про конкуренцію та захист прав споживачів і створивши Австралійське право на захист персональних даних споживачів (CDR — Consumer Data Right).[4]

Для успішного розвитку відкритої банківської системи фінансові установи та регулятори повинні зосередитися на п'яти ключових факторах: обмін даними, конфіденційність даних та кібербезпека, дотримання нормативних вимог, партнерські відносини та клієнтський досвід. Обмін даними має вирішальне значення для відкритого банкінгу, але він повинен здійснюватися безпечно і за згодою клієнтів. Фінансові установи також повинні надавати пріоритет конфіденційності даних та кібербезпеці, щоб зберегти довіру клієнтів і забезпечити

дотримання нормативних вимог. Інтероперабельність має важливе значення для партнерства між банками та небанківськими установами з метою постійного впровадження інновацій та кращого обслуговування клієнтів. Нарешті, клієнтський досвід має бути головним пріоритетом для підвищення рівня адаптації та зміцнення довіри.

Монетизація — перетворення активу в гроші — один з основних елементів, який необхідно враховувати для забезпечення стійкості підприємства. У випадку відкритого банкінгу активом після конвертації різних видів API є інформація, якою буде здійснюватися обмін. [4]

Відкритий банкінг ставить перед банками низку викликів і можливостей. Виклики можна перетворити на можливості, і однією з таких можливостей є потенціал для посилення інновацій у сфері послуг. «Відкриваючись», банки можуть розширити свої поточні пропозиції, включивши до них послуги цифрової ідентифікації, а також скористатися перевагами обміну та агрегування даних клієнтів з різних рахунків і збагатити наявні дані даними банків-партнерів та/або учасників фінтех-ринку. Це може призвести до покращення інновацій завдяки покращеній аналітиці даних. Окрім цього, відкритий банкінг має потенціал для покращення клієнтського досвіду та просування клієнтоорієнтованої бізнес-моделі, пропонуючи індивідуальні продукти на основі даних про клієнтів у режимі реального часу.

Нинішня невизначеність навколо надання послуг вважає банкам поширювати свої продуктивні пропозиції через цифрові платформи інших банків або третіх сторін. Однак середовище відкритого банкінгу забезпечує стандартизовану модель надання спільних послуг, яку можна використовувати для розповсюдження різноманітних продуктів і послуг на різних платформах і пристроях у тандемі з іншими банками та/або учасниками фінтех-ринку.[3] Пакети послуг можна використовувати як інструмент для розповсюдження продуктів та послуг серед клієнтів, що забезпечує більшу кастомізацію та релевантність для них. У сфері фінансових послуг обмін даними також може підви-

щити прозорість ціноутворення на продукти та покращити операційну ефективність. Відкритий банкінг може знизити операційні витрати, підвищити прибутковість і допомогти фінансовим установам приймати більш обґрунтовані рішення, використовуючи фінансові дані.

Відкритий банкінг може сприяти фінансовій інклюзії, надаючи доступ до фінансових послуг населенню, яке недостатньо обслуговується або не має банківських рахунків. Відкритий банкінг може сприяти розробці нових продуктів і послуг, пристосованих до потреб цих груп населення. Однак відкритий банкінг також створює ризики, пов'язані з конфіденційністю та безпекою даних, що може стримувати ці групи населення від користування відкритими банківськими послугами.

Нарешті, відкритий банкінг пропонує можливість для посиленого зниження ризиків. Стандартизований підхід до розповсюдження продуктів і послуг забезпечує стандартизований підхід до безпеки, що дозволяє банкам покращити свій імідж як безпечної та надійної сторони, а також отримати вигоду від покращеного охоплення.[3] Очікується, що покращений обмін інформацією між банками також покращить процес прийняття рішень та пом'якшення заходів щодо запобігання шахрайству, KYC (Know Your Customer) та протидії відмиванню коштів.

Але водночас відкритий банкінг несе з собою і певні виклики для банків та в цілому глобальній фінансовій системі. Першим викликом є ризик дезінтермедіації з боку третіх осіб, що вплине на здатність банків утримувати клієнтів, оскільки ці особи мають прямий доступ до клієнтів. Відкритий банкінг може стати нормою для деяких клієнтів, що призведе до прискореної дезінтермедіації банків як основного постачальника фінансових послуг.

Також існує ризик втрати репутації та довіри через проблеми з безпекою, пов'язані з Open-API, такі як шахрайство третіх сторін, цифрове вторгнення, персоніфікація, незаконне використання даних та проблеми з конфіденційністю клієнтів. Основними передумовами для фінансової індустрії є безпека коштів та персональних даних під час транзакційних та

депозитарних послуг. Довіра клієнтів є основою цих послуг, і репутація банку залежить від того, наскільки надійно його сприймають клієнти. Банки повинні розглянути можливість створення моделі управління, яка б не дозволяла третім сторонам, що беруть участь у процесі, зашкодити їхній репутації.

Для успішного впровадження технічних аспектів API та збереження своїх операційних стандартів потрібно проведення трансформаційних змін. Існуючі можливості, такі як виявлення шахрайства, KYC/AML, стандарти безпеки та моніторингу транзакцій, повинні бути оновлені для вирішення проблем безпеки. Аспекти відкритих API, пов'язані з доходами, створюють технічні виклики для банків, включаючи потенційне зменшення клієнтської бази, що призводить до зростання витрат для банків, які покладаються на високомасштабовані бізнес-моделі.[3] Ці технічні та трансформаційні виклики можна охарактеризувати як організаційні виклики для банків на їхньому шляху до перетворення на постачальників цифрових послуг. Інший виклик — це спільна конкуренція та вирішення спорів з третіми сторонами. Зміни, які приходять з відкритими API, також змінять поточні бізнес-моделі на галузевому рівні.

Майбутнє відкритого банкінгу пов'язане з використанням штучного інтелекту та машинного навчання для надання персоналізованих фінансових послуг, розширенням відкритого банкінгу за межі традиційних послуг, використанням технології блокчейн для безпечних транзакцій та розвитком нормативно-правової бази. Штучний інтелект та машинне навчання можуть покращити клієнтський досвід, пристосовуючи фінансові продукти та послуги до індивідуальних потреб. Відкритий банкінг виходить за рамки традиційних послуг, оскільки все більше галузей впроваджують відкриті API. Це створює нові можливості для співпраці, інновацій та збільшення доходів завдяки доступу до ширшого спектру послуг, включаючи страхування, управління капіталом та нерухомість.

Регуляторна еволюція може посилити конкуренцію, інновації, прозорість і підзвітність у фінансовій індустрії. У міру того, як все більше країн впроваджуватимуть правила

відкритого банкінгу, банкам і стороннім провайдерам буде легше співпрацювати та обмінюватися даними.

Відкритий банкінг — це важливий розвиток, який трансформує банківський сектор. Він створює нові ролі та бізнес-моделі, а також має вплив на продукти та стратегії дистрибуції. Відкриті API прокладає шляхи до відкритого банкінгу і надає нові можливості та виклики для банків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. A. Premchand and A. Choudhry, “Open Banking & APIs for Transformation in Banking,” 2018 International Conference on Communication, Computing and Internet of Things (IC3IoT), Chennai, India, 2018, pp. 25-29. — Режим доступу: 10.1109/IC3IoT.2018.8668107.
2. Directive (EU) 2015/2366 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on payment services in the internal market, amending Directives 2002/65/EC, 2009/110/EC and 2013/36/EU and Regulation (EU) No 1093/2010, and repealing Directive 2007/64/EC, OJ L 2015, 337/35. — Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32015L2366>
3. Gozman, Daniel, Jonas Hedman and Kasper Sylvest Olsen. “Open Banking: Emergent Roles, Risks & Opportunities.” European Conference on Information Systems (2018).
4. Leong, Emma, Open Banking: The Changing Nature of Regulating Banking Data — A Case Study of Australia And Singapore (August 21, 2020). *Banking & Finance Law Review*, July 2020, Issue 35.3, pp 443 — 469. — Режим доступу: <https://ssrn.com/abstract=3678458>
5. Zachariadis, Markos and Ozcan, Pinar, The API Economy and Digital Transformation in Financial Services: The Case of Open Banking (June 15, 2017). SWIFT Institute Working Paper No. 2016-001. — Режим доступу: <https://ssrn.com/abstract=2975199> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2975199>

Мухаммад Олена Вікторівна

студентка 4 курсу 1 групи

ОС «бакалавр»

спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Фінансово-правовий коледж

ВПЛИВ МАСОВАНИХ РАКЕТНИХ УДАРІВ ТА ВІДКЛЮЧЕННЯ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ НА РОБОТУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Під час війни поведінка споживачів фінансових послуг часто непередбачувана. Будь-яка негативна інформація, а тим більше реалізація безпекових ризиків, можуть похитнути довіру до банків.

Однак 2022 рік продемонстрував винятковий рівень довіри українських користувачів фінансових послуг до фінустанов.

Навіть попри повномасштабну війну, масовані ракетні атаки та руйнування інфраструктури, клієнти банків зберігали спокій та покладалися на професіоналізм банкірів.

Фундамент такої довіри — це безперервна робота сектору навіть у найбільш критичні дні війни. Клієнти практично завжди могли здійснити розрахунки як платіжними картками, так і через Систему електронних платежів Національного банку (СЕП НБУ), банки підкріплювали готівкою каси та банкомати, робили все можливе, аби працювали відділення, де це було безпечно.

Згодом банки за ініціативи НБУ реалізували проєкт PowerBanking: створили мережу опорних відділень, які можуть працювати навіть в умовах перебоїв із енергопостачанням.

У березні 2023 року ця мережа охопила вже понад половину працюючих банківських відділень.

З початку 2022 року поведінка вкладників свідчила про можливе посилення ризиків ліквідності в разі повномасштабної війни.

Тож НБУ на випередження актуалізував план дій і одразу після початку великої війни ухвалив рішення, які допомогли мінімізувати ризики. По-перше, було встановлено обмеження на зняття готівки.

По-друге, за підтримки НБУ та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на період воєнного стану гарантію поширено на усі вклади населення, незалежно від розміру.

По-третє, НБУ заохочував банки підтримувати роботу відділень та забезпечувати безготівкові платежі.

Попри охоплення значної частини території України бойовими діями, сам НБУ підтримував безперебійну роботу СЕП, активно готувався до її переходу на нове покоління.

Тож перед початком енергетичного терору регулятор та банки вже працювали в режимі неперервного моніторингу та реагування на поточні проблеми.

Це сприяло швидким системним крокам зі збереження фінансової стабільності після початку небувалих проблем із енергопостачанням в Україні.

Масовані ракетні атаки на енергетику могли стати новим серйозним викликом для банківської системи, завадити безперебійній роботі банків та спровокувати паніку. Однак жоден із цих ризиків не реалізувався.

Для простоти сприйняття ми порахували інтегральний індекс волатильності всіх відібраних фінансових індикаторів, тобто їхнє середнє значення. Упродовж жовтня 2022 — січня 2023 він переважно не перевищував одного стандартного відхилення, а це ознака спокійної ситуації на ринку.

Загалом лише у 5% випадків інтегральний індекс перевищував 1,5, що відображає сильніше ніж зазвичай коливання.

З усіх днів обстрілів та їхніх наслідків це ставалося лише у 6% випадків. Тобто значення інтегрального індексу свідчать про відсутність ознак панічного характеру поведінки.

Також дещо швидше, ніж зазвичай в цей період року, зростали обсяги готівки в обігу. Проте незначні обсяги зняття коштів з банківських рахунків свідчать саме про бажання мати певний запас готівки на руках для оплати критичних товарів та послуг, а не про бажання забрати всі заощадження з банків.

Масштабні бойові дії та перебої у постачанні електроенергії не зупинили платежі. Система електронних платежів (СЕП) НБУ, що забезпечує проведення майже всіх міжбанківських переказів у гривні, працювала в штатному режимі.

Лише 23 листопада, у день суттєвих ракетних ударів по енергетичній інфраструктурі, вісім банків упродовж кількох годин мали проблеми із СЕП. Причиною були перебої зі зв'язком через нестабільну роботу провайдерів.

Подекуди відбувалися незначні зміни у тривалості проведення транзакцій, які не вплинули на загальну успішність здійснення платежів. Зазвичай значна частка платежів у СЕП відбувається за 5-20 хвилин.

У середньому більшою тривалістю платежів відзначилися лише 10 жовтня (день перших масованих обстрілів), період 24 листопада — 1 грудня (після наймасштабнішого пошкодження енергетичної інфраструктури), а також 2 січня (фактично вихідний день з точки зору ділової активності).

Операції населення з платіжними картами переважно обслуговують платіжні системи MasterCard, Visa та ПРО-СТІР. За наявності зв'язку карткові платежі проводилися безперебійно.

У жовтні 2022 року кількість операцій із картками, що емітовані українськими банками, навіть зросла порівняно із жовтнем торік.

Традиційно українці реагують на певні загрози фінансовій стабільності зростанням активності на готівковому валютному ринку. Найдинамічніший та найпоказовіший його сегмент — послуги обміну в кіосках фінансових компаній та в інтернеті.

Готівковий курс дійсно суттєво коливався у дні після першого обстрілу. Натомість далі валютний ринок майже не реагував на перебої із постачанням електроенергії. Після 12 жовтня і до 31 січня щоденні коливання курсу продажу долара жодного разу не перевищували 1% за добу.

Відповідно до опитування Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, довіра до комерційних банків і до Національного банку зросла за час війни.

Безперебійна робота банківської мережі та платіжних систем, пристосування фінустанов до потреб своїх клієнтів посилили довіру до фінансового сектору. Це забезпечувало банки від реалізації ризиків ліквідності, що зазвичай значно посилюються у кризових умовах.

Довіра також має величезне значення у довгостроковій перспективі. Вона дає змогу банкам активніше залучати строкові депозити, покращувати власну ресурсну базу, аби активніше кредитувати та інвестувати надалі.

Загалом для всіх суб'єктів ринку стала робота фінансової інфраструктури — наріжний камінь фінансової оборони країни, її фінансової стабільності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ресурси України для фінансової стабільності під час війни та відбудови [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/22/686099/>
2. Банківська система України: становлення і розвиток в умовах глобалізації економічних процесів. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/510/1/BSU-SRVUG-Dzubluk-mon.pdf>
3. Україна отримала 100 млн.євро від Франції та 200 млн.євро від Німеччини: на що їх витратять [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2022/12/13/novyna/finansy/ukrayina-otrymala-100-mln-yevro-francziyi-ta-200-mln-yevro-nimechchynu-yix-vytratyat>
4. Співпраця з міжнародними фінансовими організаціями [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/about/international/financial-institutions>
5. Міжнародна допомога Україні до кінця року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric->
6. Положення Про застосування Національним банком України стандартних інструментів регулювання, ліквідності банківської системи, затверджене постановою Правління Національного банку України від 17. 09. 2015 № 615 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
7. Огляд фінринку в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://medium.com/cTapTan- джедай/обзор- fmtech-р-шка- украины-18c8c4d56baa>.
8. НБУ та Мінцифри спільно працюють над цифровізацією банківської системи України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-ta-mintsifri-spilno-pratsyuyut-nad-tsifrovizatsiyeyu-bankivskoyi-sistemi-ukrayini>.

Овсепян Арташес Олександрович

студент 4 курсу 1 групи

ОС «бакалавр»

спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Фінансово-правовий коледж

ГРОШОВА ЕМІСІЯ: НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

На сьогоднішній день в нашій країні запроваджено воєнний стан, військові дії призводять до найтяжчих за всю історію державності економічних втрат. Задля покриття економічних потреб держава звертається до будь-яких способів задоволення бюджетних потреб, одним з яких є емісія грошей.

Питання емісійної політики розглядалося великою кількістю науковців, таких як Чижикова Н.В., Музика С.О., Колесніченко Н.С., Гончаренко О.Г., Білоусов С.М. Але, не дивлячись на це, в воєнний час, коли це питання постало з більшою гостротою, дане питання не доопрацьовано та не часто підіймається в науковому обговоренні. Тому основною метою даної роботи є аналіз негативних аспектів грошової емісії, а також шляхи їх подолання.

Закон України «Про Національний банк України» визначає, що виключним правом емісії гривні володіє Національний банк. А також визначається, що емісія гривні здійснюється виключно в безготівковій формі та згідно з Законом України «Про платіжні послуги» [1].

У 2022 році Нацбанку довелось надрукувати 400 млрд грн, але за словами члена Ради НБУ Василя Фурмана «друк грошей був необхідним та правильним кроком на той момент» [2]. Але станом на сьогодні Голова НБУ заявляє, що емісія додаткових коштів припинена та держава не збирається більше звертатися до цього інструменту. Тому при формуванні Державного бюджету на 2023 рік НБУ поставило завдання Міністерству фінансів шукати шляхи заміни емісії іншими джерелами фінансування державних видатків.

На початку військових дій впровадження такої діяльності було безальтернативним, адже він виділявся високою

оперативністю та можливістю на короткий проміжок часу знизити тягар воєнних витрат для підприємницької сфери та для населення. Але не дивлячись на такі позитивні аспекти емісія несе в собі велику кількість можливих проблем в довгостроковій та середньостроковій перспективі.

Основними негативними наслідками грошової емісії є:

– зниження довіри — у випадку, якщо емісія грошей здійснюється занадто часто або надто великими сумами, то це може призвести до зниження довіри до грошей та фінансової системи в цілому;

– загострення соціальної нерівності — емісія грошей може призвести до збільшення розбіжностей між багатими та бідними, оскільки багаті можуть використовувати нові гроші для інвестування та збільшення свого багатства, тоді як бідні можуть не мати настільки широкі можливості використання цих грошей;

– збільшення боргу — у випадку коли емісія грошей здійснюється з метою погашення боргу держави, збільшення обсягу грошей може призвести до зростання відсоткових ставок — тобто, того, що держава буде платити за свій борг. Якщо відсоткові ставки зростуть, державі доведеться витратити більше грошей на виплату відсотків з боргу, що може призвести до зростання загального боргу;

– зниження інвестицій — якщо інвестори не мають довіри до фінансової системи через часті емісії грошей, це може призвести до зменшення інвестицій та зниження рівня економічного зростання.

Окремим та найважчим наслідком емісії виступає інфляція. Інфляція — це тривале і швидке знецінення грошей внаслідок надмірного зростання їх маси в обороті, що спричиняє зниження купівельної спроможності грошової одиниці відносно товарів і послуг [3].

Реальна вартість усієї суми державних доходів постійно зменшується, що в свою чергу вимушує державу на постійній основі увімкнути «друкарську машину», щоб компенсувати фінансові втрати від інфляції. Однак, постійно «друкувати гроші» є фактично неможливим і тому через певний час ви-

користання даного інструменту держава все ж таки змушена зменшувати свої витрати, зокрема на соціальні потреби, що ще більше поглиблює соціально-політичну нестабільність у країні. Зростання емісії на певній стадії інфляції перестає бути економічно та фінансово вигідним та стає соціально небезпечним.

Інфляція має великий вплив на зовнішньоекономічну діяльність держави, це витікає з тісного взаємозв'язку між інфляцією та девальвацією національної валюти. Девальвація відбувається в той момент, коли знижується купівельна спроможність національної валюти в порівнянні з іншими валютами. Це, в свою чергу, може відобразитись на зовнішньоекономічній діяльності країни, зокрема на експорті та імпорті товарів, на іноземних інвестиціях тощо. Наприклад, зменшення купівельної спроможності національної валюти може зробити експортні товари дорожчими для інших країн, тим самим зменшуючи їхню конкурентоспроможність на міжнародному ринку.

Отже, емісія має значні недоліки та для зменшення негативних наслідків від неї пропонуємо такі кроки:

- зміна монетарної політики: Національний банк України може зменшити кількість грошей, які знаходяться в обігу, збільшивши процентну ставку і зменшивши кількість запозичень. Це допоможе знизити споживчу інфляцію та зберегти купівельну спроможність грошей;

- зміна фіскальної політики: держава може зменшити витрати або збільшити податки, щоб зменшити надмірну емісію грошей та споживчу інфляцію. Але в українських реаліях доцільно обережно підходити до цього питання, бо в такому випадку відновлення бізнесу може бути ускладнено;

- розвиток економіки: шляхом збільшення виробництва товарів і послуг можна зменшити тиск на ціни. Це можна здійснити шляхом підтримки підприємницької діяльності, державного бізнесу, збільшення інвестицій в економіку, підвищення продуктивності праці та розвитку нових технологій. Важливим кроком до цього могло б стати повернення України до статусу виробничої держави з сировинної, якою вона здебільшого є зараз. В схемі експорту України більша частина

складає сировина: залізні руди, зерно, молоко, деревина та інше. Треба в рамках міжнародних інвестицій або залучення ресурсів внутрішнього фінансового ринку домогтися будівництва заводів для переробки даної сировини в Україні, що збільшить кількість робочих місць, за рахунок доданої вартості сприятиме наповненню бюджету та знизить собівартість продукції для внутрішнього споживача.

– інвестиції в освіту та інфраструктуру: збільшення інвестицій в освіту та інфраструктуру може збільшити продуктивність економіки, що допоможе зменшити негативні наслідки емісії грошей. Як засвідчив світовий досвід, наукоємне виробництво є найважливішою складовою розвитку економіки. Інфраструктурні проекти, в свою чергу, повинні розкрити потенціал України, як транзитної країни враховуючи її економічно вигідне географічне положення;

– введення нових фінансових інструментів: Національний банк України може використовувати нові фінансові інструменти, такі як капітальні вимоги, щоб зменшити надмірну емісію грошей. Капітальні вимоги — це регулювання, що обмежує кількість грошей, які комерційний банк може позичати своїм клієнтам, в залежності від розміру його власного капіталу. Це означає, що якщо комерційний банк має велику кількість капіталу, він може позичати більше грошей, а якщо капіталу мало, то менше. Встановлення капітальних вимог є важливим інструментом для контролю за емісією грошей, оскільки воно змушує комерційні банки дотримуватися більш обережної політики позичання;

– реформування системи оподаткування: висока інфляція може бути пов'язана з низькою ефективністю системи оподаткування. Реформа системи оподаткування може допомогти зменшити емісію грошей та підвищити ефективність економіки. Але з усіх шляхів саме даний шлях є найбільш небезпечним для населення, адже може спровокувати збільшення соціальної нерівності та зменшення бажання населення купувати товари та послуги, на фоні меншого доходу.

Отже, емісія грошей з одного боку є екстремим та іноді навіть безвихідним способом залучення коштів в кризових

ситуаціях, але з іншого боку вона є небезпечним фінансовим інструментом, який може через своє використання спричинити збільшення економічних проблем. Але якщо Центральний банк все ж таки звертається до емісії, то після використання треба якомога швидко звернутись до шляхів мінімізації негативних наслідків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV: станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 06.04.2023).
2. Ільченко Л. В НБУ сказали, скільки грошей надрукували в Україні в перший рік війни. Дзеркало тижня | Mirror Weekly. URL: <https://zn.ua/ukr/finances/v-nbu-skazali-skilki-hroshej-nadrukuvali-v-ukrajini-v-pershij-rik-vijni.html> (дата звернення: 13.04.2023)..
3. Бездітко Ю.М., Мануйленко О.О., Стасюк Г. А. Валютне регулювання: Навчальний посібник. — Херсон: ОЛДІ-плюс, 2009. — 272 с.

Полудненко Олександра Вадимівна

студентка 2 курсу 1 групи

ОПС «фаховий молодший бакалавр»

Спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Фінансово-правовий коледж

ОСОБЛИВОСТІ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

В сучасних умовах медичне страхування є важливим компонентом забезпечення доступності та якості медичної допомоги в Україні. Проте, існують певні складнощі щодо функціонування даної сфери, які потребують уваги та вивчення для поліпшення цього процесу.

Медичне страхування — це система соціального захисту населення, яка забезпечує оплату медичних послуг та лікарських засобів для пацієнтів. Система медичного страхування в Україні складається з таких напрямів:

1. Державне медичне страхування в Україні забезпечується Фондом соціального страхування зі здоров'я. Цей фонд збирає платежі від підприємств та населення, а також отримує державні субсидії. За ці кошти надаються безкоштовні медичні послуги для українців. У медичних закладах, які уклали договір з Національною службою здоров'я України, медична допомога у випадку травми, входить у Програму медичних гарантій і є безоплатною. Також до безоплатного пакету медичної допомоги в стаціонарі входять: лабораторні обстеження, зняття чи усунення симптомів захворювання, медсестринський догляд. Однак, система державного медичного страхування в Україні має свої особливості, які потребують вивчення та поліпшення. Сьогодні система охорони здоров'я нашої країни перебуває не лише у фінансовій, але й в організаційній кризі, що спричинена нерівномірним розподілом коштів та недостатнім рівнем надання медичної допомоги. Кроком до розв'язання проблем, що були означені у системі медичного забезпечення, може виступити проведення медичної реформи і, зокрема, впровадження загальнообов'язкового медичного страхування. Наприклад, необхідно забезпечити ефективне управління фінансовими ресурсами Фонду соціального страхування зі здоров'я та забезпечити прозорість його діяльності.

2. Комерційне медичне страхування в Україні забезпечується страховими компаніями. Люди, які мають комерційне медичне страхування, можуть отримувати медичні послуги та лікарські засоби за рахунок страхової компанії. Страхові компанії пропонують різні пакети медичного страхування, в залежності від потреб та можливостей клієнта. Вони можуть включати послуги, такі як консультації лікарів, хірургічні втручання, стаціонарне лікування, діагностичні процедури та інші послуги.

Особливості медичного страхування в Україні:

1. Рівень покриття медичним страхуванням. В Україні спостерігається досить низький рівень покриття медичним страхуванням, як наслідок більшість населення не має можливості отримувати якісну медичну допомогу. За даними Міністерства охорони здоров'я України, у 2020 році приблизно 35%

населення мали державне медичне страхування, а комерційне медичне страхування мали менше 1% населення.

2. Рівень фінансування державного медичного страхування є недостатнім, що призводить до того, що система медичного страхування не може забезпечити належну якість медичної допомоги. Так, за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, у 2018 році в Україні на медичне страхування було виділено менше 2% ВВП, тоді як в середньому по країнах Європейського Союзу виділяється на це близько 6% ВВП.

3. Корупційний фактор — є серйозною проблемою в медичному страхуванні в Україні. Наприклад, пацієнти можуть бути змушені давати хабарі медичним працівникам, щоб отримати належну медичну допомогу, або страхові компанії можуть отримувати неправомірні вигоди від медичних закладів. Як правило це практика безоплатної медицини.

4. Невідповідність рівня медичної допомоги вартості страхування. Наразі більшість страхових компаній пропонують страхові пакети з обмеженими можливостями, які не покривають всі види медичної допомоги. Зазвичай, такі пакети покривають лише базові медичні послуги, такі як консультації лікаря, деякі аналізи, та стандартні процедури. Однак, якщо потрібна більш складна медична допомога, така як операція чи лікування важкої хвороби, то зазвичай ці витрати не покриваються страховим пакетом, або їх покриття є дуже обмеженим. Також важливо зазначити, що вартість медичного страхування може бути значно вищою, ніж рівень медичної допомоги, яку можна отримати за це страхування. Це пов'язано з тим, що страхові компанії враховують не тільки ризики та витрати на медичну допомогу, але також включають у вартість страхування свої витрати на рекламу, адміністративні витрати та прибуток.

Медичне страхування в Україні у військовий стан.

Війна завжди впливає на багато галузей життя, включаючи медичне страхування. У військовий період в Україні були здійснені певні зміни в системі медичного страхування для військовослужбовців та їх родин.

У 2014 році було прийнято закон «Про страхування життя та здоров'я військовослужбовців», який забезпечує страхування військовослужбовців та їх родин від нещасного випадку, хвороби або смерті під час служби. Для забезпечення медичної допомоги військовим, були створені спеціальні медичні заклади, які забезпечують належний рівень медичної допомоги.

Проте, на цивільному фронті війна також має вплив на систему медичного страхування. З одного боку, зростає попит на медичну допомогу в зоні бойових дій, що може викликати збільшення страхових виплат та зменшення прибутків страхових компаній. З іншого боку, у зв'язку зі збільшенням ризиків, страхові компанії можуть збільшити страхові тарифи.

Які будуть наслідки повномасштабного вторгнення на медичне страхування в Україні важко передбачити. Наразі ситуація в країні є досить складною, і багато галузей життя, включаючи медичне страхування, можуть бути піддані значним змінам.

Один з можливих наслідків вторгнення може полягати в зменшенні вкладу закордонних страхових компаній в медичне страхування в Україні. Це може бути пов'язано з загрозою безпеки в країні та зменшенням довіри до українських страхових компаній. З іншого боку, можливо збільшення ринку медичного страхування в Україні через зростання ризику та попиту на страхування.

Крім того, можливі зміни в законодавстві, які вплинуть на медичне страхування. Наприклад, можуть бути введені нові стандарти та обмеження для страхових компаній, що регулюють їхню діяльність та забезпечують належний рівень медичної допомоги.

Таким чином, ми розглянули особливості медичного страхування та його фінансування, обґрунтували яким стало медичне страхування у період війни та зробили прогнози, яким воно може стати після закінчення військового стану.

Впровадження системи медичного страхування в Україні є питанням дуже актуальним і відноситься до першочергових завдань, які вимагають негайного вирішення. Медичні послуги, які є складовою медичної допомоги, як і інші послуги,

не можуть бути безкоштовними. Якісне надання медичних послуг вимагає значних матеріальних та інших витрат. Основою страхової медицини є формування страхових фондів для покриття ризиків, що стосуються здоров'я та життя громадян. Актуальним питанням залишається розвиток добровільного медичного страхування в сфері страхування додаткових медичних послуг, окремих програм медичного страхування. Основою здійснення заходів реорганізації системи охорони здоров'я та запровадження страхової медицини, як свідчить зарубіжний досвід, є ріст економіки держави, запровадження антикорупційних заходів в галузі охорони здоров'я, розробка та прийняття законодавства щодо порядку фінансування витратків на охорону здоров'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Базилевич В.Д., Базилевич Н. С.Страхова справа. — К.: Товариство “Знання”, КОО, 1997. — 216 с.
2. Стожок Л. Г.Страховання: Навчальний посібник для дистанційного навчання. — К. : Університет «Україна», 2005. — 162 с.
3. Страхове право України: Підручник для вищих навч. закладів. — К. : Атіка, 1999. — 366, с.
4. Фурман В. М.Страхові послуги для населення //Фінанси України. — 2005. — № 4. — С.139-145
5. <https://healthcenter.od.ua/reform/osoblyvosti-medychnogo-strahuvannya-rysy-yaki-vyznachayut-efektyvnu-systemu-ohorony-zdorovya/>
6. <https://referatss.com.ua/work/obov-jazkove-medichne-strahuvannjav-ukraini-osoblivosti-ta-analiz/>
7. <https://tension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://library.nusta.edu.ua.pdf>
8. https://extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/199.pdf

Прокопенко Анна Миколаївна

студентка 2 курсу 1 групи

ОПС «фаховий молодший бакалавр»

спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Фінансово-правовий коледж

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Фінансова політика спрямована на забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів країни, підтримку розвитку підприємницької діяльності, зниження рівня бідності та забезпечення стабільності грошової системи. Україна стикається з багатьма викликами, такими як економічна криза та зміни світової економічної ситуації. Проте в останні роки Україна зосереджувалася на реформах у фінансовому секторі та розвитку фінансового сектора, що допомогло забезпечити економічну стабільність та залучити інвестиції, доти поки не розпочалась повномасштабна війна, що вимагало переоцінити всі сфери та створити новий план фінансування.

Фінансова політика України включає різноманітні заходи, такі як скорочення дефіциту державного бюджету, розвиток інвестиційного середовища та підтримка експорту. Зокрема, Національний банк України реалізує грошово-кредитну політику, спрямовану на забезпечення стабільності грошової одиниці країни та зниження рівня інфляції. Український уряд також проводить реформи у фінансовому секторі для забезпечення його стабільності та розвитку.

Фінансова політика України залежить від багатьох факторів, таких як політична та економічна ситуація в країні, світові тенденції, міжнародні відносини та інші фактори.

Військовий стан — це особливий період в житті країни, коли держава повинна приділяти особливу увагу фінансовій політиці, оскільки війна може масштабю позначитися на економіці. Україна, яка зіткнулася з війною на сході країни з 2014 року, змушена була змінити свою фінансову політику та

приймати різноманітні заходи, щоб забезпечити стабільність економіки та підтримку національної безпеки.

Ситуація війни вимагає від держави значних фінансових зусиль для забезпечення потреб військових, відновлення зруйнованої інфраструктури та розвитку територій, що постраждали від конфлікту. Україна вжила різних заходів для фінансування військових операцій та підтримки звільнених територій, включаючи запровадження спеціального ПДВ для фінансування збройних сил, створення фонду відновлення Донбасу (та інші) та підвищення мінімальної заробітної плати для військовослужбовців та ветеранів. [5]

Україна також впроваджує реформи у фінансовому секторі, спрямовані на стабілізацію економіки та залучення інвестицій. Наприклад, було реформовано пенсійну систему, вдосконалено податкову систему та вжито інших заходів для залучення інвестицій та розвитку економіки.

Фінансова політика у воєнний час має свої особливості та вимоги, оскільки війна має значний вплив на економічну та фінансову стабільність країни.

Запровадження воєнного стану — це складне та важливе рішення, яке має значні наслідки для фінансової політики країни. Основними факторами, які впливають на фінансову ситуацію під час воєнного стану, є:

1. Збільшення витрат на оборону. Введення воєнного стану означатиме збільшення витрат на оборону, що може призвести до дефіциту бюджету. Країні потрібно забезпечити фінансування своєї армії, придбання зброї та обладнання, навчання армії тощо.

2. Зменшення інвестицій та економічного розвитку. Запровадження воєнного стану може зменшити інвестиції, оскільки інвестори уникають ризику інвестувати в країну, яка перебуває у стані війни. Це може призвести до зниження економічного розвитку та зростання безробіття.

3. Підвищення потреби в соціальному захисті. Запровадження воєнного стану може збільшити потребу в соціальному захисті, оскільки багато людей можуть втратити роботу чи стати інвалідами внаслідок бойових дій.

4. Зменшення податкових надходжень. Введення воєнного стану може зменшити податкові надходження, оскільки багато підприємств можуть закритися або працювати зі скороченням виробництва. [4]

5. Погіршується фінансова стабільність. Запровадження воєнного стану може погіршити фінансову стабільність країни, оскільки багато людей втратять роботу, підприємства закриються, а інвестори можуть втратити схильність до ризику.

Усі ці фактори можуть вплинути на фінансову політику України під час запровадження воєнного стану. Для забезпечення фінансової стабільності та успіху військових дій необхідно розробити ефективну фінансову стратегію та використовувати фіскальні інструменти з максимальною ефективністю.

Що стосується можливих заходів фінансової політики у воєнний час, можна виділити наступні:

1. Збільшення витрат на оборону через скорочення витрат в інших сферах, таких як культура, спорт і освіта.

2. Збільшення ставки податку на додаткові доходи бюджету.

3. Використання міжнародної допомоги та позик для фінансування військових витрат.

4. Скорочення бюджетних витрат на соціальний захист, щоб вивільнити ресурси для фінансування оборони.

5. Розробка програми підтримки бізнесу, що працюватиме в зонах конфлікту, для забезпечення економічної стабільності та збереження зайнятості.

6. Розвиток інфраструктури та забезпечення безпеки руху для забезпечення безперебійного функціонування економіки.

7. Збільшення інвестицій у військово-промисловий комплекс для забезпечення виробництва високотехнологічного озброєння та техніки.

8. Реформування бюджетної системи для забезпечення прозорості та ефективності витрачання коштів.

9. Розвиток фінансових ринків та надавання малим і середнім підприємствам доступ до кредитів для забезпечення економічного розвитку під час воєнного стану.

10. Забезпечення соціального захисту військовослужбовців та їх сімей, які постраждали внаслідок бойових дій.

За даними мінфін в січні 2022 року індекс споживчих цін становив — 101,3%, найвищий показник був в березні — 104,5%, та в кінці року склав — 100,7%. За рік індекс склав 126,6%, що на 16,6% більше за попередній рік. Найменший показник за рік був в Запорізькій області — 124,1%, а найбільший в Херсонській — 142,3%. [3]

В кінці весни 2022 року українська економіка почала поступово відновлюватися, але восени наш ворог почав обстрілювати енергетичну інфраструктуру, через що рівень ВВП значно погіршився. Однак економіка все ще функціонує і продовжує розвиватися, хоча звичайно не в тому режимі, що до повномасштабного вторгнення. Україна продовжує боротися за збереження стабільності, зниження інфляції, впроваджуючи реформи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Фактор незламності: як фінансова система долає виклики війни та що буде далі. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/02/16/697112/index.amp> (дата звернення: 27.03.2023)
2. Фінансова політика в умовах військового стану. URL: <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/05/44.pdf> (дата звернення: 05.04.2023)
3. Індекс інфляції в Україні 2022-2023. URL: <https://minfin.com.ua/> (дата звернення: 05.04.2023)
4. Фінансово-економічна політика за воєнного часу. URL: <https://profpressa.com/news/irino-proponuiu-rozmistiti> (дата звернення: 27.03.2023)
5. Зміни в частині оподаткування ПДВ, що запроваджуються у зв'язку із внесенням змін до Податкового кодексу України Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів щодо дії норм на період дії воєнного стану». URL <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/576990.html> (дата звернення: 27.03.2023)

Пушкаръов Даниїл Сергійович

студент 4 курсу 1 групи

ОС «бакалавр»

спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Фінансово-правовий коледж

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА НА ЗБАЛАНСОВАНИЙ РОЗВИТОК КРАЇН

У 2015 р. на Саміті ООН була прийнята нова програма сталого розвитку, що містить 17 цілей, спрямованих на покращення соціо-еколого-економічної ситуації в світі. Важливим інструментом для реалізації більшості визначених цілей сьогодні може стати соціальне підприємництво (СП), метою якого є вирішення гострих соціальних чи/та екологічних питань на локальному рівні. У сучасних умовах успішне розв'язання проблем покращення якості навколишнього природного середовища, викорінення нерівності та запобігання соціальному виключенню певних верств населення з життя суспільства неможливе без самоорганізації та самостійного забезпечення процесу розробки й ухвалення відповідних рішень самими членами громади. Соціальні підприємства постають яскравим прикладом такої самоорганізації і вже сьогодні є ефективним інструментом вирішення зазначених проблем. Ці суб'єкти господарювання створюють «соціальні результати», які проявляються на окремій території й сума яких формує глобальний ефект. СП шляхом зміни свідомості та поведінки членів суспільства, ефективної взаємодії соціальних підприємств з усіма верствами населення може стати ваговою підтримкою для національних та регіональних урядів щодо досягнення збалансованого розвитку окремих країн та світу в цілому. Проте, незважаючи на вагомий внесок у благополуччя держав, соціальні підприємства залишаються «невидимими» для більшої частини населення. Особливо актуальна ця проблема для України, де доцільно підвищити розуміння і визнання соціального підприємництва та соціальних підприємств задля забезпечення інклюзивного економічного розвитку суспільства.

Незважаючи на те, що СП в останньому десятилітті отримало особливу увагу з боку політиків, вчених, практиків і широкої громадськості, дотепер у науковому середовищі існують розбіжності у його визначенні, залишаються відкритими питання внеску соціальних підприємств у досягнення цілей сталого розвитку, забезпечення фінансової незалежності суб'єктів СП. В Україні соціальне підприємництво перебуває в точці біфуркації. У сучасних умовах найменші флуктуації можуть змінити напрямок подальшого розвитку явища, а відсутність підтримуючих структур та нерозвинута регуляторна база для створення соціальних підприємств значною мірою стримують еволюцію практик СП. Тому важливим постає забезпечення сприятливих умов розвитку СП, зокрема на законодавчому рівні, що призведе до зниження ймовірності руйнівних тенденцій явища через внутрішні параметри середовища.

З кінця 70-х р. ХХ ст. в Європі використовується таке визначення СП: «Соціальне підприємство — це юридично зареєстрована організація, яка перебуває у спільній власності та контролі членів цієї організації, й заснована на принципах рівної частки власності. Підприємство здійснює комерційну діяльність, створює суспільне багатство та сприяє покращенню якості довкілля. Суспільне багатство й екологічні вигоди є невід'ємною частиною цілей діяльності соціального підприємства; або на їх досягнення підприємство скеровує частину прибутку». Тобто головна місія соціального підприємства полягає у наданні користі суспільству. СП поєднує соціальні цілі та підприємницькі ініціативи і спрямоване на вирішення проблем громади та створення суспільного багатства, забезпечення зростання якості навколишнього природного середовища. В соціальних підприємствах вигоду отримують всі зацікавлені сторони за рахунок поєднання соціальних, фінансових та екологічних результатів діяльності. Взагалі соціальні підприємства посідають унікальне місце в економіці, де як підприємства, вони мають бути стійкими у фінансовому відношенні, а як організації, орієнтовані на досягнення соціальних цілей, виступають механізмом досягнення позитивних соціальних та екологічних результатів. Для соціальних підпри-

ємств основним мірилом результативності є соціальний ефект, а прибуток виступає другорядним показником. Суб'єкти СП переслідують мету щодо створення соціальної та/або екологічної цінності на всіх етапах виробництва як невід'ємну частину своєї ідентичності. У зв'язку з цим результат діяльності СП є сумою соціальних, екологічних та економічних результатів.

Фінансова незалежність, створення суспільного багатства, відповідальність за навколишнє природне середовище визначають принципи діяльності СП та є критеріями оцінювання його успіху. Суспільне багатство можна визначити як переваги та вигоди, отримані групою людей, що самоорганізувалися для досягнення певних цілей і результатів, які неможливо здобути індивідуально. Таким чином соціальне підприємство через взаємодію з громадянським суспільством сприяє зростанню суспільного багатства та більш справедливому розподілу ресурсів, постаючи здобутком «спільного виробництва», тобто результатом колективної дії громадян. Важливим елементом забезпечення сталого розвитку є врахування потреб майбутнього покоління. Оскільки точно не відомий характер майбутніх запитів, СП може стати гнучкою і динамічною моделлю ефективного задоволення нових соціальних потреб, що виникатимуть з плином часу. Звичайно майбутні покоління мають право здійснювати свій власний вибір. Концепція сталого розвитку передбачає, що діяти таким чином, щоб не зменшити обсяг природного капіталу і тим самим залишити можливість вибору для майбутніх поколінь. Отримання у спадок безлічі серйозних екологічних та соціальних проблем, наявних у сучасному світі, не відповідає меті цієї концепції. Отже сьогодні світ потребує потужних інститутів для вирішення цих питань, якими можуть стати соціальні підприємства. Слід відзначити, що розвиток СП є вигідним для економіки кожної країни, оскільки ця діяльність надає можливість зменшити частку державних витрат, які спрямовуються на вирішення проблем соціально незахищених верств населення, їх працевлаштування та суспільну адаптацію. На сьогоднішній день СП динамічно розвивається в європейських країнах, вирішуючи проблеми безробіття, соціального захисту, громадського залучення.

Воно є визнаним у світі специфічним видом підприємництва, що спрямоване на створення соціальних та економічних благ. Незважаючи на свій молодий вік (приблизно 20-25 років), СП набуло значного поширення у світі і посіло гідне місце в одному ряду з такими загально визнаними трендовими напрямками розвитку підприємництва як корпоративна соціальна відповідальність, благодійність, венчурна філантропія. Можна навести безліч успішних прикладів із зарубіжної практики щодо створення та функціонування соціальних підприємств, які досягають значних фінансових результатів, забезпечують отримання великого соціального синергетичного ефекту та залучають до співпраці місцеву владу і членів громади. Різні країни мають певні особливості щодо розуміння сутності СП та ставлення до розвитку його ініціатив. В Україні це явище дотепер не набуло значного поширення, проте вже відіграє помітну роль у суспільстві, поступово перетворюючись на ефективний механізм вирішення соціальних, екологічних та економічних проблем окремих громад і країни загалом. СП, за належної державної підтримки його розвитку, в довгостроковій перспективі може стати одним з потужних інструментів реалізації Глобальних цілей сталого розвитку, зокрема, в масштабах України. На підкріплення даної тези наведемо декілька прикладів.

Україна — держава №1 в Європі за рівнем смертності від хвороб, пов'язаних з неправильним харчуванням та пасивним способом життя. Загальний коефіцієнт смертності в країні майже в 1,87 рази вище, ніж в Європейському Союзі (для чоловіків — у 2 рази), тому з цих позицій актуальним постає досягнення Глобальної цілі №3 — забезпечення здорового способу життя та сприяння зростанню добробуту населення усіх вікових категорій. Для того, щоб наочно продемонструвати, яким чином соціальні підприємства сприяють її реалізації, наведемо декілька прикладів вітчизняних компаній, що увійшли до Каталогу соціальних підприємств України 2016-2017 рр:

- Підприємство «ОблСіч» обласного Громадсько-соціального об'єднання «Асамблея інвалідів Черкащини» (м. Черкаси). Сфера його діяльності — охорона здоров'я, а саме проведення

фізично-оздоровчих заходів та виробництво технічних засобів реабілітації. Комерційна складова діяльності компанії полягає у зборі коштів її учасників для виробництва оздоровчих жилетів у розстрочку за індивідуальними замовленнями самих учасників, при цьому 100% прибутку організації спрямовується на соціальні цілі. Результатом діяльності соціального підприємства в останні роки стало оздоровлення 750 осіб, забезпечення підтримки належного стану здоров'я людей з різним ступенем інвалідності.

- Молодіжна громадська організація «Арт-Село» (м. Житомир). Діяльність підприємства спрямована на організацію та проведення майстер-класів з декоративно-прикладного мистецтва і навчальних курсів з художнього мистецтва, а також благодійних аукціонів з продажу виробів декоративно-прикладного мистецтва. Соціальна складова діяльності компанії полягає в тому, що 90 % отриманих коштів спрямовуються на потреби Житомирського обласного дитячого онкогематологічного центру, а саме закупівлю обладнання, ліків, речей, побутової техніки, організацію свят та проведення занять арт-терапії, і лише 10% надходжень реінвестуються у розвиток підприємства.

- Туристично-спортивний клуб «Манівці» (м. Львів). Місія організації — «зробити активний відпочинок, здоровий спосіб життя, фізичну культуру і спорт популярними та доступними для всіх». Відповідно до місії діяльність клубу полягає в організації спортивного індивідуального та корпоративного відпочинку. При цьому 40% отриманого прибутку реінвестується, а 60% — спрямовується на соціальні цілі, зокрема будівництво спортивного залу у м. Львів, спортивної школи у с. Березина Миколаївського району Львівської області, проведення масових заходів з популяризації здорового й активного способу життя, а також підтримку функціонування соціальних спортивних секцій кануполо, веслувального слалому, водного туризму, дзюдо, скелелазіння та акробатики для дітей, молоді і дорослих.

Сьогодні однією з можливостей профінансувати соціальні проекти є фандрейзинг — робота із залучення коштів громадян, бізнес-структур або держави в некомерційний

сектор, у тому числі на благодійність та СП. Так, ресторан «UrbanSpace 100» — це приклад успішного соціального підприємства, створеного на засадах фандрейзингу. Унікальність цього закладу полягає в тому, що його інвесторами стали 100 соціально активних людей, які об'єдналися заради розвитку м. Івано-Франківськ. Команда «Urban Space 100» провела результативний фандрейзинг та змогла переконати людей у тому, що проект вартий уваги і в нього доцільно інвестувати свої кошти. Сьогодні ресторан працює та генерує прибуток, який спрямовується на реалізацію міських проектів. При цьому рішення про те, які саме проекти будуть фінансуватися, ухвалюються саме засновниками проекту. Операційне управління рестораном здійснюється професійною компанією, яка забирає 20 % прибутку. Решта — 80 % прибутку — спрямовуються на соціальні цілі, тобто реалізацію громадських ініціатив міста. Таким чином, проект «UrbanSpace 100» є переконливим доказом того, що в Україні є реальна можливість створювати ефективні соціальні підприємства [8]. Об'єднання зусиль і фінансових ресурсів певної кількості однодумців, тобто розвиток соціального бізнесу через краудфандинг, наразі є чи не найшвидшим способом розвитку СП у Західній Європі та одним із найрезультативніших інструментів фандрейзингу. В Україні краудфандинг ще зовсім не розвинений і подібні практики лише набувають популярності: нещодавно розпочав свою діяльність лише один майданчик «Спільнокошт — краудфандинг в Україні».

Поява соціальних підприємств у вітчизняній економіці, а також асортименту товарів і послуг, які вони виробляють, стала своєрідною відповіддю соціальних підприємців на кризові явища, які супроводжували перехід України до демократичної політичної системи та ринкової економіки. Серед них: підвищення рівня безробіття, зменшення фінансування соціальної сфери, зниження рівня безпеки та загальної якості життя. Наслідком стало збільшення кількості населення, яке було виключено з економічного та політичного життя своєї громади. За таких умов соціальні підприємства виявилися прийнятним механізмом вирішення соціально-економічних проблем. Наразі

дискусійною залишається проблема вимірювання та оцінювання соціальних результатів діяльності суб'єктів СП. Водночас об'єктивне оцінювання наслідків роботи таких бізнес-утворень та їх внеску у розв'язання соціальних проблем на різних рівнях господарювання є необхідною передумовою не тільки для їх сприйняття і визнання суспільством, а й підвищення ефективності їх діяльності та подальшого розвитку. На нашу думку, саме ці питання мають стати основою для проведення подальших наукових досліджень у даній сфері. Наразі дискусійною залишається проблема вимірювання та оцінювання соціальних результатів діяльності суб'єктів СП. Водночас об'єктивне оцінювання наслідків роботи таких бізнес-утворень та їх внеску у розв'язання соціальних проблем на різних рівнях господарювання є необхідною передумовою не тільки для їх сприйняття і визнання суспільством, а й підвищення ефективності їх діяльності та подальшого розвитку. На мою думку, саме ці питання мають стати основою для проведення подальших наукових досліджень у даній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Галушка З. І. Феномен соціального підприємництва: поняття та перспективи розвитку в Україні // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. — 2013.
2. Довгаль О. В. Проблеми розвитку соціального підприємництва // Ефективна економіка. — 2014. — № 1 // <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2666>.
3. Ільченко Н. В. Соціальне підприємництво як інструмент економічного та соціального розвитку громади // Економіка та держава. — 2010.
4. Каталог соціальних підприємств України 2016-2017 рр. — К.: Видавничий дім «Кієво-Могилянська академія», 2017 // <http://www.socialbusiness.in.ua/>.
5. Соціальне підприємництво: від ідеї до суспільних змін / [А. А. Свинчук, А. О. Корнецький, М. А. Гончарова та ін.] // https://krliman.gov.ua/upload/editor/soc_biznes.pdf
6. Цілі Сталого розвитку 2016–2030 / UN Ukraine, 2017 // <http://www.un.org.ua/ua/tsilirozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>.

Синякова Єлизавета Євгенівна

студентки 3 курсу

ОС «бакалавр»

спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхувння
Фінансово-правовий коледж

ЗЛИТТЯ ТА ПОГЛИНАННЯ НА ПРИКЛАДІ БАНКУ «CREDIT SUISSE».

Процеси злиття та поглинання банків набули значного поширення у різних країнах світу за останні десятиліття. Багато банків розглядають поглинання або злиття (англ. Mergers And Acquisitions — M&A), як шанс стати сильним конкурентом, розширити свій вплив або швидше масштабувати операції. Проте такі процеси не позбавлені недоліків, особливо для невідготовленого банківського керівника.

Не зважаючи на складність реалізації та кількість підписаних угод, варто, перш за все, встановити причини злиття та поглинання, як вони вплинуть на учасників процесів й ситуацію банків в цілому, які наслідки від них очікувати.

Після обмеженої активності у сфері злиттів та поглинань у 2020 році через COVID-19, у 2021 році кількість злиттів та поглинань, як на світовому, так і на швейцарських ринках, різко зросла і досягла нового рекорду. Цей рекорд був перевищений у 2022 році, коли швейцарські малі та середні підприємства виступили в ролі покупця або об'єкта у 244 угодах, що майже на 5% більше, ніж у 2021 році. Таке зростання відбулося значною мірою завдяки збільшенню кількості експортних угод на 25% [1].

Хоча злиття та поглинання часто ототожнюють, вони є різними процесами та мають різні сценарії.

Злиття — це процес, за допомогою якого дві або більше компаній приймають стратегічне рішення об'єднатися і стати однією компанією з новою назвою, формою власності та юридичною структурою.

Злиття допомагає банкам обмінюватися інформацією, технологіями, ресурсами тощо, тим самим зміцнюючи сильні

сторони компанії. При злитті, ради директорів двох компаній схвалюють об'єднання і шукають схвалення акціонерів. Проводиться ретельне планування структуризації нової компанії [2].

Поглинання — це процес, за допомогою якого одна компанія купує іншу. При простому поглинанні компанія-покупець отримує контрольний пакет акцій придбаної фірми. Так менший банк стає частиною більшого і припиняє свою незалежну діяльність. Залежно від умов угоди, банк може зберегти свою попередню назву або перейняти її від банка-покупця.

Банк може вирішити придбати інший банк, щоб розширити сферу свого бізнесу та збільшити свою частку на ринку. Поглинання допомагає банкам стати більш ефективними у своїй діяльності [2].

Окрім позитивних аспектів, злиття та поглинання банків має і певні недоліки.

Наприклад, одним з очевидних ризиків є співпраця двох різних груп людей, яким в подальшому доведеться адаптуватися до нових умов роботи. У деяких випадках керівники банків не приділяють достатньо часу та ресурсів об'єднанню двох банківських платформ, що в результаті негативно впливає на клієнтів і призводить до повного краху об'єданого банку.

Ще однією небезпекою, яку слід враховувати під час злиття або поглинання, є культура управління ризиками та дотримання законодавства в кожному банку, що бере участь у процесі. Кожна фінансова установа по-різному підходить до дотримання банківського законодавства та федеральних банківських норм, але важливо, щоб два банки, які зливаються, узгодили свій підхід до цього питання. Коли під час злиття банків стикаються дві невідповідні культури ризику, це негативно впливає на прибутковість бізнесу в майбутньому [3].

Іноді банк, що поглинається, може мати проблеми з бізнесом або схильний до банкрутства, тоді як банк-покупець є набагато сильнішою фінансовою установою. Об'єднання стає рятівником для банкрута та повертає довіру його клієнтів, що тепер мають справу з більш ефективним банком. Подібний сценарій можна спостерігати на прикладі поглинання швейцарського банку Credit Suisse.

Credit Suisse було засновано у 1856 році, за даними 2022 року банк займав 2 місце у рейтингу найкращих швейцарських банків [4] та 38 у світовому [5]. У 2020 році його загальні активи становили 892,995 млрд. швейцарських франків. На кінець 2019 року тут працювало близько 47 860 осіб. Credit Suisse фокусується на інвестиційному банкінгу, управлінні активами та приватному банкінгу. На кінець 2022 року загальний обсяг активів в управлінні банку становив 1,3 трлн. швейцарських франків [6].

Після пандемії COVID-19 банк пройшов реструктуризацію з метою підвищення ефективності та контролю витрат. Однак 9 лютого 2023 року він повідомив про збиток у розмірі 7,3 млрд. швейцарських франків, що, згідно зі звітом банку, пов'язано зі слабким фінансовим контролем [6].

Банкротство було викликано низкою причин, але серйозні проблеми в Credit Suisse почалися у 2021 році. Тоді банк зазнав збитків через співпрацю з хедж-фондом Archegos Capital. Фонд позичав кошти у великих банків, серед яких був і Credit Suisse, та купував за них акції. Коли в березні 2021 року ці акції почали дешевшати, кредитори почали вимагати від Archegos внесення застави. Коштів фонд не мав, тому оголосив дефолт. Однак, Credit Suisse відреагував повільно й отримав збитки на 4,7 млрд. доларів США [6].

Це похитнуло довіру вкладників та інвесторів. Лише в четвертому кварталі 2022 року клієнти вивели з банку близько 110 мільярдів франків, або близько 8% активів в управлінні, коли у соціальних мережах з'явилися чутки про те, що банк перебуває у скрутному становищі [6].

Credit Suisse залучив ліквідність у Нацбанку Швейцарії на суму понад 50 млрд. доларів США після того, як поглибилися занепокоєння щодо перспектив банку. Однак це не втримало акції банку від подальшого падіння — інвестори відмовилися забезпечувати додатковий капітал банку. Обставини змусили центральний банк і головного фінансового регулятора Швейцарії організувати переговори з більшим конкурентом Credit Suisse — банком UBS, United Bank of Switzerland [6].

Використання UBS для порятунку Credit Suisse є поворотом у порівнянні з майже 15-річною давниною, коли Швейцарія

виручила UBS після того, як масові інвестиції в ризиковані американські активи змусили його зробити більше списань, ніж будь-який інший європейський банк у 2008 році [6].

Так, 19 березня 2023 року UBS оголосив про завершення угоди з придбання банку на суму 3,25 млрд. доларів США. Очікується, що, за сприятливих обставин, злиття буде завершено до кінця 2023 року [6].

Credit Suisse продовжуватиме діяльність у звичайному режимі та буде впроваджувати заходи з реструктуризації власної системи для співпраці з UBS. Згідно із заявою, після поглинання всі послуги банків будуть «доступні без перерв». Вся господарська діяльність банків може бути продовжена без обмежень. Це означає, що захист вкладників також буде збережено, а депозити, рахунки та інші послуги, такі як каси, банкомати, електронний банкінг, дебетові та кредитні картки, залишаться доступними у звичний спосіб.

Поглинанням Credit Suisse банком UBS увійде в історію як об'єднання двох фінансових лідерів Швейцарії. Державні гарантії та фінансова допомога, які зробили це поглинання можливим, становлять колосальні 209 мільярдів швейцарських франків [6]. Злиття UBS та Credit Suisse може створити нового фінансового гіганта на швейцарському ринку та сильного конкурента на світовому.

Злиття і поглинання можуть вирішити проблему недостатньої ліквідності у проблемних банків і забезпечити отримання певних вигод стабільним і фінансово стійким банкам при умові максимально відповідального підходу до планування даних угод і ретельного вироблення стратегії подальшої інтеграції.

Злиття та поглинання банків має як переваги, так і недоліки, але при правильному його проведенні і збереженні сильних сторін банків, що об'єднуються, воно дасть позитивні наслідки. Приклад Credit Suisse показав, що поглинання може не тільки врятувати та вирішити проблеми одного з банків, а й стати вигідним для всіх учасників фінансового ринку. Це відображається у збільшенні масштабу банку, зміцненні його системи, залучення нових клієнтів тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Deloitte AG, M&A activity of Swiss SMEs - Record-breaking levels in uncertain times [Електронний ресурс]: стаття від 12.02.2023 р. Режим доступу:
2. <https://www2.deloitte.com/ch/en/pages/mergers-and-acquisitions/articles/>
3. Стаття Adam Hayes, Margaret James. What Are Mergers and Acquisitions (M&A)? [Електронний ресурс]: від 25.03.2023 р. Режим доступу <https://www.investopedia.com/terms/m/mergersandacquisitions.asp>
4. Стаття «The Benefits (And Dangers) Of Bank Mergers And Acquisitions»: [Електронний ресурс]. Режим доступу <https://www.bigskyassociates.com/blog/the-benefits-and-dangers-of-bank-mergers-and-acquisitions/>
5. Die Top 10 der Schweizer Banken [Електронний ресурс]: від 16.03.2022р. Режим доступу: <https://www.gevestor.de/finanzwissen/oekonomie/rankings/die-top-10-der-schweizer-banken-705022.html>.
6. Top 50 Banks in the World [Електронний ресурс]. від 02.02.2023 р.
7. Режим доступу
8. <https://risk.lexisnexis.com/insights-resources/article/bank-rankings-top-banks-in-the-world>.
9. Schweizer Großbank, Warum die Credit Suisse taumelte. [Електронний ресурс]: стаття від 19.03.2023 р. Режим доступу: <https://www.tagesschau.de/wirtschaft/unternehmen/credit-suisse-faq-101.html>

Тепленко Єлизавета Павлівна

студентка 3 курсу 1 групи

ОС «бакалавр»

*спеціальність 072 Фінанси банківська справа та страхування
Фінансово-правовий коледж*

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Діджиталізація фінансових послуг сприяє підвищенню фінансової грамотності населення, спрощенню механізму

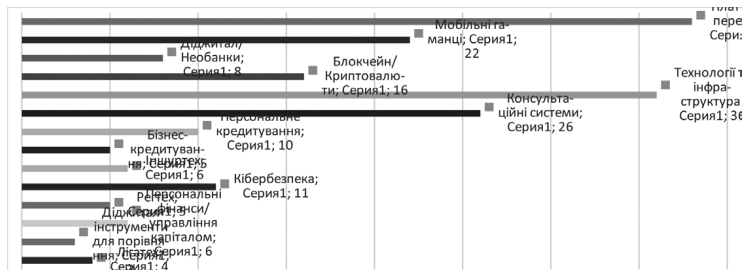
проведення фінансових операцій та приваблює все більше користувачів.

Відповідно до прийнятої «Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року» визначено основні напрями інноваційного розвитку фінансового ринку, а саме:

- розвиток відкритої архітектури фінансового ринку та оверсайта;
- забезпечення розвитку ринку FinTech, цифрових технологій та платформ регуляторів;
- забезпечення розвитку SupTech&RegTech;
- розвиток цифрової економіки [4].

Саме на широкому використанні цифровізації в реалізації фінансових послуг засновані нові ланки фінансової системи, відомі як FinTech компанії. FinTech компанії націлені на три основних сегменти роздрібного банківського обслуговування, де є перспектива скорочення розриву між очікуваннями клієнта та їх сатисфакцією з боку кредитної установи.

Створена єдина фінтех-асоціація «UAFIN.TECH» ставить за мету формування і розвиток фінтех-екосистеми України. За проведеними асоціацією дослідженнями серед фінтех-компаній та банків України з понад 110 респондентами було розподілено всі фінтех компанії України за сферами діяльності (рис. 1).

Рис. 1. Розподіл фінтех компаній України за сферами діяльності за проведеним опитуванням серед фінтех компаній на 2022 рік.

Джерело: фінтех-каталог «UAFIN.TECH 2022» [2].

Сьогодні результатом впровадження цифровізації є поява нових інноваційних продуктів та послуг. Найбільш розповсю-

дженими є такі види вітчизняних інноваційних банківських продуктів:

1) мобільний банкінг — завдяки мобільному телефону можна здійснити більшість операцій із власними рахунками, він відкриває великий спектр послуг, зокрема, залишок по рахунку, платежі, перекази коштів, кредити однієї фізичної особи іншій тощо. Як вважають експерти, мобільний телефон замінить пластикову картку як засіб платежу вже через кілька років. Саме за допомогою NFC-чипів, які вбудовані у телефон, буде відбуватися ідентифікація клієнта, тому зникне потреба в паспорті, тому що ідентифікація клієнта банком стане можливою лише за допомогою телефону;

2) Інтернет-банкінг — ключова новація майбутнього десятиліття, яка сьогодні пропонується клієнтам більшістю банків. Україна входить у топ-10 країн Європи за кількістю користувачів, але через низьке проникнення в регіони все ще має значний потенціал зростання Інтернет-аудиторії у майбутньому. Для банків це відкриває великі можливості, тому експерти роблять основну ставку саме на розвиток віддаленого банкінгу;

3) «зона 24» — за допомогою цього продукту клієнт може самостійно керувати своїми рахунками, одержувати консультацію фахівця call-центру, залишати заявку на одержання послуги, записатися на обслуговування в будь-яке відділення банку. Практично кожна «зона 24» оснащена банкоматом, модулем поповнення готівкою CashIn, телефоном доступу до інформаційної служби. Цей напрямок банківської діяльності продовжує вдосконалюватися;

4) електронний залишок — упровадження даної послуги в касах банку дозволяє скоротити витрати на обіг монет, оскільки залишок менше однієї гривні зараховується на рахунок мобільного телефону клієнта або у вигляді електронного ваучера;

5) POS-термінали в торговельних мережах — на відміну від західних країн вони не призвели до глобальної революції в українському безготівковому просторі. Однак сьогоднішні 15 % безготівкових операцій з платіжними картками все-таки змушують банкірів вірити в посилення цього тренду в найближчі п'ять років. У майбутньому POS-термінали будуть установ-

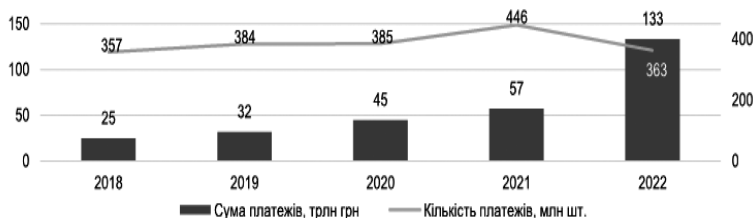
лювати самі торговці, оскільки в оплату будуть прийматися не пластикові картки, а інформація з NFC-чипів, вбудованих у телефон. Тим часом термінали самообслуговування, що з'явилися кілька років тому, набирають популярності як у банківських відділеннях, так і за їхніми межами [3].

Станом на 2022 рік в Україні фактично здійснювали діяльність такі платіжні системи:

- СЕП НБУ;
- карткові платіжні системи (“MasterCard”, “Visa”, ПРО-СТІР та інші);
- системи переказу коштів, серед яких:
  - 7 — створених банками;
  - 18 — створених небанківськими установами;
  - 4 — внутрішньобанківських;
  - 8 — створених нерезидентами.

Найбільшу суму платежів і переказів у межах України протягом травня — грудня 2022 року здійснено в СЕП — 107,0 трлн грн, або 95,7% усіх платежів та переказів у межах України. Водночас найбільшу кількість платежів та переказів здійснено в карткових платіжних системах (5,1 млрд шт., або 88,2%) [2].

У 2022 році СЕП оброблено 362,7 млн початкових платежів на суму 133,5 трлн грн. У 2022 році порівняно з 2021 роком кількість платежів, оброблених у СЕП, зменшилася на 19%, водночас їх сума зросла на 133%. Загалом у СЕП у 2022 році щодобово в середньому оброблялося 1,4 млн платежів на суму 515,3 млрд грн.

Рис. 1. Загальний обсяг платежів, оброблених у СЕП у 2018 — 2022 роках

Джерело [1]

Питома вага платежів, здійснених 20 найбільшими учасниками СЕП (із 69 учасників станом на 01 січня 2023 року), становила за кількістю 92,7% та за сумою 93,3% усіх платежів у СЕП. П'ять найбільших учасників СЕП у 2022 році здійснили 66,5% від кількості та 63,5% від суми всіх платежів у СЕП.

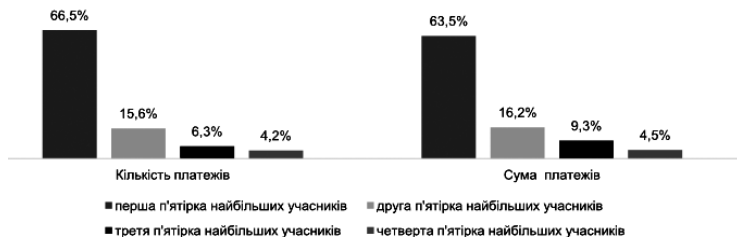

Рис. 2. Розподіл операцій між п'ятірками найбільших учасників СЕП у 2022 році, %

Джерело [1]

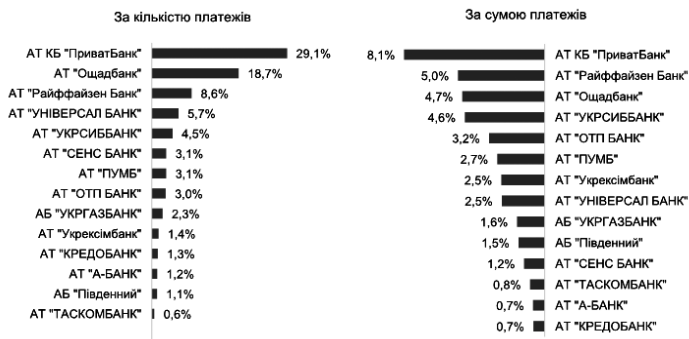

Рис. 3. Розподіл операцій між учасниками СЕП, які є системно важливими банками, у 2022 році, %

Джерело [1]

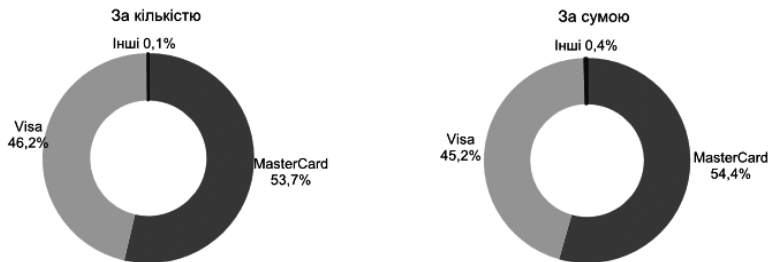
До п'ятірки найбільших учасників СЕП (за сумою платежів) у 2022 році ввійшли:

- Національний банк (41,0% від суми платежів);
- АТ КБ "ПриватБанк" (8,1% від суми платежів);
- АТ "Райффайзен Банк" (5,0% від суми платежів);
- АТ "Ощадбанк" (4,7% від суми платежів);

АТ “УКРСИББАНК” (4,6% від суми платежів).

Загальна частка операцій, здійснених системно важливими банками¹² в СЕП у 2022 році, становила 83,6% від кількості та 39,7% від суми платежів.

Кількість операцій з використанням платіжних карток, емітованих українськими банками, за травень – грудень 2022 року¹³ становила 5599,2 млн шт. (це на 1,4% більше, ніж за аналогічний період 2021 року), а їхня сума — 5058,2 млрд грн (на 40,5% більше, ніж у травні — грудні 2021 році). Майже всі операції з використанням платіжних карток (99,9% кількості та 99,6% суми) протягом травня — грудня 2022 року здійснено в міжнародних платіжних системах MasterCard (53,7% кількості та 54,4% суми) та Visa (46,2% кількості та 45,5% суми). Порівняно з 2021 роком відбулося певне зростання частки операцій з використанням платіжних карток МПС Visa.

Рис. 4. Розподіл операцій, здійснених із використанням платіжних карток, у розрізі карткових платіжних систем у 2022 році.

Джерело [1]

Кількість платіжних карток, емітованих українськими банками, станом на 01 січня 2023 року становила 109,8 млн шт. Це на 23,2% більше, ніж станом на 01 січня 2022 року. Кількість безконтактних платіжних карток, які використовували для здійснення видаткових операцій, збільшилася з 19,0 млн у грудні 2021 до 26,1 млн карток у грудні 2022 року (на 30,7%).

Токенізованими платіжними картками є платіжні картки, створені в результаті заміни реквізитів фізичних платіжних карток на унікальні цифрові ідентифікатори, які використо-

вуються для здійснення операцій із застосуванням гаджетів із функцією NFC (зокрема через платіжні сервіси Apple Pay, Google Pay, Garmin Pay тощо).

Кількість токенизованих платіжних карток¹⁴, з якими здійснювалися видаткові операції, за 2022 рік зросла на 18,6% — до 7,9 млн шт.

Найбільша кількість платіжних карток (59,2 млн шт., або 53,9%) емітована в міжнародній платіжній системі MasterCard. Друге та третє місце за кількістю емітованих платіжних карток посідають міжнародна платіжна система Visa (50,0 млн шт. або 45,6%) та НПС “ПРОСТІР” (0,5 млн шт., або 0,5%). Частка платіжних карток, емітованих в інших платіжних системах, становить 0,04%.

Кількість банківських платіжних пристроїв (банкомати, ПТКС та банківські термінали) також зменшилася на 15,5% та станом на 01 січня 2023 року становила 37,6 тис. од. Найбільша кількість платіжних терміналів у АТ КБ “ПриватБанк” (60,4% усіх платіжних терміналів), АТ “Ощадбанк” (19,6%) та АТ “Райффайзен Банк” (7,6%).

Отже, загалом Україна поступово провадить шлях діджиталізації, а звичайні користувачі вже цілком можуть користуватись більшістю банківських послуг онлайн. Подальше провадження даних технологій зробить фінансові послуги доступними, комфортними та зрозумілими кожному. При цьому банківським установам необхідно впроваджувати інноваційні технології, щоб утримувати конкурентні позиції в умовах швидкої зміни інфраструктури фінансового ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Звіт з оверсайта інфраструктури фінансового ринку 2022 рік. Національний банк України, 2022 рік. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Report_oversight_2022.pdf?v=4
2. Каталог фінтех-компаній України 2022. УАФІК URL: <http://drive.fintechua.org/FintechCatalog22Ukr.pdf>
3. Мошенець О. В. Інноваційні продукти і технології на ринку банківських послуг. Фінансовий ринок України. № 12, 2011. С. 7–8.
4. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf

Тишечко Дар'я Анатоліївна

студентка 1 курсу 2 групи

ОПС «фаховий молодший бакалавр»

спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Фінансово правовий коледж

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Рівень розвитку інформаційних технологій у XXI столітті став ознакою економічного розвитку та економічної могутності держави, гарантом національної безпеки. Україна з початком тисячоліття розпочала стихійний, а згодом плановий процес цифровізації та інформатизації суспільства та економіки, що дало змогу нашій державі втриматись під час коронакризи та життєво необхідним у час широкомасштабного вторгнення в Україну.

Для будь-якої країни важливі інновації в сфері інформаційно-комунікативних технологій (далі — ІКТ), розвиток в цій сфері на вищому рівні в ЄС, ніж в країнах східної Європи, в тому числі і України [2]. ІКТ зруйнували кордони та відстані завдяки створенню мобільного зв'язку; також набагато спростилась система обміну інформацією, грошових переказів та загалом з'явилося безліч інструментів, без яких зараз важко уявити наше життя. В умовах воєнного стану саме завдяки ІКТ українці можуть комунікувати з рідними і близькими у будь-який час.

Так з'явилися нові технології, які спрощують життя. На даний момент є багато додатків, які використовують українці, через їх швидкість і зручність. Наприклад, багато з нас знають про такі додатки як «Дія» (в якому є електронні документи), «Київ Цифровий» (за допомогою якого можна дуже швидко купити квиток на майже будь-який транспорт), «Світло» (в цьому додатку показують розклад відключень світла) та інших. До лікаря можна записатися онлайн, як і заплатити за комунальні послуги, а не стояти в черзі за талончиком. На жаль, в більшості інших країнах цифрові технології не так добре

розвинені [4]. Ми спробували визначити основні проблеми ІКТ у період воєнного стану.

Масовані ракетні удари і руйнування енергетичної інфраструктури, ними спричинені.

Використання ІКТ з метою дезінформації українського суспільства, що створює безпосередню загрозу національній безпеці держави [5]. Україна веде війну з росією, в тому числі й кібервійну. росія вже давно використовує хакерів у гібридних війнах. З 24 лютого 2022 року відбулися декілька потужних атак та відбуваються систематичні вкиди через ІКТ, проте успішно вони не завершилися і це лише дало змогу застосувати новітні та досконаліші системи захисту, завдяки залученню досвіду наших партнерів.

Недостатність системної підготовки професійних кадрів ІКТ (освітні втрати під час війни та мобілізації). При підготовці кадрів для ІТ-індустрії основоположним чинником якісної освіти є актуальність отриманих знань і навичок, які затребовані на ринку в даний момент часу (стежити за трендом). Це пов'язано з тим, що ІТ-індустрія розвивається з великою швидкістю і кожен день з'являються нові і удосконалюються вже існуючі інструменти та технології [5]. В умовах перебігу воєнних дій та потужного емоційного натиску в процесі масових обстрілів українських міст, ми несемо потужні освітні втрати, обрахувати які поки що неможливо.

Зменшення кількості іноземних інвестицій через воєнні дії в Україні. Інвестори на даний час перестраховуються, оскільки масовані атаки призводять до повного знищення матеріальних ресурсів, проте через міжнародно-політичну активність України та довіру західного світу, 6 вересня 2022 р. на відкритті Нью-Йоркської біржі Україну презентував Президент Володимир Зеленський і йому надійшло понад 250 заявок щодо майбутніх інвестицій у країну. В грудні кількість пропозицій подвоїлася, але по завершенню бойових дій в країні [1].

Недосконалість законодавства в ІТ-сфері України, яке має відповідати міжнародним стандартам. Законодавство сфери ІТ України потребує реформ, що сприятимуть зростанню галузі та відповідатимуть міжнародним стандартам. У світовому 9

Рейтингу розвитку інформаційно-комунікаційних технологій за 2016 рік наша держава посідала лише 76 місце із 167, як і рік тому, залишаючи попереду майже всі країни колишнього Радянського Союзу [5].

Проблеми захисту комп'ютерної інформації. Основну небезпеку для функціонування інформаційних систем представляє несанкціонований доступ до комп'ютерної інформації, під яким слід розуміти доступ до комп'ютерної інформації, здійснюваний із порушенням встановлених вітчизняним законодавством правил розмежування доступу. Небезпека несанкціонованого доступу полягає в тому, що воно, будучи само по собі комп'ютерним правопорушенням, створює передумови для здійснення більш тяжких правопорушень — розкрадання комп'ютерної інформації, шпигунства тощо [3].

Основним ключем подолання економічної кризи та швидкого відродження нашої держави у повоєнний період є активне залучення до економічної діяльності ІКТ, які мають отримати додаткові стимули для розвитку. Одним зі шляхів економічної допомоги з боку держави є звільнення цього сектору економіки від оподаткування або ж зменшення податкової ставки. Це дасть змогу підтримати один з ключових сфер українського бізнесу та управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Інвестування в Україну під час війни. Сайт: trans.iNFO. URL : <https://trans.info/ua/investuvannya-v-ukrayinu-pid-chas-viynu-327240><https://trans.info/ua/investuvannya-v-ukrayinu-pid-chas-viynu-327240> (дата звернення : 17.04.2023).
2. Інновації в сфері ІКТ (інформаційно-комунікативних технологій). Сайт EU4Digital. URL : <https://eufordigital.eu/uk/e-card/ict-innovation-is-clearly-vital-to-economic-development-in-the-digital-age-how-far-behind-are-the-eastern-partner-countries-compared-to-the-european-union/> (дата звернення : 17.04.2023).
3. Кочубей Л. Особливості сучасних інформаційно-комунікативних технологій в Україні. Наукові записки. Випуск 3. URL : https://ipriend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kochubei_osoblyvosti.pdf (дата звернення : 16.04.2023).

4. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження Кабінету міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> (дата звернення : 17.04.2023).
5. Танасієнко О.О., Ляшенко П. А. Поширення інформаційно-комунікативних технологій в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. Аналітична записка відділу регіональної політики. URL : https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-12/inf_kom.-08a3f.pdf (дата звернення : 17.04.2023).

Тишечко Марія Анатоліївна

студентка 1 курсу 2 групи

ОПС «фаховий молодший бакалавр»

спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Фінансово-правовий коледж

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ ВІДРОДЖЕНІ КРИМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Економічний розвиток Криму у період ХХ ст. визначався історико-політичними обставинами, які виникали в результаті виділення географічно-стратегічного розташування півострова, а не потребами народів, що населяли ці землі. Пропагандистська машина країни-агресора маніпулюючи свідомістю жителів Криму та свого народу подає історію Криму 1954 — 2014 рр. як трагедію, в якій Україна не виділяла бюджетних коштів на розвиток економічної, політичної та соціальної галузі півострова. Риторика деяких кримчан звучить з особливим наголосом на відсутності капіталовкладень з боку України, була створена пропагандистською машиною і не відповідає реальній дійсності.

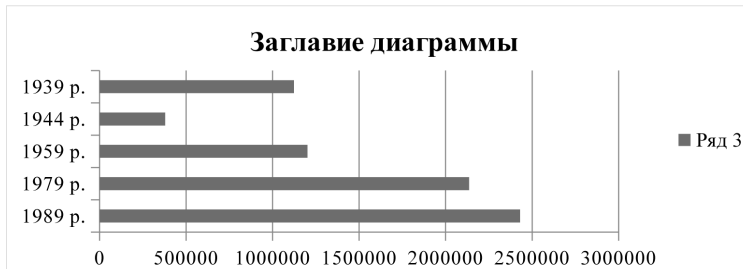
Мета нашого дослідження представити на розгляд фактологічну інформацію, яка доводить, що український народ

створив обставини для відродження економічного потенціалу Криму після геноциду-депортації кримських татар у 1944 р.

Тематика Криму набула особливої актуальності в наукових дослідженнях зі встановленням незалежності України та анексією її території у 2014 році. Серед науковців, які аналізують історію розвитку Криму, виділяються: Вольвач П. В.[2], який особливо різко критикує риторику «подарунку» країни-агресора та відзначає виключну роль України у відбудові півострова; Пивоваров С. В.[4] та Цалик С. М.[7] аналізують прагматичні причини передачі Криму; Бажан О. Г.[1] приділяє увагу спробам українізації Криму. Наукові кола країни-агресора активізували з 2014 р. статистичні та історичні дослідження півострова періоду 1954-2014 рр., подаючи вирвані з контексту історичні дані з метою приниження ролі українського народу у відбудовчих процесах у Криму, але приховати справжні факти не вдається у повній мірі [8]

Розглядати розвиток Криму краще одразу після Другої світової війни, бо саме через цей період, Микита Хрущов вирішив віддати Кримську область УРСР.

У повоєнну добу в Криму економічна та соціальна ситуація виявилася надзвичайно складною. Одна з головних причин економічної кризи — це значне зменшення населення після війни та депортації. На 1944 рік в Криму залишилось близько пів мільйона осіб.

Рис 1. Кількість населення Криму 1939-1989 рр. [3,4,5]

Через війну та зменшення населення сільське господарство зазнало величезних збитків. В 1950 році порівняно з

1940 роком Крим майже в 5 разів скоротив продаж зерна, в три рази — тютюну, вдвічі — овочів, майже в 5,5 рази — картоплі, в 5 разів — ефіроолійних культур, майже вдвічі — винограду, в 2,5 рази — шерсті [2].

Міста України допомагали розвитку Криму ще до того, як він офіційно став територією УРСР. Згідно з тим, що писали в газеті «Кримская правда» 17 січня 1954 року: Київ надсилав потужні механічні навантажувачі, автоматичні дозаторні пристрої для бетонних заводів; Харків — баштові та електромостові крани, трактори; Миколаїв — транспортери для бетонних заводів, бульдозери; Дніпропетровськ та Дебальцеве — коритні мийки для підприємств, що виробляють флюсовий вапняк; Осипенко (Бердянськ) — дорожні машини; Кременчук — асфальтно-бетонні змішувачі; Прилуки — розчиноноси для механізації штукатурних робіт; Мелітополь надсилав компресори останніх випусків [2].

Від моменту переходу Криму до складу УРСР 19 лютого 1954 р. українське керівництво розпочало реалізацію плану стрімкого відновлення та відбудови економіки півострова: «План заходів щодо господарської роботи у Кримській області», затверджений 16 липня 1954 р. на засіданні Президії ЦК КПУ.

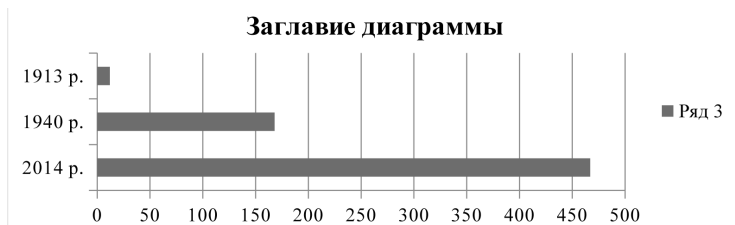
Найрішучішим заходом, стало переселення у Крим працюючих українських селян з Чернігівщини. В період з 1954 по 1958 роки було переселено 17,8 тисяч сімей колгоспників [1]. Внаслідок масових організованих переселень Кримська область була єдиною в УРСР, де в другій половині ХХ ст. зросло сільське населення. Так, протягом 1950-1954 рр. з України до Криму переселилось 24968 осіб, протягом 1955-1957 — вже 39878. На семирічку (1959 — 1965 рр.) планувалося переселення ще 50 тис. осіб. У Криму в 1959 р. сільське населення становило 45,5% від усього населення, а в 1970 — 46,5%. За 1971 — 1989 роки чисельність мешканців села зросла на 6,7%, а за 1980-ті роки — на 10,4 % [2].

Завдяки цьому плану заходів у господарстві та переселенській політиці УРСР закінчилась криза в економічному і соціальному плані.

В 1956 р. порівняно з 1953 р. видобуток залізної руди зріс на 36%, виробництво електроенергії — на 57%, консервів — на 54%, вина — на 104%, будівельного каменю — на 72%, гіпсу — на 39%.

З 50-х по 90-ті роки ХХ століття в Криму було побудовано численні інфраструктурні об'єкти. Для продовольчого розвитку побудували Сімферопольську ТЕЦ в селищі Гресівський, Кримський содовий завод і підприємство з виробництва титанової продукції. У 1960 р. в Криму відкрито Задорненське газове родовище, а в 1961 р. — Глібівське ГКР. У 1962 р. стали розширювати використання зрідженого газу для побутових потреб. Актуальним на той час стало і виробництво стінових матеріалів, особливо після сплеску будівництва житла. Важливу роль у виготовленні будівельних матеріалів відігравали заводи, які знаходились в Південному регіоні України, в місцевих кар'єрах в яких добувалась сировина [3]. Треба зазначити, що Кримська область давала більше половини всього обсягу продукції.

Для розвитку транспортної системи відкрили тролейбусний маршрут Сімферополь — Алушта — Ялта, автовокзал в Ялті та канатну дорогу з Місхора до гори Ай-Пері. Західну частину Херсонської області перетинала залізниця Херсон — 95 Джанкой, що зв'язує її з Кримом, а південний схід — транзитна залізниця Харків — Сімферополь. Західну частину Херсонської області перетинала залізниця Херсон — 95 Джанкой, що зв'язує її з Кримом, а південний схід — транзитна залізниця Харків — Сімферополь. Ще побудували величезний шлюз на Північнокримському каналі, який постачає дніпровську воду в степові райони Криму. Загалом, було побудовано 76 великих промислових об'єкти [3].

Рис. 2. Кількість оздоровчо-лікувальних закладів Криму.

Особливо інтенсивно розвивалась туристична галузь: побудовано 467 санаторіїв і пансіонів, 232 готелі і 92 дитячі санаторії й оздоровчі табори, які після окупації Кримської АР, Росія почала роздавати російським держорганам [4].

З вище наведеного стає зрозумілим, що економічне зростання регіону, що відбулось протягом другої половини ХХ ст. було визначене матеріальними, демографічними, соціальними, інфраструктурними вливаннями в Крим. Український народ інтенсивно долучився до відбудови усіх галузей економіки, що підтверджуються статистичні далі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бажан О. Г. Спроби «українізації» Криму в другій половині 1950-х років. Сайт: Українське життя в Севастополі. URL : http://ukrlife.org/main/uacrim/conf_50x.htm (дата звернення: 11.04.2023 р.)
2. Вольвач П. В. Як Україна відбудовувала Крим після війни і депортації. Сайт: Історична правда. URL : <https://www.istpravda.com.ua/articles/4d61ab91438ae/> (дата звернення: 12.04.2023 р.)
3. Кириленко А. О. Південна Україна в період хрущовської «відлиги» (1953-1964 рр.) : дис. ... канд. іст. Наук : 07.00.01. Миколаїв, 2016, 246 с. URL : http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/dis_Kirilenko-A..pdf (дата звернення: 13.04.2023 р.)
4. Пивоваров С. В. 69 років тому до складу УРСР передали Крим, зруйнований війною та спустошений депортаціями. Сайт: Бабель. URL : <https://babel.ua/texts/59594-67-rokiv-tomu-do-skladu-ursr-peredali-krim-zruynovaniy-viynoyu-i-sпустosheniy-deportaciyami-zgaduyemo-yak-vidnovlyuvali-zhittya-pivostrova-i-rozvinchuyemo-mif-pro-podarunok-hrushchova-v-arhivnih-foto> (дата звернення: 12.04.2023 р.)
5. Сеїтова Е. З історії заселення Криму (1944-1967 рр.). Краєзнавство. 2012. №2. С. 77-80. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/60114/11-Seitova.pdf?sequence=1> (дата звернення: 12.04.2023 р.)
6. Суспільно-політична ситуація, етнографічні та етносоціальні зміни в Криму у середині 1950-х — 1980-х рр. Сайт: Центр інформації та документації кримських татар. URL : <https://web.archive.org/web/20140201211444/http://cidct.info/uk/publications/Etnopolitika/13.html> (дата звернення: 12.04.2023 р.)

7. Цалик С. М. Блог історика: 1954 рік. Чому Крим перейшов до України. Сайт: BBC News Україна. URL : <https://www.bbc.com/ukrainian/blogs-43109792> (дата звернення: 11.04.2023 р.)
8. Цехла Ю., Симченко М. Дослідження економічного та соціокультурного розвитку Криму в СРСР (1960-1975 рр.) URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/issledovanie-ekonomicheskoy-i-sotsiokulturnoy-dinamiki-razvitiya-kryma-v-sssr-1960-1975-gg/viewer> (дата звернення: 11.04.2023 р.)

Токаренко Дар'я Віталіївна

студентка 1 курсу 2 групи

ОПС «фаховий молодший бакалавр»

*спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування
Фінансово-правовий коледж*

БЕЗВУГЛЕЦЕВЕ БУДІВНИЦТВО В НОРВЕГІЇ ЯК ПРИКЛАД ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ РАЦІОНАЛІЗАЦІЇ

На сьогодні по всьому світу є відома всім проблема — забруднення повітря. Близько половини населення Землі дихає повітрям, яке офіційно визнане шкідливим для здоров'я. Забруднення відбувається різними елементами: хімічними речовинами, твердими частинками та біологічними матеріалами, здатними заподіяти шкоду людині та іншим живим організмам. Безвуглецева енергетика стає пріоритетом розвитку розвинених країн, таких як Норвегія, Японія, США та Україна (у перспективі). Управління в широкому розумінні являє собою особливий вид діяльності, фактор економіки здатний забезпечити сталий, узгоджений з Природою та її законами розвиток національного господарства.

Ми хочемо показати це на прикладі скандинавської країни Норвегії, яка ввійшла в десятку країн з найчистішим повітрям у світі та варіанти поліпшення рівня забруднення в українських містах.

Охорона природи в Норвегії — головна національна ідея. При цьому використовується політика еколого-економічного

розвитку. Інноваційну політику Норвегії та її потенціал бачимо на прикладі проблеми управління відходами, що ґрунтується на перероблюванні і подальшому використанні. Спалювання сміття дає змогу подавати тепло для обігріву та гарячу воду централізованою мережею Осло та приміській зоні. Органічне сміття, яке може досить швидко згнити (наприклад, продуктове сміття) є джерелом іншого біоресурсу — метану, що успішно може бути зібраний та використаний для отримання тепла. Весь цей сміттепереробний цикл є досить чистим екологічно і ефективним енергетично, хоча потребує вартісних капіталовкладень. В Норвегії збір і сортування відходів дає змогу утилізувати їх на 96%, що знижує викиди парникових газів в атмосферу і знижує забруднення середовища.

У центрі Осло реалізували будівельний проєкт з використанням електричної техніки. Тепер влада прагне декарбонізувати весь будівельний процес.

У скандинавських країнах створюють будівельні майданчики з нульовим рівнем відходів. Вся техніка — трактори, екскаватори та навантажувачі — електричні. Вперше такий проєкт реалізовано на будівництві в центрі норвезького Осло — Olav Vs gate.

Будівництво в Осло розпочалось у 2019 році, перетворивши жваву вулицю в пішохідну зону. При використанні електричного обладнання замість традиційного, містяни помітили зниження рівня шуму і забруднення навколишнього середовища. Крім того, це покращило умови роботи на будівельному майданчику.

Зараз тільки на будівельний сектор припадає понад 10% світових викидів парникових газів. Вплив будівництва стає ще більш очевидним, якщо подивитися на викиди CO₂ в результаті використання енергії — на цей сектор припадає 38% світових викидів. Натомість в Осло на будівництво доводиться 7%. Норвезька електромережа на 98% складається з поновлюваних джерел енергії, в основному шляхом гідроенергетики, що робить Норвегію ідеальним випробувальним полігоном для екологічної техніки.

Пілотний проєкт Olav Vs gate дозволив заощадити 35 тисяч літрів дизельного пального і 92,5 кілограма CO₂, у порівнянні

з використанням звичайної техніки. Це еквівалентно зняттю з дороги 20 автомобілів протягом року.

Місцева влада прагне, щоб всі муніципальні будівельні майданчики мали нульові викиди до 2025 року, а державні та приватні — до 2030 року.

Споживана електроенергія обходиться набагато дешевше за дизельне паливо. Тому заощаджується набагато більше. Електричні машини володіють і іншими перевагами, такими як можливість працювати пізно вночі або рано вранці, оскільки вони виробляють менше шуму. Енергоефективність повинна залишатися пріоритетом для будівель з нульовим викидом вуглецю, навіть з урахуванням декарбонізованого енергопостачання. Кожен долар, інвестований в енергоефективність, економить близько двох доларів на енергопостачанні, незалежно від того, чи це інвестиції здійснюються в місцеву, локальну генерацію або на рівні мережі. Це також знижує загальну вартість майбутньої мережевої інфраструктури для задоволення підвищеного попиту.

Глобальне потепління саме по собі призведе до збільшення попиту на електроенергію, оскільки раніше помірні регіони із-за зміни клімату стали потребувати кондиціонування повітря для мінімізації теплового стресу. Незвично холодна погода також може збільшити попит на електроенергію в більш теплих регіонах.

«Розумні будівлі» на основі цифровізації є важливим фактором, що сприяє енергоефективності. Впровадження цих цифрових можливостей у «розумне» обладнання та прилади може забезпечити додаткові переваги, включаючи підвищення надійності та дистанційного управління на додаток до скорочення енергії та викидів.

«Те, що ми почали робити — це встановлення сонячних батарей на будівлях, коли каркас вже готовий. Сонячна енергія дозволяє виконувати роботи на будівельному майданчику, на додаток панелі залишаються на будівлі після завершення проекту і зможуть забезпечувати енергією будь-який бізнес або підприємство, який отримує ці нові приміщення», — сказав радник компанії Bellona, яка долучається до реалізації проекту.

Підсумовуючи, можна сказати, що ключовими компонентами для сталого розвитку сучасного міста є системні та послідовні заходи з підвищення енергоефективності та переходу на відновлювані джерела енергії, покращення якості повітря і захист здоров'я мешканців, а також забезпечення комфортних умов для їх проживання.

Починаючи з 1990 року в Україні не скорочувались, а тільки зростали викиди CO₂. На це впливали вагомі причини. По-перше, з 1990 року в Україні відбувся економічний спад після розвалу СРСР, деіндустріалізація, занепад промисловості, згодом — окупація Донбасу. Та найстрашніше — напад Росії та руйнівна війна. Відбудовувати деякі міста буде потрібно практично з нуля.

На нашу думку, відбудова українських міст повинна бути зорієнтована на еколого-економічну раціоналізацію. Вже зараз уряд може дати старт програмам проектування безвуглецевих будівельних майданчиків, професійне навчання працівників роботі з енергоефективним устаткуванням та проектування будівництва «розумних будинків» на місцях зруйнованих. Хоча це потребуватиме більших капіталовкладень, але продемонструє усьому світу курс на збереження нашої планети, Україна на цьому етапі може стати не лише локомотивом об'єднання світу навколо ідеї свободи і демократії, але й навколо ідеї еколого-економічної збалансованості господарської діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Капітілова В.І., Омеляненко В. А. Стратегія соціально-економічного розвитку Норвегії — соціальний пріоритет та інновації: основні уроки для України // Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Балацького О. Ф. (м. Суми, 24–26 квітня 2013 р.) : у 4 т. / за заг. ред. О. В. Прокопенко. — Суми : Сумський державний університет, 2013. — Т. 3. — С. 306–308. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/18593632.pdf> (дата звернення 11.04.2023 р.)
2. Крутько Д. Як скандинавські країни впроваджують безвуглецеве будівництво: приклад Осло. Сайт Хмарочос. URL :

<https://hmarochos.kiev.ua/2021/08/06/yak-skandynavski-krayiny-vprovadzhuyut-bezvugleczeve-budivnyctvo-pryklad-oslo/> (дата звернення 11.04.2023 р.)

3. Larisa Bronder, Олег Савицький. Якою має бути політика сталого розвитку міст? Сайт Bellona. URL : <https://bellona.org/news/ukraine/2017-12-yako-yu-maye-buty-polityka-staloho-rozvytku-mist> (дата звернення 11.04.2023 р.)
4. Шило С. В. Економічні інструменти еколого-економічного управління інноваційною діяльністю. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/14058395.pdf> (дата звернення 11.04.2023 р.)

Хлівний Максим Євгенович

студент 3 курсу 1 групи

ОС «бакалавр»

спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування
Фінансово-правовий коледж

ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ ТА ДИНАМІКА ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ

Державний борг є невід'ємною складовою фінансової системи будь-якої держави, в тому числі і України. Залучення додаткових коштів дає можливість стабілізувати макроекономічну ситуацію і забезпечити сталий економічний розвиток країни навіть в несприятливих умовах.

В Бюджетному кодексі державний борг визначається як: загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення.

Бюджетна класифікація (наказ Міністерства фінансів України від 14.01.2011 р. № 11) поділяє державний борг на декілька груп, в основі яких поділ на внутрішній та зовнішній борги [1].

«Дослідження державного боргу з його поділом на внутрішній та зовнішній є найбільш дискусійним у вченні про

державний борг, після обґрунтування доцільності його застосування як інструменту залучення коштів для фінансування потреб соціально-економічного розвитку держави» [2, с.35].

За даними Міністерства фінансів України, основні тенденції формування державного боргу та його структури такі:

1) чітко виражена тенденція до зростання. З часів введення гривні як національної одиниці сума державного боргу збільшилася у 233 разів (3715134 млн. грн станом на 31.12.2022 рр. проти 15 928 млн. грн. станом на 31.12.1996 р.). Варто зазначити, що економічний спад 1990-х років супроводжувався невиваженою борговою політикою та стрімким зростанням заборгованості держави перед внутрішніми та зовнішніми кредиторами, темп приросту державного боргу у 1997 р. — 46%, 1998 р. — 65% та 1999 р. — 64%, (приріст з 02.22 по 12.22 — 57%) [3]. Поступова макроекономічна стабілізація в окремих сегментах економіки й фінансів, відбувалася одночасно зі зменшенням активності держави на кредитних ринках до 2008 р., щорічне зростання державного боргу за таких умов не перевищувало десяти відсотків (2000 р. — 2%, 2002 р. — 2%, 2003 р. — 3%, 2004 р. — 2%, 2006 р. — 5%, 2007 р. — 8%), а в 2001 та 2005 р. мало місце навіть зменшення його номінальної вартості [3]. Початок бойових дій на сході у 2014р. змусив країну значно збільшити видатки на оборону що, звісно, потребувало додаткового фінансування. Відбувається стрімке зростання, на кінець 2014р. державний борг збільшився вдвічі порівняно з попереднім роком, а загалом з 2013р. — на 769%. (Табл.1). Після введення військового стану у 2022р. державний борг знову робить стрибок на 52% в порівнянні з попереднім роком (по даних на кінець 2022р.) [4].

2) структура державного боргу є динамічною, що вказує на відсутність єдиної політики формування державного боргу та фінансування дефіциту бюджету.

3) структура державного боргу за борговими зобов'язаннями України є диверсифікованою. Україна активно залучає фінансові ресурси як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках (Табл. 2). Заборгованість на внутрішньому ринку складається з заборгованості перед населенням (до 2013 р. відбувалася емісія

казначейських зобов'язань), юридичними особами та банківськими установами (єдиний кредитор — Національний банк України) [5]. Заборгованість на зовнішньому ринку представлена позиками, одержаними від міжнародних фінансових організацій, органів управління іноземних держав та іноземних комерційних банків. Значна частина всієї заборгованості припадала на облігації внутрішньої державної позики з терміном погашення від одного місяця до 30 років [5]. Інша частина державного боргу являє собою заборгованість перед зовнішніми кредиторами, серед яких: 1) міжнародні організації економічного розвитку (Європейський банк реконструкції та розвитку, Європейське Співтовариство, Європейський Інвестиційний банк, Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Міжнародний Валютний Фонд); 2) уряди Великобританії, Італії, Канади, Нідерландів, Німеччини, Польщі, США, Франції, Японії тощо; 3) власники облігацій зовнішньої державної позики (ОЗДП).

Таблиця 1

**Динаміка та структура державного боргу України
у 1992-2022 рр.**

Рік	Державний борг, млн. грн	у тому числі		Частка у загальній структурі державного боргу, %	
		внутрішній	зовнішній	внутрішній	зовнішній
1	2	3	4	5	6
1992	20	17	3	87,16	12,84
1993	668	218	450	32,68	67,32
1994	6308	2276	4033	36,07	63,93
1995	18921	7952	10969	42,03	57,97
1996	15928	3643	12285	22,87	77,13
1997	23194	10191	13003	43,94	56,06
1998	38353	11360	26993	29,62	70,38
1999	62877	14428	48449	22,95	77,05

Закінчення табл 1

1	2	3	4	5	6
2000	64216	20781	43435	32,36	67,64
2001	63292	21018	42274	33,21	66,79
2002	64469	21386	43083	33,17	66,83
2003	66133	20524	45610	31,03	68,97
2004	67682	20953	46729	30,96	69,04
2005	63145	19188	43957	30,39	69,61
2006	66114	16608	49506	25,12	74,88
2007	71294	17806	53488	24,98	75,02
2008	130690	44667	86023	34,18	65,82
2009	226996	91070	135926	40,12	59,88
2010	323475	141662	181813	43,79	56,21
2011	357274	161467	195807	45,19	54,81
2012	399218	190299	208919	47,67	52,33
2013	480219	256960	223259	53,51	46,49
2014	947030	461004	486027	48,68	51,32
2015	1333861	508001	825860	38,09	61,91
2016	1650831	670646	980185	40,62	59,38
2017	1833710	753399	1080310	41,09	58,91
2018	1860497	761089	1099408	40,91	59,09
2019	1761369	829495	931874	47,09	52,91
2020	2259232	1000710	1258522	44,29	55,71
2021	2362720	1062559	1300161	44,97	55,03
2022	3715134	1389690	2325443	37,41	62,59

Джерело: Дані Міністерства Фінансів України [3]

Таблиця 2

**Структура державного боргу України
за станом на 31.12.2022 р.**

Загальна сума державного та гарантованого державою боргу	100,00%
Державний борг	91,22%
Внутрішній борг	34,12%
1. Заборгованість за випущеними цінними паперами на внутрішньому ринку	34,08%
2. Заборгованість перед банківськими та іншими фінансовими установами	0,04%
Національний банк України	0,04%
Зовнішній борг	57,10%
1. Заборгованість за позиками, одержаними від міжнародних фінансових організацій	27,01%
2. Заборгованість за позиками, одержаними від органів управління іноземних держав	4,48%
3. Заборгованість за позиками, одержаними від іноземних комерційних банків, інших іноземних фінансових установ	1,48%
4. Заборгованість за випущеними цінними паперами на зовнішньому ринку	20,34%
5. Заборгованість, не віднесена до інших категорій	3,77%

Джерело: Дані Міністерства Фінансів України [4]

Отже, державний борг України є суперечливим і дискусійним явищем, оскільки має значний розмір (біля 90% від ВВП держави) та вже став невід'ємною складовою фінансової системи, до того ж має ряд структурних диспропорцій (суттєве переважання зовнішнього боргу (переважно в доларах США)), що підвищує загрозу фінансовій безпеці країни через валютний ризик і високі витрати на обслуговування та фактичне вичерпання можливостей залучення коштів на внутрішньому

ринку. В подальшому перед державою все гостріше буде поставати питання про шляхи погашення заборгованості перед зовнішніми та внутрішніми кредиторами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Міністерство фінансів України: Наказ «Про бюджетну класифікацію» від 14.01.2011 № 11 — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.mof.gov.ua/uk>
2. Бойко С. В. Структурні диспропорції державного боргу України та напрями їх мінімізації/С. В. Бойко// Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. — 2015. — № 13. — С. 37 — 46.
3. Міністерство Фінансів України // Боргова статистика. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovanij-derzhavju-borg>
4. Міністерство Фінансів України // Державний борг України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/>
5. Міністерство Фінансів України // Боргові платежі та прогнози [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.mof.gov.ua/uk/borgovi-platezhi-ta-prognози>

Яцик Антон Олександрович

студент 3 курсу 1 групи

ОС «бакалавр»

спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Фінансово-правовий коледж

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Податкова система — це сукупність податків, зборів, інших обов'язкових платежів і внесків до бюджету і державних цільових фондів, які діють у встановленому законом порядку. Податкова система в Україні складається з декількох різних видів податків, які збираються з різних джерел доходів.

Основні види податків в Україні включають наступні:

– податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) — це податок, який збирається з доходів фізичних осіб, які отримують заробітну плату або інші види доходу;

– податок на додану вартість (ПДВ) — це податок, який збирається з товарів і послуг, які продаються в Україні. Цей податок збирається від кінцевого споживача, а не від бізнесу;

– податок на прибуток підприємств (ПП) — це податок, який збирається з прибутку, який отримує бізнес від своєї діяльності;

– єдиний соціальний внесок (ЄСВ) — це податок, який збирається зі заробітної плати працівників і сплачується роботодавцями. Цей податок використовується для фінансування соціальних програм, таких як пенсії і медична допомога;

– акцизний збір — це податок, який збирається з товарів, які мають високу грошову цінність або можуть бути шкідливими для здоров'я людей, таких як алкоголь і тютюн.

Принципами побудови системи оподаткування є:

– стимулювання науково-технічного прогресу, технологічного оновлення виробництва, виходу вітчизняного товаровиробника на світовий ринок високотехнологічної продукції;

– стимулювання підприємницької виробничої діяльності та інвестиційної активності — введення пільг щодо оподаткування прибутку (доходу), спрямованого на розвиток виробництва;

– обов'язковість — впровадження норм щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), визначених на підставі достовірних даних про об'єкти оподаткування за звітний період, та встановлення відповідальності платників податків за порушення податкового законодавства;

– рівнозначність і пропорційність — справляння податків з юридичних осіб здійснюється у певній частці від отриманого прибутку і забезпечення сплати рівних податків і зборів (обов'язкових платежів) на рівні прибутки і пропорційно більших податків і зборів (обов'язкових платежів) — на більші доходи;

– рівність, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації — забезпечення однакового підходу до суб'єк-

тів господарювання (юридичних і фізичних осіб, включаючи нерезидентів) при визначенні обов'язків щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів);

– соціальна справедливість — забезпечення соціальної підтримки малозабезпечених верств населення шляхом запровадження економічно обґрунтованого неоподаткованого мінімуму доходів громадян та застосування диференційованого і прогресивного оподаткування громадян, які отримують високі та надвисокі доходи;

– стабільність — забезпечення незмінності податків і зборів (обов'язкових платежів) і їх ставок, а також податкових пільг протягом бюджетного року;

– економічна обґрунтованість — встановлення податків і зборів (обов'язкових платежів) на підставі показників розвитку національної економіки та фінансових можливостей з урахуванням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його доходами;

– рівномірність сплати — встановлення строків сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) виходячи з необхідності забезпечення своєчасного надходження коштів до бюджету для фінансування витрат.

Крім того, в Україні існують різні звільнення та пільги з податків, які можуть застосовуватися до окремих видів платників податків або окремих видів діяльності. Україна також практикує електронну податкову систему, яка дозволяє платникам податків здійснювати електронні платежі та подавати звітності онлайн через спеціальний портал Державної податкової служби України. Також існують програми, які допомагають автоматизувати процеси податкового обліку для бізнесу. Законодавство з податків в Україні може змінюватися з часом, і важливо слідкувати за оновленнями для того, щоб забезпечити правильне сплату податків та уникнення штрафів та інших наслідків.

Державна податкова служба України

Державна податкова служба України (ДПСУ) є відомством української держави, яке відповідає за збір податків та зборів з населення та підприємств, а також контроль за дотриманням

податкового законодавства. ДПСУ була створена у 1992 році та має свої органи в різних регіонах України. Основні завдання ДПСУ полягають у зборі податків, контролі за дотриманням податкового законодавства, розробці та впровадженні податкових політик та забезпеченні інформаційної підтримки бізнесу та населення щодо питань оподаткування. ДПСУ виконує свої завдання згідно зі законодавством України та має право проводити перевірки щодо дотримання податкових норм, а також вносити зміни до податкового законодавства та розробляти нові податкові політики. Крім того, ДПСУ забезпечує інформаційну підтримку для бізнесу та населення щодо заповнення декларацій та сплати податків. Однією з головних проблем ДПСУ є високий рівень корупції та недостатній рівень ефективності у роботі. Уряд України здійснює зусилля для поліпшення ситуації, зокрема шляхом впровадження електронної звітності та зменшення кількості безготівкових операцій, що зменшує ризики корупції. На сьогоднішній день, ДПСУ має значну кількість повноважень та виконує широкий спектр функцій.

До основних завдань ДПСУ належить:

- збір податків та зборів. ДПСУ відповідає за збір податків та зборів з населення та підприємств;
- контроль за дотриманням податкового законодавства. ДПСУ здійснює перевірки платників податків та забезпечує дотримання податкового законодавства;
- розробка та впровадження податкових політик. ДПСУ розробляє та впроваджує податкові політики з метою забезпечення максимального збору податків та зборів;
- інформаційна підтримка. ДПСУ забезпечує інформаційну підтримку для бізнесу та населення щодо питань оподаткування;
- ведення реєстрів. ДПСУ веде реєстри платників податків та забезпечує їх актуальність;
- міжнародне співробітництво. ДПСУ співпрацює з подібними органами інших країн з метою обміну досвідом та інформацією;

– попередження та боротьба з корупцією. ДПСУ здійснює заходи щодо попередження та боротьби з корупцією в сфері оподаткування.

Перспективи розвитку податкової системи в Україні пов'язані з впровадженням реформ та заходів, які сприятимуть збільшенню ефективності збору податків та зниженню тіншової економіки. Одним з найважливіших напрямів є впровадження електронної системи збору податків та звітності. Це дозволить зменшити можливість корупційних схем, спростити процедури та забезпечити швидкість збору та обробки інформації. Також важливим є посилення контролю за платниками податків, у тому числі шляхом використання аналітичних та прогнозних інструментів, що дозволять виявляти порушення та забезпечувати справедливість у сфері оподаткування.

До інших перспективних напрямів розвитку податкової системи в Україні можна віднести:

- подальшу уніфікацію та спрощення податкових законів;
- введення диференційованих підходів до оподаткування різних секторів економіки;
- розвиток міжнародного співробітництва у сфері обміну інформацією та досвідом.

Діяльність податкової системи України під час війни має важливе значення для фінансування оборонних витрат та забезпечення соціальної підтримки військовослужбовців та їхніх родин. Одним з головних завдань податкової системи в умовах війни було збільшення надходжень до бюджету.

Для цього були запроваджені ряд заходів, таких як:

- збільшення податкових ставок та зміна механізму їхнього збору;
- розширення сфери оподаткування за рахунок запровадження нових податків;
- посилення контролю за використанням бюджетних коштів та протидія корупції в системі оподаткування.

Також важливим напрямом діяльності податкової системи було забезпечення соціальної підтримки військовослужбовців та їхніх родин. Для цього було запроваджено ряд пільг та допомог, які надавалися на умовах податкового кредиту.

Незважаючи на складні умови, податкова система України змогла забезпечити стабільне фінансування військових витрат та забезпечення соціальної підтримки військовослужбовців та їхніх родин. Також важливо зазначити, що під час війни були виявлені деякі проблеми в роботі системи оподаткування, які потребують подальшого вдосконалення та реформування.

Податкова система України є складною та неоднозначною. На сьогоднішній день вона включає багато різних видів податків та зборів, які взаємодіють між собою та мають різні ставки. Це може створювати складнощі для бізнесу та населення, які змушені ознайомлюватись зі складними правилами та здійснювати розрахунки. Однак, останні роки в Україні відбулися позитивні зміни в податковій системі, зокрема спрощення процедур та зниження ставок податків на деякі види діяльності. Також уряд усунув низку проблем з податковою системою, зокрема боротьбу з корупцією та використанням податкових ухилень. Загалом, хоча є деякі питання, які потребують додаткової уваги та вдосконалення, податкова система України на сьогоднішній день є прийнятною та працює на благо держави та громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Навчальний посібник (ПОДАТКОВА СИСТЕМА) за загальною редакцією доктора економічних наук В. Г. Баранової
2. https://osvita.ua/vnz/reports/econom_pidpr/18828/
3. <https://studies.in.ua/finansove-pravo-shporu/3349-podatкова-sistema-ponyattya-sklad-principi-pobudovi.html>
4. Податкова Система України за загальною редакцією О. М. Тимченко
5. <https://buklib.net/books/33651/>
6. <https://cost.ua/yakoyu-maye-buty-idealna-podatкова-systema-dlya-ukrayiny-6-osnovnyh-umov/>
7. https://minjust.gov.ua/m/str_6905

Наукове видання

Збірник матеріалів науково-практичної
студентської конференції
**«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВА ТА ЕКОНОМІКИ:
СУЧАСНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**
**«CURRENT ISSUES IN LAW AND ECONOMY:
THE PRESENT AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT»**

Підп. до друку 07.06.2023. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 20,34. Зам. № 0906-23.
Наклад 100 прим.

Видавець і виготовлювач ТОВ «7БЦ»
03067, м. Київ, вул. Олекси Тихого, 84
e-mail: 7bc@ukr.net, тел: (044) 592-00-80
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №5329 від 11.04.2017